

**Załącznik
do UCHWAŁY NR XVI/111/2015
RADY MIEJSKIEJ W ŁOWICZU
z dnia 16 listopada 2015 roku.**

Zintegrowany Program Rewitalizacji Miasta Łowicza

Łowicz, listopad 2015 r.

Pomnik historii
Bazylika Katedralna
p.w. św. Wniebowzięcia
N.M.P.
i św. Mikołaja Apostoła

P O M N I K
H I S T O R I I

SPIS TREŚCI:

CECHY I ELEMENTY PROGRAMU REWITALIZACJI MIASTA ŁOWICZA	str. 3
ZAKRES PROGRAMU	str. 11
NAWIĄZANIE DO STRATEGICZNYCH DOKUMENTÓW DOTYCZĄCYCH ROZWOJU PRZESTRZENNO- SPOŁECZNO- GOSPODARCZEGO	str. 13
OKRES REALIZACJI LOKALNEGO PLANU REWITALIZACJI	str. 28
ZAKRES I TRYB PRZYGOTOWANIA PROJEKTU ZINTEGROWANEGO PROGRAMU REWITALIZACJI MIASTA ŁOWICZA	str. 29
– CELE PROGRAMU REWITALIZACJI	str. 35
– MOŻLIWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA ZINTEGROWANEGO PROGRAMU REWITALIZACJI MIASTA ŁOWICZA	str. 36
– RYS HISTORYCZNY	str. 49
– WYKAZ OBIEKTÓW ZAMIESZCZONYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW MIASTA ŁOWICZA	str. 53
– OBIEKTY I OBSZARY REPREZENTATYWNE	str. 62
– DZIEDZICTWO KULTURY NIEMATERIALNEJ	str. 81
– BILANS WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA ŁOWICZA	str. 87
– STRUKTURA TERENÓW WYMAGAJĄCYCH REWITALIZACJI	str. 94
– WNIOSKI – DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE	str. 241

CECHY I ELEMENTY PROGRAMU REWITALIZACJI MIASTA ŁOWICZA

Rewitalizacja miasta to najbardziej kompleksowa odpowiedź na degradację społeczną, gospodarczą, przestrzenną, techniczną i środowiskową miasta. Takie podejście wynika wprost z zapisów Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020, w której drugi cel strategiczny, „Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych” obejmuje m.in. cel szczegółowy „Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze”.

Dla prowadzenia rewitalizacji wymagane są:

- uwzględnienie rewitalizacji jako istotnego elementu całościowej wizji rozwoju miasta,
- wyznaczenie obszarów wskazanych w programie rewitalizacji oraz zdefiniowanie problemów; obejmując łącznie kwestie społeczne, ekonomiczne, przestrzenno – infrastrukturalne, środowiskowe i kulturowe,
- ustalenie hierarchii potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych,
- właściwy dobór interwencji do potrzeb i uwarunkowań danego obszaru,
- zsynchronizowanie działań w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzennej, infrastrukturalnej, środowiskowej i kulturowej,
- koordynacja prowadzonych działań oraz monitorowanie i ewaluacja skuteczności rewitalizacji,
- realizacja zasady partnerstwa.

Ponadto, rewitalizacja ma sprzyjać poprawie ładu przestrzennego, realizacji idei miasta zwarteo, przeciwdziałaniu niekontrolowanej suburbanizacji.

Program powstał w procesie partnersko-eksperckim, z wykorzystaniem wniosków płynących z partnerskich, diagnostycznych, prowadzonych spotkań konsultacyjnych ze specjalistami z dziedziny rewitalizacji, Urzędem Ochrony Zabytków, architektami i urbanistami Politechniki Łódzkiej, opracowań eksperckich oraz na podstawie dialogu z pracownikami Urzędu Miasta Łowicza.

W 2009 roku odbyły się spotkania konsultacyjne dotyczące przyszłości rewitalizacji województwa łódzkiego w tym Miasta Łowicza z udziałem przedstawicieli naukowych, środowisk branżowych, tj. urbanistów, architektów, planistów.

Dodatkowo we wrześniu 2010 roku materiał przedstawiono na Konferencji w Krakowie dotyczącej prowadzonych procesów rewitalizacyjnych w Kraju i województwach.

Na podstawie dyskusji i decyzji uczestników spotkań zdecydowano, iż program rewitalizacji Miasta Łowicza w przyszłym okresie programowania powinien być dokumentem operacyjnym, wdrażającym zapisy Strategii Rozwoju Miasta Łowicza a obszary przeznaczone do rewitalizacji powinny być traktowane jako motor rozwoju. Jeśli zaś chodzi o projekty rewitalizacyjne, podkreślono konieczność budowania systemu wsparcia obszarów zdegradowanych poprzez zwrócenie większej uwagi na inicjatywy lokalne i wykorzystanie ich w procesie tworzenia projektów, jak również partycypacyjnego tworzenia dokumentu. Efektem spotkań eksperckich było wypracowanie założeń do zintegrowanego programu rewitalizacji.

Prace nad przygotowaniem zintegrowanego programu rewitalizacji rozpoczęła seria konferencji dotyczących zintegrowanych działań rewitalizacyjnych prowadzonych przez Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego, Politechnikę Łódzką Politechnikę Warszawską i Uniwersytet Łódzki, które odbyła się w Warszawie i Łodzi. Inicjująca seria spotkań włączających środowiska z obszarów rewitalizacji, bądź działających na rzecz obszarów i mieszkańców z obszarów kryzysowych sprzyjała wymianie doświadczeń wszystkich partnerów i beneficjentów procesów naprawczych.

Uczestnikami procesu przygotowania dokumentu byli również mieszkańcy miasta, organizacje pozarządowe i aktywiści.

Prace nad Programem koordynowane były przez Urząd Miasta i prowadzone w oparciu o następujące zasady:

ZINTEGROWANE PODEJŚCIE

Zintegrowane podejście – wszelkie projekty realizowane w ramach Programu są spójne i skoordynowane z innymi politykami Miasta Łowicza na obszarze zdegradowanym. Zintegrowane podejście oznacza realizację projektów, których łączna realizacja daje możliwość wyjścia obszaru z kryzysu. Program angażuje

różnych partnerów publicznych i społecznych, nie tylko na etapie przygotowania Programu poprzez konsultacje, ale również poprzez wspólną realizację

DŁUGI HORYZONT CZASOWY

Długi horyzont czasowy odnosi się do realiów planowania średniookresowego rozwoju w Mieście Łowiczu oraz projekt Narodowego Planu Rewitalizacji do 2022 roku, co pozwala na kompleksową realizację projektów w celu stworzenia warunków dla wyjścia obszaru z kryzysu oraz wykorzystania instrumentów proponowanych na szczeblu krajowym i wojewódzkim.

Okres programowania nie kończy procesu rewitalizacji, a jest jedynie etapem planowanego, całościowego i długofalowego podejścia do ożywienia zdegradowanych obszarów Miasta Łowicza.

SZEROKI ZAKRES INTERWENCJI

Szeroki zakres interwencji, wychodzący poza projekty jednostek Miasta Łowicza, realizowanych w ramach ustawowych kompetencji samorządu. Daje to przestrzeń do włączenia w procesy rozwojowe szerokiego grona partnerów: publicznych, komercyjnych i pozarządowych. W ten sposób program stanowi zaproszenie do współpracy skierowany do wszystkich, którzy pragną działać na rzecz wychodzenia obszaru z kryzysu.

KONCENTRACJA ZADAŃ I DZIAŁAŃ NA GŁÓWNYCH OBSZARACH

Koncentracja zadań i działań na głównych obszarach problemowych, wskazanych w uspołecznionych diagnozach, w priorytetowym obszarze zdegradowanym. Dla obszaru, którym realizację rozpoczęto, oznacza to kontynuowanie prowadzonego procesu rewitalizacji i utrzymanie bądź zwiększenie jego efektów.

SPÓJNOŚĆ Z ZEWNĘTRZNYMI I WEWNĘTRZNYMI DOKUMENTAMI

Spójność z zewnętrznymi i wewnętrznymi dokumentami o charakterze strategicznym i planistycznym, co wskazano w dokumencie Programu.

Nakierowanie na cel, charakteryzujące się niewielką ilością spójnych, kompleksowych i wzajemnie uzupełniających się celów. Wszelkie projekty w Programie realizują cele i zadania

PODEJŚCIE PARTYCYPACYJNE

Podejście partycypacyjne polegające na zaproszeniu do udziału przy budowaniu Programu szerokiego grona podmiotów, którzy uczestniczą w identyfikowaniu problemów, wskazaniu propozycji ich rozwiązywania, a następnie udziału w ich realizacji.

ZASADA TRWAŁEGO I ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Zasada trwałego i zrównoważonego rozwoju, oznaczająca taki rozwój, który zapewni sprawiedliwe zaspokojenie potrzeb współczesnego społeczeństwa bez naruszania możliwości zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń, przy zapewnieniu ochrony i zachowania zasobów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego oraz uwzględnieniu struktury demograficznej społeczeństwa.

Kompleksowość programu rewitalizacji

- Program rewitalizacji ujmuje działania w sposób kompleksowy z uwzględnieniem projektów rewitalizacyjnych współfinansowanych ze środków europejskich, publicznych i prywatnych tak, aby nie pomijać aspektu społecznego, ekonomicznego, przestrzennego, technicznego, środowiskowego i kulturowego związanego zarówno z danym obszarem, jak i jego otoczeniem. Należy wyeliminować możliwość realizacji wybiórczych inwestycji, nastawionych jedynie na szybki efekt poprawy estetyki przestrzeni, skupionych tylko na działaniach remontowych czy modernizacyjnych.
- Program rewitalizacji złożony z wielu różnorodnych projektów jest konstrukcją warunkującą osiągnięcie kompleksowości interwencji.
- Oczekuje się wzajemnego powiązania oraz synergii projektów rewitalizacyjnych. Nie oznacza to obowiązku w każdym przypadku jednoczesnej realizacji projektów, lecz synchronizację efektów ich oddziaływania na sytuację miasta.

Komplementarność projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Wymogiem koniecznym projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest zapewnienie ich komplementarności w różnych wymiarach. W szczególności dotyczy to komplementarności: przestrzennej, problemowej, proceduralno-instytucjonalnej, międzyokresowej oraz źródeł finansowania.

Komplementarność przestrzenna

- Konieczność wzięcia pod uwagę wzajemnych powiązań pomiędzy projektami i przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi zarówno realizowanych na obszarze zdegradowanym, jak i znajdujących się poza nim, ale oddziałujących na obszar zdegradowany.
- Zapewnienie komplementarności przestrzennej projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych ma służyć efektywnemu oddziaływaniu na cały obszar miasta a nie punktowo, w pojedynczych miejscach, ważne jest by poszczególne projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne wzajemnie się dopełniały przestrzennie oraz by zachodził między nimi efekt synergii.

Komplementarność przestrzenna skutkuje ciągłą analizą następstw decyzji przestrzennych w skali całego miasta dla skuteczności programu rewitalizacji.

Komplementarność problemowa

- Konieczność realizacji projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie, sprawiając, że program rewitalizacji będzie oddziaływał na obszar miasta we wszystkich niezbędnych aspektach - społecznym, ekonomicznym, przestrzennym, środowiskowym, kulturowym, technicznym.
- Zapewnienie komplementarności problemowej ma przeciwdziałać fragmentacji działań np. tzw. „rewitalizacji technicznej”, „rewitalizacji społecznej” – określeń błędnie stosowanych, ponieważ rewitalizacja jest zawsze kompleksowa koncentrując uwagę na całościowym spojrzeniu na przyczyny degradacji danego obszaru.

W komplementarności problemowej konieczne jest określenie pożądanego stanu, do jakiego mają doprowadzić dany obszar projekt i przedsięwzięcia rewitalizacyjne, oraz jego parametryzacja. Tak postawione zadanie ułatwi później wybór odpowiednich mierników/wskaźników osiągnięcia celów programu rewitalizacji.

Skuteczna komplementarność problemowa oznacza konieczność powiązania działań rewitalizacyjnych ze strategicznymi decyzjami miasta na innych polach, co skutkuje lepszą koordynacją tematyczną i organizacyjną działań administracji.

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

Komplementarność proceduralno - instytucjonalna oznacza konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur. W tym celu niezbędne jest osadzenie systemu zarządzania programem rewitalizacji w przyjętym przez daną gminę systemie zarządzania w ogóle.

Komplementarność międzyokresowa

Komplementarność międzyokresowa oznacza konieczność dokonania rozeznania, analizy i krytycznej oceny oraz sformułowania wniosków na temat dotychczasowego w kontekście zaangażowania środków wspólnotowych, szczególnie w ramach polityki spójności 2007-2013 sposobu wspierania procesów rewitalizacji, jego skuteczności, osiągnięć i problemów wdrażania projektów i programów rewitalizacji w mieście. Na tej podstawie dokonywane jest zaplanowanie sposobu wspierania procesów rewitalizacji w ramach polityki spójności 2014-2020.

W oparciu o dokonane analizy zasadne jest zadbanie o uzupełnianie dopełnianie przedsięwzięć już zrealizowanych w ramach polityki spójności 2007-2013 np. o charakterze infrastrukturalnym projektami komplementarnymi np. o charakterze społecznym realizowanymi w ramach polityki spójności 2014-2020.

Zachowanie ciągłości programowej polegającej na kontynuacji lub rozwijaniu wsparcia z polityki spójności 2007-2013 ma w procesach rewitalizacji Miasta Łowicza kluczowe znaczenie.

Komplementarność źródeł finansowania

Komplementarność źródeł finansowania, w kontekście polityki spójności 2014-2020, oznacza, że projekty rewitalizacyjne, wynikające z programu rewitalizacji opierają się na konieczności umiejętnego uzupełniania i łączenia wsparcia ze środków pochodzących z różnych źródeł finansowania.

Komplementarność finansowa oznacza także zdolność łączenia prywatnych i publicznych źródeł finansowania, przy założeniu, że stymulowanie endogenicznych zdolności inwestycyjnych ma kluczowe znaczenie dla dynamiki pożądanych zmian.

Realizacja zasady partnerstwa i partycypacja

Program rewitalizacji jest wypracowywany przez samorząd poddany analizie problemów: społecznych, gospodarczych i przestrzennych (infrastrukturalnych i środowiskowych).

Program rewitalizacji zawiera:

- powiązania programu rewitalizacji z dokumentami strategicznymi i planistycznymi na różnym szczeblu;
- analizę czynników i zjawisk charakteryzujących potrzeby rewitalizacji,
- zasięgi przestrzenne obszarów rewitalizacji,
  - planowany efekt rewitalizacji wraz z określeniem celów rewitalizacji,
  - analizę dopełniających się wzajemnie przedsięwzięć
    - miejsce przeprowadzenia danego przedsięwzięcia, szacowaną wartość przedsięwzięcia rewitalizacyjnego, ocenę w odniesieniu do przyjętych celów programu,
- charakterystykę, tj. ogólny zbiorczy opis innych, uzupełniających rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych w szczególności zawierający ich rodzaj, charakter i zakres,
  - mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym programem rewitalizacji,
  - szacunkowe ramy finansowe programu rewitalizacji wraz z indykatywnymi wielkościami środków finansowych z różnych źródeł (także spoza funduszy polityki spójności na lata 2014-2020 – publiczne i prywatne środki krajowe w celu realizacji zasady dodatkowości środków UE),
  - analizę włączenia społeczności lokalnej i przedsiębiorców w procesy rewitalizacji,
  - system realizacji (wdrażania) programu rewitalizacji wraz z ramowym harmonogramem;
  - system monitorowania i oceny programu rewitalizacji w zakresie skuteczności działań rewitalizacyjnych.

Analiza zawarta w programie rewitalizacji została dokonana również w innych dokumentach strategicznych i planistycznych miasta przyjętych uchwałami rady miasta obejmujących w szczególności analizę kwestii społecznych dla określenia potrzeb działań o charakterze społecznym - dotyczącym rozwiązywania

problemów społecznych oraz pobudzającym aktywność lokalną, co pozwoli na przygotowanie działań rewitalizacyjnych o bardziej złożonym, kompleksowym charakterze i oddziaływaniu. Takie działania mają na celu podniesienie skuteczności i trwałości projektów rewitalizacyjnych oraz gotowości i świadomości mieszkańców co do możliwości partycypacyjnego współdecydowania o obszarze objętym programem rewitalizacji. Poza tym, diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych obejmuje analizę zjawisk gospodarczych, funkcjonalno-przestrzennych, środowiskowych oraz kulturowych, stan wyposażenia w infrastrukturę techniczną oraz stan techniczny obiektów budowlanych.

Zasięg każdego z obszarów rewitalizacji wyznaczany jest przy założeniu, że stanowi on teren o istotnym znaczeniu dla rozwoju miasta.

ZAKRES PROGRAMU

Od powstania poprzedniego dokumentu pn. „Lokalnego programu rewitalizacji Łowicza na lata 2007-2011” i jego aktualizacji minęło kilka lat, w czasie których miasto korzystało z różnorodnych źródeł finansowania rozwoju lokalnego, wykorzystując wiele nadarzających się okazji do poprawy dostępności i jakości usług publicznych - edukacyjnych, kulturalnych, społecznych i komunalnych. Władze miasta podejmowały także starania zmierzające do poprawy sytuacji na obszarach zdegradowanych.

Rewitalizacja obszarów miejskich jest skoordynowanym procesem, prowadzonym wspólnie przez władzę samorządową, społeczność lokalną i innych uczestników, będącym elementem polityki rozwoju i mający na celu przeciwdziałanie degradacji przestrzeni zurbanizowanej, zjawiskom kryzysowym, pobudzanie rozwoju i zmian jakościowych poprzez wzrost aktywności społecznej i gospodarczej, poprawę środowiska zamieszkania oraz ochronę dziedzictwa narodowego przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. Skoordynowany charakter tego procesu wymaga, aby miał on lidera, który dopasuje zakres i metody działań rewitalizacyjnych do zdiagnozowanych potrzeb obszaru zdegradowanego. W Łowiczu funkcję koordynatora spełniają władze lokalne. Wraz z rozwojem gospodarczym miasta władze lokalne zdefiniowały priorytety. Początkowo ich działania koncentrowały się wokół ukształtowania w Łowiczu ośrodka pełniącego funkcje administracyjne, kulturalne i handlowo-usługowe z dużym naciskiem na rozwój przedsiębiorczości

i zapewnienie mieszkańcom pewnych i atrakcyjnych miejsc pracy. Rozwojowi funkcji ponadlokalnych towarzyszyło dbanie o ład przestrzenny i estetykę w mieście oraz programowanie rewaloryzacji zabytków i rehabilitacji zasobów mieszkaniowych. Łowicz ma stać się atrakcyjną lokalizacją dla inwestorów i turystów, a także dobrym miejscem zamieszkania.

Rewitalizacja miasta to wspólne działania władz, lokalnych przedsiębiorców, społeczności i innych uczestników. Aktywność samorządu w Łowiczu przyciągnęła inwestorów i kapitał, który przyczynił się do rozwoju rynku nieruchomości. Wzrósł popyt na tereny pod budownictwo mieszkaniowe i działalność gospodarczą. Miasto nie tylko wykorzystuje swoje uprawnienia do określania warunków użytkowania i sposobów zagospodarowania terenów w nowych lokalizacjach, ale także dba o wizerunek i ład przestrzenny miasta w jego historycznej części. Na podstawie sporządzonego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta powstał zasób gruntów przeznaczonych na cele rozwojowe miasta, działalność inwestycyjną, w szczególności na realizację budownictwa mieszkaniowego oraz związanej z nim infrastruktury technicznej.

Władze miasta współdziałają także z mieszkańcami w trosce o ochronę środowiska i wzmocnienie walorów przyrodniczych miasta i okolicy. Obok działań skoncentrowanych na jakości przestrzeni rynków i ulic, władze miasta dbają o walory rekreacyjne terenów zielonych oraz zachowanie w ich granicach różnorodności biologicznej. Władze miasta rozpoczęły kilkuetapowe procesy rewaloryzacji Parków Miejskich, których kolejne etapy planowane są to w obecnym okresie programowania. Rewitalizacji miasta służą także inwestycje infrastrukturalne. Miasto prowadzi na bieżąco modernizację i wymianę istniejącej sieci, urządzeń (podziemnych i naziemnych). Działania rewitalizacyjne są elementem polityki rozwoju.

Rewaloryzacja przestrzeni miejskiej, lokalizacja w niej nowych usług i tworzenie miejsc pracy to uatrakcyjnienie danego obszaru, zatrzymanie mieszkańców w mieście, przyciągnięcie inwestorów, a w miastach o znacznych walorach historycznych także turystów. Zwłaszcza w przypadku Łowicza, które historia czyni ciekawym miejscem regionu, podkreślenie wartości dziedzictwa kulturowego wydaje się istotnym celem. Przestrzeń miejska to także interakcje i więzi międzyludzkie. Ich wzmocnienie, budowanie kapitału społecznego i intelektualnego to inwestycja, która przeciwdziała patologiom społecznym i wykluczeniu społecznemu. Również w tym zakresie władze

miasta wykorzystały w poprzednim okresie programowania nadarzające się okazje do poprawy dostępności i jakości usług edukacyjnych, społecznych, kulturalnych i sportowych. Dzięki temu Łowicz jako siedziba powiatu ma coraz większe znaczenie ponadlokalne w zakresie administracji, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, edukacji, kultury, rekreacji i sportu.

Odwołując się do definicji rewitalizacji, warto podkreślić kompleksowość dotychczas prowadzonych w Łowiczu działań rewitalizacyjnych. Zrealizowano wiele działań infrastrukturalnych, którym towarzyszyły działania społeczne. W obecnym okresie programowania będą one kontynuowane w podobny sposób, choć główny akcent będzie postawiony na rozwiązywanie problemów społecznych i pobudzanie lokalnej aktywności gospodarczej przy pomocy projektów miękkich i inwestycyjnych. Dalsze działania rewitalizacyjne w sferze społecznej nie mogą być prowadzone bez wsparcia infrastrukturalnego, poprawy ładu przestrzennego, zniesienia barier architektonicznych i poprawy dostępności dla osób niepełnosprawnych i starszych, przeznaczenia dodatkowych budynków na potrzeby społeczne.

NAWIĄZANIE DO STRATEGICZNYCH DOKUMENTÓW DOTYCZĄCYCH ROZWOJU PRZESTRZENNO- SPOŁECZNO - GOSPODARCZEGO

Zintegrowany Program Rewitalizacji Miasta Łowicza na lata 2015 – 2020 musi pozostawać zgodny w swoich założeniach z dokumentami na szczeblu lokalnym, regionalnym, wojewódzkim, krajowym oraz europejskim. Poniżej przedstawiono, w jaki sposób założenia ZPR wpisują się w polityki obowiązujące na ww. obszarach.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 przedstawia Wizję Polski 2020, jako: aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka i sprawne państwo, jednym z działań wymienionych w kluczowych obszarach rozwoju jest Spójność społeczno-gospodarcza i terytorialna - większa spójność terytorialna, dostępność usług publicznych, szeroka skala szans rozwoju jednostki, mądra i efektywna integracja społeczna. Strategia podaje tutaj, iż: Zatrzymane zostaną również procesy marginalizacji na obszarach tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze i pobudzona zostanie zdolność do rozwoju dzięki procesom rewitalizacyjnym. W najbardziej zdegradowanych dzielnicach miast, w efekcie spójnych działań rewitalizacyjnych,

nastąpi lokalizacja nowych funkcji, ożywienie i dywersyfikacja gospodarcza z jednoczesną poprawą sytuacji społecznej.

Strategia ... określa Główne obszary interwencji. Cele i priorytety rozwojowe. W jej ramach powstał Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna oraz cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, a także priorytetowy kierunek interwencji publicznej III.3.3. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmocnienia potencjału obszarów wiejskich. Zapisy Strategii ...mówią: Prowadzone też będą działania na rzecz rewitalizacji zdegradowanych oraz najuboższych obszarów miejskich oraz wsparcia powiązań miasto-wieś. Silne i konkurencyjne miasta średnie i małe powinny bowiem stanowić centra rozwoju obszarów wiejskich, przygranicznych, peryferyjnie położonych w stosunku do głównych miast, które pośredniczą w rozprzestrzenianiu się rozwoju z miast głównych na dalsze obszary kraju. Zapisy powyżej stanowią kwintesencję działań zaplanowanych do realizacji w ramach Zintegrowanego Programu Rewitalizacji Miasta Łowicza na lata 2015 – 2020. Wszystkie dokumenty wymienione we wcześniejszych rozdziałach muszą być spójne ze Strategią, stąd niekwestionowana zgodność ZPR z jej zapisami. Działania zaplanowane w ramach programu rewitalizacji pozwolą m.in. na aktywizację społeczności, wzmocnią tkankę miejską, uczynią ją atrakcyjną i bezpieczną, nadadzą obszarowi nowe funkcje, które go ożywią i wyzwolą tkwiący w nim potencjał. Powstanie infrastruktury przyczyni się zapewne do pobudzenia miejscowej działalności gospodarczej.

Głównym celem Założeń Narodowego Planu Rewitalizacji 2022 jest poprawa warunków rozwoju obszarów zdegradowanych w wymiarze przestrzennym, społecznym, kulturowym i gospodarczym. Cele zawarte w niniejszym Zintegrowanym Programie Rewitalizacji Miasta Łowicza służą realizacji celu głównego NPR. Niniejszy ZPR jest również spójny ze wskazanym w dokumencie generalnym zakresem i sposobem przygotowania programów rewitalizacji, gdyż: Program rewitalizacji musi mieć charakter zintegrowany, wieloaspektowy, obejmujący zidentyfikowany na podstawie przeprowadzonej diagnozy obszar kryzysowy. (...) Procesy rewitalizacji muszą być określone przy założeniu precyzyjnego skoncentrowania na najbardziej zdegradowanych (problemowych) obszarach. Program rewitalizacji musi jednoznacznie wskazywać obszary w oparciu o zasadę, że rewitalizację należy

prować tam, gdzie występuje największe nasilenie niepożądanych zjawisk i gdzie koncentracja problemów jest największa. (...) Działania rewitalizacyjne muszą koncentrować się na rozwiązaniu kluczowych problemów, które według diagnozy najbardziej przyczyniają się do powstania i trwania kryzysu danego obszaru. (...) Programy rewitalizacji muszą ujmować działania w sposób kompleksowy tak, aby nie pomijać kontekstu społecznego, ekonomicznego, środowiskowego związanego z tożsamością danego obszaru, a także jego społecznego i przestrzennego otoczenia. (...) Należy podkreślić, że konieczne jest dążenie w realizacji programów rewitalizacji do koordynacji instrumentów wsparcia. Na przykład w zakresie procesów rewitalizacyjnych pośrednio lub bezpośrednio związanych z prowadzeniem inwestycji w budynkach, w szczególności w sposób komplementarny powinny być traktowane takie instrumenty jak Fundusz Termomodernizacji i Remontów i programy NFOŚiGW dotyczące modernizacji budynków publicznych oraz działania finansowane ze środków UE (w ramach POIiŚ oraz RPO) dotyczące efektywności energetycznej i rewitalizacji budynków mieszkalnych i publicznych. (...) Konieczne jest angażowanie społeczeństwa (...) Ważne jest, aby programy rewitalizacji musiały posiadać przejrzysty system monitoringu skuteczności działań i odpowiednio elastyczny system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany. Zadania inwestycyjne zawarte w programie rewitalizacji służą realizacji poszczególnych Priorytetów Inwestycyjnych na rzecz rewitalizacji (wszystkie o kluczowym znaczeniu dla rewitalizacji), wymienionych w Narodowym Planie Rewitalizacji 2022, w szczególności wpisują się w: Cel tematyczny 4 Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach 4.3 Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym.

Cel tematyczny 6 Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami

6.3 Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego;

6.5 Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego,

rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza oraz propagowania działań służących zmniejszeniu hałasu.

Cel tematyczny 9 Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem

9.1 Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych;

9.2 wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich .Podsumowując: Zintegrowany Program Rewitalizacji Miasta Łowicza wpisuje się w Założenia Narodowego Planu Rewitalizacji 2022.

Ustaw krajobrazowa z kolei dotyka głównie kwestii ochrony krajobrazu kulturowego historycznych przestrzeni miejskich. Podkreśla, że krajobraz kulturowy obecnie znajduje się w polu badawczym coraz większej ilości dyscyplin naukowych. Obok ujęć klasycznych, traktujących krajobraz w kategoriach fizjonomicznych, rozwija się ujęcie systemowo - analityczne. Ta wielość znaczeń jest przyczyną między innymi braku spójnej i jednolitej wizji zarządzania ochroną krajobrazem.

Przewodnim ustawy są kwestie uregulowania ochrony krajobrazu w przestrzeni publicznej wprowadzone na mocy uchwalonej przez Sejm 24 kwietnia 2015 r. Ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu - tzw. „ustawy krajobrazowej”.

Ustawa podkreśla wagę regulacji ustawowej kwestii obecności reklam w przestrzeni publicznej – co jest jednym z celów opracowanej ustawy krajobrazowej. Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego.

Ustawa zapoczątkowała ochronę krajobrazu na „serio”, co oznacza wprowadzenie konkretnych nakazów i zakazów. „Ustawa krajobrazowa” nałożyła m.in. obowiązek sporządzenia w terminie trzech lat od wejścia w życie ustawy przez samorzady wojewódzkie audytów krajobrazowych, w których mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych. Dla tych obszarów sejmiki województw mają możliwość ustalania norm prawnych dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnie stosowania materiałów - budulców lokalnych lub tradycyjnej architektury.

Omawiana regulacja prawa dała możliwość samorządom uchwalenia lokalnego kodeksu krajobrazu kulturowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. nośników reklam. Prelegent podkreślał, że ustawa wdraża w życie Europejską

Konwencję Krajobrazową z 2000 r. ratyfikowaną przez Polskę w 2004 r., a także rekomendację UNESCO z 2011 r. w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjętą przez państwa członkowskie ONZ, w tym Polskę.

Ustawa w dużej mierze artykułuje jak ważne w kształtowaniu krajobrazu kulturowego jest świadome lokalizowanie dominant w przestrzeni przy pomocy narzędzi planistycznych. Obiekty mające charakter dominant lokalizowane powinny być jedynie w ramach ustaleń planu miejscowego stanowiącego podstawę planowania przestrzennego w miastach. Wtedy obiekty silnie oddziałujące na krajobraz będą rozmieszczane tak, by nie wchodziły w konflikt z cennymi obiektami i obszarami.

Obecnie dużą wagę nadawano powiązaniu ustawy krajobrazowej z projektem ustawy o rewitalizacji, upatrując szansę rehabilitacji krajobrazu kulturowego i ochrony najcenniejszych walorów dziedzictwa z możliwością wykorzystania walorów i zasobów w kierunku rozwoju regionów.

Kolejnym strategicznym dokumentem o charakterze krajowym jest Narodowa Strategia Rozwoju Kultury, której elementem jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Wskazuje on politykę Państwa w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego. Instrumentami wdrażania strategii są programy operacyjne, stanowiące podstawę finansowania działań w zakresie dziedzictwa kulturowego z budżetu Państwa, rozdysponowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zarówno Programy, jak i ich zakresy ulegają zmianie w poszczególnych latach. Dotychczas najważniejszym z nich jest ogłaszany corocznie Program Operacyjny „Dziedzictwo Kulturowe”, posiadający wyróżnione priorytety i działania. Program ten umożliwia pozyskiwanie środków finansowych na przeprowadzenie działań rewitalizacyjnych oraz rewaloryzacyjnych obiektów i obszarów zabytkowych.

Dokumentem strategicznym w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie wojewódzkim jest Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2012-2015 (zwanym dalej WPOnZ), przyjęty Uchwałą nr XXVI/487/12 z dnia 21.06.2012 r. Głównym celem strategicznym programu jest:

- likwidacja bądź minimalizacja zagrożeń środowiska kulturowego: krajobrazu kulturowego, historycznych układów przestrzennych, zabytków nieruchomości i ruchomych, zabytków archeologicznych oraz zasobów niematerialnych.

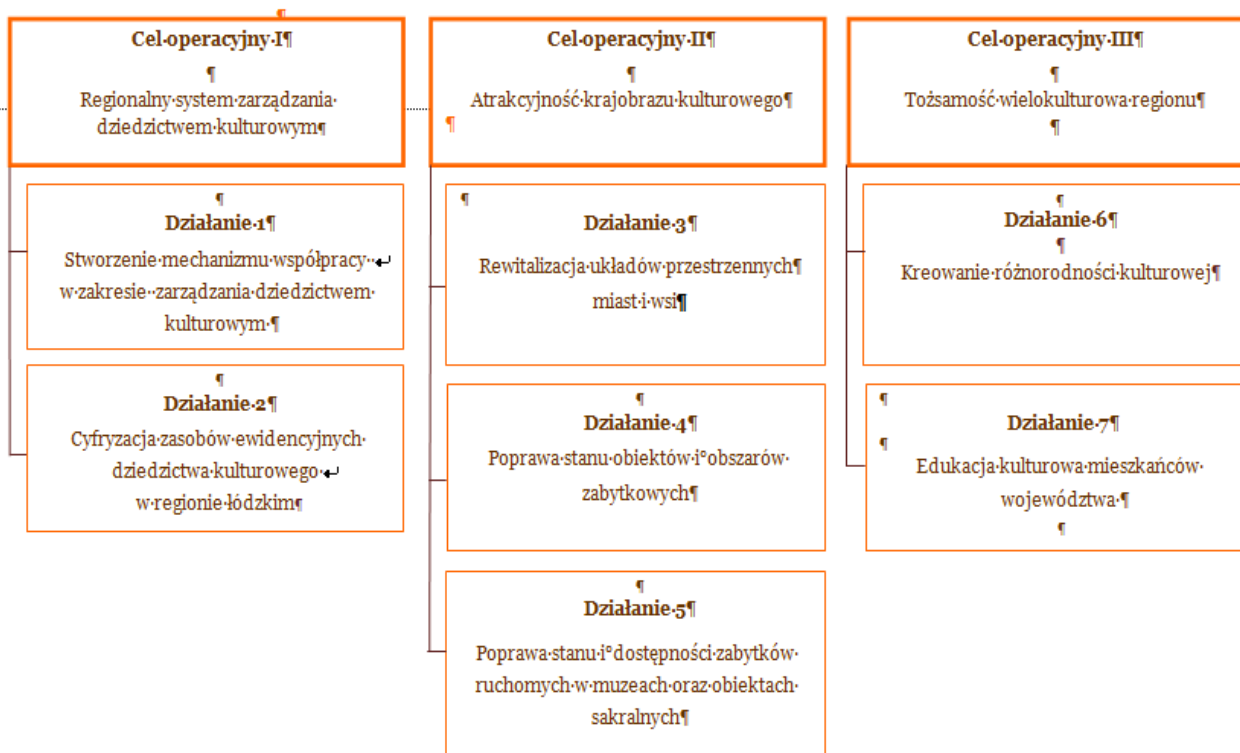
ZINTEGROWANY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA ŁOWICZA

Tak sprecyzowany cel strategiczny będzie wymagał ścisłej współpracy i zaangażowania działających na terenie województwa jednostek samorządowych wszystkich szczebli, instytucji rządowych odpowiedzialnych za ochronę zabytków, jednostek kulturalnych, naukowych i oświatowych, instytucji i organizacji pozarządowych oraz użytkowników i właścicieli obiektów zabytkowych. Pozwoli to na:

- podjęcie zintegrowanych, systemowych działań zmierzających do zahamowania postępującej degradacji środowiska kulturowego,
- koordynację kompleksowych działań konserwatorskich i rewaloryzacyjnych w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego,
- przywrócenie wartości i walorów obszarom i obiektom zabytkowym oraz ich wykorzystanie dla rozwoju turystyki i promocji podregionów kulturowych,
- kształtowanie poczucia odpowiedzialności za zasoby dziedzictwa kulturowego, zarówno władz samorządowych, jak i mieszkańców regionu,
- wzmocnienie więzi społeczności lokalnych poprzez wspólne działania na rzecz wzmocnienia tożsamości regionalnej oraz poprawy stanu dziedzictwa kulturowego i ładu przestrzennego,
- właściwe zdyskontowanie środków finansowych z wykorzystaniem funduszy pomocowych Unii Europejskiej.

CELE I DZIAŁANIA

WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2012–2015

Podjęcie kompleksowych działań dotyczących wszystkich wymienionych elementów składających się na dziedzictwo kulturowe przyczyni się do powstania efektu synergii, co korzystnie wpłynie na efekty realizacji programu.

W programie tym wartości kulturowe Łowicza zostały w znacznym stopniu dostrzeżone i traktowane jako znaczące dla terenu województwa.

Zgodnie z zapisami WPOnZ dziedzictwo kulturowe Łowicza posiada walory ponadlokalne, stanowiąc strategiczne znaczenie w kształtowaniu systemu ochrony dziedzictwa kulturowego województwa i kraju.

W zapisach WPOnZ wskazano, iż obszar Miasta Łowicza posiada 106, obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

WPOnZ wykazuje, że na stronie internetowej Urzędu Miasta Łowicza zamieszczono opracowaną gminną ewidencję zabytków, traktując ją jako element edukacyjny i promocyjny.

WPOnZ przewiduje dalszą kontynuację prac rewitalizacyjnych historycznego układu przestrzennego Miasta Łowicza o randze krajowej.

W zakresie poprawy stanu obiektów i obszarów zabytkowych wskazano na potrzebę rewaloryzacji, remontów i przeprowadzania prac konserwatorskich bieżących w obiektach priorytetowych, do których zakwalifikowano: ratusz, kościół kolegiacki pw. Wniebowzięcia NMP (po generalnym remoncie), kościół p.w. św. Leonarda i Małgorzaty, kościół p.w. św. Ducha i św. Małgorzaty, kościół o.o. Pijarów p.w. NP. Marii i św. Wojciecha w Łowiczu.

WPOnZ zakłada również realizację zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania krajobrazu kulturowego na terenie dorzecza Bzury.

Zgodnie z zapisami WPOnZ celowe było uznanie Bazyliki katedralnej w Łowiczu za pomnik historii.

Wskazano też na potrzebę podniesienia rangi zespołu urbanistycznego miasta Łowicza poprzez utworzenia wyższej formy ochrony zabytków.

Za celowe uznano również opracowanie studium historycznego Miasta Łowicza.

Zapisy WPOnZ wskazy na możliwość utworzenia następujących szlaków kulturowych: Romańskiego (przebiegającego przez Miasto Łowicz – łączącego obiekty w stylu romańskim zlokalizowane na terenie województwa łódzkiego i Kraju, Zamków i Książąt Mazowieckich.

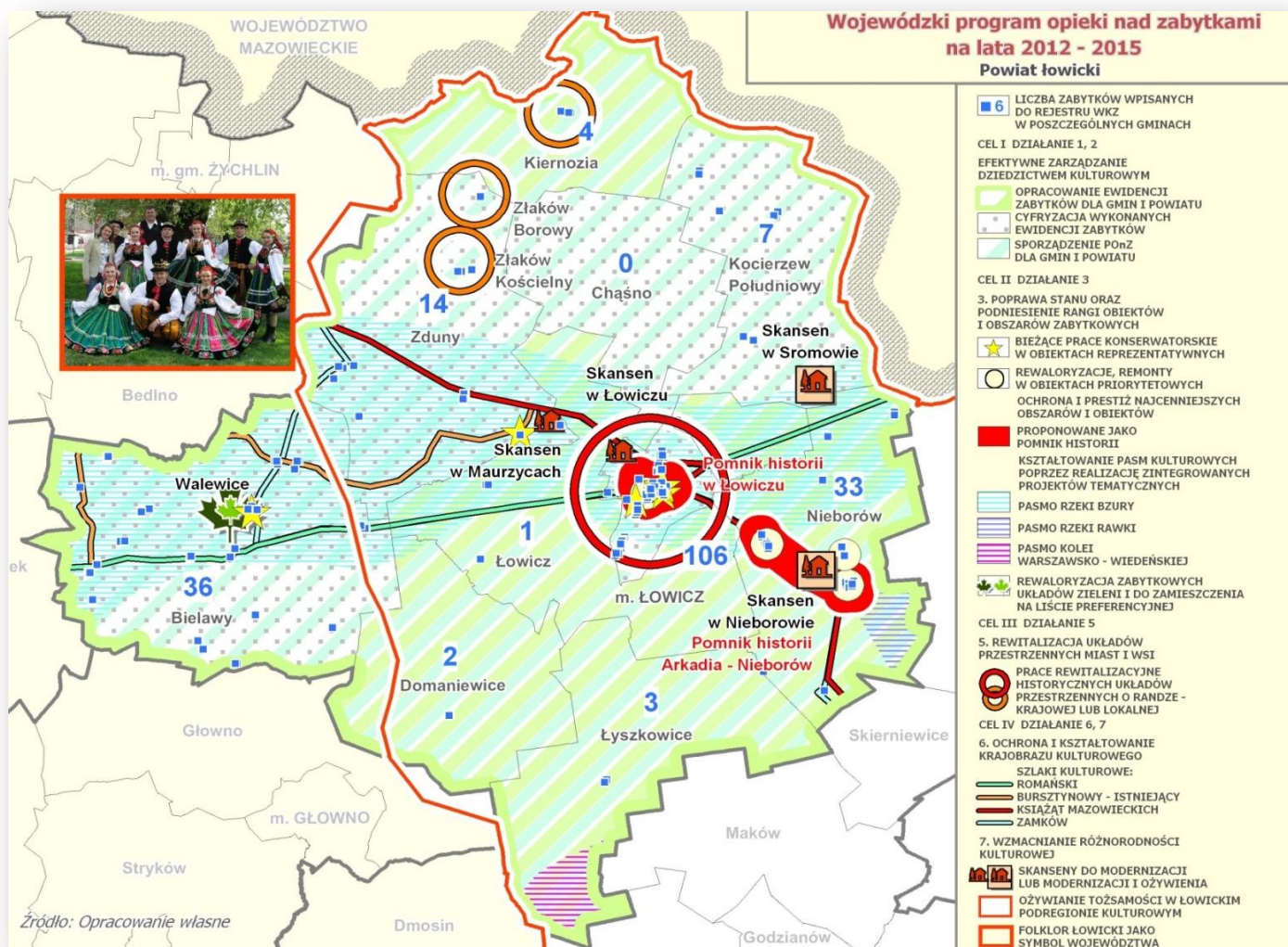
Program wskazuje na konieczność dalszej kontynuacji ożywiania tożsamości w łowickim podregionie kulturowym.

Program zakłada przeprowadzenie prac konserwatorskich w skansenie i modernizację etnograficznej ekspozycji plenerowej przy Muzeum w Łowiczu.

Istotnym elementem wskazywanym w WPOnZ jest kreowanie Folkloru Łowickiego jako symbolu województwa.

źródło WPOnZ

źródło WPOnZ

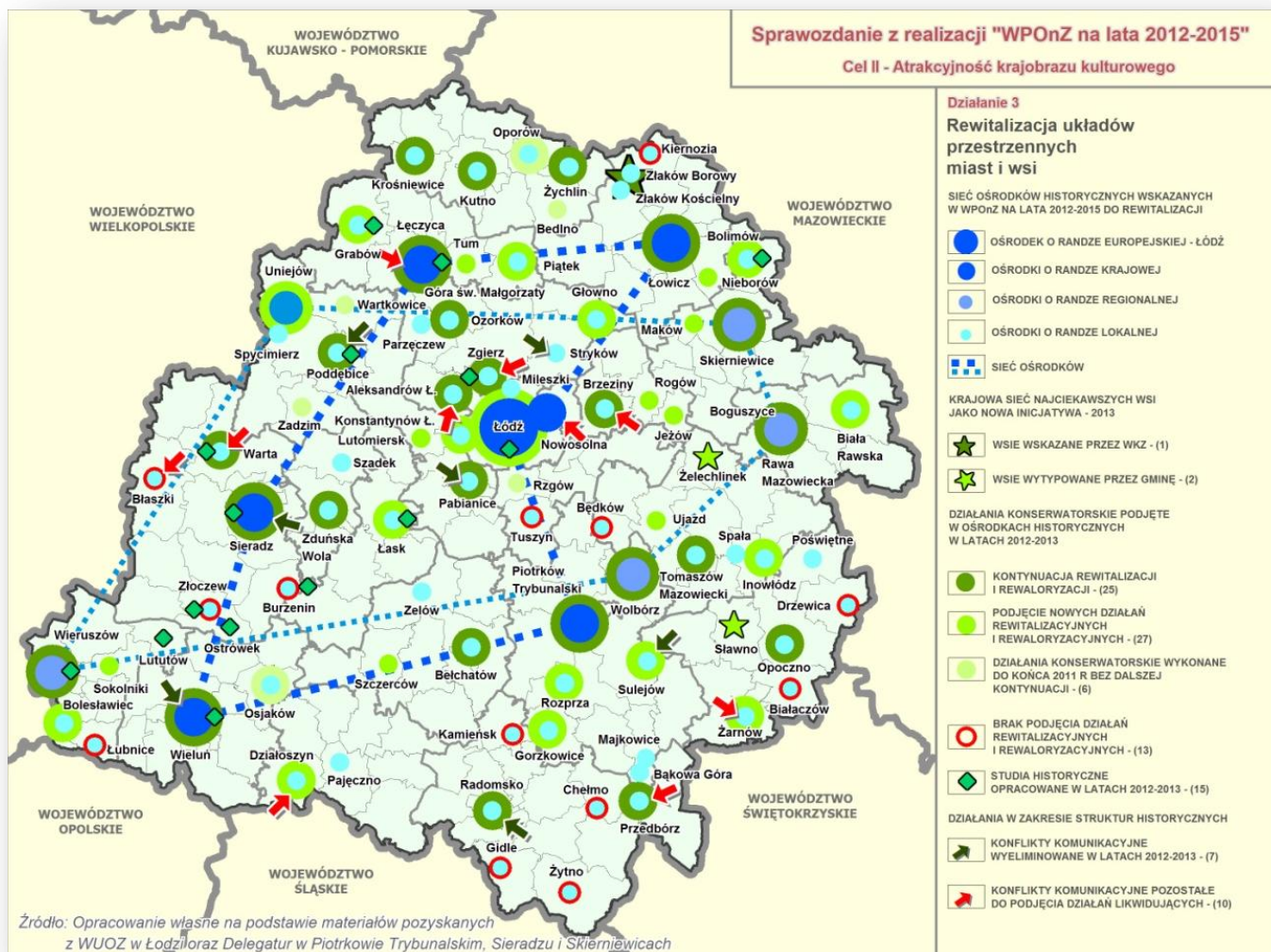
Uchwałą Nr LII/928/14 Sejmiku Województwa Łódzkiego dnia 30 września 2014 r. przyjęto Sprawozdanie z realizacji Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2012 - 2015 z lat 2012 - 2013.

W wyniku przeprowadzonej analizy realizacji założonych w WPONZ działań i zadań przeprowadzonych w latach 2012 - 2013 wynika że na terenie Łowicza:

- utworzono pomniki historii Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 października 2012 r. Łowicz dla Bazyliki Katedralnej (dawnej Kolegiaty Prymasowskiej) pod wezwaniem „Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny” (poz. 1239) i „Sulejów – Zespół Opactwa Cystersów” (poz. 1242);
- Boże Ciało w Łowiczu zaproponowano do zamieszczenia na liście niematerialnego dziedzictwa;

- produkty regionalne wpisano na listę Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w 2012 i 2013 r.;
- prowadzono złożone i kompleksowe działania rewitalizacyjne.

źródło Sprawozdanie z WPOnZ

Kolejnym prestiżowym dokumentem samorządu województwa łódzkiego jest Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020 przyjęta przez Sejmik Województwa Łódzkiego w lipcu 2012 roku. Planowana wizja rozwoju województwa łódzkiego uwzględnia kreowanie różnorodności kulturowej oraz umocnienie identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu. Wspieranie oraz inicjowanie mają być działania w zakresie kreowania folkloru i produktów regionalnych.

Opracowana strategia mocno podkreśla konieczność wspólnych działań większych grup partnerskich mających szansę pozyskiwania funduszy w ramach realizacji zintegrowanych projektów rewitalizacyjnych cennych obszarów zabytkowych.

Lokalne

Dokumentem odnoszącym się do zagadnień dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym jest przede wszystkim opracowywana w 2012 roku Gminna Ewidencja Zabytków.

GEZ		KARTA ADRESOWA ZABYTKU NIERUCHOMEGO		3. Miejscowość
1. Nazwa Kościół p.w. Świętego Ducha		2. Czas powstania 1404 r.		Łowicz
8. Fotografia z opisem wskazującym orientację albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym				4. Adres 99-400 Łowicz ul. Długa 1
				5. Przynależność administracyjna województwo łódzkie powiat łowicki gmina Miasto Łowicz
				6. Formy ochrony Nr i data wpisu do rejestru zabytków 125/110 z dnia 18.08.1967 r.
7. Opracowanie karty (autor, data i podpis)				

W dniu 4 listopada 2004 roku Uchwałą Rady Miejskiej w Łowiczu Nr XXXIV/199/2004 przyjęto Plan Rozwoju Lokalnego Miasta Łowicza. PRL stanowi kluczowe narzędzie wspierające zarządzanie na poziomie samorządu, a jego podstawowym celem jest zapewnienie koncentracji dostępnych środków finansowych na strategicznych działaniach gminy.

Miasto Łowicz opracowało również Lokalny Program Rewitalizacji, który obowiązywał do 2013 roku i dotyczył poprzedniej perspektywy finansowej.

Dokumentami odnoszącymi się do zagadnień dziedzictwa kulturowego są: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania miasta Łowicza (zatwierdzone

Uchwałą Nr XI/68/2003 Rady Miejskiej w Łowiczu z dnia 26 czerwca 2003 r. w sprawie uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łowicza (edycja II) i obowiązujące Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Dokumentem odnoszącym się do kluczowych działań miasta jest Strategia Rozwoju Miasta Łowicza 2015 – 2023. Strategia stanowi długookresowy plan działania określający strategiczne cele rozwoju oraz przyjmujący kierunki i priorytety działań (cele operacyjne i zadania realizacyjne), a także alokację środków finansowych, które są niezbędne dla realizacji przyjętych celów i zadań. Obejmuje ona poniżej wymienione aspekty.

Gospodarka miasta

Lokalny sektor gospodarczy

Rozwój lokalny jest procesem społecznym, polega bowiem na aktywności społeczności lokalnych, na uaktywnianiu lokalnych postaw prorozwojowych, tworzeniu instytucji społecznych w rozwój ten zaangażowanych. Cechą charakterystyczną rozwoju lokalnego powinno być wykorzystanie atutów i sił wewnętrznych rozwoju (tzw. czynników endogenicznych). W tym kontekście kluczowym elementem potencjału ekonomicznego miast jest szeroko rozumiana aktywność gospodarcza, której szczegółowa analiza obejmuje ewaluację następujących wskaźników:

- liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 000 mieszkańców.
- liczba podmiotów gospodarczych w kategorii osób fizycznych na 1000 mieszkańców.
- liczba spółek prawa handlowego na 1000 mieszkańców.

W Łowiczu na koniec 2014 roku funkcjonowało 2950 podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON tj. 1021 w przeliczeniu na 10 tys. ludności. Dla porównania wskaźnik ten dla Polski wynosił 1032 a dla województwa łódzkiego - 927. Najwięcej podmiotów gospodarczych działających w Łowiczu skupionych jest w sektorze prywatnym. Średnio 96% z ogólnej liczby podmiotów gospodarczych to podmioty prywatne, a tylko 4% podmiotów to podmioty sektora publicznego

Infrastruktura społeczna

System edukacji

Art. 104 ust. 1 i 2 Ustawy o systemie oświaty z 7 września 1991 r. stanowi:

„ Prowadzenie szkół podstawowych, z wyjątkiem szkół podstawowych specjalnych (w tym szkół przy zakładach karnych oraz zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich) i artystycznych, przechodzi do obowiązkowych zadań własnych gmin z dniem 1 stycznia 1994 r.”

Gmina, na mocy zacytowanego wyżej przepisu, stała się organem prowadzącym szkoły podstawowe i gimnazja. Jako jednostka samorządu terytorialnego, gmina może zakładać i prowadzić jedynie szkoły i placówki publiczne.

W strukturze systemu oświaty w Łowiczu działa 7 przedszkoli publicznych, 6 publicznych szkół podstawowych (dla 5 organem prowadzącym jest Gmina Miasto Łowicz, dla 1 - Zakon Ojców Pijarów), 5 publicznych gimnazjów (4 - prowadzone przez Gminę Miasto Łowicz, 1 – przez Zakon Ojców Pijarów).

W dniu 19 sierpnia 2009 r. zostało wydane zaświadczenie o wpisie do ewidencji szkół placówek niepublicznych dla Punktu Przedszkolnego przy Sali Zabaw „Bajkoland” w Łowiczu os. Bratkowice bl. 2 .

Punkt ten z dniem 31 września 2010 r. zaprzestał swojej działalności, a na jego miejscu od 1 października 2010 r. powstało Prywatne Przedszkole przy Sali Zabaw „Bajkoland”, os. Bratkowice bl. 2 w Łowiczu.

W dniu 15 lipca 2010 r. zostało wydane zaświadczenie o wpisie do ewidencji szkół i placówek niepublicznych dla Przedszkola Niepublicznego Diecezji Łowickiej im. bł. Bolesławy Lament w Łowiczu , ul. Seminaryjna 6 B. Przedszkole to rozpoczęło działalność 1 września 2010 r.

Ponadto od 1 września 2014 roku funkcjonuje także Niepubliczne Przedszkole „Terefere” z siedzibą w Łowiczu, ul. 3-go Maja 3/5.

Pijarska Szkoła Podstawowa Królowej Pokoju rozpoczęła działalność 1 września 1995 r., zaś Pijarskie Gimnazjum Królowej Pokoju funkcjonuje od 1 września 1999 r.

Od 1 września 2014 roku w Łowiczu rozpoczęła swą działalność Samorządowa Szkoła Muzyczna I Stopnia z siedzibą przy ul. A. Mickiewicza 19.

Wychowanie przedszkolne

Określając populację dzieci w wieku przedszkolnym na dany rok szkolny uwzględnia się liczbę urodzonych dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Liczba urodzin dzieci (zameldowanych na pobyt stały i czasowy) w ostatnich latach utrzymuje się na podobnym poziomie i wynosi ok. 300 dzieci

Zaobserwowaliśmy wysoki procent dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym na terenie miasta. W roku szkolnym 1999/2000, liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli i oddziałów przy szkołach podstawowych wynosiła łącznie 859, co stanowiło 62,8% populacji dzieci w wieku przedszkolnym. W roku 2011/2012 pomimo zmniejszonej populacji dzieci w wieku przedszkolnym, liczba dzieci uczęszczających wynosiła łącznie 1031, co stanowiło 89,6%. W tym samym okresie w Polsce wskaźnik ten wynosił 75,5%

W ostatnich latach wszystkie miejsca w przedszkolach zostały wykorzystane. Wzrost świadomości rodziców dotyczącej wczesnej edukacji przedszkolnej spowodował duże zainteresowanie placówkami przedszkolnymi. Jak wynika z poniższej tabeli, w kolejnych latach nie następowały zmiany w liczbie przedszkoli, jednak zmieniała się liczba oddziałów. Od roku szkolnego 2008/2009 utworzone zostały dodatkowe oddziały przedszkolne w Przedszkolach nr 1, 2, 3, 4, 5 i Przedszkolu Integracyjnym nr 10. Powstały również przedszkola niepubliczne, które utworzyły dodatkowo ok. 100 miejsc.

Obecnie do 41 oddziałów przedszkolnych uczęszcza łącznie ok. 992 dzieci.

Przedszkola starają się pozyskać również środki zewnętrzne. Największe środki na realizację projektu unijnego „Przedszkole na dobry start – upowszechnianie edukacji przedszkolnej” zostały uzyskane w przedszkolu nr 2. Projekt był realizowany od września 2009 roku do sierpnia 2011 roku. W przedszkolach realizowane są również programy ekologiczne współfinansowane ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi.

Szkoły

Średnia liczba uczniów na oddział w szkołach podstawowych i gimnazjach od kilku lat nie przekracza liczby 24 – jest to mniej od przyjętego standardu edukacyjnego - 26 uczniów na oddział. Stwarza się przez to lepsze warunki nauki dla uczniów i lepsze warunki pracy dla nauczycieli, ale podnosi wydatki na oświatę.

W porównaniu do lat ubiegłych zaznacza się wzrost liczby uczniów. W szkołach podstawowych w roku szkolnym 2014/2015 liczba ta jest większa o 128 uczniów w stosunku do roku 2013/2014, w gimnazjach zaś liczba uczniów zasadniczo pozostaje bez zmian. Ogólna liczba uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjach łącznie w roku 2013/2014 to 2272, zaś w roku 2014/2015 to 2422.

W szkołach podstawowych uczniowie w roku szkolnym 2014/2015 podjęli naukę w 75 oddziałach (wzrost o 5 oddziałów w porównaniu z rokiem szkolnym 2013/2014) zaś w gimnazjach w 36 oddziałach, czyli liczba oddziału nie zmieniła się w porównaniu z rokiem szkolnym 2013/2014.

Wzrost liczby oddziałów w szkołach podstawowych spowodowany jest podjęciem obowiązku szkolnego przez dzieci sześciolatnie.

Pomoc społeczna

Krąg świadczeniobiorców Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łowiczu jest stabilny (2010r. - 1725, 2013r. - 1915). Świadczy to o znacznych problemach w usamodzielnianiu się podopiecznych MOPS. Wzrost liczby osób w 2013 r. wynika ze zmiany kryterium dochodowego uprawniającego do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej - z 351 zł na 456 zł netto na osobę w rodzinie.

Głównymi powodami przyznawania świadczeń pomocy społecznej w latach 2010-2013 były bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała choroba.

Zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom i ich mieniu jest stałą troską władz miasta Łowicza oraz instytucji, które zajmują się tym problemem na co dzień. Wśród nich najważniejsze to: Komenda Powiatowa Policji w Łowiczu, Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Łowiczu i Ochotnicza Straż Pożarna.

Stan bezpieczeństwa przeciwpożarowego na terenie miasta Łowicza

Z punktu widzenia bezpieczeństwa publicznego ważne miejsce zajmuje także ochrona przeciwpożarowa oraz zwalczanie innych zagrożeń.

Zakres zadań Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Łowiczu to nie tylko działania gaśnicze, lecz także działania z zakresu ratownictwa technicznego, chemicznego, ekologicznego i wodnego oraz od kilku lat działania ratownictwa medycznego.

Gospodarka odpadami

Źródłem powstawania odpadów na terenie Łowicza są jednostki gospodarcze, gospodarstwa domowe i obiekty infrastruktury. Prowadzona jest zbiórka następujących grup odpadów:

- komunalne segregowane: papier i tektura, tworzywa sztuczne, metale, szkło i opakowania wielomateriałowe (worki i pojemniki do selektywnej zbiórki), biodegradowalne z parków i ogrodów, wielkogabarytowe, elektroodpady,
- komunalne zmieszane.

Obecnie w Łowiczu działają podmioty posiadające zezwolenie Burmistrza Miasta Łowicza na prowadzenie działalności związanej z odbiorem odpadów komunalnych. Dostęp do tych usług mają wszyscy mieszkańcy gminy.

Niektóre odpady z terenu miasta poddawane są procesom odzysku lub unieszkodliwianiu. Odzyskiem odpadów trudni się sześć firm. Dwa podmioty zajmują się przerobem odpadów z tworzyw sztucznych, papieru, tektury, w tym jeden zakład przerabia szkło na granulaty i stłuczkę szklaną, zaś drugi gumy na granulaty. Natomiast trzy przedsiębiorstwa zajmują się odzyskiem odpadów żużlowych i popiołów paleniskowych. Zakład Usług Komunalnych w Łowiczu prowadzi działalność w zakresie unieszkodliwiania osadów ściekowych z przemysłów rolno-spożywczych, chemii organicznej i komunalnych osadów ściekowych. Pozostałe odpady składowane są na miejskim składowisku odpadów komunalnych w miejscowości Jastrzębia.

Szczegółowe dane dotyczące ilości i rodzaju wytwarzanych odpadów w Łowiczu, a także informacje na temat gospodarki odpadami zawiera „Plan gospodarki odpadami dla miasta Łowicza w latach 2004–2011”, który obowiązywał do końca 2011

OKRES REALIZACJI LOKALNEGO PLANU REWITALIZACJI

Okres realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji jest spójny z okresem programowania budżetu Unii Europejskiej na lata 2014 – 2020. Szacuje się, że niektóre z projektów mogą być trudne pod względem inwestycyjnym i będą realizowane w długim okresie czasu. Pomimo, że Miasto Łowicz chciałoby wszystkie projekty wykonać jak najszybciej, to należy wziąć pod uwagę uwarunkowania budżetowe oraz techniczne.

ZAKRES I TRYB PRZYGOTOWANIA PROJEKTU ZINTEGROWANEGO PROGRAMU REWITALIZACJI MIASTA ŁOWICZA

UWARUNKOWANIA SZCZEGÓLNIE WAŻNE DLA DZIAŁAŃ
REWITALIZACYJNYCH W LATACH 2015-2020

- PERSPEKTYWA FINANSOWA POZYSKIWANIA ŚRODKÓW Z UE NA LATA 2014-2020,
- ZAŁOŻENIA NARODOWEGO PLANU REWITALIZACJI,
- ASPEKTY PRAWNE USTAWY O REWITALIZACJI.

systemowe i zintegrowane działania rewitalizacyjne

priorytet dla działań zintegrowanych
związanych z rewitalizacją w Łowiczu

Zintegrowane działania rewitalizacyjne miasta Łowicza – to proces przemian przestrzennych, społecznych i ekonomicznych w zdegradowanych częściach miast, przyczyniający się do poprawy jakości życia mieszkańców, przywrócenia ładu przestrzennego oraz do ożywienia gospodarczego i odbudowy więzi społecznych.

Działania rewitalizacyjne obejmują

- remonty, modernizacje, rewaloryzacje i rehabilitacje obiektów oraz ich zespołów;
- działania zmierzające do ożywienia społecznego i gospodarczego obszarów;
- podejmowane kompleksowo na większych obszarach, które charakteryzują się znacznym stopniem dekapitalizacji zabudowy i często nagromadzeniem problemów społecznych.

Powiązanie aspektów społecznych, gospodarczych i technicznych oraz kulturowych w procesach rewitalizacji należy uznać za istotę zagadnienia, które odnosi się do całości życia miasta, a nie tylko do jego formy.

Podstawą do sporządzenia Programu jest kompleksowość i integracja rewitalizacji, rewaloryzacji i remontów.

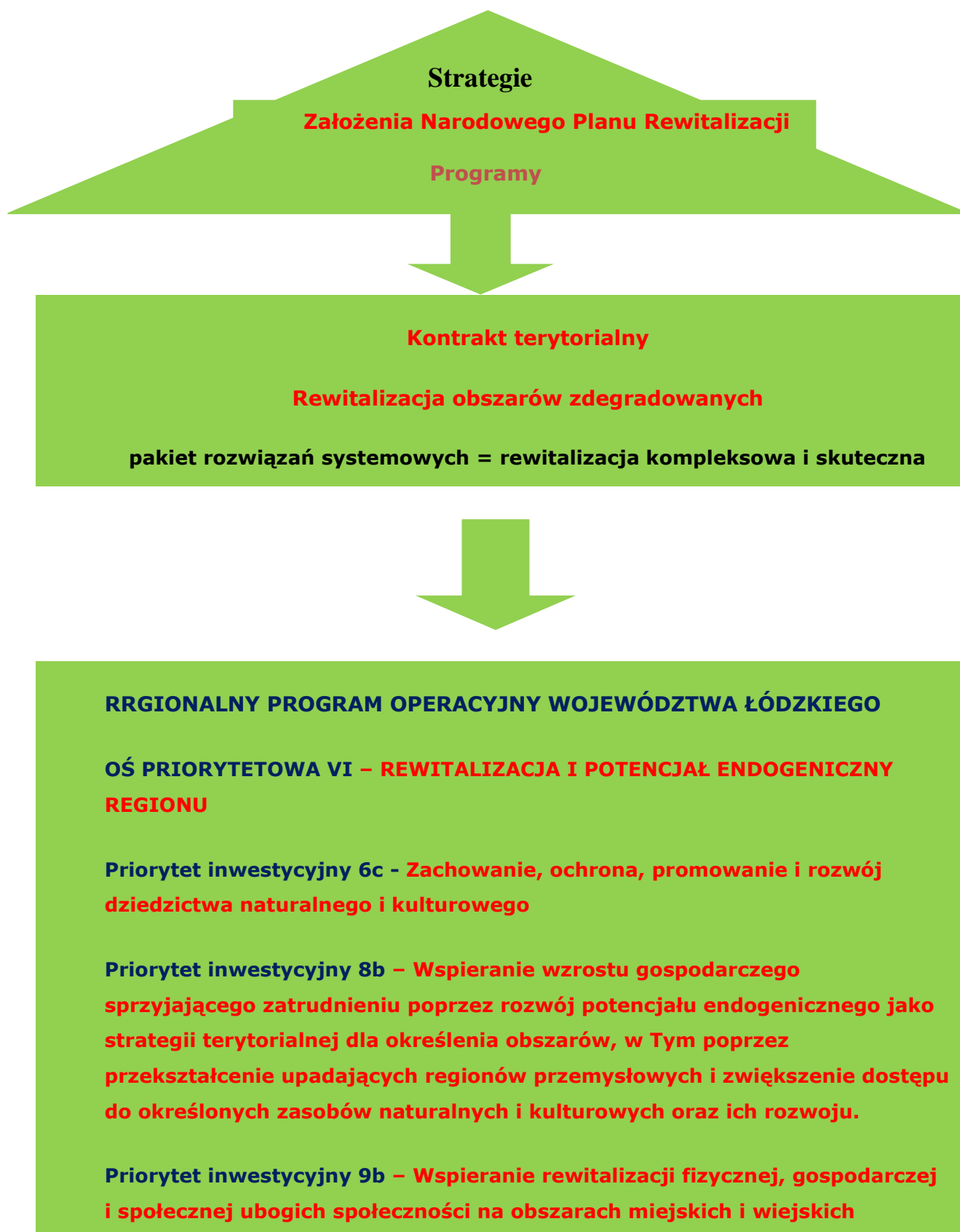
nowy aspekt programu

zintegrowane działania – kompleksowość

Nowe dokumenty strategiczne analizowane w Programie

- Długookresowa strategia rozwoju kraju,
- Strategia rozwoju kraju 2020,
- Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020,
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
- Krajowa strategia rozwoju regionalnego 2010–2020: regiony, miasta, obszary wiejskie,
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020,
- Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2013–2016,
- Założenia Narodowego Planu Rewitalizacji,
- Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2015
  - ❖ Program - Dziedzictwo kulturowe,
  - ❖ Programu - Rozwój Infrastruktury Kultury,
- RPO Województwa Łódzkiego na lata 2014 -2020,
- Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020,
- Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta Łowicza na lata 2015-2018,

W okresie Nowej perspektywy Finansowej za jedno z najważniejszych zagadnień uznano tematykę związaną z atrakcyjnością krajobrazu kulturowego. Utrzymanie i wzrost atrakcyjności krajobrazu kulturowego wiąże się to bezpośrednio z koniecznością prowadzenia działań rewitalizacyjnych i rewaloryzacyjnych unikatowych struktur zabytkowych.

Duża skala potrzeb związanych z degradacją struktur przestrzennych i aspektami społecznymi występuje m. in. w Łowiczu i wymaga interwencji z poziomu województwa. Dużą szansę upatruje się w działaniach prowadzonych w kierunku tworzenia narodowego Planu, którego założeniem jest aplikacja środków finansowych na działania rewitalizacyjne, zdegradowanych terenów, dzielnic miast oraz zadania w sferze kulturalnej i społecznej.

Dotychczas prowadzone rewitalizacje były często kontynuacją wcześniej rozpoczętych prac, co miało wpływ na coraz bardziej kompleksowy charakter .

W procesie kształtowania harmonijnego krajobrazu kulturowego istotny jest także fakt powrotu do opracowywania studiów historycznych oraz katalogów budownictwa regionalnego dających wytyczne do dokumentów planistycznych i prowadzonych działań rewitalizacyjnych.

Poczucie tożsamości regionalnej odgrywa istotną rolę w budowaniu kapitału społecznego. Działania podjęte w celu wzmacniania poczucia tożsamości regionalnej i nastąpił przełom w podejściu do potrzeby ożywiania zrewaloryzowanych obszarów ośrodków osadniczych.

**ZINTEGROWANY PROGRAM
REWITALIZACJI**

**.... przy
priorytetyzacji integracji
celów i działań
LPR**

Cel nadrzędny programu rewitalizacji to:

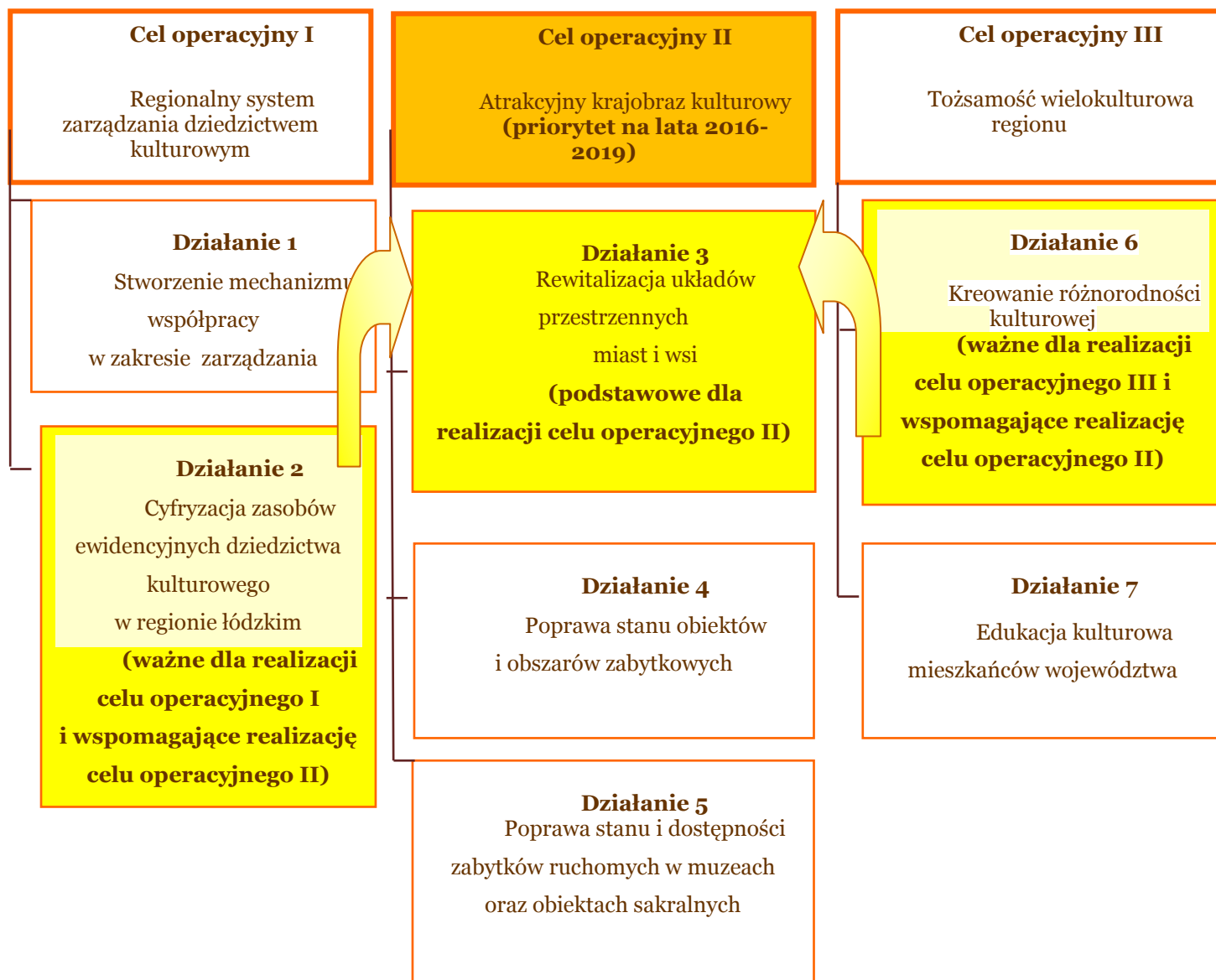
Ożywienie społeczne, gospodarcze i kulturalne miasta poprzez poprawę jakości zagospodarowania przestrzeni publicznej, jakości środowiska oraz odnowę zasobów mieszkaniowych.

Cele szczegółowe programu rewitalizacji:

1. Przeciwdziałanie bezrobociu. Wzrost aktywności gospodarczej poprzez tworzenie nowych przedsiębiorstw i stwarzanie warunków do wzrostu zatrudnienia.
2. Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
3. Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa publicznego.
4. Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
5. Zapobieganie niekorzystnym trendom demograficznym.
6. Polepszenie jakości środowiska.
7. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
8. Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.
9. Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
10. Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.
11. Uatrakcyjnienie zagospodarowania terenów zielonych i miejsc rekreacji.
12. Odnowa i termomodernizacja zasobów mieszkaniowych miasta i obiektów użyteczności publicznej.
13. Nadanie funkcji mieszkaniowych obszarom przemysłowym.
14. Poprawa układu komunikacyjnego miasta.
15. Rozwój sieci infrastruktury technicznej.

CELE I DZIAŁANIA

WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2016–2019 (założenia)

Zintegrowany program rewitalizacji Miasta Łowicza jest zgodny z założeniami opracowywanego Wojewódzkiego Programu Opieki Nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na Lata 2016–2019, którego głównym zadaniem na cztery kolejne lata jest kontynuowanie działań rewitalizacyjnych w ośrodkach miejskich.

CELE PROGRAMU REWITALIZACJI

Cel prowadzonych działań

Kompleksowa materialno-przestrzenną modernizacja budynków oraz przestrzeni publicznej i infrastruktury technicznej

- społeczna rozwiązywanie problemów społecznych takich jak bezrobocie, wykluczenie społeczne, niski poziom kapitału ludzkiego,
- gospodarcza tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości,
- środowiskowa działania zwiększające efektywność energetyczną i służące wykorzystaniu terenów zdegradowanych.

Wskazania działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego Łowicza zawarte są w regionalnych dokumentach strategicznych:

- Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020
- Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Łódzkiego
- Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego
- Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2012-2015

Główne kierunki działań rewitalizacyjnych Stworzenie sieci unikatowych ośrodków historycznych i poddanie ich działaniom rewitalizacyjnym.

MOŻLIWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA ZINTEGROWANEGO PROGRAMU REWITALIZACJI MIASTA ŁOWICZA

Dofinansowanie z ministerstwa kultury i dziedzictwa narodowego z programu „dziedzictwo kulturowe”:

Dotacje z MKiDN można otrzymać w ramach następujących priorytetów Programu „Dziedzictwo Kulturowe”:

- **PRIORYTETU**
OCHRONA ZABYTKÓW
- **PRIORYTETU**
WSPIERANIE DZIAŁAŃ MUZEALNYCH
- **PRIORYTETU**
KULTURA LUDOWA I TRADYCJA
- **PRIORYTETU**
OCHRONA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH
- **PRIORYTETU**
OCHRONA I CYFRYZACJA DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO
- **PRIORYTETU**
MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ

W ramach poszczególnych priorytetów dofinansowywane są projekty przeznaczone na rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych, rozwój instytucji muzealnych, ochronę zabytków archeologicznych, tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego oraz na ochronę zabytkowych cmentarzy. Priorytety ulegają zmianie w poszczególnych latach. W ostatnim czasie zaczęto dostrzegać potrzebę dotowania zabytków archeologicznych i kultury ludowej oraz zabytkowych cmentarzy.

Największe dotacje zostają przekazane na rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych, a najmniejsze na tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego.

Beneficjentami mogą być wyłącznie podmioty prawa polskiego – właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych, osoby fizyczne ;jednostki samorządu terytorialnego ;inne jednostki organizacyjne takie jak: samorządowe jednostki kultury,

kościół, związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe.

Wysokość udzielanego dofinansowania wynosi do 50 % nakładów koniecznych określonych w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku.

Minimalna wnioskowana kwota dotacji wynosi:

- 25 000 zł na zabezpieczenia przeciwwłamaniowe i przeciwpożarowe;
- 75 000 zł w pozostałych przypadkach.

Beneficjent może złożyć do poszczególnego priorytetu maksymalnie 3 wnioski w jednym roku, a realizacja projektowanych zadań może odbywać się wyłącznie w ciągu roku, w którym dotacja została przyznana. Natomiast refundacja dotyczy kosztów poniesionych w ciągu trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Ocena wniosku obejmuje:

- ocenę wartości merytorycznej - maksymalnie można uzyskać 60 pkt: najwyżej punktowana jest konieczność przeprowadzenia prac wynikająca ze stanu technicznego zabytku - 30 pkt, czas powstania, wartość historyczna, artystyczna, naukowa - 20 pkt, figurowanie na Liście UNESCO - 5 pkt, uznanie za pomnik historii - 5 pkt,
- ocenę wartości społecznych - maksymalnie 20 pkt za publiczną funkcję zabytku,
- ocenę wartości organizacyjnej, maksymalnie 20 pkt, w tym 10 pkt za profesjonalne przygotowanie aplikacji, 10 pkt za procentowy udział wkładu własnego lub środków pozyskanych z innych źródeł.

Dofinansowanie w ramach programu operacyjnego infrastruktura i środowisko 2014 – 2020

- Oś Priorytetowa VIII: Ochrona Dziedzictwa Kulturowego i Rozwój Zasobów Kultury.

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii.

W ramach inwestycji odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego wspierane będą projekty z zakresu ochrony, zachowania i udostępnienia, w tym turystycznego, zabytkowych obiektów o znaczeniu ponadregionalnym, dotyczące renowacji zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych i ich digitalizacji (w przypadkach kiedy została ujęta jako element projektu).

Poziom dofinansowania nie może przekroczyć 70 % kosztów kwalifikowanych.

Dofinansowanie z narodowego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej

Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków opracowuje co 4 lata listę preferencyjną zabytkowych parków i ogrodów dla Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, w celu finansowania prac z zakresu rewaloryzacji założeń zieleni (parków, cmentarzy). W celu kandydowania obszarów do zamieszczenia na w/w liście potrzebna jest akceptacja Wojewódzkiego Konserwatora zabytków. Za jego pośrednictwem następuje zgłoszenie.

Dofinansowanie w ramach regionalnego programu operacyjnego województwa łódzkiego na lata 2014 -2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego

Podział środków w ramach funduszy strukturalnych został scedowany dla każdego województwa poprzez Regionalny Program Operacyjny. Dofinansowane projekty są to kluczowe dla regionu inwestycje o charakterze wielkoskalowym. Inwestycje muszą być ujęte w Gminny Programie Rewitalizacji i wykazywać wpływ na rozwój regionu oraz ożywienie społeczno - gospodarcze terenów zdegradowanych.

Finansowanie zadań RPO dla województwa łódzkiego jest możliwe głównie w ramach osi priorytetowej VI – Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu

Priorytet interwencyjny 6c Zachowanie, ochrona i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego

Projekty składane w działaniu VI dotyczą rewitalizacji i rewaloryzacji zdegradowanych obszarów przemysłowych, powojсковych, mieszkaniowych oraz terenów zieleni historycznych struktur miejskich.

Należy podkreślić, że przy ocenie projektów punktowane jest m. in. uwzględnienie zadania w Wojewódzkim programie opieki nad zabytkami dla województwa łódzkiego, wpisanie obiektu i obszaru do rejestru zabytków, ustanowienie parku kulturowego.

Beneficjentami mogą być: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki sektora finansów publicznych, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, TBS, przedsiębiorcy.

Dofinansowanie z EFRR wynosi 85 % wydatków. Dla projektów objętych pomocą publiczną, dotacja unijna wynosi do 50 % wartości w przypadku, gdy pozostałe 50 % zostanie dotowane z budżetu państwa.

Nie została określona minimalna ani maksymalna wartość projektów ani minimalna i maksymalna kwota wsparcia.

Dofinansowanie z budżetu własnego urzędu marszałkowskiego w łodzi

Urząd Marszałkowski w Łodzi podjął działania w celu ratowania zabytków, uruchamiając od 2008 roku środki na rewaloryzację obiektów i obszarów zabytkowych.

Sejmik Województwa Łódzkiego dnia 12 stycznia 2010 r. uchwałą nr L/1463/10 przyjął Regulamin określający zasady, tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa. W myśl § 2 w/w uchwały dotację celową można uzyskać w celu wykonania opracowań projektowych i badawczych, przeprowadzenia prac konserwatorskich zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznym zdefiniowanych w art., 6 ust. 1 pkt. 1, 2, 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. Ponadto obiekt lub obszar zgodnie z w/w ustawą musi być wpisany do rejestru zabytków, posiadać duże znaczenie dla dziedzictwa, znajdować się w granicach administracyjnych województwa łódzkiego i być udostępniany społeczeństwu.

Beneficjentami mogą być właściciele i użytkownicy zabytków. Wysokość przyznawanych dotacji stanowi do 50 % ogółu nakładów. W przypadku obiektów o wyjątkowych wartościach zabytkowych bądź wymagających podjęcia natychmiastowych prac naprawczych dotacja może wynosić do 100% nakładów.

Udzielenie dotacji wymaga złożenia wniosku i spełnienia w/w wymogów formalnych. Następnie podlega opinii Komisji i jest rozpatrywane przez Sejmik Województwa Łódzkiego.

Dotacje z budżetu wojewódzkiego konserwatora zabytków

Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków zgodnie z art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku udziela dotacji na prace konserwatorskie obiektów wpisanych do rejestru WKZ. Regulamin przyznawania dotacji stanowi, że mogą być dotowane prace mające na celu zachowanie i ochronę materialnego dziedzictwa. Wojewódzki Konserwator Zabytków przyznaje środki na prace rewitalizacyjne i zabezpieczeniowe zabytków przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnymi wywozami za granicę. Dotowane zabytki winny pełnić funkcje publiczną.

Beneficjentami dotacji podobnie jak w przypadku środków pozyskiwanych z Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi mogą być: właściciele i użytkownicy zabytków. Również ich wysokość wynosi do 50 % nakładów a gdy zabytek posiada wyjątkową wartość lub jego stan wymaga podjęcia natychmiastowych prac dotacja może osiągnąć do 100 %.

Komisja oceniając wniosek uwzględnia: stan zabytku, wartość i czas powstania, uznanie za pomnik historii, rzetelność realizacji zadań, wysokość środków własnych oraz pozyskanych z innych źródeł.

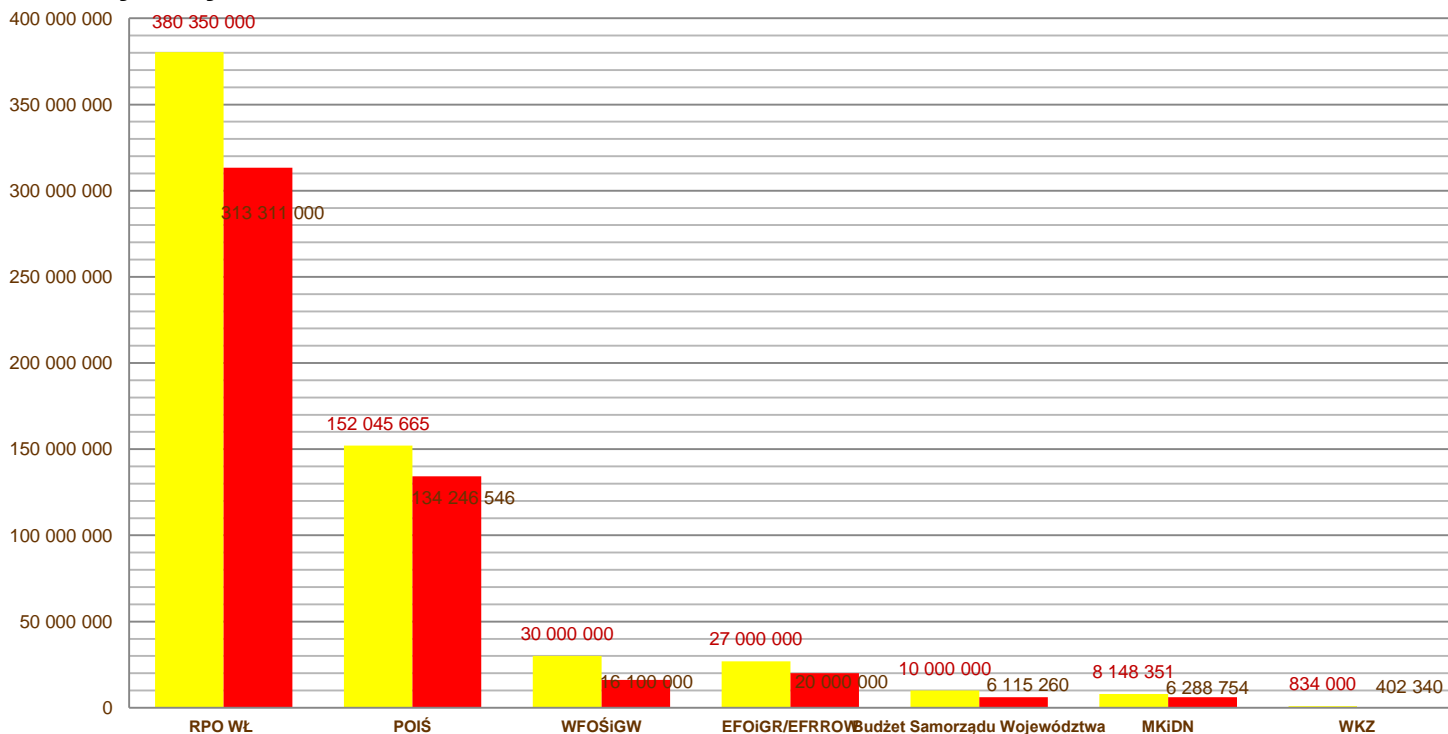
Ostateczną decyzję przydziału środków podejmuje Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Dotacje z wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej

Ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej przyznawane są dotacje na projekty z zakresu ochrony dziedzictwa. Środki

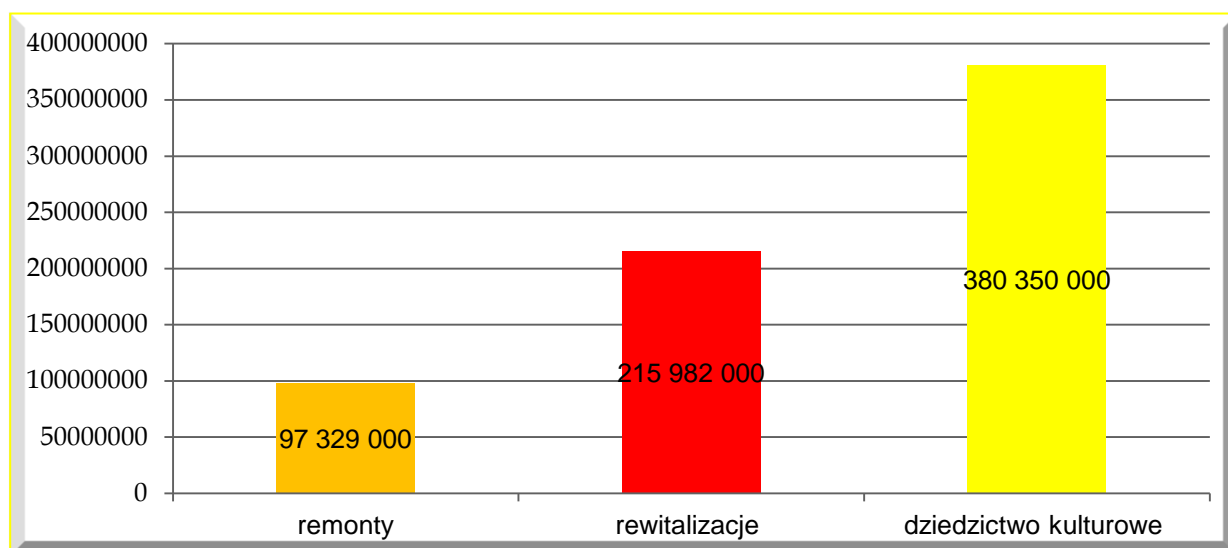
przeznaczone są na przeprowadzanie rewaloryzacji założeń zieleni, wykonanie prac leczniczo-pielęgnacyjnych drzew w zabytkowych alejach oraz starodrzewów na terenach gmin.

Udział środków na działania rewitalizacyjne w województwie łódzkim wg wybranych źródeł finansowania

Dziedzictwo kulturowe
Rewitalizacja

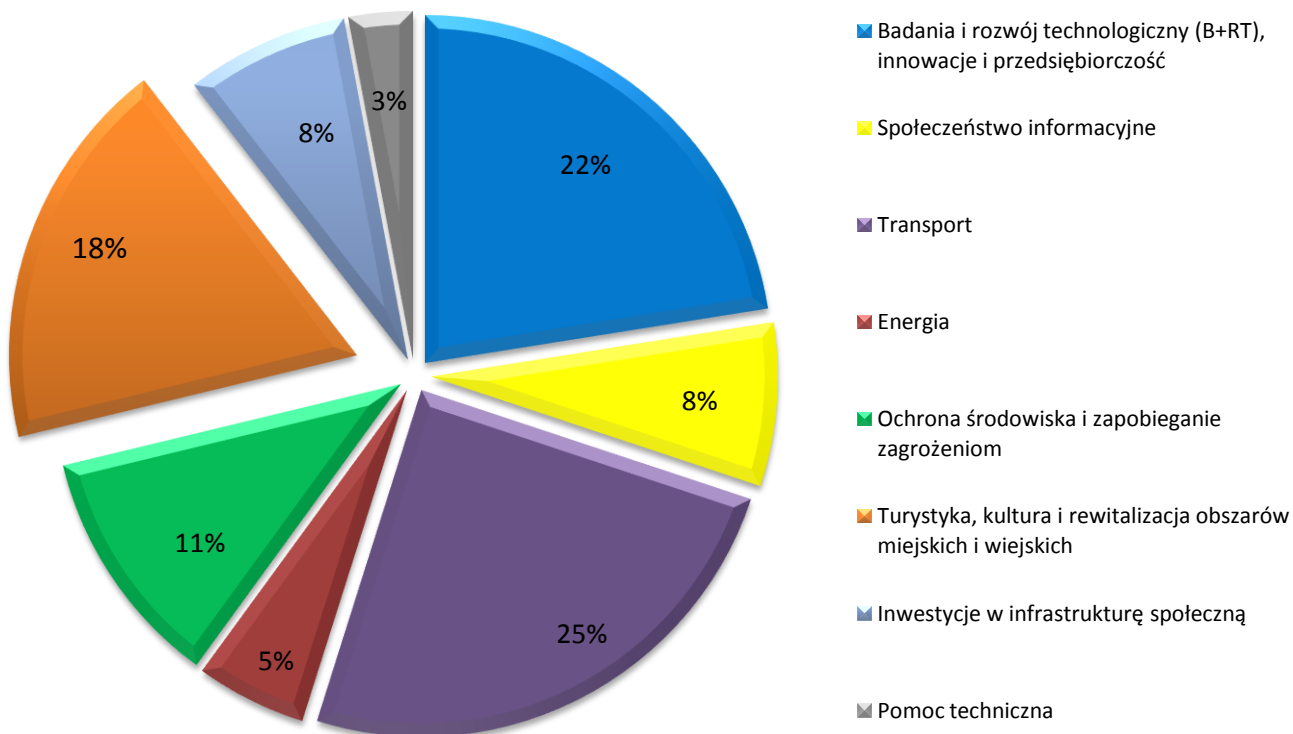
**GLÓWNYM ŹRÓDŁEM FINANSOWANIA DZIAŁAŃ
REWITALIZACYJNYCH W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM BYŁ
REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA
ŁÓDZKIEGO**

STAN REALIZACJI PROGRAMÓW WDRAŻANYCH NA POZIOMIE REGIONALNYM

Regionalny Program Operacyjny Wł 2007-2013

Wartość dofinansowania UE w podziale na obszary wsparcia w ramach RPO Wł 2007 – 2013 wg stanu na koniec kwietnia 2014 r.

Według stanu na 30 kwietnia 2014 r. województwo łódzkie podpisało 2362 umowy o wartości dofinansowania z UE 4315 mln zł. 1465 projektów zakończono i całkowicie rozliczono (dofinansowanie 1427 mln zł).

W przeliczeniu na 1 mieszkańca dofinansowanie wynosiło 1717 zł. Największe dofinansowanie per capita trafiło do powiatów: poddębickiego (5 951,1 zł), opoczyńskiego (2 075,7 zł) i pajęczańskiego (1 821,6 zł), a najmniejsze do miast: Skierniewice (807,3 zł) oraz Piotrków Trybunalski (1 009,2 zł).

Podpisane umowy dotyczyły obszarów wsparcia: Transport (91 projektów o wartości 1 069 mln zł), Badania i rozwój technologiczny (B+RT), innowacje i przedsiębiorczość (1647 projektów, 970,5 mln zł), **Turystyka, kultura i rewitalizacja obszarów miejskich i wiejskich (82 projekty, 788,6 mln zł)**, Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom (152 projekty, 484,1 mln zł), Społeczeństwo informacyjne (228 projektów, 327,9 mln zł), Inwestycje w infrastrukturę społeczną (68 projektów,

325,8 mln zł), Energia (87 projektów, 222 mln zł), Obszar Pomoc społeczna (7 projektów, 126,9 mln zł).

Rewitalizacja w perspektywie 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020

Oś priorytetowa VI: Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu

Wsparcie rewitalizacji w ramach EFS będzie przybierało formę realizacji projektów komplementarnych w ramach poszczególnych działań /poddziałań RPO WŁ w celu wzmocnienia rewitalizowanej przestrzeni działaniami o charakterze społecznym z zakresu m. in. aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz rozwoju usług społecznych, w tym ekonomii społecznej.

Cel tematyczny	Fundusz	Wsparcie UE EUR	Udział wsparcia UE w całości RPO
6c. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	EFRR	40 742 435	1,81%
8.b. wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów	EFRR	59 897 859	2,65%
9.b. wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	EFRR	178 485 543	7,91%

Cele szczegółowe osi priorytetowej

Oś Priorytetowa VI Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu łączy w sobie zakres interwencji:

- celu tematycznego **6 Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami**

Działanie VI.1. Dziedzictwo kulturowe i infrastruktura kultury

- celu tematycznego **8 Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników**

Działanie VI.2. Rozwój gospodarki turystycznej

- celu tematycznego **9 Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją**

Działanie VI.3. Rewitalizacja i rozwój potencjału społeczno-gospodarczego

Interwencja zaplanowana w ramach OP VI będzie zorientowana na niwelowanie skutków wykluczenia społecznego na terenach problemowych (w tym zdegradowanych) oraz wykorzystanie i rozwój potencjałów endogenicznych regionu łódzkiego opartych na walorach przyrodniczo-kulturowych, szczególnie w aspekcie tworzenia warunków sprzyjających rozwojowi gospodarki turystycznej, w tym powstawania nowych miejsc pracy.

W ramach interwencji nastąpi również podniesienie jakości i dostępności usług kulturalnych poprzez realizację przedsięwzięć z zakresu ochrony, zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju instytucji kultury.

Planowane w ramach OP VI przedsięwzięcia w zakresie usług kulturalnych i turystycznych, rozwoju potencjałów endogenicznych obszarów o specyficznych potrzebach oraz rewitalizacji obszarów zdegradowanych przyczynią się do ożywienia społeczno-gospodarczego regionu, jak i wpłyną na podniesienie jakości i atrakcyjności życia mieszkańców województwa łódzkiego. Ograniczenie występowania negatywnych zjawisk społecznych będzie następowało poprzez realizację szerokiego spektrum inwestycji infrastrukturalnych prowadzących do aktywizacji społeczno-gospodarczej terenów zdegradowanych.

Gospodarka, rynek pracy i potrzeby społeczne

W Mieście Łowiczu na potrzeby opracowania Zintegrowanego programu rewitalizacji przeprowadzono identyfikację problemów związanych z gospodarką, rynkiem pracy i potrzebami społecznymi.

Informacje uzyskane od pozwoliły na określenie najważniejszych obszarów problemowych oraz propozycji rozwiązań problemów, z jakimi powinno się zmierzyć miasto. Zdefiniowano także atuty Łowicza, mogące stanowić podstawę jego dalszego rozwoju.

Z analiz wyłoniono pozytywny obraz Łowicza, wynikający z faktu, iż jest to miasto rodzinne, do którego społeczność lokalna ma sentyment. Atutem dla wielu mieszkańców jest wielkość miasta, które w opinii społecznej nie jest „ani za duże, ani za małe” oraz korzyści z tego wynikające: między innymi spokojniejszy niż w dużych miastach tryb życia i zapewnienie wszystkich podstawowych elementów potrzebnych do życia. Oceniając zmiany warunków do życia w Łowiczu na przestrzeni ostatnich lat w stosunku do zmian jakie zaszły w Polsce, Łowicz oceniony jest bardziej pozytywnie. Atutem miasta jest silna identyfikacja mieszkańców z marką Łowicz, co rozpoczyna proces kształtowania postaw sprzyjających budowaniu poczucia tożsamości i przynależności lokalnej „małej ojczyzny”.

Z zakresu lokalizacji, komunikacji, infrastruktury drogowej w ocenie mieszkańców występuje szereg odniesień do korzystnej lokalizacji Łowicza oraz jego układu komunikacyjnego. Dogodna lokalizacja Łowicza oraz istniejące połączenia drogowe i kolejowe stanowią pozytywny aspekt zamieszkiwania w mieście. Lokalizacja jest jedną z głównych przyczyn rozwoju gospodarczego miasta. Stosunkowo krótki czas dojazdu do największych pobliskich miast: Warszawy i Łodzi powoduje, że braki w ofercie miasta można uzupełniać w większych ośrodkach miejskich.

Gospodarka przestrzenna i estetyka miasta jest oceniana pozytywnie z uwagi na poprawę estetyki miasta. Zwrócono uwagę na odnowiony Nowy Rynek, zrewaloryzowana Bazylikę Katedralną, zrewaloryzowane parki Błonie i Mickiewicza uporządkowany Ogród Saski, wyremontowane Muzeum, odnowione obiekty oraz licznie urządzone place zabaw dla dzieci, które są wizytówką miasta dla gości z zewnątrz, czy też modernizowane osiedla mieszkaniowe. Z wypowiedzi mieszkańców wynika jednak, że we wspomnianym zakresie pozostaje jeszcze wiele do zrobienia.

Przedsiębiorczość i rozwój gospodarczy miasta jest jednym z najważniejszych elementów poprawy jakości życia w Łowiczu. Obserwowany jest przychylny stosunek władz miasta do inwestorów oraz widoczny rozwój Łowicza pod względem miejsc pracy i powstawania nowych zakładów. Poprawa sytuacji na rynku pracy, zdaniem mieszkańców powoduje wzrost dochodów, a co za tym idzie umożliwi rozwój miasta w innych obszarach. Zdaniem społeczności lokalnej, głównym zasobem miasta, który może stanowić podstawę jego rozwoju jest właśnie rynek pracy.

Opinie przedsiębiorców, w większości zadowolonych z lokalizacji firmy w Łowiczu, wskazują na fakt, iż mając możliwość przeniesienia firmy do innego miasta, nie zdecydowałoby się na ten krok. Stanowi to zachętę do dalszych działań zmierzających do przyciągania potencjalnych pracodawców do Łowicza. W tym kontekście nie zaskakuje opinia wyrażona w przez mieszkańców, iż Łowicz to miasto z perspektywami. Potwierdzają to również wypowiedzi przedsiębiorców, spośród których większość ocenia dobrze swoją sytuację ekonomiczną, a w najbliższym czasie planuje działania na rzecz rozwoju firmy. Informację pracodawców o braku na rynku łowickim odpowiednio wykwalifikowanych pracowników należy traktować jako szansę rozwoju szkolnictwa zawodowego i technicznego.

Sposoby spędzania wolnego czasu w opinii badanych miasto ma stosunkowo bogatą ofertę kulturalną i rozrywkową oraz oferuje szerokie możliwości rozwijania zainteresowań. Generalnie, oceniając zmiany na przestrzeni kilku lat, zauważalny jest pozytywne aspekty tej oferty, tj.: rozwijające się życie kulturalne, odnowione instytucje kultury, duże wsparcie miasta dla sportu, dostępność oferty zarówno dla dzieci, jak i dla dorosłych. W tym kontekście, odnowiono Muzeum, rozwijano skansen, utworzono galerię w dawnym kościele ewangelickim. Rodzice doceniają również fakt bardzo dobrego stanu licznych publicznych placów zabaw.

W zakresie edukacji przedszkolnej oraz szkolnej (szkoły podstawowe i gimnazja) ocena mieszkańców wypada pozytywnie. Rodzice są zadowoleni z możliwości jakie daje szkoła w zakresie uczestnictwa dzieci w zajęciach dodatkowych (sportowych, plastycznych, matematycznych, języka angielskiego, rytmiki), w tym prowadzonych na świetlicach szkolnych. Większość rodziców uważa, że oferta zajęć pozaszkolnych dla dzieci starszych jest dość bogata i każdy może znaleźć coś dla siebie.

Główne wyzwania dla Miasta Łowicza

Największą barierą rozwoju Łowicza jest mentalność mieszkańców: częsty brak otwartości na innowacje, na nowe pomysły, narzekanie, krytykowanie wszelkich inicjatyw.

Wśród opinii młodych mieszkańców dominuje pogląd, iż w Łowiczu nie ma nic ciekawego do zobaczenia czy pokazania i brakuje miejsc do spędzania wolnego czasu. Zauważalne jest przeświadczenie o ubogiej ofercie rynku pracy, wyczuwalny jest brak dostatecznej więzi z miastem. Jedynie co dziesiąty młody łowiczanie wiąże przyszłość z miastem.

Kolejnym wyzwaniem dla miasta, wskazywanym jako istotna bariera rozwoju, jest odpływ ludzi, szczególnie młodych. Mieszkańcy zwracają uwagę na utrudniony start zawodowy młodych ludzi w Łowiczu. Z uwagi na deficyt atrakcyjnych miejsc pracy, zdaniem badanych, ludzie są zmuszeni migrować w poszukiwaniu zatrudnienia.

Odpowiedzią na problem migracji młodych powinna być przede wszystkim polityka władz miasta, która wpłynęłaby pozytywnie na rynek pracy, na przykład poprzez wspieranie tworzenia nowych miejsc pracy. Istnieje konieczność prowadzenia dalszych działań w kierunku rozwoju strefy ekonomicznej. Czynnikiem hamującym odpływ mieszkańców, jest również rozwój kultury, sportu i rekreacji.

Dla potencjalnych migrantów, najistotniejszymi elementami, które mogą być przyczyną przeprowadzki do Łowicza, jest praca. Dodatkowo, czynnikami, które sprzyjają przeprowadzce, są uciążliwe i kosztowne dojazdy do pracy. Jednak praca to nie wszystko. Drugi biegun stanowią elementy, które są barierą osiedlenia się w Łowiczu. Wśród nich znajdują się:

- ✓ Przeświadczenie o lepszej ofercie edukacyjnej i perspektywach rozwoju dla dzieci w większych miastach.
- ✓ Świadomość, że w większym mieście jest lepszy dostęp do lekarzy specjalistów.
- ✓ Porównywalne koszty życia w Łowiczu w stosunku do większych miast.
- ✓ Coraz krótszy czas dojazdu do Łowicza, który zmniejsza się wraz z rozwojem sieci dróg.

- ✓ Obiegowa opinia na temat słabo rozbudowanej oferty rozrywkowej, szczególnie wieczorami i w tygodniu.

Istnieje również konieczność remontu niektórych dróg, chodników oraz budowy nowych ścieżek rowerowych. Zwraca także uwagę problem braku dostosowania chodników do potrzeb rodzin z małymi dziećmi oraz osób niepełnosprawnych.

Gospodarka przestrzenna i estetyka miasta zdaniem mieszkańców wymaga dalszego uporządkowania. Istnieje potrzeba remontów budynków, fragmentów infrastruktury drogowej i pieszej. Należy przeanalizować temat parkingu w centrum miasta.

Zwraca uwagę pozytywne utrzymanie czystości w mieście, kolorystyka odnawianych budynków, uporządkowanie przestrzeni publicznej oraz dbałość o tereny zielone. Zdaniem mieszkańców, szybkiej interwencji wymagają: kamienice przy Nowym Rynku. Z poprawą estetyki i wizerunku centrum Łowicza wiąże się plan rewitalizacji Starego Rynku.

W ocenie mieszkańców pojawiają się opinie, iż w mieście wieczorami niewiele się dzieje. Szczególnie w dni robocze brakuje miejsc, w których można spędzić czas ze znajomymi. Zarzuty pod kątem oferty rozrywkowej związanej ze spędzaniem wolnego czasu w mieście dotyczyły:

- ✓ Faktu, iż w mieście niewiele się dzieje, również wieczorami: puby, restauracje, kawiarnie są bardzo szybko zamykane. Potrzebnych jest więcej miejsc, integrujących społeczność lokalną.
- ✓ Braku zajęć dla dzieci organizowanych w sobotę i niedzielę.
- ✓ Braku oferty dla rodziców z najmniejszymi dziećmi oraz kobiet w ciąży, co jest szczególnie istotne w obliczu problemów demograficznych.

Opieka zdrowotna jest oceniona nisko przez mieszkańców zwłaszcza usług Łowickiego Szpitala. W przypadku oferty publicznej opieki zdrowotnej, braki dotyczyły najczęściej lekarzy, głównie specjalistów dziecięcych. Mieszkańcy zauważają brak odpowiedniego poziomu opieki geriatrycznej, co ma znaczenie w kontekście zmian demograficznych.

W zakresie edukacji na poziomie przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjów nie odnotowano istotnych braków.

W zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego zauważono brak dostosowania szkolnictwa zawodowego do oczekiwań lokalnych pracodawców, co stanowi, zdaniem mieszkańców barierę rozwoju miasta.

W zakresie szkolnictwa wyższego wskazuje się kwestię braku bazy naukowej stanowiącej źródło wykwalifikowanej kadry pracowniczej dla potencjalnych inwestorów.

Rynek pracy w ocenie mieszkańców wskazuje na to, że rynek pracy w Łowiczu jest rynkiem trudnym zarówno dla pracodawców, jak i osób pracujących, a poszczególne osoby zwykle oceniają go z punktu widzenia pozycji, jaką na nim zajmują. Wydaje się jednak, iż Łowicz nie jest w tym zakresie ewenementem, co potwierdzają wyniki badań regionalnych i ogólnopolskich.

Pracodawcy wskazują, że trudno jest znaleźć w Łowiczu pracownika w niektórych zawodach oraz, że potrzebne jest kształcenie pracowników. Jednocześnie pojawiają się opinie, iż problem stanowią nie tylko kwalifikacje, ale również odpowiednie umiejętności interpersonalne oraz chęci do pracy. W związku z tym przedsiębiorcy przyznają, że poszukują pracowników nie tylko w najbliższej okolicy.

Łowicz	
<i>Rok uzyskania praw miejskich:</i>	1298
<i>Powierzchnia:</i>	2300 ha
<i>Liczba ludności 31.XII.2014:</i>	29 420
<i>Udział terenów wymagających rewitalizacji w ogólnej powierzchni miasta</i>	
2009 r.:	6,86%
2014 r.	7,88%

RYS HISTORYCZNY

O Łowicz w źródłach po raz pierwszy wzmiankowano w bulli papieskiej z 1136 r. (Bulla Ex commisso nobis a Deo, zwana Bullą gnieźnieńską – bulla papieska wydana 7 lipca 1136 w Pizie) jako wieś, stanowiąca centrum oddzielnego obwodu, kasztelanii. Położony nad Bzurą i jej dopływami, na silnie zabagnionej dolinie, w miejscu ułatwiającym przeprawę przez rzekę, na skrzyżowaniu ważnych średniowiecznych traktów handlowych. Przez Łowicz prowadziło odgałęzienie szlaku bałtycko-czarnomorskiego, łączącego Gdańsk z portami Morza Czarnego. Równie istotny był trakt krajowy łączący Poznań i Gniezno przez Kutno i Łowicz z Warszawą i dalej z Wilnem. Takie położenie geograficzne zapewniało naturalne warunki obronności

miasta i w dużej mierze zaważyło na jego losach. Stwarzało dogodne warunki dla zlokalizowania tutaj w średniowieczu grodu kasztelańskiego. Z czasem w miejscu grodu wybudowano zamek. Łowicz z tamtego okresu rozciągał się od grodu – osady przedlokacyjnej do przeprawy przez Bzurę. Kierunek rzeki w naturalny sposób wyznaczył równoleżnikową oś miasta. To jedno z najokazalszych miast na Mazowszu. Początkowo stanowił własność książąt mazowieckich, w późniejszych stuleciach był siedzibą arcybiskupów gnieźnieńskich, ośrodek klucza dóbr kościelnych liczący ok. 100 miejscowości. Z chwilą otrzymania praw miejskich pod koniec XIII w. powstał regularny czworokątny rynek, który przylegał jednym bokiem do kościoła parafialnego, podniesionego w następnych latach do rangi kolegiaty. Z rynku w stronę grodu i mostu na rzece Branicy wychodziła ulica Długa. Za rzeczką Branica ciągnęła się ul. Św. Jana. W XV w. została ona zamieniona na rynek otrzymując nazwę Podgrodzia. Z rynku wychodziły jeszcze dwie ulice, w tym jedna w kierunku Skierniewic, druga w stronę rzeki. Na terenie Podgrodzia powstało targowisko. W XVI w. pojawia się po raz pierwszy nazwa ul. Zduńskiej. Jest to ulica biegnąca ze Starego Miasta w kierunku Nowego Miasta. Nad Bzurą przy przeprawie przez rzekę powstało przedmieście Kaczew (obecnie Tkaczew), gdzie od dawnych czasów osiedlali się rybacy.

Łowicz, w przeciwieństwie do innych miast o średniowiecznym rodowodzie, z uwagi na swoje położenie wśród rzek i bagien, nie był nigdy otoczony miejskimi murami obronnymi, pozostawał miastem otwartym. Jego cztery bramy miejskie stały przy ulicach odpowiadających głównym traktom, idącym z zewnątrz do środka. Łowicz był więc miastem otwartym.

W układzie rozplanowania Łowicza już z XVI w. wyróżnić można: Stare Miasto, Nowe Miasto, Podgrodzie oraz dwa przedmieścia – Bratkowice i Kaczew.

Jest to miasto, którego rozwój przestrzenny związany był z warunkami topograficznymi. Na jego zabudowę i rozwój duży wpływ miało też to, że ongiś było rezydencjalnym miastem biskupów gnieźnieńskich. Kościół pijarski, kaplica Karola Boromeusza z klasztorem misjonarzy oraz kolegiata to trzy najbardziej reprezentacyjne budowle w Łowiczu, skupione przy Starym Rynku. Uważa się, że rozplanowanie Łowicza jest wymownym wyrazem tradycji narodowej. Układ sieci ulic nie został tu narzucony, nie jest też wzorowany na obcych miastach. Ten samorodny rozwój układu przestrzennego nastąpił już w drugiej połowie XIII w., kiedy wieś Łowicz otrzymała prawa miejskie. Wówczas został wytyczony rynek na Starym Mieście i dotąd

zachował on swój dawny kształt i wymiary (100x100 m) i należy do najbardziej charakterystycznych rynków w Polsce. Z rynkiem graniczy kolegiata. Oryginalną formę przedstawia rynek Nowego Miasta, ze względu na swój trójkątny kształt. Jego kształt jest ściśle związany z układem ulic sprzed XV w., kiedy rynku jeszcze w tym miejscu nie było. Południowo-zachodnim brzegiem Rynku przepływała struga, wzdłuż której osiedlali się piwowarzy, tworząc trwałą linię uliczną, zamienioną z początkiem XV stulecia w jedną z trzech ścian Nowego Rynku. Można powiedzieć, iż warunki topograficzne miały niewątpliwie istotny wpływ na rozwój przestrzenny Łowicza.

WYPIS ZE „SŁOWNIKA GEOGRAFICZNEGO KRÓLESTWA POLSKIEGO I INNYCH KRAJÓW SŁOWIAŃSKICH” wydany w latach 1880–1902 w Warszawie przez Filipa Sulimierskiego, Bronisława Chlebowskiego i Władysława Walewskiego

ŁOWICZ – msto pow. gub. warszawskiej, nad rz. Bzurą, na prawym brzegu Bzury, w nizinie w punkcie zbiegu trzech dopływów Bzury: Uchanki, Zielkówki i Jarzębówki; odległy 82 w. od Warszawy, z którą połączony jest linią drogi żel. warszaw.-bydgoskiej od r. 1845 (od 1861 z Bydgoszczą); szosa 1-go rzędu łączy go z Warszawa i Kaliszem; trakty gubernialne 2-go rzędu z Płockiem, Łęczycą, Wiskitkami i Skierniewicami. Ł. posiada obecnie 6 kościołów katol. mur. (kolegiata, paraf. św. Ducha, fil. św. Leonarda, fil. po-pijarski, fil. po-misyjonarski i koś. z klaszt. bernardynek etatowy), cerkiew prawosł. , koś. Par. ewang., szpital św. Tadeusza, ochronę na 40 dzieci, ochronę dla starozakon., szkołę realną 6-klas, progimnazjum żeńskie 3-klas., cztery szkoły element., dwie szkoły prywatne żeńskie, szkołę ewang., bibliotekę przy szkole real. (do 5000 tom.), sąd pokoju, urząd powiat., miejski, st. dr. żel. warsz.-bydgos., st. poczt. i telegr. W 1827 r. Ł. miał 411 dm. i 6693 mk. (676 żyd.) (...) Z zakładów fabrycznych istniały tu w r. 1878: młyn parowy, 2 dystylarnie, 5 garbarni, 4 cegielnie, 3 mydlarnie, fabryka wyrobów glinianych, browar 2 olejarnie, 2 warzelnie miodu, 3 fabryki octu. Do 1877 r. istniała tu fabr. wyrobów żelaznych. (...) Ł. jest miejscem odbywania się głośnych od wielu wieków jarmarków na s. Jana (2 dni) i na św. Mateusza (4 dni), na które przybywają liczni kupcy z odległych stron, a przedmiotami zbytu są: konie, bydło, wyroby siodlarskie, rymarskie, kuśnierskie. Obecnie dawna świetność ich upadła. (...) Według podania (prawdopodobnego zresztą) Ł. pierwotnie był dworem łowieckim (Łowisko) książąt mazowieckich, koło którego mieszkali ludzie pomagający przy łowach książęcych i utrzymujący w porządku łowieckie przybory. Papież Innocenty, zatwierdzając bullą z 1136 r. nadania poczynione arcybiskupom gnieźnieńskim , wymienia już Ł. Jeszcze w obecnym

stuleciu stał pierwotny dworzec na środku rynku, służąc za skład soli. Kiedy osada ta otrzymała prawo miejskie niewiadomo. Znaczenie jej datuje się od połowy XIV w., kiedy Jarosław ze Skotnik, arcybisk. gnieźn., wznosił na sztucznym nasypie nad brzegiem Bzury okazały zamek, mający służyć za rezydencją dla arcybiskupów. Ziemowit ks. Mazowska przywilejem 1359 r. udzielonym temuż arcybiskupowi nadał wielkie swobody miastu, jako też i całej majątności łowickiej. Odtąd arcybiskupi w okręgu tym władzę najwyższą, jako udziałni książęta piastowali tak dalece, iż szlachta, bez apelacji króla, ulegała ich wyrokom. (...) Prymasi z upodobaniem tu przemieszkując z licznym dworem, przyczyniali się do wzrostu i pomyślności miasta; sławny Jan Łaski na początku XVI w. rugował stąd żydów i surowemi obwarował prawami, aby nadal nie osiadali. Mikołaj Dzierzgowski założył synod prowincjonalny 1556, Jakób Uchański zwołał tutaj po zgonie Zygmunta Augusta 1572 r. zjazd Wielkopolan i ustanowił urządzenia tyżące się porządku w kraju, bezpieczeństwa i obrony. (...) Ł. po wojnach szwedzkich naprawiwszy swe mury, liczył w r. 1680 kościołów 11 a domów 380, rzemieślników i artystów różnego rodzaju 231, którzy 8 cechów składali. (...) Przy tylu historycznych wspomnieniach, Ł. pomimo swoich klęsk, przechował jeszcze zabytki swoich czasów. Pierwsze miejsce zajmował tu zamek prymasów, zbudowany przez arcybisk. Jarosława ze Skotnik około 1355 r., rozszerzonymi ozdabiany przez następców, zburzony w czasie pierwszego najścia Szwedów i znowu na początku zeszłego wieku, przez Teodora Potockiego, arcybisk. podźwignięty, dotrwał do naszych czasów. Zamek ten urządzony był wspaniale i obszernie na małej, umyślnie widać sypanej wyniosłości, w śród bagnistego Bzury wybrzeża. Woda oblewała go do koła, a wysokie mury czyniły go miejscem dosyć warownem. Most długi, przez błota idący, wzmocniony przekopem i dwoma szańcami z obu stron usypanemi, łączył go z miastem. Po opuszczeniu przez Szwedów, arcybiskupi wprawdzie naprawili główne uszkodzenia, ale, wystawiwszy z konieczności dla tymczasowego dla siebie mieszkania pałac w Skierniewicach, już później chętniej w temostatniem miasteczku niżeli w Ł. przemieszkowali. Verdum, przejeżdżając przez Ł. w końcu XVII w., zastał zamek w dobrym stanie. W niezamieszkałym zamku, prymas Michał Poniatowski urządził fabrykę płótna, zebrawszy fundusz na jej prowadzenie, przez wypuszczenie akcji po 4000 złp. (...) Za rządów królestwa, kiedy księstwo łowickie utworzone zostało, administrator jego, ową starożytną i jeszcze mieszkalną budowlę rozebrał w r. 1822, a materiałów użył na wybudowanie pałacu w Łyszkowicach. Za to Ł. będąc przez kilka wieków stolicą

prymasów rzplitej, bogatym jest w duchowne instytucje i gmachy. Najznamienitszym z nich jest kolegiata, erygowana w r. 1433 przez Wojciecha herbu Jastrzębiec, arcybiskupa gnieźnieńskiego, z dawniejszego parafialnego kościoła, który początkiem swoim r. 1100 miał zasięgać. Pierwotny atoli gmach, gdzie się nabożeństwo kolegiackie odbywało, był drewniany i długo takim jeszcze pozostał. (...)

WYKAZ OBIEKTÓW ZAMIESZCZONYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW MIASTA ŁOWICZA:

Łowicz

Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej - Łowicz - 933 z 20.05.1993 r.

ul. 1Maja

Dom - 1 Maja 3

2. Dom - 1 Maja 5
3. Dom - 1 Maja 7
4. Dom - 1 Maja 11

ul. 3 Maja

5. Dom - 3 Maja 7
6. Dawny hotel - 3 Maja 12 - 787 z 27.02.1988 r.
7. Dawna poczta konna / budynek centralny /w zespole poczty konnej - 3 Maja 13 - 132/117 z 18.08.1967 r.
8. Dawna stajnia /budynek zachodni / w zespole poczty konnej – 3 Maja 13 - 699/191 z 28.09.1967 r.
9. Dawna wozownia /budynek wschodni / w zespole poczty konnej – 3 Maja 13 - 698/190 z 28.09.1967 r.

ul. 11 Listopada

10. Dom - 11 Listopada 2

ul. Armii Krajowej

11. Dom - Armii Krajowej 13
12. Dom - Armii Krajowej 31b
13. Dom - Armii Krajowej 37 - ul. Bielawska
14. Dom - Bielawska 3
15. Dom - Bielawska 5
16. Dom - Bielawska 5a
17. Dom - Bielawska 9

Blich

18. **Dom - Blich 7**
19. **Cmentarz rzymsko-katolicki, kolegiacki - Blich 8 - 809 z 22.11. 1991 r.**
20. **Dom pogrzebowy obecnie Dom grabarza - Blich 8**
21. **kaplica grobowa Rodziny Laskowskich - Blich 8**
22. **Zespół 6-ciu budynków (budynek mieszkalny z warsztatem szkolnym, budynek mieszkalny z wgłębny portykiem, magazyn zbożowy, chlewnia, obora stajnia) - Blich 10 - nr 634 z 29. 08.1983 r.**
23. **Zespół 6-ciu budynków Szkoły Rolniczej / chlewnia / - Blich 10 - 634 z 29. 08.1983 r.**
24. **Zespół 6-ciu budynków Szkoły Rolniczej /budynek mieszkalny z warsztatem szkolnym - Blich 10 - 634 z 29. 08.1983 r.**
25. **Zespół 6-ciu budynków Szkoły Rolniczej /budynek mieszkalny z wgłębny portykiem/ - Blich 10 - 634 z 29. 08.1983 r.**
26. **Zespół 6-ciu budynków Szkoły Rolniczej / obora/ - Blich 10 - 634 z 29. 08.1983 r.**
27. **Zespół 6-ciu budynków Szkoły Rolniczej/ magazyn zbożowy/ - Blich 10 - 634 z 29. 08.1983 r.**
28. **Zespół 6-ciu budynków Szkoły Rolniczej /stajnia/ - Blich 10 - 634 z 29. 08.1983 r.**
29. **Budynek szkolny w zespole 6-ciu budynków - Blich 10**
30. **Dom - Blich 11**

ul. Boczna

31. **Cmentarz ewangelicko-augsburski - Boczna 9 - 808 z 20.11.1991 r.**
32. **Kaplica grobowa rodziny Saxów - Boczna 9**

ul. Bolimowska

33. **Dom - Bolimowska 55**

ul. Długa

34. **Kościół p. w. św. Ducha i św. Małgorzaty - Długa 1 - 125/110 z 10.08. 1967 r.**
35. **Cmentarz przykościelny - Długa 1 - 996 z 24.08.1995 r.**
Kapliczka na cmentarz przykościelnym - Długa 1
36. **Dom - Długa 22**
37. **Kapliczka - Długa 31**

ul. Kaliska

38. **Kościół p. w. św. Leonarda i Małgorzaty - Kaliska 2 - 127/112 z 18.08 1967 r**
39. **Cmentarz Przykościelny. św. Leonarda i Małgorzaty - Kaliska 2**
40. **Przepompownia wodociągu kolejowego - Kaliska 16**
41. **Dworzec PKP - Kaliska 16**
42. **Wodociągowa Wieża Ciśnień PKP - Kaliska 16**

ul. Listopadowa

43. **Cmentarz prawosławny - Listopadowa 6**

ul. Łęczycka

44. Cmentarz żydowski - Łęczycka 96 - 875 z 20.03.1992 r.

ul. Łyszkowicka

45. Cmentarz Mariawicki - Łyszkowicka

ul. Mickiewicza

46. Dom – obecnie gimnazjum - Mickiewicza 1
47. Dom - Mickiewicza 2
48. Dom - Mickiewicza 7
49. Dom - Mickiewicza 9
50. Dom - Mickiewicza 11
51. Dom - Mickiewicza 18
52. Cmentarz rzymsko-katolicki „Emaus” - Mickiewicza 40 - 803 z 20.11.1991 r.
53. Kaplica cmentarna „Emaus” - Mickiewicza 40 - 571/128 z 19.08.1967 r.
54. Kapliczka przy Parku / Zieleńcu - Mickiewicza
55. Zieleniec - Mickiewicza - 474 z 16.09.1978 r.

ul. Mostowa

56. Park „Ogród Saski” - Mostowa 1 - 473 z 16.09.1978 r.
57. Dom - Mostowa 7
58. Kapliczka - Mostowa

ul. Nadburzańska

59. Dworek - Nadburzańska 19
60. Młyn - Nadburzańska 27

ul. Napoleońska

61. Dom - Napoleońska 1

ul. Nowy Rynek

62. Dom - Nowy Rynek 1 - 591/148 z 21. 08.1967 r.
63. Dom - Nowy Rynek 2 - 592/149 z 21.08.1967 r.
64. Dom - Nowy Rynek 3 - 593/150 z 21. 08.1967r.
65. Dom - Nowy Rynek 4
66. Dom - Nowy Rynek 5,6 - 594/151 z 21. 08.1967r.
67. Dom - Nowy Rynek 7
68. Dom - Nowy Rynek 8 - 633 z 29.09. 1983 r.
69. Dom - Nowy Rynek 8a
70. Dom - Nowy Rynek 9 - 595/152 z 21. 08.1967 r.
71. Dom - Nowy Rynek 10 - 635 z 29.09. 1983 r.
72. Dom - Nowy Rynek 12 - 637 z 29.09. 1983 r.
73. Dom - Nowy Rynek 13 - 136/154 z 21. 08.1967 r.
74. Dom - Nowy Rynek 17 - 596/160 z 22. 08.1967 r.
75. Dom - Nowy Rynek 19 - 636 z 29.09. 1983 r.
76. Dom - Nowy Rynek 30 - 598/162 z 22. 08.1967 r.
77. Dom - Nowy Rynek 31

- 78. Dom - Nowy Rynek 32 - 599/163 z 22. 08.1967 r.
- 79. Dom - Nowy Rynek 33 - 137/153 z 22. 08.1967 r.
- 80. Dom - Nowy Rynek 34 - 138/156 z 22. 08.1967 r.
- 81. Dom - Nowy Rynek 35 - 139/157 z 22. 08.1967 r.
- 82. Dom - Nowy Rynek 36 - 140/158 z 22. 08.1967 r.

ul. Pałacowa

- 83. Park przy Baszcie w zespole pałacu gen. Klickiego – Basztowa - Pałacowa 6 - 471 z 16.09.1978 r. i nr 794 z 09.05.1990 r.
- 84. Dawny dom dozorczy w zespole pałacu gen. Klickiego - Pałacowa 6 - 577/133 z 19.08. 1967r.
- 85. Dawna kaplica w zespole pałacu gen. Klickiego - Pałacowa 6 - 576/132 z 19.08. 1967 r.
- 86. Pałac gen. Klickiego - Pałacowa 6 - 133/123 z 16.08.1967 r.
- 87. Park w zespole pałacu gen. Klickiego – Pałacowa - Pałacowa 6 - 471 z 16.09.1978 r. i nr 794 z 09.05.1990 r.
- 88. Wieża obronna w zespole pałacu gen. Klickiego – Basztowa - Pałacowa 6 - 575/124 z 19.08.1967 r.

ul. Pijarska

- 89. Kościół o.o. Pijarów p. w. Najświętszej Marii Panny i św. Wojciecha - Pijarska 2 - 130/115 z 18.08. 1967 r.
- 90. Cmentarz przykościelny OO. Pijarów - Pijarska 2
- 91. Dom - Pijarska 3

Plac Przyrynek

- 92. Dom - Plac Przyrynek 4
- 93. Dom - Plac Przyrynek 6
- 94. Dom - Plac Przyrynek 8a
- 95. Dom - Plac Przyrynek 8
- 96. Dom - Plac Przyrynek 10
- 97. Dom - Plac Przyrynek 16
- 98. Dom - Plac Przyrynek 18
- 99. Dom - Plac Przyrynek 23
- 100. Dom - Plac Przyrynek 25

ul. Podręczna

- 101. Dom - Podręczna 2 - 1006 z 23.09. 1998 r.
- 102. Dom - Podręczna 3
- 103. Dom - Podręczna 4
- 104. Dom - Podręczna 5 - 573/1010 z 22.03. 1952r.
- 105. Dom - Podręczna 9
- 106. Dom - Podręczna 11
- 107. Dom - Podręczna 13
- 108. Dom - Podręczna 14 - 607/171 z 22. 08.1967 r.
- 109. Dom - Podręczna 15
- 110. Dawny kościół ewangelicki - Podręczna 17 - 572/129 z 19.08.1967 r.

- 111. **Dzwonnica przy kościele ewangelickim - Podrzeczna 17 - 573/130 z 19.08.1967 r.**
- 112. **Dawny Cmentarz Przykościelny - Podrzeczna 17**
- 113. **Dom - Podrzeczna 18 - 608/172 z 22. 08.1967 r.**
- 114. **Dom - Podrzeczna 20**
- 115. **Dom - Podrzeczna 22 - 609/ 177 z 24.08. 1967 r.**
- 116. **Dawny kościół oo. Dominikanów - Podrzeczna 30 - 569/126 z 19.08.1967 r.**
- 117. **Dawny klasztor oo. Dominikanów - Podrzeczna 30 - 570/127 z 19.08.1967 r.**
- 118. **Dawny Cmentarz Przykościelny - Podrzeczna 30**
- 119. **Zespół Szkół Zawodowych - Podrzeczna 30**
- 120. **Dom - Podrzeczna 47**
- 121. **Dom - Podrzeczna 49**
- 122. **Dom - Podrzeczna 57 - 142/176 z 24. 08.1967 r.**

ul. Powstańców

- 123. **Dom - Powstańców 4**

ul. Sienkiewicza

- 124. **Kościół Starokatolicki Mariawitów p.w. Przenajświętszego Sakramentu wraz z wystrojem wnętrza i wyposażeniem - Sienkiewicza 3 - A/3 z 15.04.2002 r.**
- 125. **Cmentarz Przykościelny Mariawitów - Sienkiewicza 3**
- 126. **Kościół SS Bernardynek p. w. Najświętszej Marii Panny i św. Klary - Sienkiewicza15 - 128/113 z 18. 08.1967r.**
- 127. **Klasztor SS Bernardynek - Sienkiewicza15 - 129/ 114 z 18.08.1967 r.**
- 128. **Cmentarz przyklasztorny - Sienkiewicza15**
- 129. **Kapliczka - Sienkiewicza15**
- 130. **Ogrodzenie – kościoła Bernardynek - Sienkiewicza15**
- 131. **Dzwonnica – kościoła Bernardynek - Sienkiewicza15**
- 132. **Dom - Sienkiewicza 27 d. ul. Sienkiewicz 19 - 1094/298 z 12.04.1972 r.**
- 133. **Dom - Sienkiewicza 40**
- 134. **Dom - Sienkiewicza 52**
- 135. **Dom - Sienkiewicza 58**
- 136. **Dom - Sienkiewicza 60**
- 137. **Zieleniec - Sienkiewicza - 472 z 16.09.1978 r.**

ul. Stanisławskiego

- 138. **Dom - Stanisławskiego 3**
- 139. **Dom - Stanisławskiego 5**
- 140. **Dom - Stanisławskiego 6**
- 141. **Dom - Stanisławskiego 11/11a**
- 142. **Dom - Stanisławskiego 24**
- 143. **Budynek „Nowy Powiat” - Stanisławskiego 30 - 578/125 z 19.08.1967 r.**
- 144. **Dawny kościół o.o. Bernardynów - Stanisławskiego 31 - 136/111 z 18.08 1967 r.**
- 145. **Dawny klasztor o.o. Bernardynów - Stanisławskiego 31 - 568/122 z 18.08.1967 r.**
- 146. **Cmentarz przyklasztorny - Stanisławskiego 31**
- 147. **Park - Stanisławskiego 31b - 1158/297 z 14.06. 1974 r.**

ul. Stary Rynek

148. Ratusz miejski - Stary Rynek 1 - 131/116 z 18.08.1967 r.
 149. Dom - Stary Rynek 2 - 134 z 19.08. 1967 r.
 150. Dom - Stary Rynek 3 - 135 z 19.08. 1967 r.
 151. Dawny klasztor Misjonarzy z kaplicą p.w. Świętego Boromeusza (ob. Muzeum Narodowe) - Stary Rynek 5 - 144/120 z 19. 08.1967 r.
 152. Dawny klasztor Misjonarzy – dziedziniec - Stary Rynek 5 - 934 z dnia 25.10.1993 r.
 153. Dawny klasztor Misjonarzy - Piwnice skrzydła wschodniego - Stary Rynek 5 - 934 z dnia 25.10.1993 r.
 154. Dawny klasztor Misjonarzy - Gmach Pomisjonarski - Poseminaryjny – brama wraz z ogrodzeniem - Stary Rynek 5
 155. Dawny klasztor Misjonarzy – Kaplica - Stary Rynek 5 - 144/120 z 19. 08.1967 r.
 156. Dawny klasztor Misjonarzy – d. ogród - obecnie skansen - Stary Rynek 5 - 934 z dnia 25.10.1993 r.
 157. Dom - Stary Rynek 8
 158. Dom - Stary Rynek 9
 159. Dom - Stary Rynek 10 - 638 z 29. 09.1983 r.
 160. Dom - Stary Rynek 11 - 639 z 29.09. 1983 r.
 161. Dom - Stary Rynek 12 - 581/136 z 19. 08.1967 r.
 162. Dom - Stary Rynek 13 - 640 z 29.09. 1983 r.
 163. Dom - Stary Rynek 14 - 582/137 z 19. 08.1967 r.
 164. Oficyna - Stary Rynek 14
 165. Dom - Stary Rynek 15 - 583/155 z 21. 08.1967 r.
 166. Dom - Stary Rynek 17
 167. Dom - Stary Rynek 18 - 134/138 z 21. 08.1967 r.
 168. Dawna kanonia - Stary Rynek 19 - 584/141 z 21.08.1967 r.
 169. Dawna kanonia - Stary Rynek 19a - 585/142 z 21.08.1967r.
 170. Dawna kanonia - Stary Rynek 20 - 589/143 z 21.08.1967 r.
 171. Dawna kanonia - Stary Rynek 20a - 587/144 z 21.08.1967r.
 172. Brama prymasowska - Stary Rynek 24 - 567/121 z 18.08.1967 r.
 173. Kuria Wikariuszów - Stary Rynek 24 - 135/118 z 18.08.1967 r.
 174. Sufragania - Stary Rynek 24 - 590 /147 z 21.08.1967 r.
 175. Dawna kustodia - Stary Rynek 24 - 389/146 z 21.08.1967 r.
 176. Bazylika katedralna - Stary Rynek 30 - Pomnik Historii Rozporządzenie Prezydenta RP poz. 1239 z dnia 22. 10. 2012r. - 123/108 z 18.08. 1967 r.
 177. Dzwonnica - Stary Rynek 30 - Pomnik Historii Rozporządzenie Prezydenta RP poz. 1239 z dnia 22. 10. 2012r. - 124/109 z 18.08. 1967 r.
 178. Cmentarz przy d. Kolegiacie - Stary Rynek 30 - Pomnik Historii Rozporządzenie Prezydenta RP poz. 1239 z dnia 22. 10. 2012r.

ul. Świętojańska

179. Dom - Świętojańska 2
 180. Brama Wjazdowa - Świętojańska 3 - 610/178 z 24.08.1967 r.
 181. Dawny dom księży emerytów /budynek prawy/ - Świętojańska 5 - 611/179 z 24.08.1967r.
 182. Dawny dom księży emerytów /budynek lewy/ - Świętojańska 7 - 610/178 z 24.08.1967r.

ul. Tkaczew

183. Łaźnia Miejska - Tkaczew 6

184. Dom - Tkaczew 13

ul. Warszawska

185. Dom - Warszawska 45

ul. Zamkowa

186. Ruiny Zamku Arcybiskupa - Zamkowa 1 - 574 z 16.09.1978 r.

ul. Zduńska

187. Dom - Zduńska 4 - 622 z 29.09. 1983 r.

188. Dom - Zduńska 4a

189. Dom - Zduńska 12 - 623 z 29.09. 1983 r.

190. Dom - Zduńska 14 - 624 z 29.09. 1983 r.

191. Dom - Zduńska 18 - 625 z 29.09. 1967 r.

192. Dom - Zduńska 22 - 601 z 22.08. 1967 r.

193. Dom - Zduńska 23 - 626 z 29.09. 1983 r.

194. Dom - Zduńska 24

195. Dom - Zduńska 25 - 627 z 29.09. 1983 r.

196. Dom - Zduńska 25 - 628 z 19.09. 1983 r

197. Dom - Zduńska 27 - 602/166 z 22. 08.1967 r.

198. Dom - Zduńska 28 - 629 z 29.09. 1983 r.

199. Dom - Zduńska 29 - 603/167 z 22. 08.1967 r.

200. Dom - Zduńska 30

201. Dom - Zduńska 32 - 630 z 29.09. 1983 r.

202. Dom - Zduńska 33

203. Oficyna - Zduńska 34 - 605/169 z 22.08.1967r.

204. Dom - Zduńska 34 - 604/168 z 22. 08.1967 r.

205. Dom - Zduńska 36 - 632 z 29.09. 1983 r.

206. Dom - Zduńska 37

207. Dom - Zduńska 39

208. Dom - Zduńska 41 - 143/159 z 22. 08.1967r

209. Dom - Zduńska 42 - 141/119 z 18. 08.1967 r.

210. Dom - Zduńska 43

211. Dom - Zduńska 44

212. Dom - Zduńska 45

213. Dom - Zduńska 48

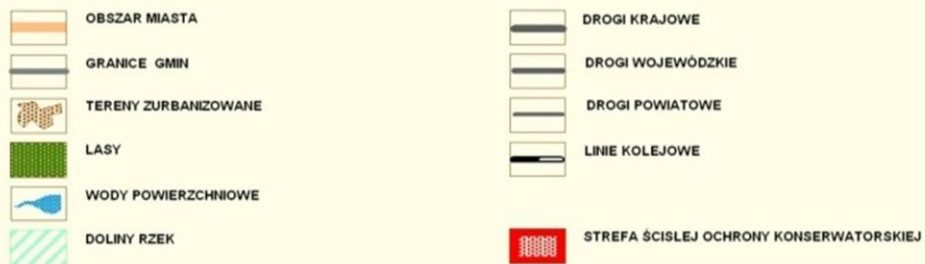
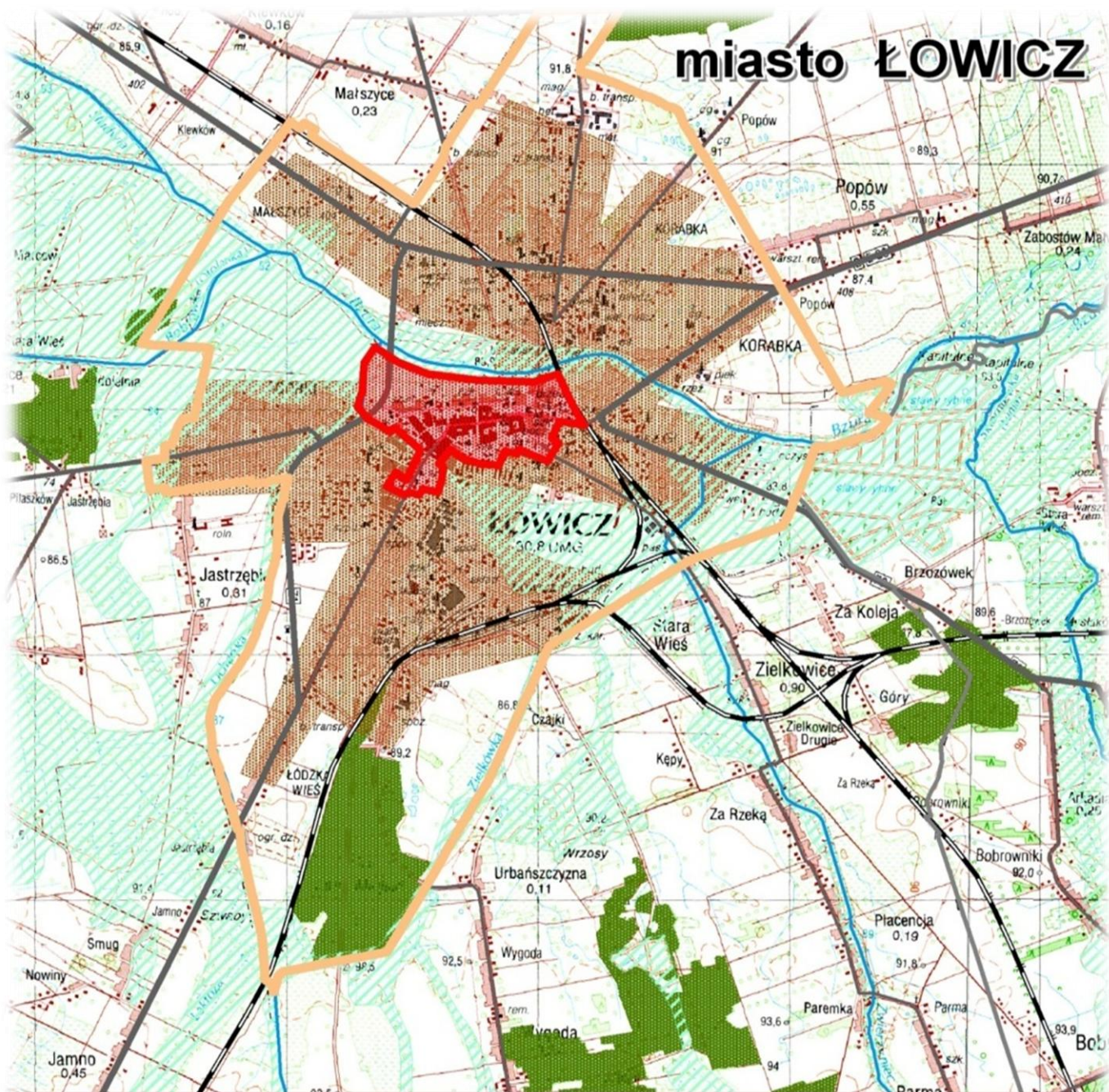
214. Dom - Zduńska 50

215. Dom - Zduńska 52

216. Dom - Zduńska 54

217. Dom - Zduńska 56 - 606/170 z 22. 08.1967 r

Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej Miasta Łowicza

Pomnik historii

Poz. 1239

**ROZPORZĄDZENIE
PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

z dnia 22 października 2012 r.

**w sprawie uznania za pomnik historii „Łowicz – Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska)
pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny”**

Na podstawie art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.¹⁾) zarządza się, co następuje:

§ 1. Uznaje się za pomnik historii „Łowicz – Bazylikę Katedralną (dawną Kolegiatę Prymasowską) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny”, położoną w Łowiczu, w powiecie łowickim, w województwie łódzkim.

§ 2. Celem ochrony pomnika historii wymienionego w § 1 jest zachowanie, ze względu na wartości historyczne, artystyczne, materialne i niematerialne, cennego obiektu architektury sakralnej o bogatym wyposażeniu w dzieła sztuki, autorstwa najwybitniejszych artystów Rzeczypospolitej pomiędzy XVI i XVIII w. – będącego dawną świątynią rezydencjonalną, a także nekropolią arcybiskupów gnieźnieńskich i Prymasów Polski, pełniących podczas elekcji i w okresach bezkrólewia funkcję intereksów Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

§ 3. 1. Obszar pomnika historii „Łowicz – Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny” obejmuje budynek kościoła kolegiackiego, dzwonicę-bramę, bramę główną, trzy bramy pomocnicze, tzw. sygnaturkę umarłych oraz teren dawnego cmentarza przykościelnego. Granica pomnika przebiega wzdłuż otaczającego świątynię ogrodzenia i pokrywa się z obszarem działki ewidencyjnej nr 2095.

2. Mapa „Łowicza – Bazyliki Katedralnej (dawnej Kolegiaty Prymasowskiej) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny” stanowi załącznik do rozporządzenia.

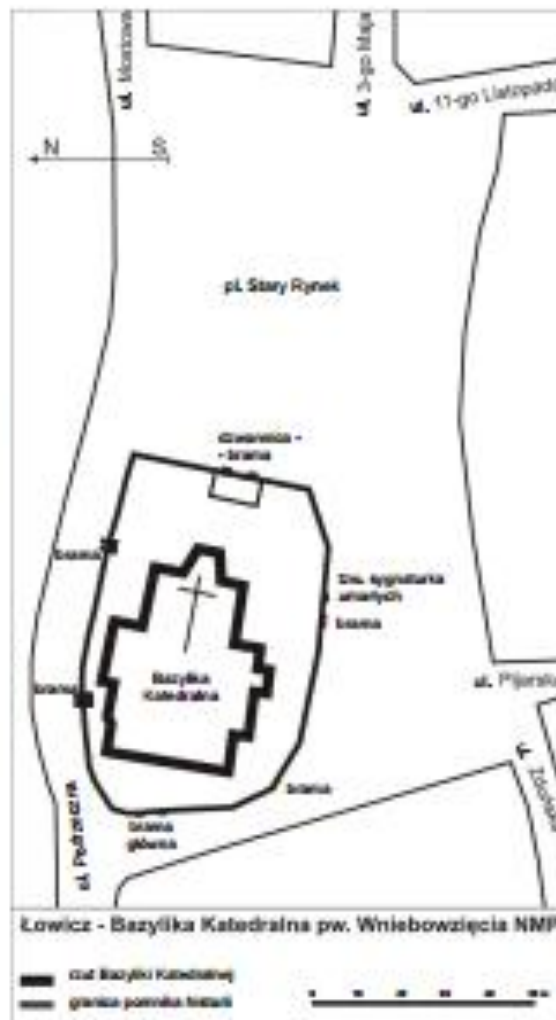
§ 4. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej: *B. Komorowski*

Prezes Rady Ministrów: *D. Tusk*

Adresat do rozpoznania Prezesa Rady Ministrów i organów władzy publicznej

MAPA „ŁOWICZA – BAZYLIKA KATEDRALNA (DAWNA KOLEGIATA PRYMASOWSKA) POD WEZWANIEM WNEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY”

OBIEKTY I OBSZARY REPREZENTATYWNE

Zespół zabytków sakralnych w Łowiczu

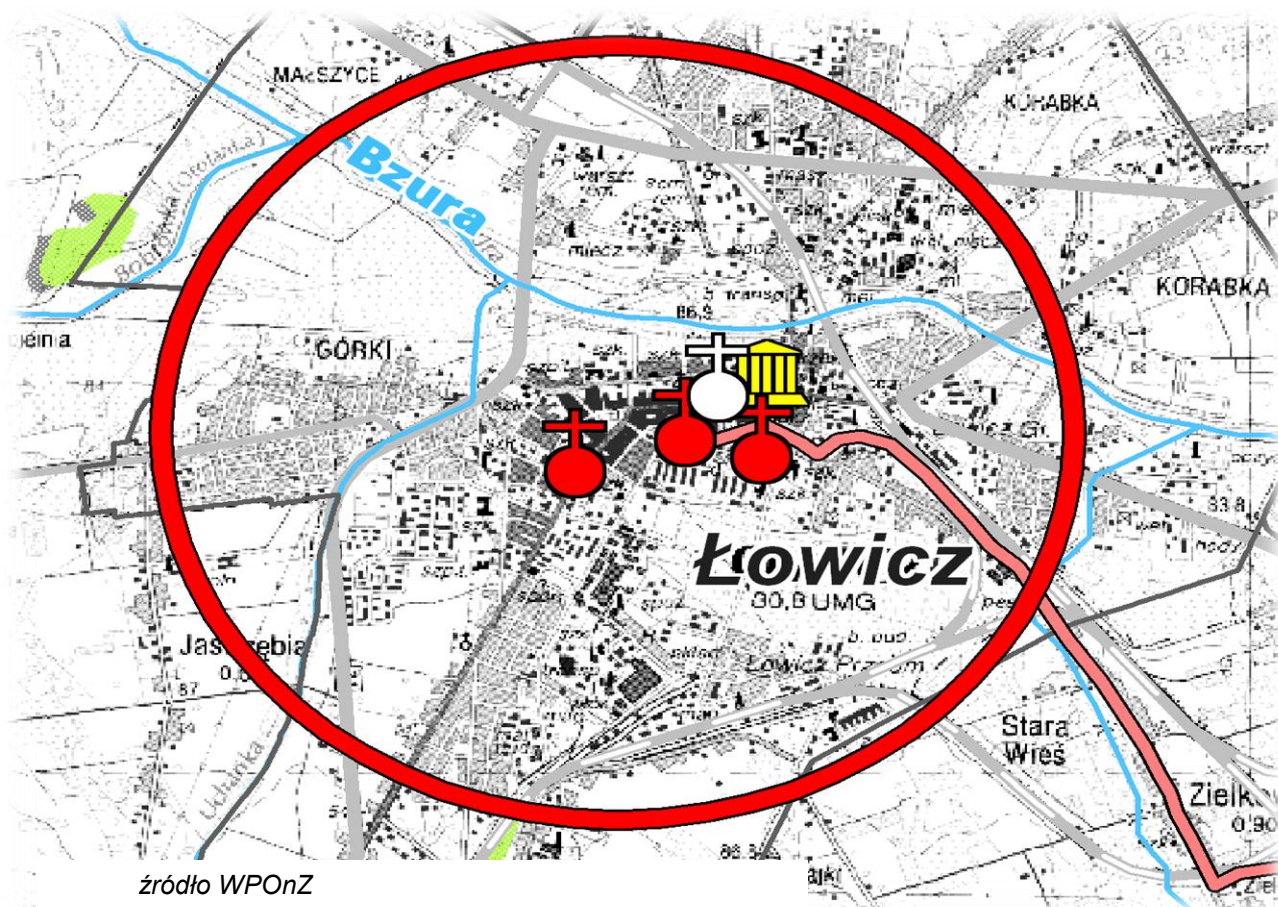
Do zespołu zabytków sakralnych w Łowiczu zalicza się Bazylikę katedralną, budynek dziekanii, kanonii, zespół klasztorny oo. Pijarów oraz klasztor sióstr Bernardynek.

Bazylika katedralna swój obecny barokowy kształt uzyskała w połowie XVII w. po przebudowie starszej gotyckiej świątyni przez włoskich architektów. Bazylika posiada trójnawowe wnętrze z wydłużonym prezbiterium. U wejścia do bazyliki znajduje się portal z tablicą fundatora przebudowy abpa Macieja Łubińskiego.

Dawna dziekania, zwana "Kurią Biskupią", obecnie rezydencja Biskupa Łowickiego. Dwór ufundowany przez dziekana łowickiego W. Krajewskiego. Pod koniec XVIII w. siedziba biskupa sufragana.

Zachodnia pierzeja Starego Rynku zabudowana zespołem kanonii z XVI – XVIII w.

Zespół klasztorny oo. Pijarów to między innymi murowany kościół p.w. Najświętszej Marii Panny i św. Wojciecha. Wzniesiony z fundacji Jana Szamowskiego,

źródło WPOnZ

kasztelana gostyńskiego oraz Wojciecha Zimnego, chłopca ze wsi Bobrowniki i innych. Późnobarokowy kształt świątyni nadany został ok. 1725 – 1730 r.

Kościół i klasztor sióstr Bernardynek pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny i św. Elżbiety wzniesiono w latach 1647 – 1650 z fundacji kasztelanostwa Marcina i Eufrozyny Sadowskich. Budowniczym był architekt włoski Tomasz Poncino. Architektura zarówno kościoła jak i klasztoru utrzymana jest w stylu barokowym.

Bazylika katedralna

Dziekania

Kanonja

Bazylika Katedralna (dawna kolegiata Prymasowska p.w. Wniebowzięcia NMP

Bazylika Katedralna pod wezwaniem N.P. Marii - sięgająca swymi początkami XII stulecia, w początkach XV wieku kościół został podniesiony do rangi kolegiaty. W roku 1992 papież Jan Paweł II podniósł kolegiatę do rangi katedry, natomiast podczas wizyty papieskiej w roku 1999 kościół otrzymał tytuł Bazyliki Mniejszej. **Kościół kolegiacki** powstał w 1433 roku. Pierwotnie drewniany, później murowany, gotycki, wielokrotnie przebudowywany. Kościół jest otynkowany, orientowany, trójnawowy, wzniesiony w stylu bazylikowym z znacznie wydłużonym prezbiterium i dwiema wieżami od zachodu. Na przedłużeniu naw bocznych znajdują się kaplice:

(pd) Świętej Victorii, (w pd. części) P. Jezusa Ukrzyżowanego, za prezbiterium dobudowana kaplica Ogrójcowa, oraz kaplice Świętej Trójcy i Świętej Anny.

Nawa główna składa się z pięciu przęseł, boczne z czterech. Nawy otoczone są arkadowymi filarami. Ściany prezbiterium i filary w nawie głównej ujęte w pilastry dźwigające bogate belkowanie ze stiukową dekoracją z ok. XVII wieku o motywach roślinnych, rautów, festonów, głów aniołów itp. Nad arkadami są kartusze z przedstawionymi freskami Chrystusa, Matki Bożej i apostołów. Ściany i filary w

nawach bocznych częściowo opilastrowane i otwarte arkadami do kaplic. Prawie wszystkie sklepienia krzyżowe, rozdzielone pasami, gładkie w prezbiterium i w nawie głównej, w którym podwieszona tablica drewniana, owalna, bogato złocona z namalowanym herbem, insygniami i monogramem arcybiskupa M. Łubieńskiego z 1654 roku. Portale wewnętrzne: (pn.) wczesnobarokowy w obramieniu uszakowym z kartuszem herbowym Nałęcz, Poraj i Jastrzębiec, drugi (pd.) późnobarokowy, zwieńczony herbem i insygniami arcybiskupa A. Komorowskiego, oraz gzymsem wspartym na konsolach z 1759 roku. W portalach prezbiterium drzwi dwuskrzydłowe z okuciami i zamkami z 2 poł. XVII wieku. Zewnątrz fasada w części środkowej trójosiowa o dwóch kondygnacjach rozdzielona bogatym belkowaniem, rozczłonkowana pilastrami w wielkim porządku, zwieńczona szczytem z frontonem i splotami wolutowymi po bokach. W tworzeniu wnętrza o charakterze renesansowo-barokowym, miał swój udział polski rzeźbiarz doby odrodzenia Jan Michałowicz z Urzędowa (uczeń włoskich artystów, mistrz cechu muratorów i kamieniarzy w Krakowie). Podziemia kościoła są miejscem pochówku dwunastu prymasów Polski. Przy świątyni znajduje się pięć kaplic prymasowskich: Lipskiego, Komorowskiego, Uchańskiego, Wężyka i Tarnowskiego.

Kościół p.w. św. Ducha i św. Małgorzaty

Murowana świątynia jest najstarszym sakralnym obiektem zabytkowym Łowicza. Wzniesiona około 1404 r. i ufundowana przez arcybiskupa Mikołaja Kurowskiego. Jest budowlą gotycką, ceglana. Wielokrotnie był poddawany przebudowie, dlatego też jego pierwotny gotycki charakter jest mało czytelny.

W kościele znajdują się 4 kaplice. Wystrój wnętrza datowany jest na XVIII – XIX wiek.

Kościół filialny p.w. św. Leonarda i Małgorzaty

Obecnie istniejący kościół powstał w latach 1618-1626. Pierwotnie służył jako prezbiterium przy drewnianej nawie, powstałej dzięki księdzu P. Kosickiemu, która spłonęła w 1939 roku.

Jest to budynek murowany z cegły i rudy żelaznej, dwuprzęsłowy, postawiony na planie prostokąta, prezentujący późnorenesansowy styl. Po stronie północnej można zobaczyć pozostałości po zrujnowanej zakrystii.

We wnętrzu widnieją sklepienia o charakterze kolebkowym z lunetami, na których widoczna jest, częściowo zniszczona, geometryczna siatka stiukowych żeber, wyodrębniających pola ośmioboczne, owalne itp.

Fasada zachodnia zwieńczona trójkątnym szczytem, ubogaconym sterczynami, kryje w sobie ślady zamurowanej tęczy.

Kościół o.o. Pijarów p.w. NMP i św. Wojciecha

Zbudowany w latach 1672-80, rozbudowany na przełomie XVII i XVIII wieku. Późnobarokowy styl oraz bazylikowy kształt świątyni nadany został ok. 1725 - 1730 r. poprzez wzniesienie fasady na planie falistym z rozstawionymi wieżami, dwukondygnacyjna. W przyziemiu znajdują się lizeny i szkarpy, w górze kolumny tokańskie. Autorem przebudowy był Karol Antoni Bay. We wnętrzu warto zobaczyć późnobarokowy ołtarz główny projektowany przez Jakuba Fontanę z zdobionymi rzeźbami biskupów oraz ołtarze boczne: Matki Boskiej Łaskawej z rzeźbami figuralnymi Salomona i Mojżesza oraz św. Józefa Kalasancjusza (założyciela zakonu pijarów) z rzeźbami Dawida i Jakuba wykonanymi przez Jana Jerzego Plerscha. Uwagę zwracają również barokowe konfesjonały oraz liczne obrazy, głównie z XVIII stulecia. Wewnątrz częściowo zachowała się również późnobarokowa polichromia autorstwa A.M. Palloniego.

Ratusz

Klasycystyczny ratusz został postawiony w latach 1825-1828. Jest ustawiony kalenicowo w północnej pierzei Starego Rynku. Jest budynkiem prostokątnym, murowanym, dwutraktowym wyposażonym w dwa piętra i wieżę na osi, nieco cofniętą poza front. Wnęka z bramą wjazdową, sklepiona została kolebką krzyżową z żaglem, przy której z tyłu mieści się czterobiegowa klatka schodowa.

Na piętrze ratusza swoje miejsce ma wielka sala. Elewacja frontowa jest dwukondygnacyjna z pozornym ryzalitem w środku, w którym znajduje się ujęta przez dwie kolumny wnęka z bramą i balkonem.

W przyziemiu zamurowane zostały boniowane arkady, nad którymi widnieje stiukowy fryz z wici roślinnej, girland i gryfów.

Wieża wzbogacona pilastrami, zwieńczona attyką mieści ślepią wnękę od strony frontowej.

Zadaszenie ratusza ma charakter dwuspadowy o kalenicy podkreślonej podłużną ścianką.

Ratusz łowicki należy do najciekawszych budowli użyteczności publicznej epoki klasycyzmu w centralnej Polsce.

Łowicz - posiada powstały pod koniec XIII wieku regularny czworokątny rynek o wymiarach 100 x 100 metrów, przylegający jednym bokiem do kościoła parafialnego obecnej bazyliki i należący dzisiaj do najbardziej charakterystycznych rynków w Polsce. Oryginalną formę ze względu na swój kształt, wynikający ściśle z układu ulic sprzed XV wieku przedstawia również trójkątny rynek.

Strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej objęto oba rynki z reprezentatywnymi obiektami kościelnymi, basztę i romantyczny pałacyk gen. Klickiego, ruiny zamku prymasowskiego oraz Łowickie Błonia.

Zarys strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej

W granicach strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej z momentem jej utworzenia w 1993 r. podjęto modernizację nawierzchni rynku w obrębie katedry, przełożono wówczas kostkę brukową wyrównując jej nawierzchnię oraz zmodernizowano ciągi piesze. Pozbyto się wówczas zupełnie nie pasujących tu socjalistycznych łańcuchów wyznaczających szlaki uliczne. Oprócz pozytywnych elementów wprowadzonych w wyniku podjętych prac nie sposób nie zauważyć również uchybień, gdyż część historycznych traktów pokryto asfaltem, co znacznie obniżyło walory przestrzeni. Rewitalizacja placu była połączona z innymi pracami rewaloryzacyjnymi dotyczącymi obiektów, które występują w przestrzeni rynku. Zmodernizowano ogrodzenie otaczające katedrę, przeprowadzono remont bramy, odrestaurowano dzwonnice. W otoczeniu katedry kilka lat temu zlikwidowano część nasadzeń drzew, usunięto żywopłoty oraz przekształcono zieleniec znajdujący się w południowo zachodniej części placu. W jego miejsce powstał reprezentatywny teren, na którym umieszczono pomnik Papieża.

W 2011 roku przystąpiono do złożonych działań rewaloryzacyjnych w wyniku realizacji złożonego projektu pod nazwą: „Renowacja zespołu dawnej Kolegiaty Prymasowskiej w Łowiczu wraz z utworzeniem kompleksu rekreacyjno-wypoczynkowego w parku Błonie”. W związku z funkcjonowaniem strefy ochrony konserwatorskiej wszystkie przewidziane prace prowadzono pod nadzorem konserwatora zabytków.

Przystępując do rewitalizacji starano się przeforsować projekt zakładający budowę przeszklonych platform widokowych pomiędzy wieżami katedry. Pomysł nie uzyskał jednak akceptacji WKZ.

Kompleksowej odnowie poddano cały zespół Kolegiaty, w tym wyremontowano Kolegiatę i jej otoczenie oraz obiekty jej towarzyszące takie, jak kuria wikariuszów i kustodia, znacznie rozbudowano dawną surfegonię - obecną Rezydencję Biskupa. Projekt założył przeprowadzenie złożonych prace rewaloryzacyjnych w gmachu świątyni i obiektach użytkowanych przez kurię biskupią. W procesie prowadzenia prac w obrębie katedry natrafiono na wykopaliska archeologiczne, w wyniku których rozważano zmianę otoczenie katedry, ponieważ zastanawiano się, czy odsłonić wykopaliska i udostępnić zwiedzającym. W wyniku przeprowadzonych prac nowy blask zyskała katedra wewnątrz i na zewnątrz. Odrestaurowano całą elewację

świętyni, bramy, ogrodzenia oraz rozbudowano kanonię i wymieniono pokrycie dachowe.

Przeprowadzone prace zostały zakończone zainstalowaniem iluminacji świetlnych. Obszar zatem stanowi atrakcję również po zmroku.

Rewitalizacja Bazyliki Katedralnej została nagrodzona w XVI edycji konkursu „Modernizacja Roku” w kategorii obiekty sakralne.

Kolegiata po przeprowadzonym procesie rewaloryzacji

Odnowiona dzwonnica

Wyremontowane ogrodzenie otaczające Kolegiatę

Odnowiony budynek Kurii Wikariuszów

Dawna kustodia

Odrestaurowany i rozbudowany budynek sufraganii obecnej Rezydencji Biskupa Łowickiego

Zrewitalizowany obszar bazyliki został uznany za pomnik historii Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22. 10. 2012 r. (Dz.U.2012.1239). Nowa – wyższa forma ochrony zabytków znacznie podnosi prestiż obszaru.

Integralną częścią projektu jest rewaloryzacja parku Błonie, który obecnie stanowi doskonały obszar przestrzeni publicznej.

W wyniku prac uporządkowano obszar parku, zmodernizowano aleje, wyremontowano arenę, wprowadzone elementy małej architektury i place zabaw dla dzieci.

Kompleksowa rewaloryzacja parku Błonie odegrała znaczącą rolę w estetyce układu przestrzennego miasta. Nastąpiło znaczne ożywienie tego obszaru, spotyka się tu młodzież, bawią się dzieci, spacerują osoby starsze z pupilami. Obszar jest otwarty a utrzymaniu porządku sprzyja zainstalowanie monitoringu.

Utworzono również bulwary nad Bzurą, sprzyjające spacerującym. Jednakże projekt w pierwszy etapie nie założył możliwości korzystania z rzeki, nie zapewniono

bowiem żadnego do niej dostępu. Jednakże w kolejnym etapie prac wykonano zejścia i pomost, co pozwala w pełni obcować z urokami tego miejsca. Obecnie mogą towarzyszyć temu miejscu sporty wodne w celu rozwój szlaku wodnego rzeki Bzury na kanwie utworzonej przystani wodnej.

Równocześnie z prowadzonymi pracami wokół katedry zrealizowano przebudowę układu drogowego pomiędzy parkiem Błonie i Starym Rynkiem. Wyprowadzając tym samym ruch kołowy w sąsiedztwie najwartościowszych obiektów zabytkowych w mieście. Po zakończonych pracach remontowych obiektów zespołu bazyliki zamknięto w ogóle ruch na odcinku pomiędzy katedrą a kanonią w celu wyeliminowania szkodliwego działania i degradacji przestrzeni staromiejskiej.

W 2004 roku przystąpiono do rewitalizacji trójkątnego rynku. Procesem odnowy objęto plac znajdujący się w złym stanie technicznym, przekształcony w latach 50-tych w park miejski. Postanowiono zerwać asfaltową powierzchnię pokrywającą środkową część rynku oraz zlikwidować nieuporządkowaną formę zieleńca z nieregularnie rozmieszczonymi żywopłotami. Ówczesne zagospodarowanie rynku z pewnością nie odpowiadało współczesnym wymaganiom jakie stawiane są przestrzeni publicznej w centrum miasta. Z tego względu władarze miasta uznali celowość przeprowadzenia modernizacji nawierzchni rynku. W wyniku rewaloryzacji przestrzeni zaakcentowano w nawierzchni placu zarys średniowiecznego ratusza oraz odkryto część bruku pochodzącego z okresu powstania rynku. Obecnie rynek należy do najlepiej zrewaloryzowanych przestrzeni w województwie i stanowi dla mieszkańców Łowicza ważny obszar tożsamości miejsca. Latem młodzież spędza tu wolny czas a w weekendy na stałe zagościły tu giełdy antyków i rękodzieła ludowego, co znacznie ożywiło przekształconą przestrzeń.

Przeprowadzona rewaloryzacja zabytkowego rynku wpłynęła pozytywnie na podjęcie prac remontowych kamienic znajdujących się w pierzejach trójkątnego placu. Większość obiektów została przynajmniej pobieżnie odnowiona aby komponowała się z zadbaną przestrzenią przekształconej płyty rynku. Przeprowadzenie bardziej złożonych działań modernizacyjnych zabytkowej zabudowy pierzejowej ograniczają znaczne koszty inwestycyjne, które muszą ponieść prywatni właściciele kamienic. Niestety możliwość uzyskania dotacji na dofinansowanie odnowy obiektów przez osoby prywatne jest dosyć trudno osiągalne.

Na znaczne obniżenie walorów układu urbanistycznego wpłynęło podjęcie prac inwestycyjnych w rejonie kolegium nauczycielskiego. Spowodowało to usunięcie z tego terenu jednej z bram prymasowskich i fragmentu murów, które zostały przeniesione i umieszczone w północnej pierzei rynku katedralnego.

Obecnie w przestrzeni miasta zachowało się sześć bram, przy czym jedna znajdująca się w bardzo złym stanie technicznym doczekała się podjęcia prac naprawczych, gdyż groziło jej zawalenie. Pięć bram zlokalizowanych jest blisko siebie. Jedna z nich wiedzie do Katedry. Trzy znajdują się w północnej pierzei rynku, tuż przed Kanonią, Kurią i parkiem Błonie. Piąta przylega do gmachu Muzeum. Przy każdej z bram zachowały się także fragmenty murów. Bramy te dobrze eksponują się w obecnej przestrzeni miasta. W najlepszym stanie technicznym są bramy znajdujące się przed Katedrą i Kanonią. Dobrze zachowany obiekt stanowi również brama przy Muzeum. Brama przed Kurią jest znacznie przekształcona. Działań naprawczych wymaga natomiast ta znajdująca przy zieleńcu. Przeprowadzone w ostatnim czasie działania rewaloryzacyjne w obrębie parku Błonie jeszcze bardziej podkreślą konieczność jej renowacji.

Występowanie bram prymasowskich jest ciekawą cechą charakteryzującą miasto.

Główna jednokondygnacyjna brama prymasowska o formie łuku triumfalnego powstała 1670 roku, wiodła ona do siedziby Prymasów. Usytuowano ją na trasie przejazdu prymasa z zamku do kolegiaty. Brama jest murowana, częściowo wykonana z piaskowca, przykryta belkowaniem i tympanonem. Na bocznych ścianach arkady posiada zawieszane wierzaje drewniane. W obecne miejsce została przeniesiona w 1941 roku.

Brama ta uległa zmianie w wyniku rewaloryzacji całego założenia sakralnego.

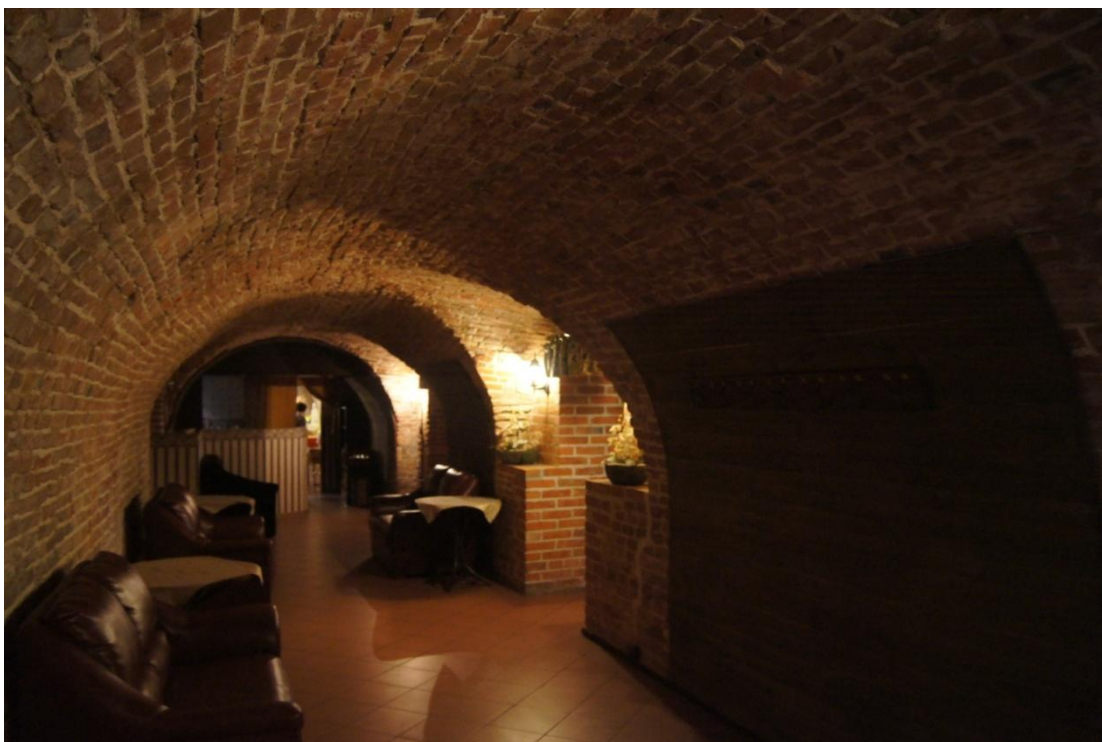

Brama przed i po remoncie przy Muzeum

Dobrze zachowaną budowlę, usytuowaną na osi poprzecznej skrzydła przyrynkowego gmachu pomisjonarskiego (obecnego muzeum), stanowi powstała ok 1730 roku, barokowa brama zwieńczona ozdobnym gzymsem.

Piwnice skrzydła wschodniego przekształcone na potrzeby restauracyjne.

Najlepiej eksponuje się trzecia brama znajdująca się przed wejściem do monumentalnego i najcenniejszego zabytku Łowicza - bazyliki katedralnej. Prezentuje ona dobry stan techniczny, ponieważ jej remontu dokonano podczas rewaloryzacji ogrodzenia wokół katedry.

Brama przed katedrą

Czwarta i piąta brama, znajdująca się przed Kurią Wikariuszy i Kanonią pochodzą z 1738 roku. Prezentują dobry stan techniczny, ponieważ w 1998 roku przeprowadzono remont kapitalny obiektów wraz z adaptacją całego założenia.

Brama przed Kurią Wikariuszy

Brama przed Kanonią

Piąta łowicka brama, powstała 1842 roku przy domu księży emerytów (obecnym szpitalu), wzniesiona w stylu klasycystycznym zostaje poddawana pracom restauratorskim, w przypadku braku ich podjęcia groziło jej zawaleniem.

Brama przy dawnym domu księży emerytów

Wszystkie bramy podlegają prawnej ochronie konserwatorskiej, ponieważ założenia, w obrębie których się znajdują wpisano do rejestru zabytków. Przy czym jedna z nich posiada wpis indywidualny – jako brama zwana prymasowską, którą wpisano do rejestru na mocy decyzji nr 567/121 z dnia 18.08.1967 r. Wszystkie pozostałe obiekty, wśród których występują omawiane bramy również wpisano do rejestru zabytków w roku 1967. Zatem zdecydowanie wcześniej niż prawną formę ochrony uzyskała strefa, której ochronę podjęto w 1993 roku. Świadczy to o tym, że jej powstanie nie miało istotnego znaczenia na zachowanie omawianych obiektów a jedynie na stan ich zachowania.

Miasto słynie z historii diecezjalnej i posiada dużą ilość kościołów. Ulokowano ich aż osiem, na tak niewielkiej powierzchni 30-to tysięcznego miasta. Przy czym jeden z nich posiada rangę bazyliki katedralnej. Kościoły te są w różnym stanie technicznym z uwagi na swoje użytkowanie, niektóre z nich zostały przekształcone na cele edukacyjne.

W jednym znajduje się galeria sztuki, dwa inne przeznaczono na cele edukacyjne.

W dawnym kościele Bernadrynów znajduje się Studium Nauczycielskie. Natomiast w kościele Dominikanów Szkoła Średnia. Obiekty sakralne pełniące obecnie funkcje edukacyjne do niedawna były zaniedbane. W ostatnim czasie cały kompleks klasztorny Pijarów z kościołem oraz funkcjonującą Pijarską Szkołą Królowej Pokoju doczekał się kompleksowej rewaloryzacji. Również klasztor Dominikanów będący obiektem edukacji jest obecnie systematycznie remontowany. W obrębie omawianej strefy zidentyfikowano zależność planowanych procesów inwestycyjnych. Otóż starostwo powiatowe w Łowiczu nie wydaje pozwoleń na przeprowadzenie żadnych prac w obrębie obiektów znajdujących się w granicach wyznaczonej strefy bez wcześniejszego uzgodnienia projektu z Urzędem Ochrony Zabytków. Dla inwestorów oznacza to dłuższą drogę realizacji zamierzeń inwestycyjnych. Natomiast z punktu widzenia ochrony zabytków daje to konserwatorowi możliwość kontrolowania przekształceń przestrzeni historycznej.

Wpisanie do rejestru strefy ochrony konserwatorskiej w Łowiczu następowało w dwóch etapach. Pierwsza próba ochrony obszaru dotyczyła innych granic obszaru i była mocno zawężona w odniesieniu do obecnego wpisu. Granice pierwotniej strefy nie obejmowały parku „Błonie”, ruin zamku i założenia kościoła Bernardynów. Obejmowała natomiast osiedle z lat 70 –tych, które nie wymagało ochrony konserwatora zabytków.

Obecny zakres strefy ochrony nie obejmuje założenia wzniesionego w latach 1822-24 o charakterze sentymentalno – romantycznym jakim jest dawny zespół pałacowo – parkowy rozdzielony obecnie ul. 1 –go Maja. Składa się on z romantycznej wieży obronnej usytuowanej na osi pałacu Klickiego, po północnej stronie ulicy oraz kompleksu pałacu znajdującego się po stronie południowej zawierającego pałac, kaplicę i dom dozorczy. Obiekty te wraz z zielenią tworzą własny układ przestrzenny, zupełnie oderwany od dysharmonizującego z nim otoczenia. Część północna dawnego założenia jest zaniedbana. Natomiast południowa z pałacem została zrewaloryzowana i otoczona opieką.

Pałac Klickiego

Należy zauważyć, że brak całościowej ochrony ważnego założenia usytuowanego

w południowo wschodniej części miasta, gdzie pierwotnie występował park angielski z wijącymi się ścieżkami i malowniczymi grupami drzew, krzewów i roślin ozdobnych, na terenie którego wznosił się neogotycki zespół warowny spowodowało, iż w latach 60-tych teren parku podzielono na działki przeznaczone pod budownictwo jednorodzinne.

Z całą pewnością na przekształcenie obszaru wpłynął brak jego ochrony w momencie powstawania osiedla. Nie istniała wówczas strefa, ponieważ wpisano ją do rejestru dopiero w 1993 roku. Wpisu obiektów w obrębie zespołu dokonano 1967 roku. Przy czym park, którego tak naprawdę pozostały tylko niewielkie fragmenty objęto ochroną w 1990 roku. Zatem w momencie prowadzenia przekształceń i formowania zabudowy jednorodzinnej wokół obszaru nie było żadnej podstawy prawnej chroniącej omawiany zespół. Obecnie posiada on wpisy tylko pojedynczych obiektów i fragmentów parku. Wyznaczona strefa nie obejmuje założenia mimo, że obszar ściśle związany jest z pozostałą strukturą miasta i stanowi połączenie osiowe z zamkiem, którego materiał pozyskany z rozbiórki stał się jego budulcem.

DZIEDZICTWO KULTURY NIEMATERIALNEJ.

Księstwo Łowickie

Księstwo łowickie jest najmłodszą, ale jednocześnie najbardziej wyrazistą ziemią w województwie łódzkim. W czasach piastowskich książęta mazowieccy wzniesli tu warowny gród wśród bagien nad Bzurą, który stał się siedzibą kasztelanii łowickiej, jednej z najstarszych w Polsce. W XII w. znaczna część kasztelani została nadana arcybiskupom gnieźnieńskim. Dla zarządzania tym terenem utworzono w Łowiczu siedzibę zarządu tzw. klucza dóbr. Wtedy też na miejscu grodu wzniesiono gotycki zamek. Kasztelania łowicka wchodziła w skład ziemi, księstwa, a po 1462 roku, województwa rawskiego. Mimo, że teren ten administracyjnie należał do ziemi rawskiej, dobra arcybiskupie tworzyły samoistne „państwko”, nieformalnie nazywane księstwem. Po III rozbiórce Polski w wyniku konfiskaty własności kościelnej dobra prymasów stały się własnością rządu pruskiego a w 1807 r. Napoleon podarował je gubernatorowi Księstwa Warszawskiego. Po utworzeniu Królestwa Polskiego, w 1820 r. car Aleksander I nadał je swojemu bratu - wielkiemu księciu Konstantemu, a jego żonę obdarzył tytułem księżnej łowickiej. Od tej pory dobra łowickie były traktowane jako osobne Księstwo. Utworzenie Księstwa Łowickiego stworzyło znaczne warunki rozwoju dla opisywanego terenu. Reforma uwłaszczeniowa przeprowadzona w latach 1820-1838 była znacznie korzystniejsza niż w innych częściach Królestwa. Zamożność, świadomość własnej wartości i środowiska, oraz silna więź społeczna sprawiły, że społeczność tej ziemi wytworzyła bogatą i unikatową w skali ogólnopolskiej kulturę ludową, która do tej pory jest żywo kultywowana.

ZINTEGROWANY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA ŁOWICZA

Źródło: WPOnZ

Łowicki podregion kulturowy

Subregion łowicki związany jest z kulturą Mazowsza, która już w czasach średniowiecza odróżniała się od sąsiadujących - ziemi łęczyckiej i rawskiej. Różnice dotyczyły zarówno języka, jak również materialnych i duchowych jej przejawów. Odmienność była uwarunkowana historyczną przynależnością od XVIII w. do dóbr prymasowskich, natomiast w okresie zaborów do Księstwa Łowickiego. Rządziło się ono nieco innymi prawami, będąc dobrami carskimi było uprzywilejowane w stosunku do innych obszarów województwa, co dawało lokalnej ludności dogodne warunki dla rozwoju społecznego i gospodarczego. Zachodzące w XIX w. przemiany społeczno – gospodarcze zaowocowały wytworzeniem się silnych więzi, które przełożyły się na wykształcenie kultury ludowej wyjątkowej również w skali kraju, żywej do czasów współczesnych i stanowiącej niejednokrotnie wizytówkę folkloru polskiego.

W porównaniu do budownictwa z innych obszarów województwa, zagrody były duże, co świadczyło o wyższym statusie majątkowym. Zamknięte na planie kwadratu, bądź prostokątne. Zagroda była obudowana budynkami gospodarczymi, a od frontu licem lub szczytem do drogi usytuowany był budynek mieszkalny, którego okna skierowane były na południe. Budulcem było drewno, a domy posiadały konstrukcję zrębową z zastosowaniem łączenia narożników na tzw. „rybi ogon”. Czterospadowe dachy (w XX w. zmienione na dwuspadowe naczółkowe) chat kryto słomą. Cechą wyróżniającą budownictwo ludowe było stosowanie elementów zdobniczych szczyty i ściany budynków. Ściany budynków, często były malowane na niebiesko, na które nanoszono białe, bądź kolorowe rysunki elementów florystycznych bądź geometrycznych. W dwudziestoleciu międzywojennym wejście do chałupy obudowywano gankiem z ażurową balustradą. W domach znajdowało się 4-5 pomieszczeń z bogatym zdobnictwem ścian. Ponadto wewnątrz domu dekorowano sztucznym kwiatami (z wełny, włóczki bądź kolorowej bibuły), ptaszkami, pajakami (ze słomy, bibuły, kolorowego papieru i wełny). Na łóżkach przykrywanych nospami (kraciastymi tkaninami samodziałowymi) układano piramidalnie haftowane poduszki, których liczba świadczyła o zamożności gospodarzy. W izbach świątecznych ważnym elementem były kolorowo malowane skrzynie posagowe, które ustawiane w widocznym miejscu miały zachęcać potencjalnych konkurentów starających się o mieszkającą w domu pannę.

Elementem szczególnie dekoracyjnym, a przy tym wyróżniającym dla tego regionu etnograficznego były wycinanki, które pojawiły się w II połowie XIX w. Łowickie wycinanki (kodry, gwiazdy i tasiemki) znane są w całej Polsce i stanowią wyróżnik polskiej kultury nie tylko w Europie ale również na całym świecie.

Wycinanka łowicka

Zamożność mieszkańców Księstwa Łowickiego znalazła swoje odzwierciedlenie również w stroju, którego charakterystycznym elementem były wielokolorowe pasiaki o bardziej różnorodnych barwach niż w innych częściach nie tylko województwa, ale również całego kraju. Wiek XIX i XX to okres przemian stroju ludowego, ale tradycja noszenia stroju ludowego przetrwała do czasów współczesnych i jest najbardziej żywa spośród wszystkich regionów etnograficznych województwa łódzkiego, zwłaszcza w mieście Łowiczu i Złakowie Kościelnym (gm. Zduny). Doskonałą okazją podziwiania stroju łowickiego jest procesja ulicami Łowicza w święto Bożego Ciała oraz występy zespołów ludowych. Strój łowicki stanowi swego rodzaju wizytówkę województwa łódzkiego i często stawiany obok krakowskiego jako polski strój narodowy.

stroje
ludowe

Strój łowicki

Strój kobiecy tworzą bawełniana koszula z szerokimi rękawami ozdobionymi haftem krzyżkowym, marszczona wielobarwna spódnica o szerokości 5 m obszyta w części dolnej szeroką aksamitką haftowaną motywami kwiatowymi, aksamitny czarny stanik z aplikowanymi różami z jedwabiu, pasiasta zapaska obszyta cekinami i aksamitką, oraz kwiecista chusta na głowę.

Strój męski również bardzo bogaty to biała koszula z wykładanym kołnierzykiem przewiązanym wstążką, wełniane pomarańczowe spodnie rzadko prążkowane, lejbik i spencerek z czarnego sukna z guzikami mosiężnymi, fałdzista sukmana przepasana pomarańczowym prążkowanym pasem oraz wysokie buty z cholewami. Nakrycie głowy stanowił kapelusz ozdobiony cekinami, drucikami i koralikami.

Stroje ludowe były zróżnicowane w granicach samego Księstwa Łowickiego. Nowe trendy dyktowała parafia łowicka i kocierzewska.

Wykształcona tożsamość regionalna jest wśród mieszkańców łowickiego na tyle silna, że nadal tradycje ludowe są kultywowane. Poza noszeniem stroju przejawia się to również w działalności garncarzy, tkaczy, wycinkarek, czy też malarzy.

Skanseny

Miejscowość	Rodzaj	Dodatkowe informacje	Własność
Łowicz	Etnograficzna ekspozycja plenerowa przy Muzeum w Łowiczu	Ekspozycja plenerowa przy Muzeum w Łowiczu. Znajduje się tu biała chałupa z II poł. XVIII w. z budynkami gospodarczymi – oborą i lamusem, a także zagroda zamknięta tzw. okólnik z poł. XIX w. Uzupełniają je sprzęty i narzędzia rolnicze oraz pojazdy używane w tradycyjnym gospodarstwie wiejskim	Muzeum w Łowiczu
Maurzyce	Skansen Drewnianego Budownictwa Ludowego	Ponad 30 obiektów architektury przede wszystkim z XIX w. z terenu dawnego Księstwa Łowickiego, odtworzone dwa układy ruralistyczne – owalnicy i ulicówki, typowa dla regionu łowickiego zagroda zamknięta tzw. okólnik, kapliczki przydrożne, kuźnia, karczma, piec chlebowy, wiatrak „koźlak”, szkoła, budynki związane ze strażą pożarną	Muzeum w Łowiczu

Kultura ludowa, choć w większości subregionów etnograficznych województwa jest zjawiskiem zanikającym, stanowiła inspirację dla twórców ekspozycji etnograficznych nie tylko w tradycyjnych wnętrzach muzealnych, ale również w formie skansenów. Ten interesujący przejaw ochrony zabytków, ma swoje początki w końcu XIX w. Pierwotnie nazwa skansen dotyczyła wyspy w Sztokholmie, na której

urządzono pod gołym niebem muzeum budownictwa ludowego i folkloru, grupując przeniesione z różnych regionów Szwecji budynki wiejskie wraz z wyposażeniem ich wnętrz. Obecnie w placówkach tych gromadzone są typowe dla danego regionu zabytkowe zagrody, pojedyncze budynki i obiekty użyteczności publicznej, zabudowania gospodarcze, przemysłowe i sakralne a wnętrza posiadają wyposażenie (sprzęt, narzędzia, ozdoby) nawiązujące do tradycji wiejskiej ludności danej epoki. W rejonie Łowicza znajdują się 2 obiekty muzealne o charakterze skansenów bądź plenerowych ekspozycji etnograficznych. Jeden z nich położony jest w Łowiczu, drugi Maurzycach.

Identyfikacja najważniejszych problemów występujących na obszarze Miasta Łowicza

Najważniejsze problemy Miasta Łowicza:

1. Degradacja tkanki architektonicznej centrum miasta.
2. Stan infrastruktury – zniszczenia spowodowane wieloletnim ruchem pojazdów przejeżdżających przez centrum miasta.
3. Sposób zagospodarowania centrum miasta.
4. Zły stan mostu na rzece Bzurze.
5. Brak wiaduktu nad torami kolejowymi w obszarze ważnego wjazdu do miasta.
6. Zły stan obiektów handlowych i gastronomicznych wraz z chaotyczną informacją - szyldy, reklamy.
7. Wizerunek centrum miasta nie przyciąga potencjalnych turystów.
8. Ograniczenie możliwości budżetu Miasta priorytetowymi inwestycjami – konieczność wyważenia przekazywanych środków na realizację inwestycji obejmujących obszary miejskie i zaangażowania finansowego w realizację wydatków bieżących.
9. Trudności z pozyskiwaniem takich instytucji, które finansowo angażowałyby się w procesy inwestycyjne w mieście.
10. Mało instrumentów wsparcia dla osób chcących założyć nową działalność gospodarczą.
11. Duża, dodatnia migracja przy braku wystarczającej infrastruktury społecznej.
12. Występowanie patologii społecznych w mieście.
13. Niska efektywność energetyczna budynków.

BILANS WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA ŁOWICZA

W wyniku przeprowadzonej analizy zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego Miasta Łowicza można wskazać następujące elementy bilansu - analizy SWOT w zakresie dziedzictwa kulturowego.

Mocne strony

- bogata historia obszaru, bardzo wysoka kultura niematerialna - folklor, tradycje regionu,
- procesja Bożego Ciała wpisana na krajową listę niematerialnego dziedzictwa,
- występowanie cennego zabytkowego układu przestrzennego,
- występowanie obszaru uznanego za pomnika historii – Bazylika Katedralna,
- zabytki wysokiej rangi – ratusz ,kościół kolegiacki pw. Wniebowzięcia NMP, kościół p.w. św. Leonarda i Małgorzaty, kościół p.w. św. Ducha i św. Małgorzaty, kościół o.o. Pijarów p.w. NP. Marii i św. Wojciecha w Łowiczu.
- występowanie szlaków kulturowych – Zamków, Książąt Mazowieckich,
- bardzo duża liczba obiektów zabytkowych,
- bogata gama imprez o charakterze kulturowym,
- działania integrujące wokół strategicznych przedsięwzięć z zakresu promocji regionu (Jarmark Wojewódzki w Łodzi, Targi „Na styku kultur” w Łodzi),
- bogate tradycje związane z postaciami historycznymi,
- bogate tradycje kulinarne zamieszczone na Krajowej Liście Produktów Regionalnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi,
- tworzone symbole regionu będące symbolami o charakterze ponadregionalnym
- kompleksowe oznakowanie atrakcji kulturowych na terenie Miasta Łowicza,
- oferty edukacji regionalnej prowadzona przez Muzeum,
- spacer po Łowiczu z lokalnym przewodnikiem,
- coraz lepsze wyposażenie w techniczne środki promocji – wydawnictwa, Internet, własna strona www.

Słabe strony

- zaniedbania XIX wiecznej zabudowy historycznej,
- zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych,
- nie w pełni wykorzystane zasoby przyrodniczo – kulturowe,

Szanse

- utworzenie parku kulturowego w granicach obszaru zabytkowego,
- kontynuacja rozpoczętych procesów rewitalizacyjnych historycznych założeń urbanistycznych i układów zieleni,
- ochrona, rewaloryzacja i rozwój turystyki kulturowej i pielgrzymkowej w oparciu o cenne obiekty sakralne,
- działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego Lokalnych Instytucji Kultury i Stowarzyszeń,
- realizacja projektu rewitalizacji Starego Rynku z ulicami Podrzeczną i Zduńską wraz z mostem na rzece Bzurze,
- współpraca z organizacjami dająca szansę odnowy zabytków na Szlaku Zamków,
- moda na folklor - podniesienie atrakcyjności obszaru poprzez kreowanie produktów i imprez o charakterze kulturowym,
- edukacja regionalna mieszkańców,
- wykorzystanie możliwości finansowania ochrony zabytków z różnych źródeł - środków unijnych, z budżetu państwa i samorządu województwa,
- wykorzystanie obiektów zabytkowych na cele komercyjne,
- wypracowanie form współpracy jednostek działających na rzecz ochrony zabytków - organów rządowych, samorządowych i organizacji społecznych,
- możliwość włączania się w krajowe, wojewódzkie programy promocji,
- naturalna chęć ludzi do poznawania świata, kultur i zwyczaj innych narodów.

Zagrożenia

- niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru,
- zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych,
- utrudnienia w pozyskiwaniu środków na ochronę i zachowanie zabytków,

- niewystarczające środki finansowe w stosunku do potrzeb na ochronę i rewaloryzację obiektów i obszarów zabytkowych.

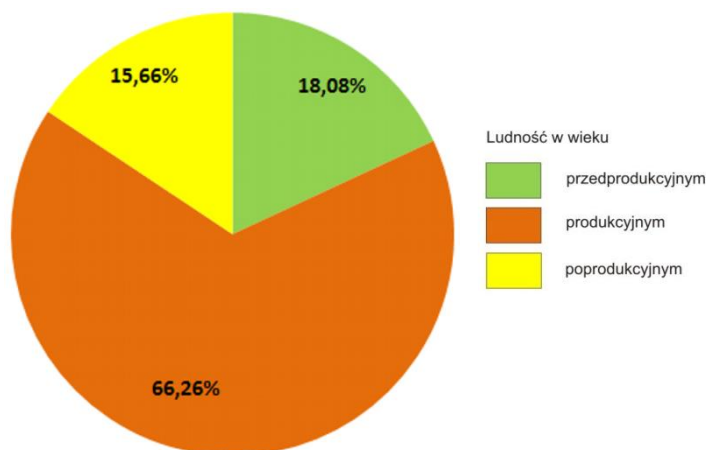
Obszar Miasta Łowicza w zakresie walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego i tożsamości regionalnej posiada bardzo duży potencjał. Ma to związek z wysokimi walorami krajobrazu kulturowego, bogatą historią, istnieniem wielu cennych obiektów reprezentujących różne kultury. Istnienie historycznych szlaków kulturowych stanowi silny potencjał terenu. Drogi pielgrzymkowe w kierunku Częstochowy powodują możliwość rozwoju turystyki pielgrzymkowej.

Wśród słabych stron Miasta Łowicza zwraca uwagę niewystarczające działanie w celu zachowania niektórych obiektów zabytkowych, które nieodwracalnie znikną z krajobrazu.

Sytuacja społeczno-ekonomiczna miasta

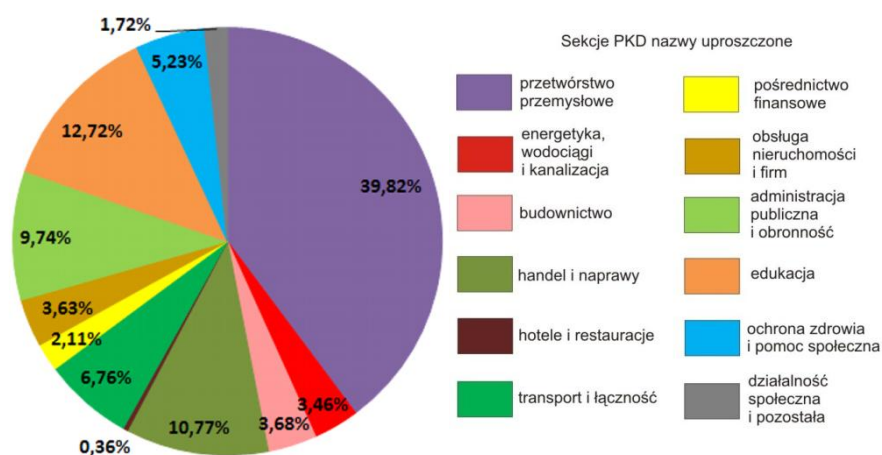
Łowicz w rankingu rozwoju społeczno-ekonomicznego miast województwa łódzkiego zajął bardzo dobrą siódmą lokatę. Wpływ na to miał bardzo wyrównany i wysoki poziom wskaźników. Najsłabszymi stronami okazał się poziom infrastruktury technicznej i potencjał gospodarczy. Niestety, w okresie ostatnich lat wartość wskaźnika obniżyła się, co oznacza regres społeczno-ekonomiczny.

Łowicz charakteryzuje się niewielkim dodatnim przyrostem naturalnym oraz dość dużym ujemnym saldem migracyjnym, przyrost rzeczywisty utrzymuje się więc na ujemnym poziomie i liczba ludności miasta spada. Struktura wieku mieszkańców jest jednak wciąż korzystna i ludność w wieku przedprodukcyjnym przeważa nad ludnością w wieku poprodukcyjnym.

Łowicz – struktura wieku mieszkańców

W strukturze zatrudnienia przeważa przetwórstwo przemysłowe, edukacja oraz handel hurtowy i detaliczny, czyli dość typowe sekcje. Zatrudnienie w sekcjach pośrednictwa finansowego, obsłudze nieruchomości i usługach związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej jest bardzo niskie. W Łowiczu przeważają mikroprzedsiębiorstwa, natomiast mało jest dużych przedsiębiorstw. Na liście największych przedsiębiorstw województwa łódzkiego są tylko trzy podmioty z Łowicza: Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska (branża spożywcza), Zakład Projektowo-Wykonawczy (budownictwo).

Łowicz – struktura gospodarcza wg liczby zatrudnionych w sekcjach PKD

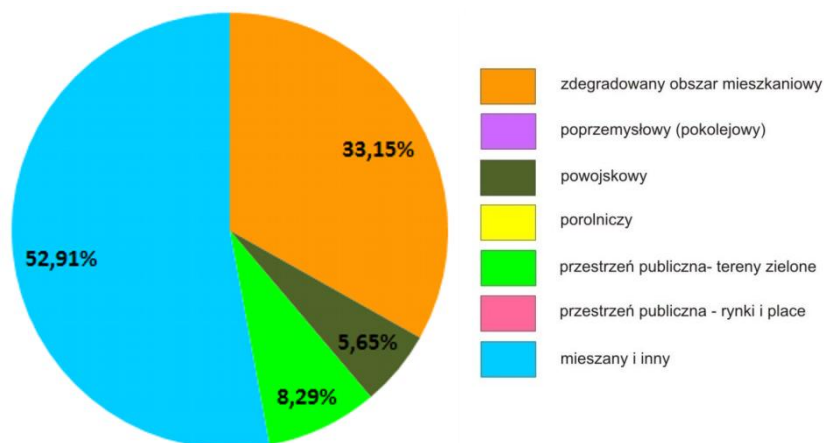
Łowicz posiada wysoki wskaźnik zatrudnienia i niski wskaźnik bezrobocia co dobrze świadczy o kondycji gospodarczej tego miasta, jednak problemem jest dość niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców, oraz niedostatki w infrastrukturze technicznej miasta (brak gazociągów).

Struktura terenów wymagających rewitalizacji

W Łowiczu wskazano 19 obszarów wymagających rewitalizacji zlokalizowanych na południe od doliny Bzury. Obszary te obejmują przede wszystkim całe zabytkowe centrum miasta oraz otaczające je powojenne osiedla wielorodzinnej zabudowy blokowej. Obszary te uzupełnione są przez obszary mieszkaniowe o zabudowie jednorodzinnej i mieszanej oraz tereny zieleni urządzonej i funkcji rekreacyjnych. Obszarami położonymi w historycznym centrum są obszary 1, 3, 4 oraz 7 – 10. O ile obszary 7 – 70 są typowymi zdegradowanymi obszarami mieszkaniowymi to obszary

1, 2 i 4 reprezentują typ inny i mieszany. W ich obrębie oprócz zdegradowanych terenów mieszkaniowych występują jeszcze inne funkcje a nie zawsze funkcja mieszkaniowa jest funkcją dominującą. Zdegradowanymi obszarami mieszkaniowymi są ponadto obszary 14,18 i 2. położone na południe od śródmieścia Pierwszym z tych obszarów jest osiedle o wielorodzinnej zabudowie blokowej, drugim osiedle jednorodzinne a trzecim obszar o mieszanej zabudowie mieszkaniowej i usługowej

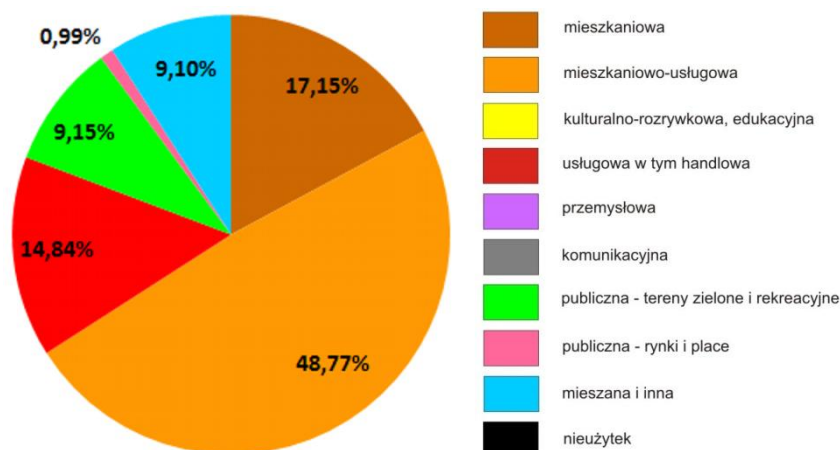
Pozostałe zurbanizowane obszary wskazane do rewitalizacji, położone na południe od historycznego centrum, reprezentują typ obszarów mieszanych i innych. Są to obszary nr 11 – 13 oraz 15 – 17. Na obszarach tych przeważają zdegradowane tereny mieszkaniowe uzupełnione przez tereny zieleni urządzonej oraz zabudowę użyteczności publicznej.

Łowicz – struktura powierzchni obszarów wymagających rewitalizacji wg ich typów

W strukturze typologicznej obszarów wymagających rewitalizacji dominuje więc typ obszarów mieszanych i innych, ale należy pamiętać, że jego zasadniczą częścią stanowią zdegradowane tereny mieszkaniowe uzupełniane przez tereny o funkcjach usługowych nieliczne obszary należące do omawianego typu mają dominującą zabudowę o funkcjach handlowych, edukacyjnych bądź usług publicznych. Typ obszarów mieszanych i innych oraz typ zdegradowanych obszarów mieszkaniowych zajmują razem ponad 85% powierzchni obszarów wskazanych do rewitalizacji. Obszary te uzupełnione są przez przestrzenie publiczne o charakterze parków położone nad Bzurą oraz o obszary powojaskowe. Te ostatnie to kompleks sportowo rekreacyjny położony na południe od terenów zurbanizowanych.

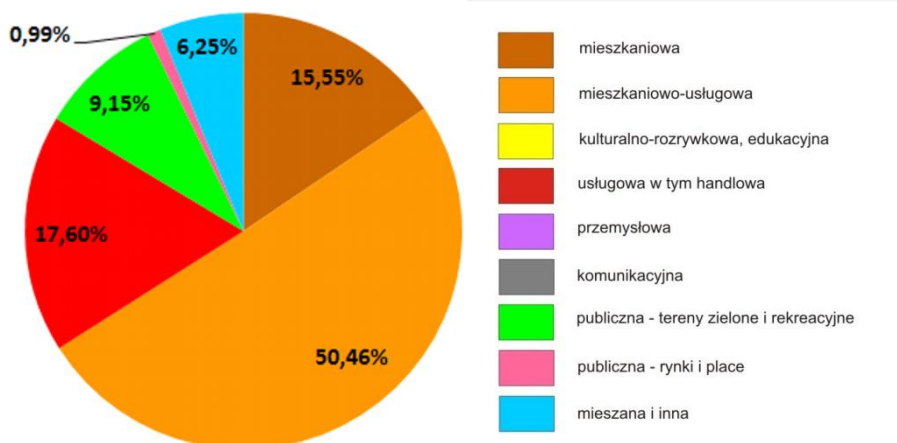

Łowicz – istniejąca struktura funkcjonalna obszarów wskazanych do rewitalizacji

Z powyższej struktury typologicznej wynika obecna struktura funkcjonalna obszarów wskazanych do rewitalizacji. W strukturze tej dominuje funkcja mieszkaniowo-usługowa, która razem z funkcją mieszkaniową stanowi ponad 65% powierzchni wszystkich obszarów. Oprócz terenów o funkcjach mieszkaniowo-usługowych na obszarach typu mieszanego i innego oraz typu zdegradowanych obszarów mieszkaniowych można było wydzielić zwarte tereny o wyraźnie określonych funkcjach usługowych tj. usługi edukacyjne, administracyjne, religijne i handlowe oraz funkcjach mieszanych, odmiennych niż mieszkaniowo-usługowe. Tereny o jednolitych funkcjach usługowych zlokalizowane są w obrębie obszarów 4, 8, 12, 15, 17 oraz na całym obszarze nr 3. Jednolitą funkcję mieszaną – wojskową i rekreacyjną ma również powojenny teren nr 19.

Ciekawa jest obecna funkcja średniowiecznych rynków. Tzw. Stary Rynek zlokalizowany na obszarze nr 1 pełni obecnie funkcje przestrzeni publicznej, natomiast tzw. Nowy Rynek pełni funkcje mieszane: parkingu, miejsca handlu i usług administracyjnych oraz częściowo funkcje przestrzeni publicznej. Odrębnymi elementami w strukturze funkcjonalnej są obszary 5 i 6 określane jako bulwary. Pełnią one funkcje zielonych terenów publicznych. Funkcję taką pełni również niewielki powierzchniowo teren zlokalizowany w obrębie obszaru nr 17.

Łowicz – planowana struktura funkcjonalna obszarów wskazanych do rewitalizacji

Proponowane kierunki rewitalizacji poszczególnych obszarów wskazanych w ankietach doprowadzą do utrwalenia istniejącej struktury funkcjonalnej tych obszarów. Korekty funkcjonalne doprowadzą jedynie do niewielkiego wzrostu udziałów funkcji mieszkaniowo-usługowej i usługowej kosztem funkcji mieszkaniowej i mieszanej. Tereny o funkcjach mieszanych i usługowych zostaną przekształcone na funkcję mieszkaniowo-usługową na obszarze nr 4 a tereny mieszkaniowo-usługowe na obszarze nr 11 zostaną przekształcone na tereny usługowe.

Wszystkie obszary wskazane w ankietach jako przeznaczone do rewitalizacji są objęte Lokalnym Programem Rewitalizacji. Ideą programu było objęcie rewitalizacją terenów historycznej zabudowy centrum miasta, wśród której występują tereny o słabej dynamice rozwoju i niedostatecznie wyposażone w sieć infrastruktury technicznej. Sytuacja taka jest barierą w harmonijnym rozwoju całego miasta. Jednocześnie program obejmuje najbardziej zdegradowanych technicznie i społecznie tereny blokowej wielorodzinnej zabudowy mieszkaniowej.

Główne cele działań podejmowanych w ramach programu rewitalizacji na obszarze historycznego układu przestrzennego mają doprowadzić do uczynienia rejonu urbanistycznego o zindywidualizowanym wyrazie, i wysokiej atrakcyjności użytkowej u turystycznej. Zrewitalizowany zespół staromiejski powinien pełnić rolę centrum usługowego, kulturalnego i administracyjnego miasta. Przewiduje się nowych obiektów usługowych, głównie gastronomicznych, bankowych, handlowych i kulturalnych oraz przedstawicielstw firm. Planowane obiekty spowodują powstanie nowych miejsc pracy. Działania te powinny przyczynić się do ożywienia gospodarczego i społecznego historycznego centrum miasta. Poprzez podniesienie

jego atrakcyjności gospodarczej i turystycznej powinien wzrosnąć potencjał gospodarczy i turystyczny oraz integracja społeczna całego miasta.

Jako najważniejsze bariery w realizacji zamierzeń rewitalizacyjnych urzędnicy Urzędu Miasta Łowicza wskazywali prywatną własność wielu budynków i gruntów (ok. 55%) oraz niedobór środków finansowych. Duży udział własności prywatnej utrudnia realizację zamierzeń związanych z remontami i podniesieniem standardu substancji mieszkaniowej. Osobnym problemem jest koncentracja problemów społecznych (bezrobocie, patologie) w wybranych rejonach historycznego centrum i brak środków finansowych na rozwiązanie tych problemów w postaci np. budownictwa socjalnego.

STRUKTURA TERENÓW WYMAGAJĄCYCH REWITALIZACJI

Łowicz	
Rok uzyskania praw miejskich:	1298
Powierzchnia:	2300 ha
Liczba ludności 31.XII.2014:	29 420
Udział terenów wymagających rewitalizacji w ogólnej powierzchni miasta	
2009 r.:	6,86%
2014 r.	7,88%

W Łowiczu, w 2014 roku, jako wymagające rewitalizacji wskazano:

- 23 obszary, czyli o 4 więcej niż w 2009 roku;
- o powierzchni całkowitej 181,15 ha, czyli o 14,79% większej niż poprzednio;

Wskazane w 2014 roku nowe tereny wymagające rewitalizacji uzupełniają tereny wskazane w roku 2009:

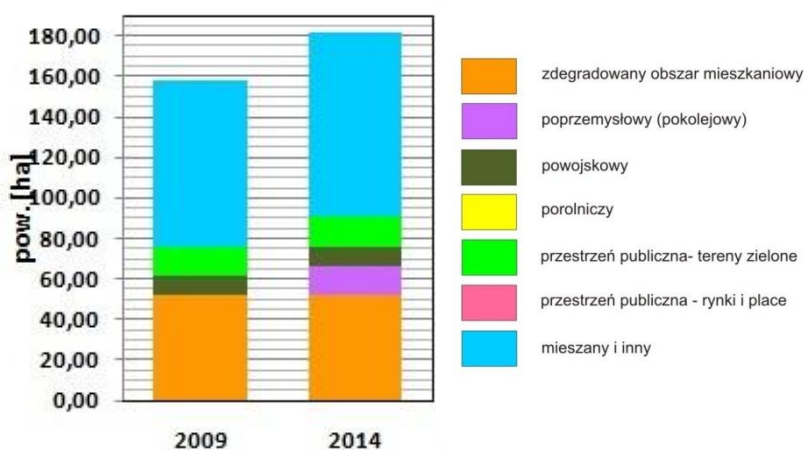
- publiczne przestrzenie zielone (obszary 5a i 6a);
- tereny o mieszanej zabudowie mieszkaniowej i usługowej różnego wieku wraz z przestrzeniami publicznymi (obszar 13a);
- poszerzają powyższe obszary o sąsiadujące z nimi od wschodu tereny kolejowe (obszar 11a).

Struktura przestrzenna obszarów wskazanych do rewitalizacji jest zatem taka sama jak struktury z roku 2009 i obejmuje cały obszar śródmiejski Łowicza położony na południowym brzegu Bzury, w tym:

- zabytkowe, historyczne centrum miasta (obszary 1, 3, 4 oraz 7 – 10), o mieszkaniowej zabudowie wielorodzinnej z XVII-XIX w., uzupełnionej budynkami z XX w., wraz z zabytkowymi budowlami sprzed XIX w., pełniącymi różne funkcje

usługowe oraz przestrzeniami publicznymi typu rynków, placów i zieleni urządzonej;

- położone na północ od historycznego neutrum błonia nad Bzurą, stanowiące publiczną przestrzeń zieleni urządzonej (obszary 5, 5a, 6 i 6a);
- otaczające historyczne centrum, powojenne osiedla wielorodzinnej zabudowy blokowej (obszary 2, 14) oraz obszary o mieszanej jedno- i wielorodzinnej zabudowie mieszkaniowej z XIX i XX w. wraz z zabytkowymi budynkami sprzed XIX w., pełniącymi zróżnicowane funkcje usługowe (obszary 11, 12, 13 i 13a oraz 15 – 17);
- położonymi w zewnętrznej strefie obszaru wskazanego do rewitalizacji osiedle domów jednorodzinnych (obszar 18), tereny powojenne (obszar 19) i tereny kolejowe (obszar 11a).

Łowicza – zmiany powierzchni obszarów wskazanych do rewitalizacji w latach 2009-2014, wg typów

Wskazanie 4 nowych terenów spowodowało, w porównaniu so 2009 roku, zmiany struktury typologicznej obszarów wskazanych do rewitalizacji, polegające na:

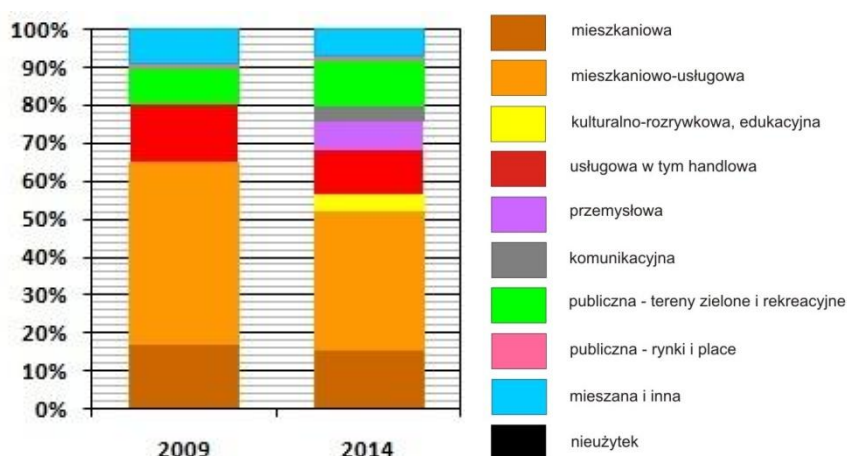
- pojawieniu się tereny o typie pokolejowym (poprzemysłowym) (13,71 ha; 7,57% w strukturze);
- zwiększeniu powierzchni publicznych przestrzeni zielonych (2,20 ha) i nieznacznym wzroście ich udziału w strukturze o 0,1 p.p.;
- wzroście powierzchni terenów typu mieszanego (7,30ha), ale spadku ich udziału w strukturze o 2,66 p.p. ;
- wyraźnym zmniejszeniu się udziału zdegradowanych terenów mieszkaniowych (-4,26 p.p.) i niewielkim spadku udziału terenów powojennych (-0,75 p.p.) przy niezmięnionej powierzchni tych terenów.

Typowymi zdegradowanymi terenami mieszkaniowymi jest obszar 2 blokowej zabudowy wielorodzinnej, osiedle domów jednorodzinnych (obszar 18) oraz obszary historycznego śródmieścia 7 – 10. Pozostałe obszary historycznego śródmieścia oraz obszary otaczające, o zabudowie różnego wieku i rodzaju wraz z przestrzeniami publicznymi i o zróżnicowanych usługach, należą do typu mieszanego, chociaż funkcja mieszkaniowa jest tam na ogół funkcją dominującą.

Rozszerzenie zakresu przestrzennego obszarów wskazywanych do rewitalizacji, a przede wszystkim działania rewitalizacyjne podejmowane na obszarze historycznego śródmieścia i w jego najbliższym otoczeniu doprowadziły do wyraźnych zmian struktury funkcjonalnej wskazywanych obszarów:

- pojawienia się funkcji przemysłowej, w postaci terenów kolejowych, a przede wszystkim funkcji kulturalno-edukacyjnej i komunikacyjnej (odpowiednio 7,57%, 3,96% i 4,45%);
- zwiększenia udziałów przestrzeni publicznych w postaci zieleni urządzonej oraz rynków i placów (odpowiednio o 2,97 p.p. i 0,26 p.p.);
- znacznego zmniejszenia powierzchni oraz udziałów w strukturze funkcji mieszkaniowo-usługowej (-10,44 p.p.) jednak przy zachowaniu, wraz z funkcją mieszkaniową, dominacji tej funkcji;
- nieznacznego zmniejszenia powierzchni i udziałów funkcji mieszkaniowej, usługowej, w tym handlowej i mieszanej (odpowiednio -1,97 p.p., -3,84 p.p. i -2,35 p.p.);

Łowicz – zmiany struktury funkcjonalnej obszarów wskazanych do rewitalizacji w latach 2009-2014

Oprócz terenów o funkcjach mieszkaniowo-usługowej i mieszkaniowej, funkcja mieszkaniowa występuje również na większości obszarów o funkcjach mieszanych. Na obszarach o tej ostatniej funkcji występują również funkcje kulturalno-edukacyjne,

handlowe i inne usługowe oraz przestrzenie publiczne. Funkcje te nie zajmują jednak dużych zwartych obszarów ani kompleksów budynków. Spośród obszarów o zasadniczych funkcjach mieszkaniowo-usługowych i mieszanych, zwarte tereny o wyraźnie określonych funkcjach usługowych można wyróżnić na obszarach 1, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13a, 15, 16, 17 i 18 oraz na całym obszarze 3.

Koncepcja i stan działań rewitalizacyjnych

Obecna koncepcja rewitalizacji Łowicza kontynuuje program realizowany jeszcze przed 2009 rokiem i zakłada:

- obszarowo-kwartalowy typ rewitalizacji, w którym na kwartały podzielono obszar historycznego śródmieścia oraz obszary go otaczające, w tym najbardziej zdegradowane społecznie tereny wielorodzinnej zabudowy blokowej;
- kwartały mają charakteryzować się zabudową podobnego wieku i rodzaju oraz w miarę jednolitymi funkcjami;
- zniwelowanie barier zrównoważonego rozwoju miasta, polegających na istnieniu w jego strukturze funkcjonalno-przestrzennej terenów zdegradowanych o słabej dynamice rozwoju i niedostatecznie wyposażonych w infrastrukturę techniczną;
- prowadzenie działań rewitalizacyjnych jednocześnie na wielu obszarach, ale koncentrowanie ich w historycznym śródmieściu i objęcie nimi głównie Starego i Nowego Rynku, zabytkowych obiektów pełniących funkcje sakralne, usługowe i mieszkaniowe, a także publicznych terenów zielonych;
- stworzenie powiązanego funkcjonalnie śródmiejskiego układu urbanistycznego, o swoistej indywidualności i tożsamości oraz wysokiej atrakcyjności użytkowej i turystycznej.

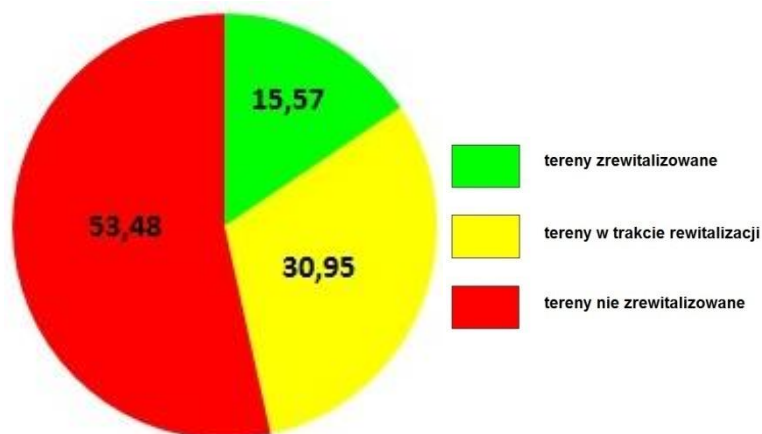
Działania rewitalizacyjne prowadzone są etapowo:

- I etap, rozpoczęty jeszcze przed 2009 rokiem, obejmował działania rewitalizacyjne na obszarze 1, w zachodniej części historycznego śródmieścia przede wszystkim renowację Starego (trójkątnego) Rynku i jego zabudowy pierzejowej;
- II etap objął obszar 8, głównie rewaloryzację bazyliki katedralnej i pałacu biskupiego wraz z założeniem parkowym, rewaloryzację zielonych przestrzeni publicznych obszaru 6, sąsiadujących z założeniem parkowym pałacu biskupiego oraz remonty układu drogowo-ulicznego obszaru 8;

- III etap obejmował prace na obszarach 9 i 10 oraz dalsze prace na obszarze 8, polegające na rewaloryzacji starych kamienic, remontach głównych ulic, Podrzecznej i Zduńskiej, przebudowę układu komunikacyjnego w kierunku mostu na Bzurze i tzw. Bramy Miasta, oraz wstępne prace na Nowym Rynu, m.in. likwidację funkcji parkingowej;
- IV i V etap trwają obecnie i polegają na sporządzeniu koncepcji rewitalizacji obszarów 11 i 13 wraz z dołączonymi do nich obszarami 11a p 13a, j remontach obiektów zabytkowych, w tym zabudowy mieszkaniowo-usługowej oraz obiektów użyteczności publicznej;
- w tym samym czasie, co realizacja powyższych etapów działania rewitalizacyjne prowadzone na innych obszarach polegały na rewaloryzacji budynków zabytkowych, termomodernizacji na terenach wielorodzinnej zabudowy blokowej oraz remontach ulic;

Spośród 181,16ha wskazanych do rewitalizacji, w latach 2009-2014

- działania rewitalizacyjne zakończono na 28,21ha, a na 56,06ha trwają prace rewitalizacyjne;
- spośród wyznaczonych kwartałów całkowicie zrewitalizowany został obszar 6, obejmujący zachodnią część Błoń nad Bzurą;
- na wielu fragmentach pozostałych kwartałów prace rewitalizacyjne można uznać za zakończone.

Łowicz – stan zaawansowania prac prowadzonych w latach 2009-2014 na terenach wskazanych do rewitalizacji

- prace rewitalizacyjne są najbardziej zaawansowane na publicznych terenach zielonych, na północy wskazanego obszaru oraz na obszarach historycznego śródmieścia wokół Starego i Nowego Rynku (1, 3, 4, 7 – 10);

- na obszarze historycznego śródmieścia wyremontowano publiczne przestrzenie o charakterze rynków i placów, ulice, parkingi oraz większość zabytkowych budynków.
- najmniej zaawansowaną rewitalizację obserwuje się na terenach mieszkaniowych i mieszanych, położonych na południe od śródmieścia (2, 12, 14, 15, 16 i 18);

Skutki rewitalizacji

Działania rewitalizacyjne doprowadziły do:

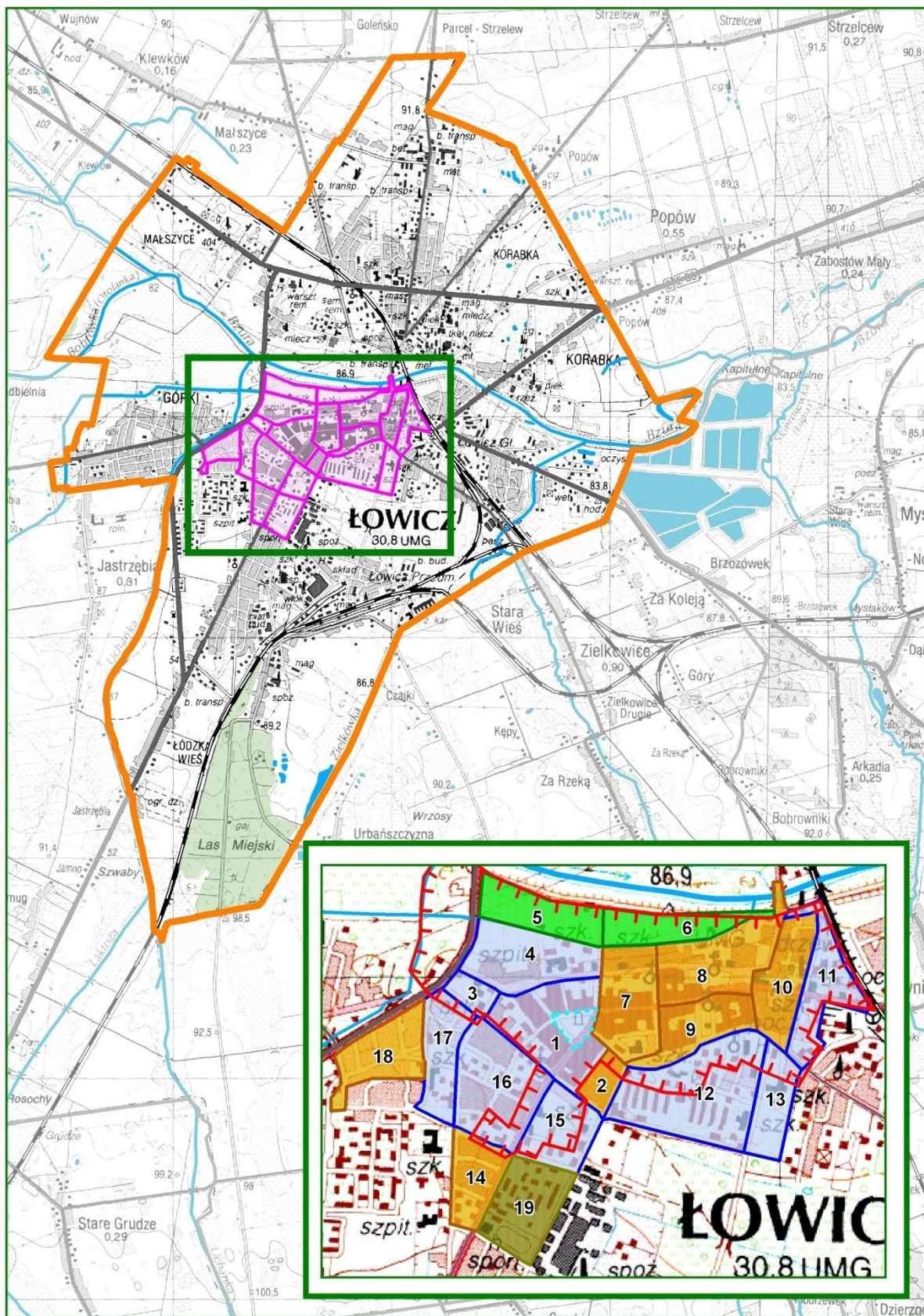
- wzrostu zróżnicowania funkcjonalnego obszarów wskazanych do rewitalizacji, głównie śródmieścia i obszarów je otaczających;
- wzbogaceniu uległy usługi publiczne, gastronomiczne i handlowe;
- ograniczono ruch samochodowy w obrębie śródmieścia poprzez budowę parkingów i przebudowę układu ulicznego w jego otoczeniu;
- zespół staromiejski, a zwłaszcza układ Starego i Nowego Rynku oraz ulic Podrzecznej i Zduńskiej, stał się układem urbanistycznym powiązaniem funkcjonalnie;
- zespół ten wraz z Błoniami nad Bzurą został włączony w dzienną ścieżkę mieszkańców i stał się miejscem ich spotkań;
- wzrosła jakość życia mieszkańców i zwiększyła się atrakcyjność turystycznej Łowicza;
- zwiększony ruch ludności w historycznym śródmieściu doprowadziła do ożywienia gospodarczego całego obszaru i wzrostu liczby podmiotów handlowych, gastronomicznych i usługowych;
- zespół staromiejski pełni funkcję centrum usługowego, kulturalnego i administracyjnego miasta;
- poprawie uległa sytuacja społeczna obszaru pomimo braku istotnych działań rewitalizacyjnych w sferze społecznej;
- śródmieście stało się ważną przestrzenią symboliczną, a jego funkcje przyczyniając się do wzrostu poczucia tożsamości lokalnej i integracji społecznej mieszkańców.

Jako najważniejsze bariery w realizacji zamierzeń rewitalizacyjnych wskazuje się:

- prywatną własność wielu budynków i gruntów (ok. 55%) co utrudnia realizację zamierzeń związanych z remontami i podniesieniem standardu substancji mieszkaniowej;
- niedobór środków finansowych;
- koncentracja problemów społecznych (bezrobocie, patologie) w wybranych rejonach historycznego centrum i brak środków finansowych na rozwiązanie tych problemów w postaci np. budownictwa socjalnego.

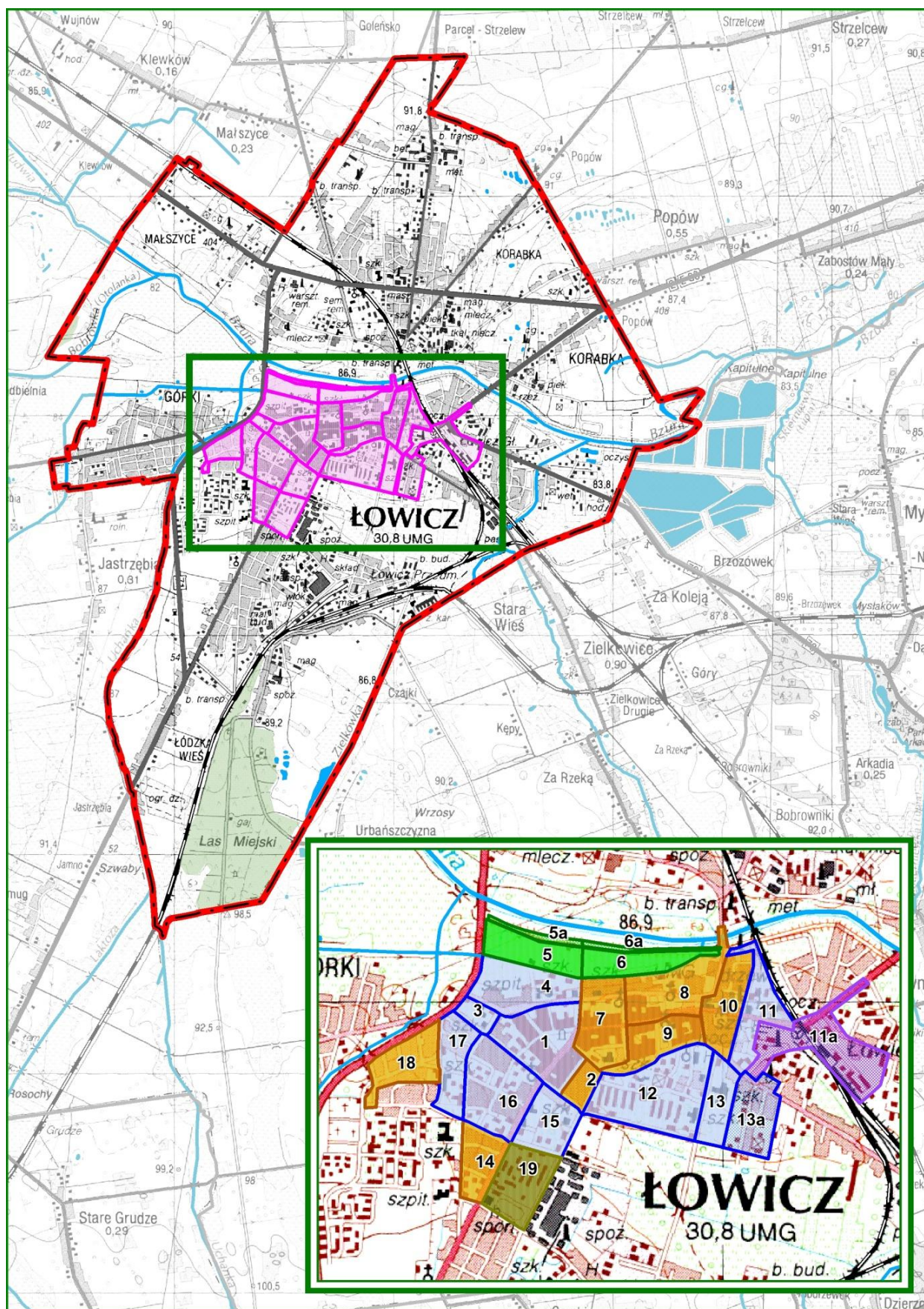

Obszary wskazane do rewitalizacji w 2009 r.

Obszary wskazane do rewitalizacji 2015 r.

Obszar nr 1: Centrum

Miasto: **Łowicz**

Typ funkcjonalny: **mieszany i przestrzeń publiczna (obszar mieszkaniowo-usługowy w unikalnej przestrzeni miasta)**

Pierwotna funkcja: **mieszkaniowo-usługowa**

Obecna funkcja: **mieszkaniowo-usługowa (w tym kulturalna i edukacyjna), przestrzeń publiczna**

Powierzchnia: **12,65 ha**

Położenie obszaru w przestrzeni miasta

Obszar leży w centrum miasta i stanowi jeden z głównych zabytkowych rynków Łowicza. Jest unikatem w skali kraju ze względu na swój trójkątny kształt.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Obszar 1 jest połączony z pozostałą częścią miasta 1 drogą powiatową i kilkoma lokalnymi. Drogi lokalne są w większości jednokierunkowe aby minimalizować ruch w tak cennym terenie historycznym. Dostępność komunikacyjna poprawiło wybudowanie ciągu komunikacyjnego biegnącego wzdłuż parku Błonie oraz przebudowa ulicy Kurkowej. Omawiany obszar jest wyposażony w pełną infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, energetyczną, gazową, sieć CO oraz telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

W obrębie obszaru 1 bardzo dużą wartość zabytkową przedstawia unikatowa forma rynku a teren uznawany jest za element tożsamości miasta. Cały obszar objęty jest strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej wpisana do rejestru zabytków i wszystkie wykonywane prace w obrębie obszaru podlegają uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Obiektami zabytkowymi w obrębie opisywanego obszaru są kamienice pochodzące z początku XIX wieku, zlokalizowane w pierzejach.

Funkcje obszaru

Dominującą funkcją obszaru 1 jest funkcja mieszkaniowo-usługowa, która obejmuje 87,6 % jego powierzchni. W zachodniej części obszaru znajduje się teren zajmujący 12,4 % jego powierzchni o funkcji przestrzeni publicznej - rynku.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

Zrewitalizowany w 2006 roku obszar zabytkowego rynku jest jednym z trzech zachowanych w pierwotnej formie trójkątnych rynków w Europie (obok Bonn i Paryża). Przeprowadzona rewitalizacja w 2007 roku otrzymała prestiżową nagrodę Towarzystwa Urbanistów Polskich w kategorii „Zrewitalizowana przestrzeń publiczna”. Podczas prowadzonych prac rewitalizacyjnych powierzchnię placu wyłożono kostką granitową, w strukturze której wyodrębniono usytuowanie dawnego ratusza, w centralnej części zlokalizowano fontannę, W części północnej placu znajduje się odrestaurowany pomnik. Prowadzone prace rewitalizacyjne uwzględniły zachowanie średniowiecznego układu urbanistycznego. Trwają prace rewaloryzacyjne kamienic ulokowanych w pierzejach.

Wnioski

Przeprowadzona rewitalizacja trójkątnego rynku stanowi pierwszy etap prac rewitalizacyjnych miasta Łowicza prowadzących do kompleksowej odnowy struktury historycznej zabytkowego miasta w obrębie strefy wpisanej do rejestru zabytków. Wpis do rejestru zabytków powoduje nadzorowanie wszystkich prac przez WKZ.

Cel projektu

Stworzenie przyjaznych przestrzeni publicznych

Działania

Rewitalizacja obszaru.

Projekt wpływa na przezwycięzenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Miasto atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.
- Oferta w zakresie kultury i rozrywki.
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.
- Dbłość o estetykę miasta.
- Wysoka stopa bezrobocia.

- Duży odpływ młodych ludzi z miasta, którzy po ukończeniu studiów nie wracają do rodzinnego miasta.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.
- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomych poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej/wybudowanej/przebudowanej/zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej/wybudowanej/przebudowanej/zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej/wybudowanej/przebudowanej/zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

- Liczba zabytków nieruchomych, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],
- Liczba przedsięwzięć ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],
- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],

- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewitalizowanych obiektach [m²].

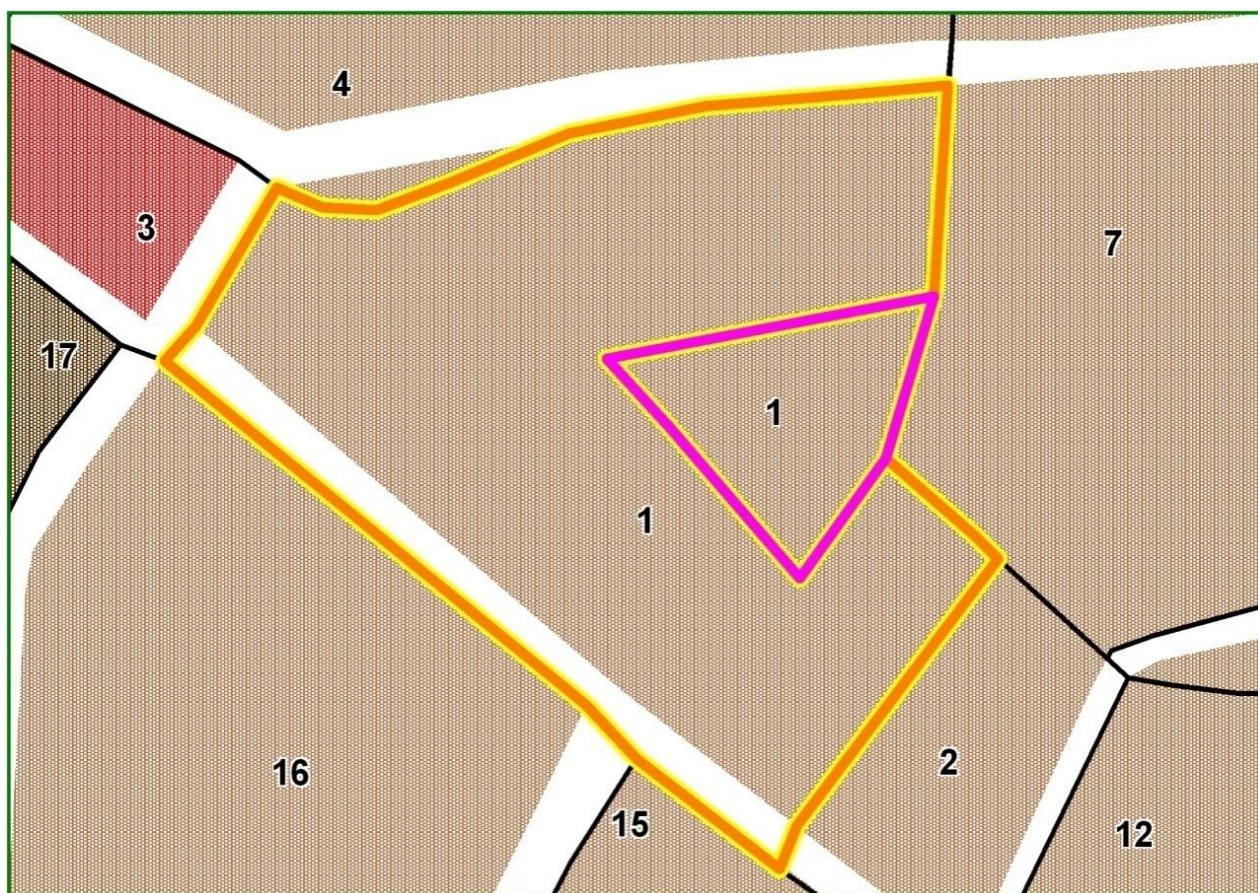
Okres realizacji: 2006.

Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu: Miasto Łowicz.

Wnioski

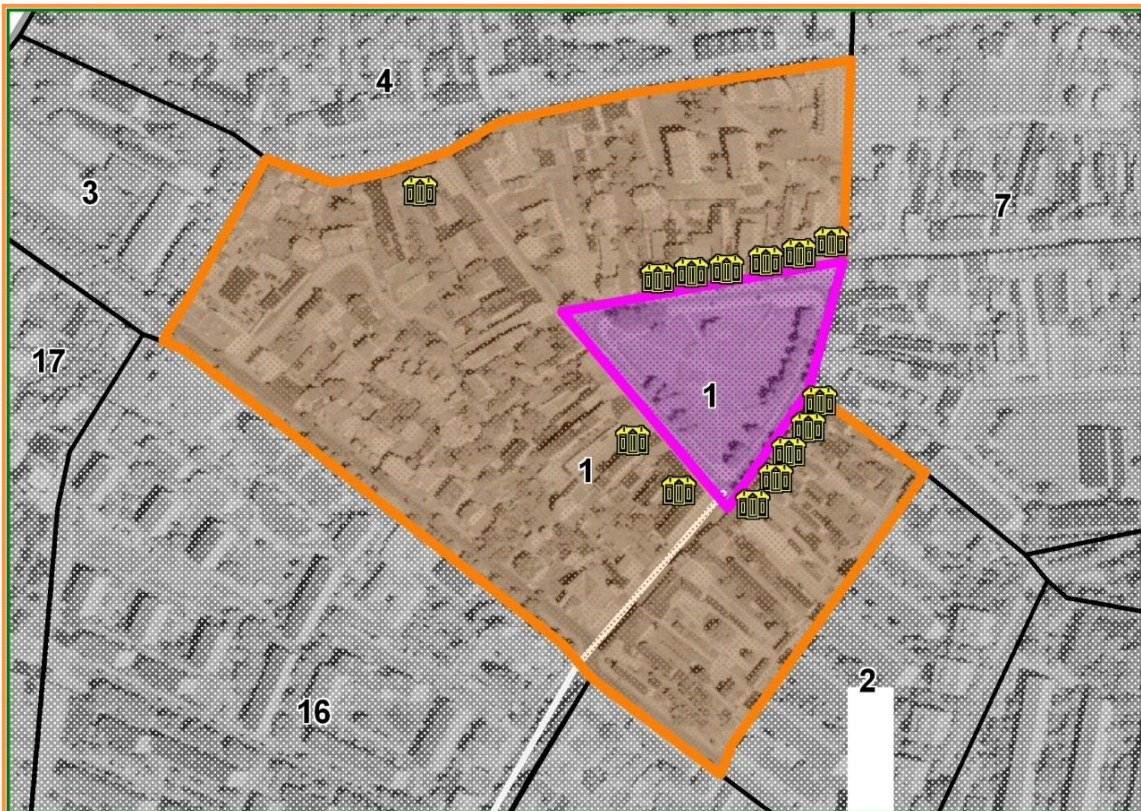
Zrewitalizowany obszar oprawi estetykę historycznej struktury Łowicza.

OBSZAR 1: PRZEWIDYWANA FUNKCJA OBSZARU

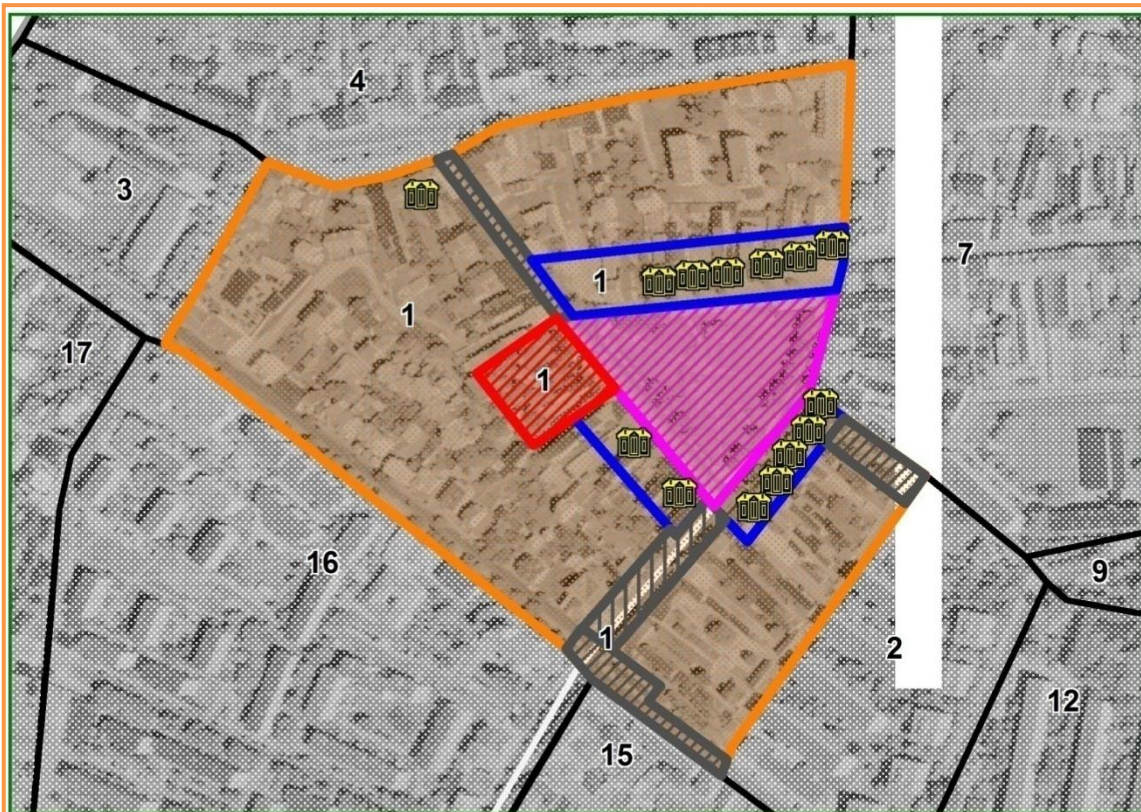

OBSZAR 1: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 1: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Trójkątny rynek w Łowiczu 2009 r.

Rynek trójkątny integrujący społeczność lokalną 2014r.

Trójkątny rynek w Łowiczu 2015 r.

Trójkątny rynek w Łowiczu 2015 r.

Obszar nr 2: Osiedle Noakowskiego

<i>Miasto:</i>	Łowicz
<i>Typ funkcjonalny:</i>	zdegradowany obszar mieszkaniowy
<i>Pierwotna funkcja:</i>	mieszkaniowo - usługowa
<i>Obecna funkcja:</i>	mieszkaniowo - usługowa
<i>Powierzchnia:</i>	2,64 ha

Położenie obszaru w przestrzeni miasta

Obszar położony jest w środkowej części Łowicza na południe od centrum. Obszar graniczy z dzielnicą historycznego układu przestrzennego a jego niewielki północny fragment zawiera się w granicach przestrzeni historycznej. Omawiany obszar z każdej strony otaczają tereny przewidziane do rewitalizacji. Z trzech stron są to osiedla mieszkaniowe. Natomiast od strony północnej jest to obszar zabytkowego trójkątnego rynku.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Obszar zyskał bardzo dobre połączenie komunikacyjne poprzez przebudowę ulicy Kurkowej. Jest on dobrze skomunikowany z pozostałą częścią miasta. Omawiany obszar jest wyposażony w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, energetyczną i telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Część obszaru objęta jest strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej wpisanej do rejestru zabytków. W obrębie wyznaczonych granic wszystkie procesy inwestycyjne podlegają uzgodnieniu z konserwatorem zabytków.

Funkcje obszaru

Obecnie obszar pełni funkcje mieszkaniowe o strukturze domów jedno i wielorodzinnych.

Dla całego obszaru przewidziano funkcję mieszkaniowo-usługową.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

Obecnie prowadzone są bieżące prace modernizacyjne budynków. Przewidziana pełna rewitalizacja obszarów przyczyni się do zatrzymania degradacji budynków użyteczności publicznej oraz urzędów państwowych, poprawy estetyki przestrzeni miejskiej, poprawy stanu bezpieczeństwa mieszkańców i gości.

Wnioski

Z uwagi na silny związek obszaru z terenem wokół trójkątnego rynku pełni on strefę buforową ważnego obszaru historycznego.

Cel projektu

Przywrócenie ładu przestrzennego.

Działania

Rewitalizacja obiektu.

Projekt wpływa na przewyciężenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
  - Miasto mało atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.
- Zbyt uboga oferta w zakresie kultury i rozrywki.
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.
- Niedostateczna dbałość o estetykę miasta.
- Wysoka stopa bezrobocia.
- Duży odpływ młodych ludzi z miasta, którzy po ukończeniu studiów nie wracają do rodzinnego miasta.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.

- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.
- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomych poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej/wybudowanej/przebudowanej/zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej/wybudowanej/przebudowanej/zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej/wybudowanej/przebudowanej/zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

- Liczba zabytków nieruchomych, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],
- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],
- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],
- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewitalizowanych obiektach [m²].

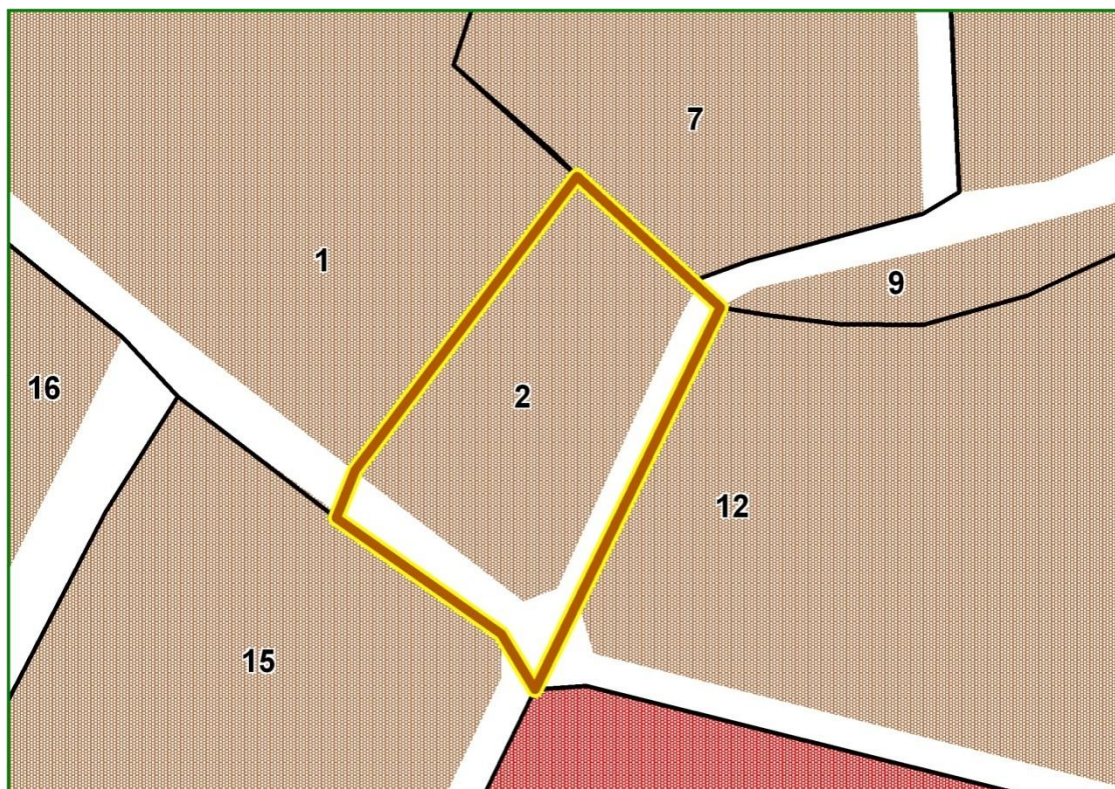
Czas realizacji: 2008–2020.

Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu: Miasto Łowicz.

Wnioski

Wyremontowany obiekt poprawia estetykę przestrzeni zdegradowanego osiedla.

OBSZAR 2: PRZEWIDYWANA FUNKCJA OBSZARU

OBSZAR 2: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 2 DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Bloki z lat siedemdziesiątych 2014 rok

Bloki z lat siedemdziesiątych 2014 rok

Obszar nr 3: Teren usług zdrowia

<i>Miasto:</i>	Łowicz
<i>Typ funkcjonalny:</i>	usługi medyczne, szkolnictwo medyczne
<i>Pierwotna funkcja:</i>	usługi medyczne
<i>Obecna funkcja:</i>	usługi medyczne
<i>Powierzchnia:</i>	2,19 ha

Położenie obszaru w przestrzeni miasta

Obszar leży w centralnej części Łowicza w obrębie zabytkowej struktury urbanistycznej. Obszar od strony północnej graniczy z terenem 4 wymagającym rewitalizacji, do wschodu z obszarem 1 i od południowej strony z terenami 16 i 17.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Obszar 3 jest bardzo dobrze skomunikowany z pozostałą częścią miasta, poprzez drogę krajową i 4 drogi lokalne. Droga krajowa to ulica Podgrodzie, łącząca dwa główne ciągi komunikacyjne w mieście ul. Poznańską i Łódzką. Powyższe świadczy, że obszar ma również bardzo dobre połączenie komunikacyjne z siecią dróg w kraju.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Obszar zawiera się w granicach strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej wpisanej do rejestru zabytków. Zatem wszystkie procesy inwestycyjne w obrębie omawianego obszaru podlegają uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Ponadto obiekty szpitala podlegają prawnej ochronie konserwatorskiej ponieważ zostały wpisane do rejestru zabytków, są to: dom księży emerytów pochodzący z 1840 – 1842 - ob. szpital (bud. prawy), oraz dom księży emerytów pochodzący z tego samego okresu, ob. szpital (bud. lewy). Ważnym elementem omawianego obszaru jest również remontowana obecnie jedna z bram łowickich zlokalizowana na linii widokowej zamku.

Funkcje obszaru

Obecnie obszar pełni w zasadzie funkcje usługowe. Zlokalizowano tu Szkołę Średnią – Liceum Ogólnokształcące im. J. Chełmońskiego i Zespół Opieki Zdrowotnej.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

Obecnie przeprowadzane są prace remontowe w budynku szkoły. Wyremontowano również dawny dom księży emerytów – obecny Zespół Usług Medycznych. Prowadzona rewitalizacja obszaru przyczyni się do zatrzymania degradacji budynków użyteczności publicznej (szkoła) oraz budynków szpitala; poprawienia estetyki przestrzennej miasta; poprawienia ciągów komunikacyjnych (remonty ulic). Obszar zyskał również wyremontowaną drogę dojazdową – ulicę Długą.

Wnioski

Obszar z uwagi na położeniu w przedpolu widokowym zamku stanowi ważny teren rewitalizacyjny Łowicza. Zlokalizowana tu brama łowicka świadczy o historycznej strukturze obszaru. Prowadzone działania rewitalizacyjne znacznie podnoszą wartość estetyczną obszaru.

Cel projektu

Przywrócenie dawnej świetności obszaru.

Działania

Rewitalizacja obiektów.

Projekt wpływa na przezwyciężenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Miasto mało atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.
- Zbyt uboga oferta w zakresie kultury i rozrywki.
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.

- Niedostateczna dbałość o estetykę miasta.
- Wysoka stopa bezrobocia.
- Duży odpływ młodych ludzi z miasta, którzy po ukończeniu studiów nie wracają do rodzinnego miasta.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.
- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomych poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej/wybudowanej/przebudowanej/zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej/wybudowanej/przebudowanej/zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej/wybudowanej/przebudowanej/zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

- Liczba zabytków nieruchomych, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],

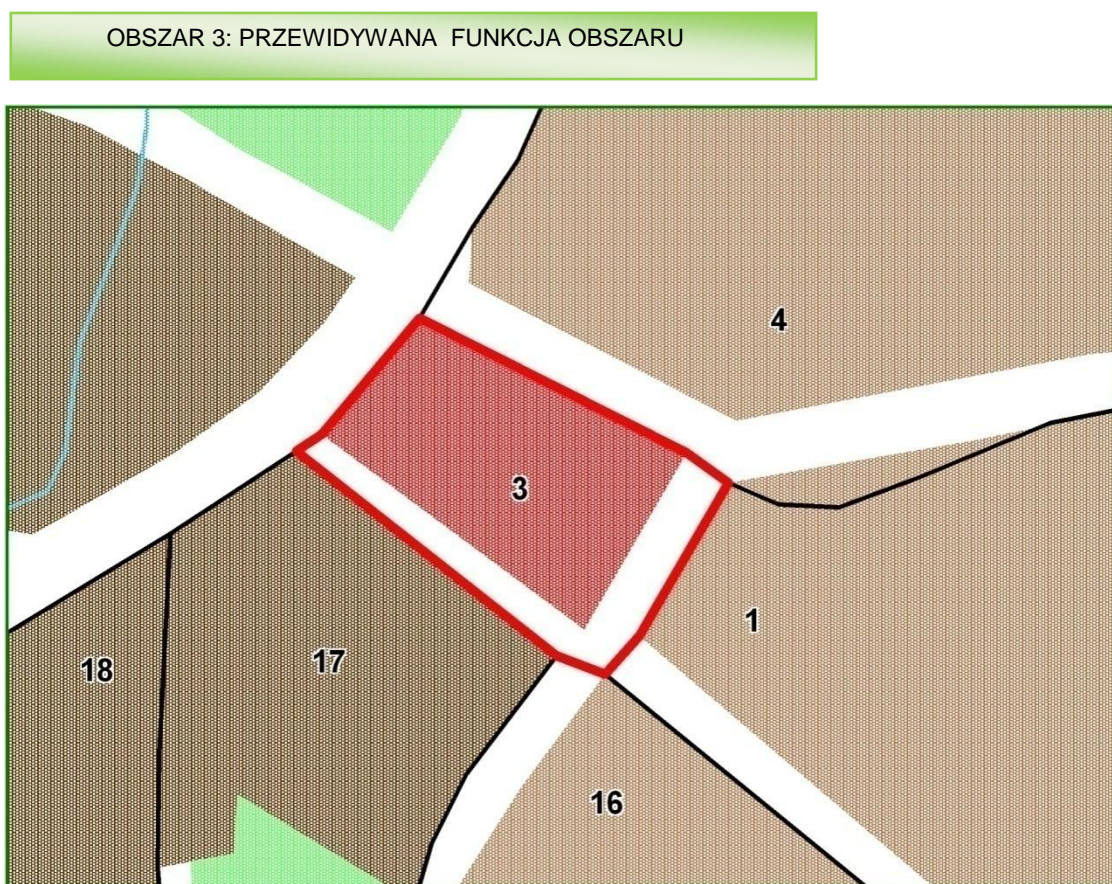
- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],
- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],
- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewalizowanych obiektach [m²].

Czas realizacji: 2012–2022.

Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu: Miasto Łowicz, ZOZ, prywatni właściciele .

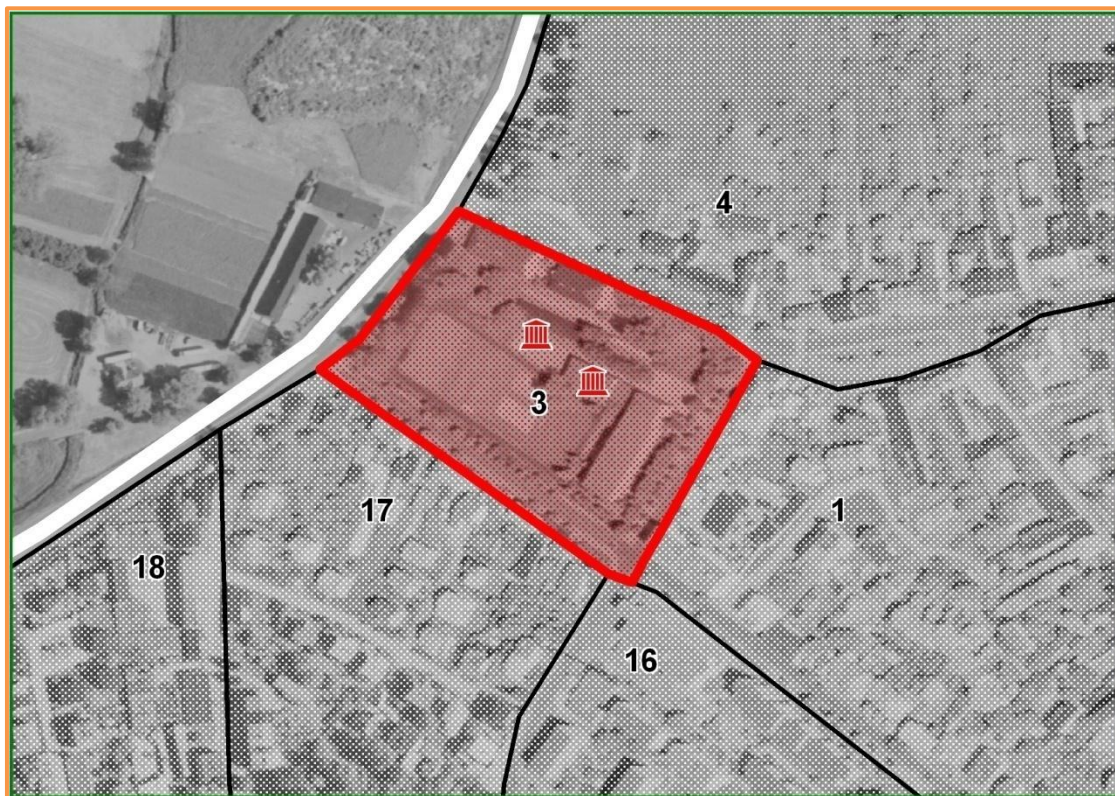
Wnioski

Wyremontowane obiekty poprawią estetykę historycznej struktury Łowicza.

OBSZAR 3: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 3: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Obszar 2009 rok

Obszar 2015 rok

Obszar nr 4: Teren w obrębie dawnego zespołu klasztornego o. Dominikanów*Miasto:* **Łowicz***Typ funkcjonalny:* **mieszany***Pierwotna funkcja:* **zielona przestrzeń, zespół dawnego zespołu o. Dominikanów***Obecna funkcja:* **mieszana, usługowa – edukacyjna, mieszkaniowa***Powierzchnia:* **10,51 ha****Położenie obszaru w przestrzeni miasta**

Obszar leży w centrum Łowicza, przy drodze krajowej naprzeciwko ruin zamku. Północną częścią graniczy z parkiem Błonie. Od południa sąsiaduje z historycznym placem Przyrynek. Obszar otoczony jest terenami 5, 6, 7, 1 i 3 przewidzianymi do przeprowadzenia działań rewitalizacyjnych.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Obszar 4 jest połączony z pozostałą z częścią miasta zmodernizowaną drogą krajową i drogami lokalnymi. Omawiany obszar jest wyposażony w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, energetyczną oraz telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Najważniejszymi obiektami w obrębie obszaru jest zespół klasztorny o. Dominikanów w skład którego wchodzi : klasztor pochodzący 1400 roku oraz kościół z XV. Obiekty te od lat nie pełnią jednak funkcji sakralnych. W 1812 roku urządzono w klasztorze składy wojskowe zmuszając dominikanów do opuszczenia zabudowań. Wówczas wyposażenie kościoła ulokowano w kościołach w Piątku, kościołach św. Ducha i pijarów w Łowiczu, Chruślinie, i obecnym muzeum łowickim. W latach 1818–1829 klasztor przebudowano na koszary wojsk polskich, następnie Moskale, urządzili tu salę balową a na piętrze–cerkiew. W 1863 roku mieściła się w tym gmachu szkoła junkierska, a na początku I wojny światowej budynki zajęli Niemcy. Po 1915 roku urządzono elektrownię miejską. W listopadzie 1947 roku ulokowana tu została szkoła średnia, która znajduje się tu do dziś (obecnie Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1

im. 10 Pułku Piechoty). Budynek klasztorne, zbudowane na planie czworoboku, są dwukondygnacyjne, zachował się wirydarz. Obok dzisiejszej szkoły znajduje się pomnik Józefa Piłsudskiego, który wrócił na dawne miejsce, po 34 latach, w 1989 roku.

Funkcje obszaru

Dominującą funkcją obszaru 4 jest funkcja mieszana zajmująca 43,1 % powierzchni. Wschodnią część obszaru zajmują tereny stanowiące 32,73 % o funkcjach usługi i edukacji. Południową część zajmuje funkcja mieszkaniowa obejmująca 24,17 %.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

Na omawianym terenie działania rewitalizacyjne przeprowadzono w obrębie budynku OSP. Obecnie trwają złożone działania rewitalizacyjne prowadzone na terenie dawnego zespołu klasztorne – obecnego Zespołu Szkół.

Wnioski

Ze względu na sąsiedztwo zamku i parku Błonie obszar stanowi zintegrowany teren rewitalizacji miasta.

Cel projektu

Przywrócenie dawnej świetności obszaru w obrębie dawnego zespołu klasztorne.

Działania

Rewaloryzacja obiektów.

Projekt wpływa na przezwycięzenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
  - Miasto mało atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.

- Zbyt uboga oferta w zakresie kultury i rozrywki.
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.
- Niedostateczna dbałość o estetykę miasta.
- Wysoka stopa bezrobocia.
- Duży odpływ młodych ludzi z miasta, którzy po ukończeniu studiów nie wracają do rodzinnego miasta.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.
- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomych poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

- Liczba zabytków nieruchomych, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],
- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],
- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],
- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewitalizowanych obiektach [m²].

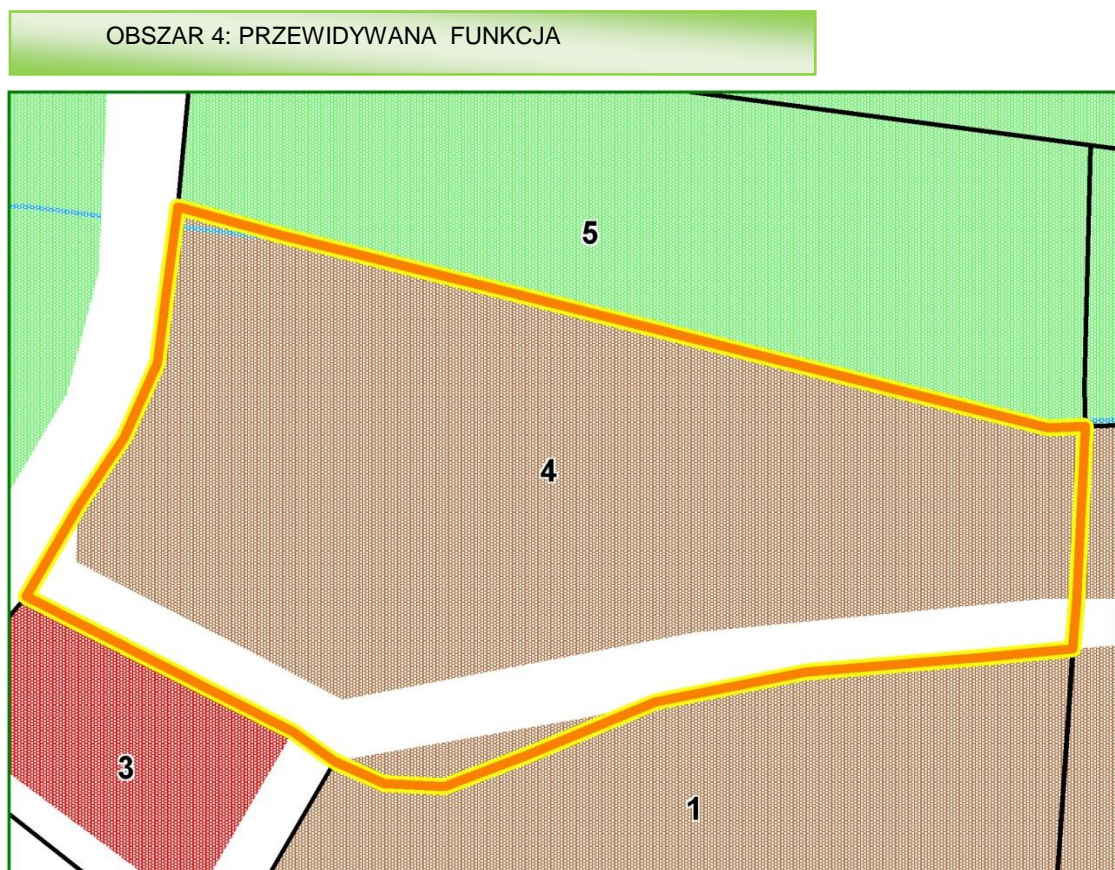
Czas realizacji: 2012–2020.

Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu: Miasto Łowicz, prywatni właściciele.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

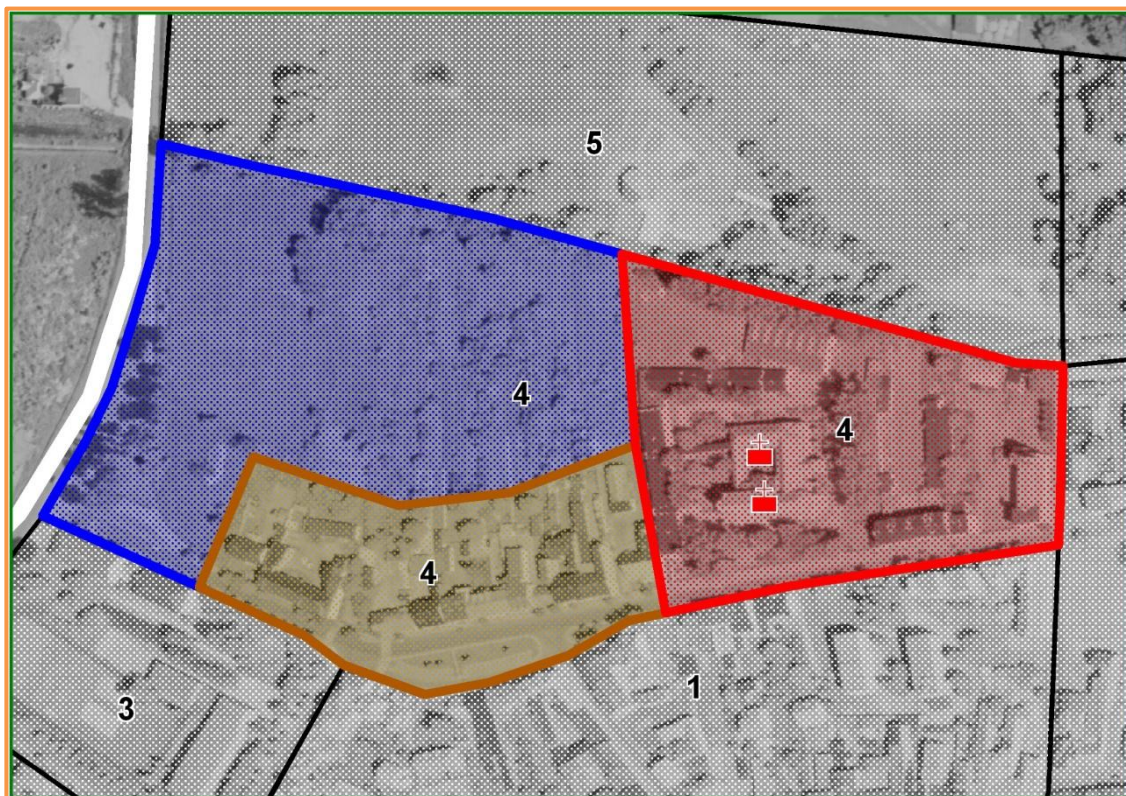
Wnioski

Wyremontowany obiekt poprawia estetykę historycznej struktury założenia w obrębie dawnego zespołu klasztornego .

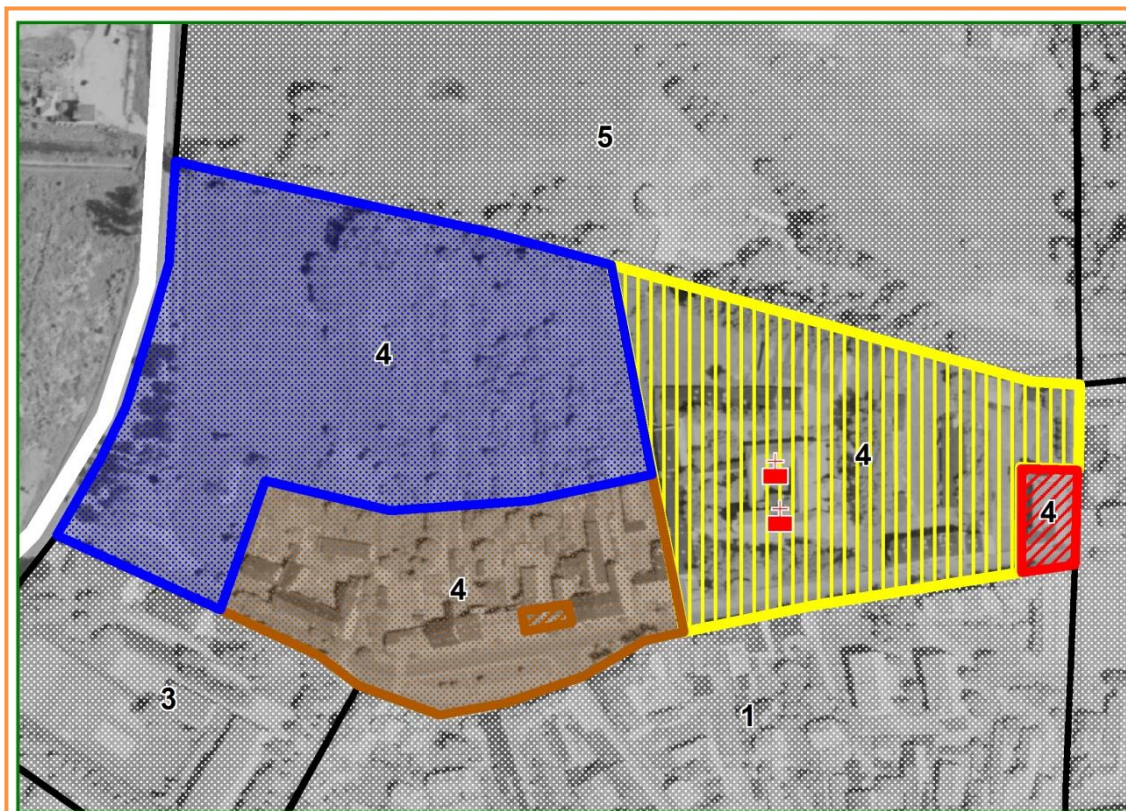

OBSZAR 4: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 4: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Obszar 2009 r.

Obszar 2015 r.

Obszar nr 5 i 5a: Błonie*Miasto:* **Łowicz***Typ funkcjonalny:* **przestrzeń publiczna – teren zielony***Pierwotna funkcja:* **przestrzeń publiczna – park***Obecna funkcja:* **przestrzeń publiczna – park tereny bulwarów nad Bzurą, tereny usług rekreacji***Powierzchnia:* **9.22 ha****Położenie obszaru w przestrzeni miasta**

Obszar został powiększony o około 2,2 ha. Obszar położony jest w dolinie Bzury na prawym jej brzegu, na przedłużeniu dzisiejszego Parku Miejskiego. Tym samym obszar ten jest częścią historycznego układu funkcjonalno-przestrzennego miasta. Od południa obszar 5 graniczy z zachodnią dzielnicą układu urbanistycznego a od północy z nieużytkami. Od wschodu obszar graniczy z terenem nr 6 – dalszą częścią zrewaloryzowanego parku.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Obszar 5 jest bardzo dobrze skomunikowany z pozostałą częścią miasta, poprzez zrewaloryzowaną drogę krajową i drogę lokalną. Droga krajowa to ulica Zamkowa, łącząca dwa główne ciągi komunikacyjne w mieście ul. Poznańską i Łódzką. Powyższe świadczy, że obszar ma również bardzo dobre połączenie komunikacyjne z siecią dróg w kraju. Omawiany obszar jest wyposażony w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, energetyczną, telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Położenie obszaru w historycznym układzie przestrzennym Łowicza oraz obecność starego drzewostanu stanowi o istotnej wartości kulturowej i przyrodniczej obszaru. Jest on uznawany za wyznacznik tożsamości kulturowej miasta. Obszar ten jest objęty strefą konserwatorską wpisaną do rejestru zabytków WKZ, zatem wszystkie prace rewitalizacyjne które prowadzono w obrębie obszaru podlegały uzgodnieniu z konserwatorem zabytków.

Funkcje obszaru

Obszar 5 w znacznej mierze posiada funkcję publicznych terenów zieleni – park z urządzonymi obszarami aktywności fizycznej. Obszar został powiększony o tereny bulwarów nad Bzura i obiekt usługowo – rekreacyjny zlokalizowany nad rzeką.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

W parku Błonie zrealizowana została jedna z najważniejszych inwestycji unijnych w regionie łódzkim – pod nazwą „Renowacja zespołu dawnej Kolegiaty Prymasowskiej uznawanej za najcenniejszy skarb Ziemi Łowickiej”. W ramach prac będzie utworzony kompleks rekreacyjno-wypoczynkowy w parku Błonie. Zarząd Województwa Łódzkiego przeznaczył na ten cel ponad 23 mln z puli przeznaczonej na projekty kluczowe dla regionu w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego.

Wnioski

Obszar stanowi drugi etap rewitalizacji miasta Łowicza poprzez realizację projektu rewitalizacyjnego obejmującego m. in. rewaloryzację parku Błonie.

Cel projektu

Przywrócenie ładu przestrzennego parku Błonie,.

Działania

Rewaloryzacja obszaru.

Projekt wpływa na przezwyciężenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Miasto mało atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.
- Zbyt uboga oferta w zakresie kultury i rozrywki.
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.
- Niedostateczna dbałość o estetykę miasta.

- Wysoka stopa bezrobocia.
- Duży odpływ młodych ludzi z miasta, którzy po ukończeniu studiów nie wracają do rodzinnego miasta.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.
- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomych poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

- Liczba zabytków nieruchomych, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],
- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],

- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],
- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewitalizowanych obiektach [m²].

Czas realizacji: 2011–2012.

Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu: Miasto Łowicz.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013.

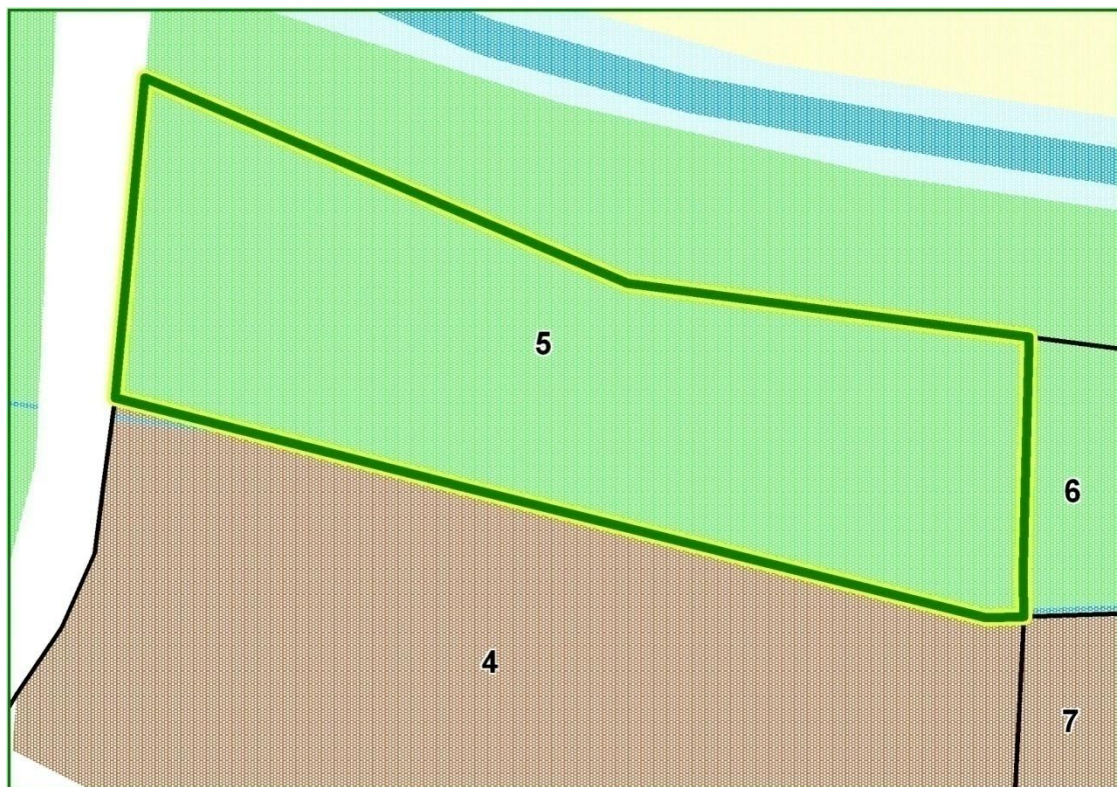
Oś Priorytetowa VI – Odnowa obszarów miejskich

Działanie VI.1 – Rewitalizacja obszarów problemowych

Wnioski

Zrewaloryzowany obszar poprawia estetykę przestrzeni zielonych.

OBSZAR 5: PRZEWDYWANA FUNKCJA OBSZARU

OBSZAR 5: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 5 i 5a: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Widok na obszar od strony zamku 2009 r.

Restauracja „Szkielka” 2015 r.

Obszar nr 6 i 6a Błonie*Miasto:* Łowicz*Typ funkcjonalny:* przestrzeń publiczna – teren zielony*Pierwotna funkcja:* przestrzeń publiczna – park*Obecna funkcja:* przestrzeń publiczna – park, bulwary nad Bzurą*Powierzchnia:* 7,00 ha**Położenie obszaru w przestrzeni miasta**

Obszar został powiększony o około 1 ha. Teren stanowi kontynuację powyżej omawianego obszaru, położonego w dnie doliny Bzury. Obejmuje również tereny w obrębie mostu na rzece, stanowiący jednocześnie platformę widokową na omawiany obszar.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Obszar 6 jest bardzo dobrze skomunikowany z południową częścią miasta, natomiast od południa dostęp zapewniony jest drogą mostową. Północno - zachodnia część ma nieco ograniczony dostęp komunikacyjny poprzez przejazd kolejowy, który jest często zamykany, ponieważ przebiega tu linia kolejowa w kierunku Poznania i Berlina. Omawiany obszar jest wyposażony w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, energetyczną, telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Obszar objęto strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej. Teren związany jest z wydarzeniami historycznymi toczących się bitew nad Bzurą w 1939 roku. Obecnie na omawianym terenie prowadzone są rekonstrukcje tych bitew.

Funkcje obszaru

Obszar 6 ma jednolitą funkcję publicznych terenów zielonych.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

Wykonane zostały prace rewaloryzacyjne w parku Błonie realizowane w ramach kompleksowej rewitalizacji. Utworzono również cenny kompleks placu zabaw dla dzieci i bulwary nad Bzurą.

Wnioski

Przeprowadzona kompleksowa rewaloryzacja parku Błonie znacznie podniosła prestiż obszaru, stwarzając otwarte tereny zieleni przyjazne mieszkańcom.

Cel projektu

Przywrócenie Ładu Przestrzennego parku Błonie.

Działania

Rewaloryzacja obszaru..

Projekt wpływa na przezwycięzenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Miasto mało atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.
- Zbyt uboga oferta w zakresie kultury i rozrywki.
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.
- Niedostateczna dbałość o estetykę miasta.
- Wysoka stopa bezrobocia.
- Duży odpływ młodych ludzi z miasta, którzy po ukończeniu studiów nie wracają do rodzinnego miasta.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.

- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomych poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

- Liczba zabytków nieruchomych, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],
- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],
- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],
- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewitalizowanych obiektach [m²].

Czas realizacji: 2011–2012.

Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu: Miasto Łowicz.

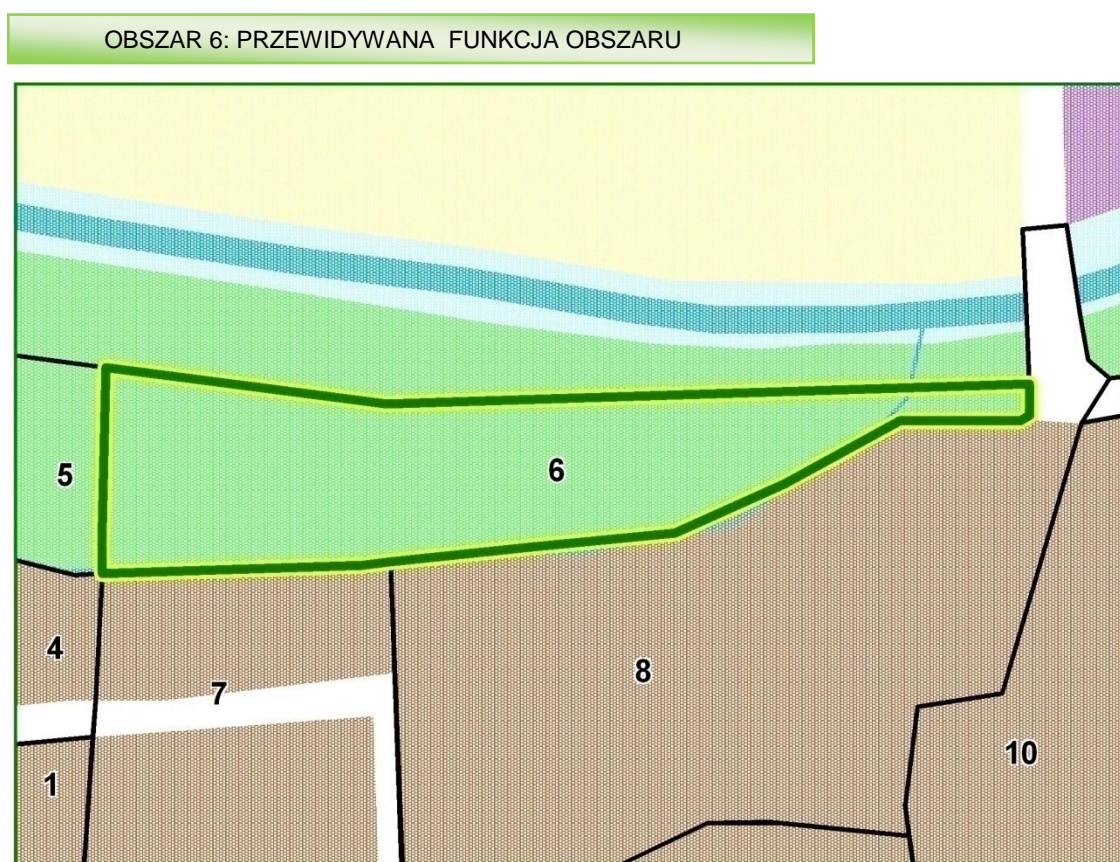
Projekt współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013.

Oś Priorytetowa VI – Odnowa obszarów miejskich

Działanie VI.1 – Rewitalizacja obszarów problemowych

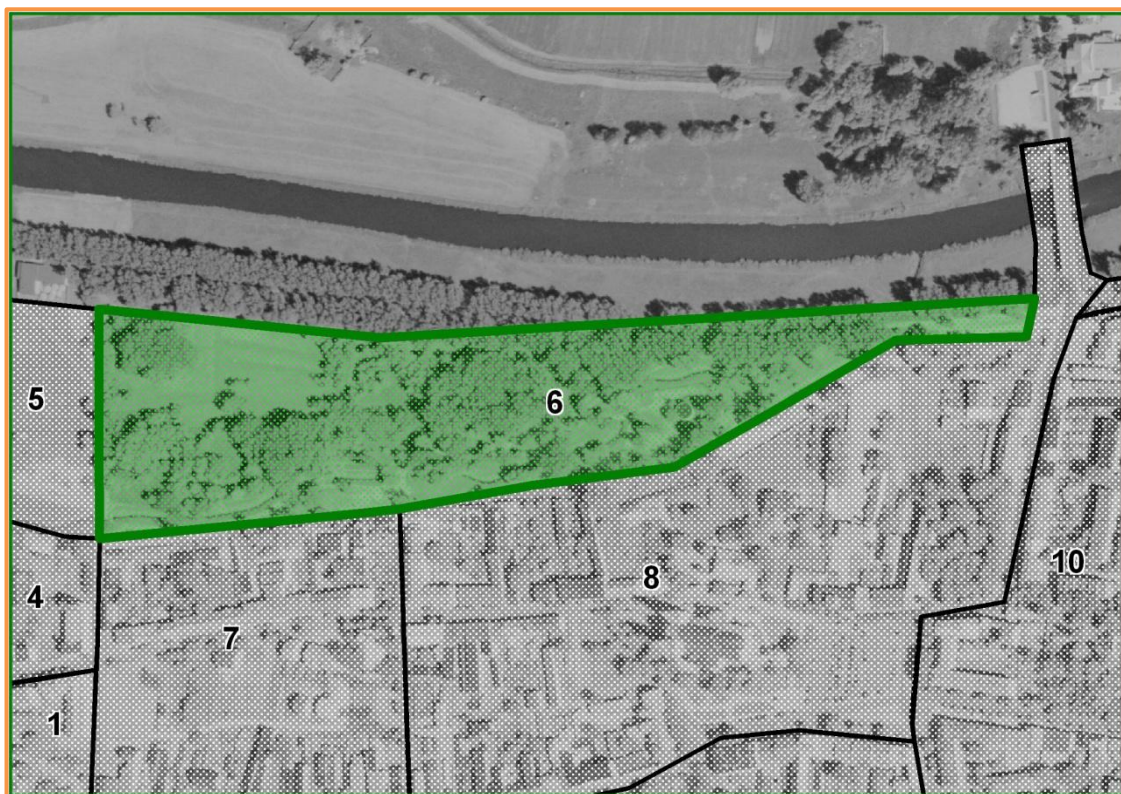
Wnioski

Zrewaloryzowany obszar poprawia estetykę założenia zieleni.

OBSZAR 6: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 6 i 6a: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Park Błonie 2009 r.

Park Błonie 2015 r.

Sąsiedztwo obszaru 2015 r.

Park Błonie 2015 r,

Obszar 2015 r.

Obszar nr 7: Centrum miasta*Miasto:* **Łowicz***Typ funkcjonalny:* **mieszany i przestrzeń publiczna (obszar mieszkaniowo-usługowy w centrum miasta),***Pierwotna funkcja:* **mieszkaniowo-usługowa***Obecna funkcja:* **mieszkaniowo-usługowa (w tym kulturalna i edukacyjna),***Powierzchnia:* **9,68 ha****Położenie obszaru w przestrzeni miasta**

Obszar leży w centralnej części Łowicza w obrębie zabytkowej struktury urbanistycznej. Stanowi historyczne ciągi komunikacyjne ul. Zduńską i Podrzeczną. Obszar z każdej ze stron otoczony jest terenami przewidzianymi do podjęcia działań rewitalizacyjnych. Od strony południowo zachodniej obszar graniczy z terenem zrewitalizowanego trójkątnego rynku.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Obszar 7 jest bardzo dobrze skomunikowany z pozostałą częścią miasta, poprzez sieć dróg lokalnych. Teren jest obsługiwany przez 10 dróg lokalnych. Omawiany obszar jest wyposażony w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, energetyczną i telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Obszar zawiera się w granicach strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej wpisanej do rejestru zabytków. Zatem wszystkie procesy inwestycyjne w obrębie omawianego obszaru podlegają uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Obiektami wyróżniającymi się wysoką wartością kulturową w ramach omawianego obszaru są dawny kościół ewangelicki z dzwonnica. Wzniesiony w 1838-39 w stylu klasycystycznym. Obiekt posiada efektowny portyk frontowy i charakterystyczny uproszczony wystrój wnętrza. Obecnie mieści się tu galeria sztuki, w której organizowane są wernisaże i wystawy.

Funkcje obszaru

Dominującą funkcją obszaru 7 jest funkcja mieszkaniowo – usługowa.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

Obecnie przeprowadzane są prace remontowe poszczególnych obiektów, w tym Łowickiego Domu kultury. Wyremontowano kino i dostosowano obiekt do pełnionych funkcji. Wyremontowano kamienicę , w której znajduje się Bank Zachodni WBK. Wyremontowano odcinki ciągów pieszo – jezdnych i tworzona jest nowa droga dojazdowa obsługująca nowo powstające obiekty. Przewidziana rewitalizacja przyczyni się do zatrzymania degradacji budynków użyteczności publicznej (szkoła) oraz dawnego kościoła ewangelickiego; poprawienia estetyki przestrzennej miasta; poprawienia ciągów komunikacyjnych (remonty ulic).

Wnioski

Delimitacja przewidzianej rewitalizacji obszarowej miasta Łowicza zawierającej m. in. obszar Starego Rynki ul. Zduńskiej i Podrzecznej obejmuje omawiany obszar i w znacznej mierze przyczyni się do poprawy wizerunku miasta.

Cel projektu

Przywrócenie dawnej świetności zabytkowego obszaru.

Działania

Rewitalizacja obszaru, rewaloryzacja obiektów.

Projekt wpływa na przewyższenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Miasto mało atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.
- Zbyt uboga oferta w zakresie kultury i rozrywki.
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.
- Niedostateczna dbałość o estetykę miasta.

- Wysoka stopa bezrobocia.
- Duży odpływ młodych ludzi z miasta, którzy po ukończeniu studiów nie wracają do rodzinnego miasta.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.
- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomych poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

- Liczba zabytków nieruchomych, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],
- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],

- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],
- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewitalizowanych obiektach [m²].

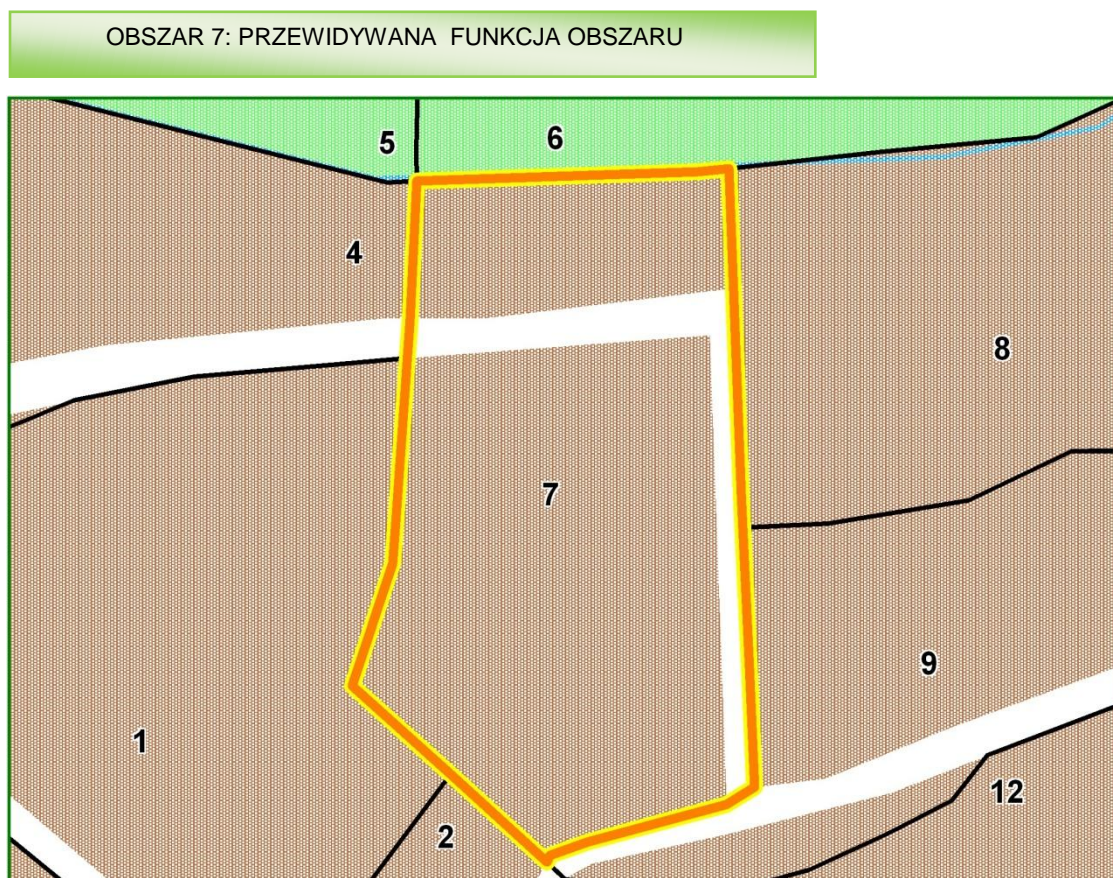
Czas realizacji: 2016–2020.

Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu: Miasto Łowicz, prywatni właściciele..

Projekt zgodny ze szczegółowym opisem osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa VI Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu.

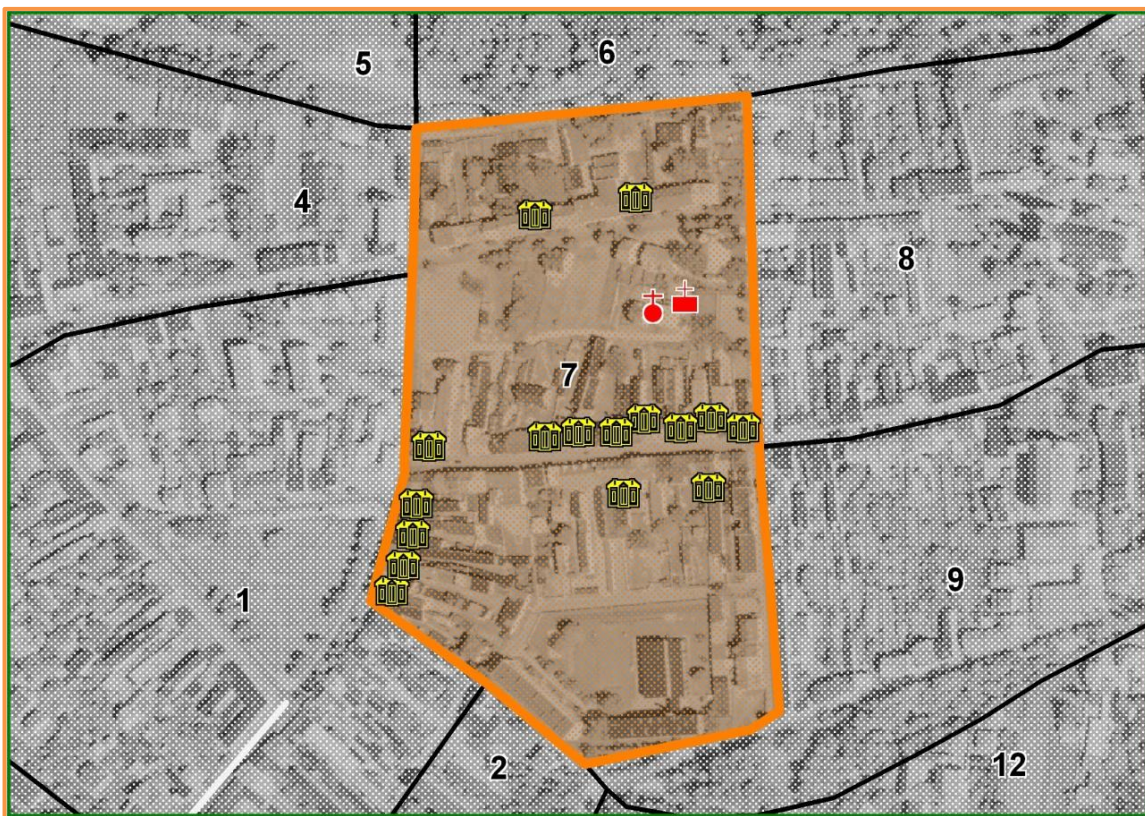
Wnioski

Wyremontowany obszar poprawia estetykę historycznej struktury Łowicza.

OBSZAR 7: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 7: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

ul. Podrzeczna 2009 r.

Ulica Podrzeczna 2015 r.

ul. Podrzeczna 2015 r.

ul, Podrzeczna 2015.

Obszar nr 8: Centrum – teren historycznej zabudowy miejskiej, historyczny rynek

Miasto: **Łowicz**

Typ funkcjonalny: **teren historycznej zabudowy miejskiej,**

Pierwotna funkcja: **mieszkaniowo-usługowa,**

Obecna funkcja: **mieszkaniowo-usługowa (w tym kulturalna i edukacyjna), mieszana przestrzeń publiczna**

Powierzchnia: **11,48 ha**

Położenie obszaru w przestrzeni miasta

Obszar leży w centrum Łowicza, nad rzeką Bzurą w sąsiedztwie parku Błonie. Teren ten stanowi najważniejszą przestrzeń tożsamości miasta, z uwagi na czworoboczny rynek i ulokowane w jego obrębie historyczne obiekty charakterystyczne dla miasta takie jak Bazylika Katedralna, ratusz, gmach pomisjonarski – obecne Muzeum, czy brama prymasowska.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Obszar 8 obszar posiada bardzo dobre połączenie komunikacyjne jest w dużej mierze obsługiwany przez nową drogę wybudowaną przy parku Błonie. Dla obsługi tego terenu na zapleczu Urzędu Miasta wybudowano duży parking. Omawiany obszar jest wyposażony w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, energetyczną oraz telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Charakter obszaru kształtuje średniowieczny Rynek. W zabudowie czworobocznego rynku zwracają uwagę dawne domy mieszczkańskie z XVII - XIX w. oraz kanonie członków kapituły łowickiej. Na ścianie budynku nr 3 umieszczona jest tablica z piaskowca upamiętniająca pobyt w Łowiczu cesarza Napoleona (18.12.1806 r.). Przy Starym Rynku najcenniejszym obiektem jest Bazylika Katedralna, która w 2012 roku uzyskała miano pomnika historii. Warty uwagi jest również Ratusz Miejski zaliczany jest do ciekawszych budowli użyteczności publicznej epoki klasycyzmu w Polsce. Warta uwagi jest również Brama Prymasowska.

Funkcje obszaru

Dominującą funkcją obszaru 8 jest funkcja mieszana, która obejmuje 51,8 % jego powierzchni. Centralną część obszaru zajmują tereny stanowiące 35,99 % o funkcjach usługowych, w tym usług sakralnych i kultury. Południową część zajmuje funkcja mieszana obejmująca 24,17 %.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

W obrębie omawianego obszaru przeprowadzono złożone działania rewitalizacyjne zespołu dawnej Kolegiaty Prymasowskiej bezcennego zabytku Ziemi Łowickiej wraz z zagospodarowaniem otoczenia, wyremontowano budynek muzeum.

Wnioski

Na obecną strukturę obszaru duży wpływ wywarła realizacja złożonego projektu pt: Renowacja zespołu dawnej Kolegiaty Prymasowskiej w Łowiczu - najcenniejszego skarbu Ziemi Łowickiej wraz z utworzeniem kompleksu rekreacyjno - wypoczynkowego w parku Błonie

Cel projektu

Przywrócenie dawnej świetności obiektu najcenniejszych struktur miasta.

Działania

Rewitalizacja obszaru, rewaloryzacja obiektu.

Projekt wpływa na przewyżenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.
- Wysoka stopa bezrobocia.
- Duży odpływ młodych ludzi z miasta, którzy po ukończeniu studiów nie wracają do rodzinnego miasta.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.
- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomych poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

- Liczba zabytków nieruchomych, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],
- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],
- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],
- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewitalizowanych obiektach [m²].

Czas realizacji: 2012–2020.

Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu: Miasto Łowicz, prywatni właściciele.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013.

Oś Priorytetowa VI – Odnowa obszarów miejskich

Działanie VI.1 – Rewitalizacja obszarów problemowych

Projekt zgodny ze szczegółowym opisem osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa VI Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu.

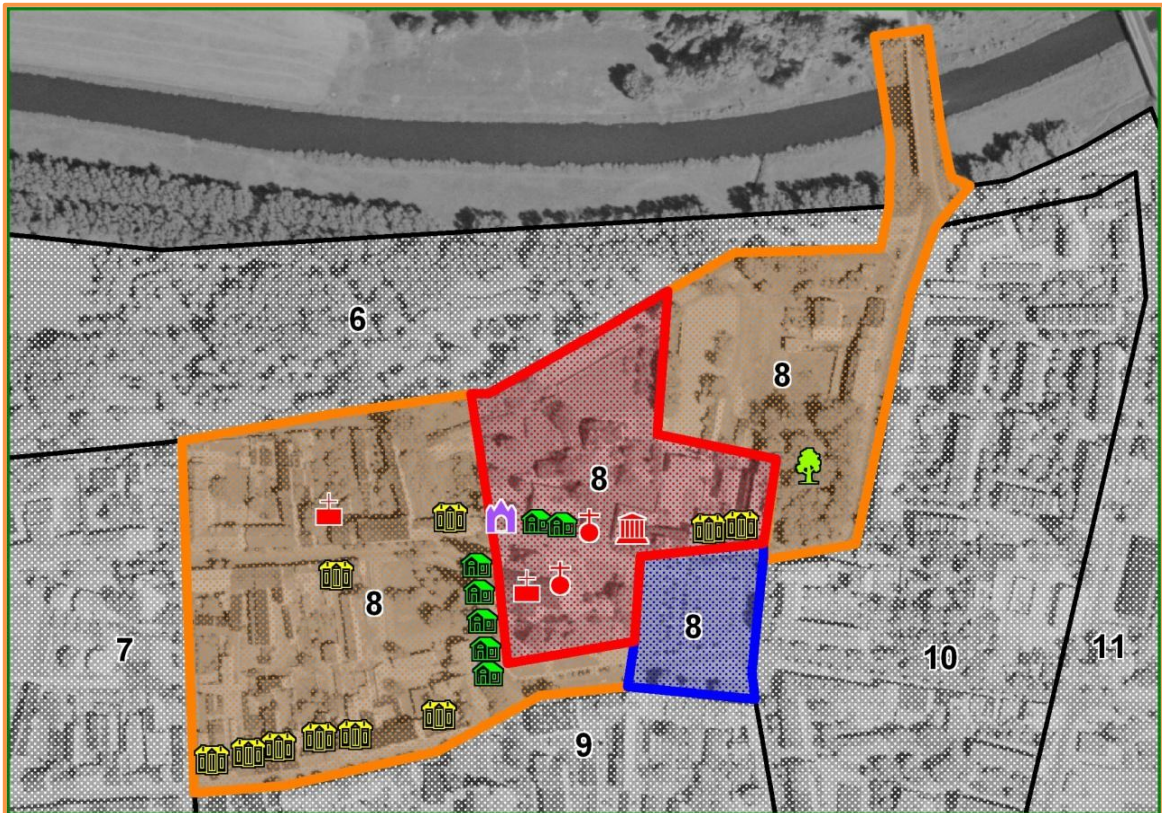
Wnioski

Rewitalizacja poprawi estetykę historycznej struktury Łowicza.

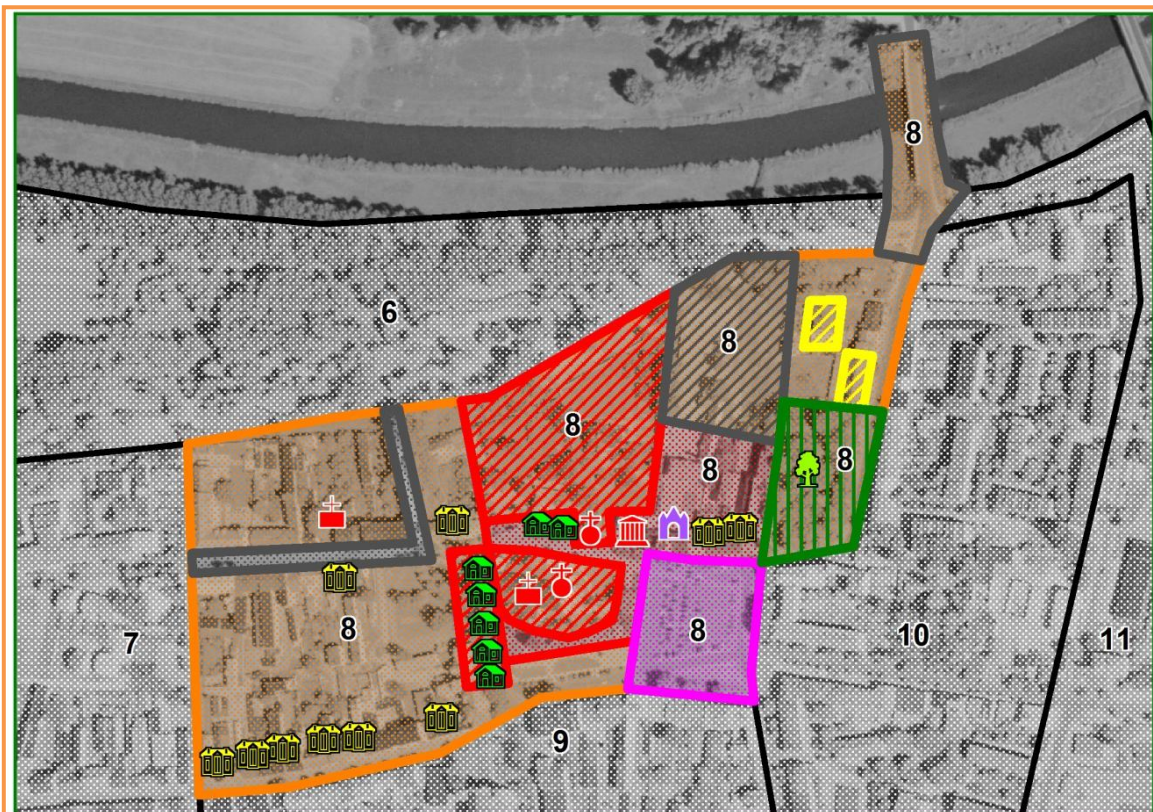

OBSZAR 8: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 8: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Bazylika katedralna 2009 r.

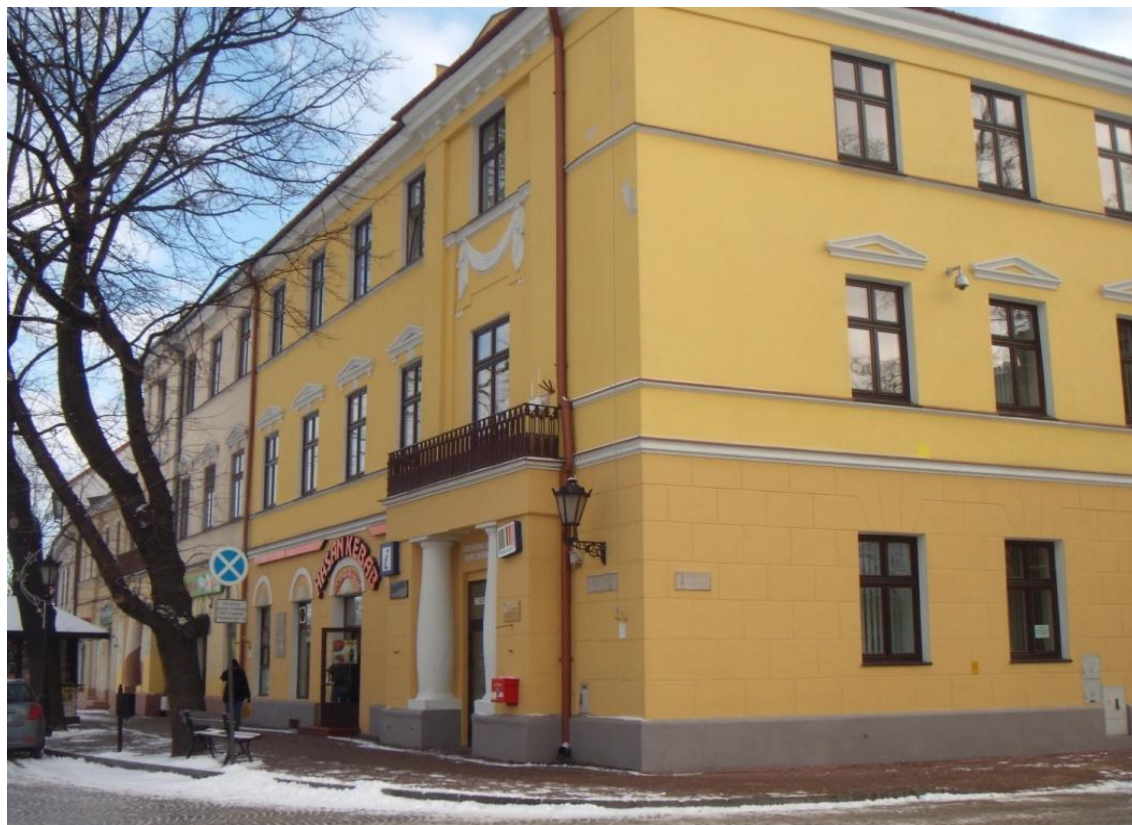

Ratusz 2009 r.

Obszar 2009 r.

Obszar 2015 r.

Bazylika katedralna 2009 r.

Bazylika katedralna 2014 r.

Obszar 2009

Obszar 2015 r,

Obszar nr 9: teren w centrum pomiędzy Al. Sienkiewicza i Zduńską*Miasto:* **Łowicz***Typ funkcjonalny:* **obszar mieszkaniowo-usługowy w unikalnej przestrzeni miasta,***Pierwotna funkcja:* **założenie sakralne Ojców Pijarów***Obecna funkcja:* **mieszkaniowo-usługowa (w tym kulturalna i edukacyjna),***Powierzchnia:* **7,3 ha****Położenie obszaru w przestrzeni miasta**

Obszar leży w centralnej części Łowicza w obrębie zabytkowej struktury urbanistycznej. Stanowi historyczną przestrzeń w obrębie założenia sakralnego Ojców Pijarów .

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Obszar 9 jest bardzo dobrze skomunikowany z pozostałą częścią miasta, poprzez sieć dróg lokalnych, z których najistotniejszą jest Aleja Sienkiewicza. Omawiany obszar jest wyposażony w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, energetyczną i telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Obszar zawiera się w granicach strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej wpisanej do rejestru zabytków. Zatem wszystkie procesy inwestycyjne w obrębie omawianego obszaru podlegają uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Obiektami wyróżniającymi się wysoką wartością kulturową w ramach omawianego obszaru jest barokowy Kościół pijarski pod wezwaniem Matki Bożej Łaskawej i św. Wojciecha, stanowiący nieodłączną część Starego Miasta Łowicza. Gospodarzami kościoła i Kolegium od 1668 roku są Ojcowie Pijarzy. To ich staraniem przy pomocy różnych fundatorów i dobroczyńców otwarto w 1670 roku szkołę dla dzieci i młodzieży. Obecnie Ojcowie Pijarzy, którzy po długiej przerwie trwającej od roku 1864 do 1958 odzyskali świątynię i prowadzą przy niej działalność duszpasterską (kościół rektoralny) i działalność edukacyjną. W ciągu minionych 12 lat Ojcowie Pijarzy

otworzyli w Łowiczu trzy szkoły: podstawową, gimnazjum i liceum, do których uczęszcza ok. 500 dzieci i młodzieży.

Funkcje obszaru

Dominującą funkcją obszaru 9 jest funkcja mieszkaniowo – usługowa.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

Przeprowadzono prace remontowe w obrębie zespołu sakralnego dotyczące kompleksowego remontu klasztoru i kościoła. Remontowane są również kamienice przy ul. Zduńskiej i w południowej pierzei rynku. Przeprowadzono rewaloryzację obszaru Al. Sienkiewicza.

Wnioski

Głównym aspektem przeprowadzonych działań jest rewaloryzacja zieleni w ciągu Alei Sienkiewicza oraz rewaloryzacja zespołu ojców Pijarów stanowiących ważny element tożsamości miasta ponadto jest to ważny obszar sąsiadujący ze zrewaloryzowaną Bazyliką Katedralną.

Cel projektu

Przywrócenie dawnej świetności cennego obszaru w centrum miasta.

Działania

Rewaloryzacja obszaru, rewitalizacja obiektów.

Projekt wpływa na przezwycięzenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Miasto mało atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.
- Zbyt uboga oferta w zakresie kultury i rozrywki.
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.
- Niedostateczna dbałość o estetykę miasta.

- Wysoka stopa bezrobocia.
- Duży odpływ młodych ludzi z miasta, którzy po ukończeniu studiów nie wracają do rodzinnego miasta.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.
- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomych poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

- Liczba zabytków nieruchomych, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],
- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],

- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],
- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewitalizowanych obiektach [m²].

Czas realizacji: 2012–2020.

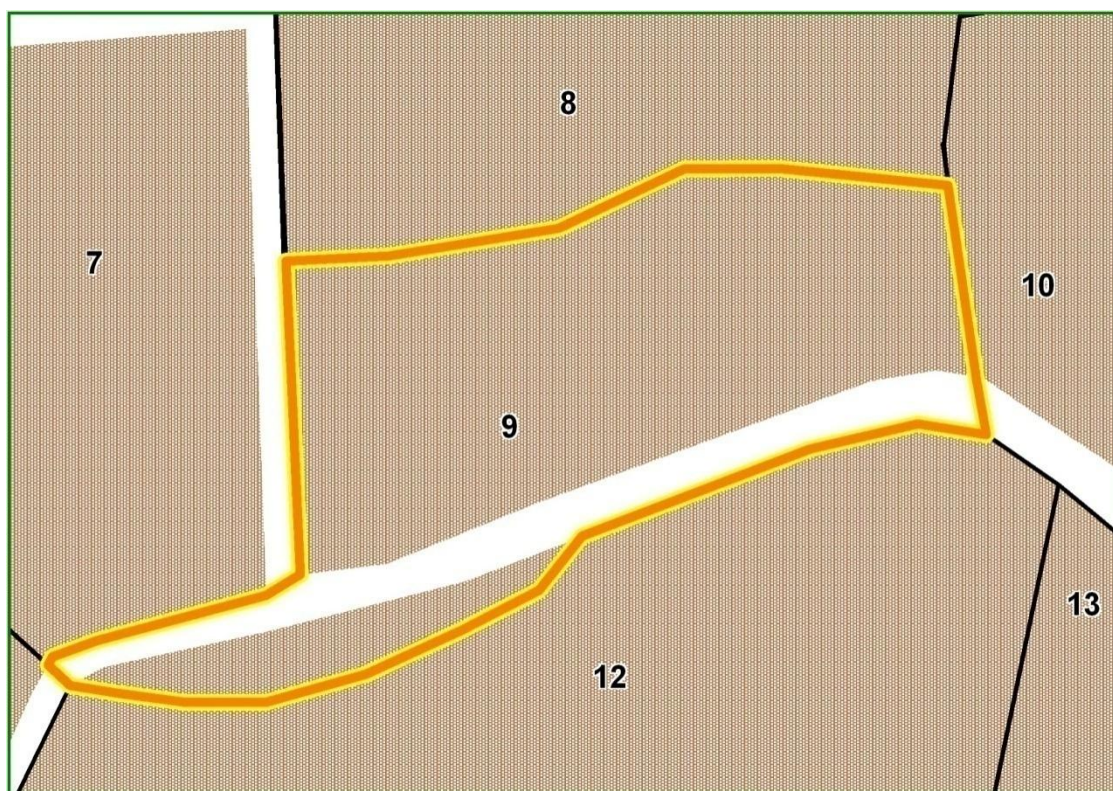
Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu: Miasto Łowicz, prywatni właściciele.

Projekt zgodny ze szczegółowym opisem osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa VI Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu.

Wnioski

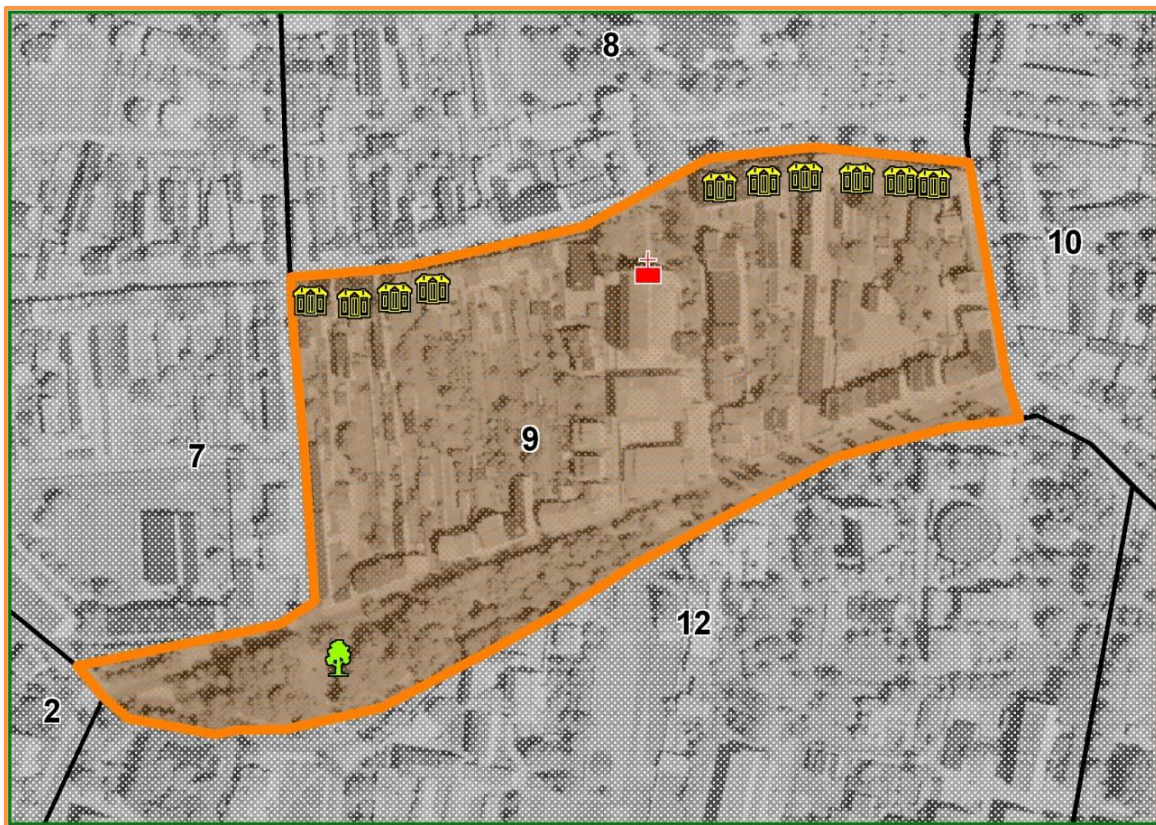
Rewaloryzacja obiektów poprawia estetykę historycznej struktury Łowicza.

OBSZAR 9: PRZEWIDYWANA FUNKCJA OBSZARU

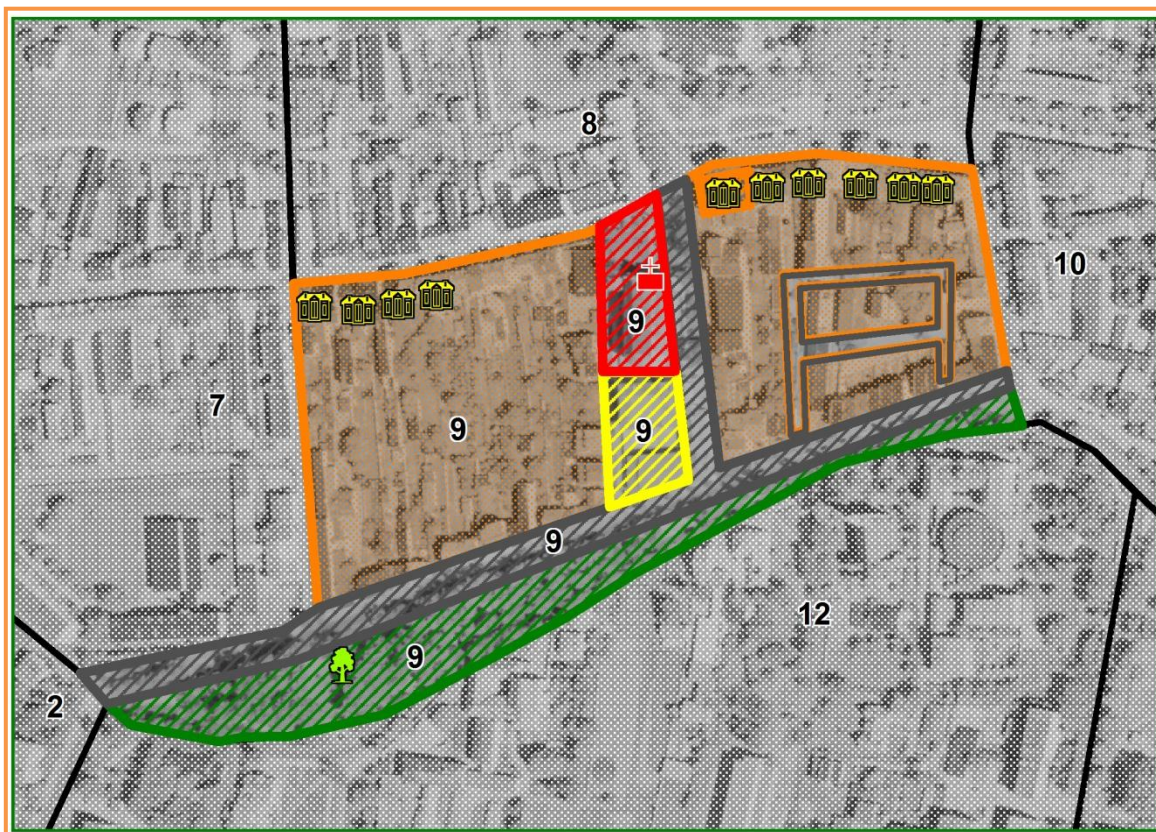

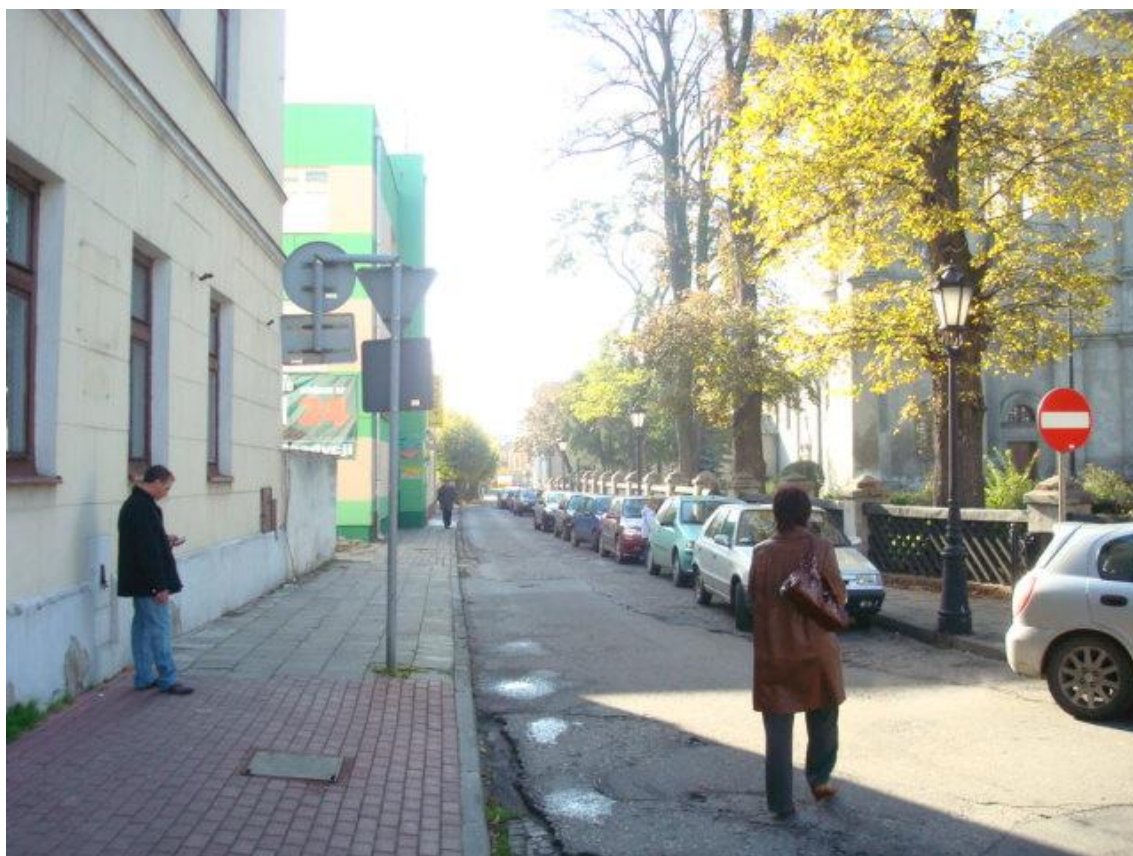
OBSZAR 9: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 9: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

ul. Pijarska 2009 r.

Wgląd na kościół Pijarów 2015 r.

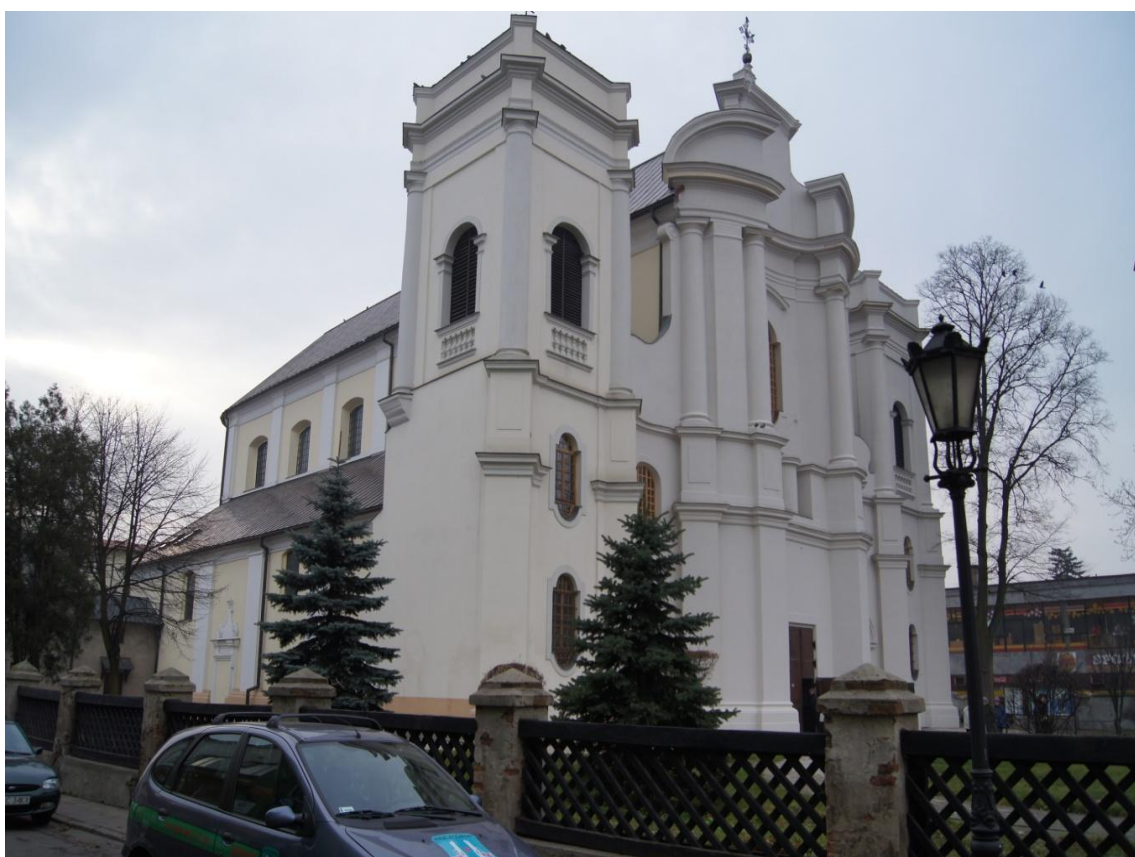
Kościół pijarów 2009 r.

ul. Pijarska 2009 r.

Kościół Pijarów 2015 r.

Kościół Pijarów 2014 r.

Obszar nr 10: obszar centrum – Muzeum, Osiedle Tkaczew*Miasto:* **Łowicz***Typ funkcjonalny:* **mieszany i przestrzeń publiczna w (obszar mieszkaniowo-usługowy w unikalnej przestrzeni miasta)***Pierwotna funkcja:* **pomisjonarska, mieszkalna***Obecna funkcja:* **mieszkaniowo-usługowa (w tym kulturalna i edukacyjna), przestrzeń publiczna***Powierzchnia:* **12,65 ha****Położenie obszaru w przestrzeni miasta**

Obszar leży w centralnej części Łowicza w obrębie zabytkowej struktury urbanistycznej. Stanowi historyczną przestrzeń w obrębie Muzeum i skansenu. Na północy terenu występuje niewielkie, zadbane osiedle Tkaczew. Południowa część to struktury historyczne domów mieszkalnych. Obszar z każdej ze stron otoczony jest terenami przewidzianymi do podjęcia działań rewitalizacyjnych. Od zachodu graniczy z terenem czworobocznego rynku i Bazyliką Katedralną.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Duży wpływ na rewitalizowaną przestrzeń miała modernizacja ulicy 3 Maja. Omawiany obszar jest wyposażony w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, energetyczną i telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Najcenniejszym kompleksem zabytkowym w obrębie omawianego obszaru jest Muzeum, mieszczące i się w budynku pomisjonarskim, wzniesionym na przełomie XVII i XVIII oraz skansen kultury ludowej z zabudowaniami chłopskim z XVIII i XIX w. Ciekawym obiektem położonym nad Bzura jest łaźnia miejska wybudowana w 1902 r. Po II wojnie światowej budynek przeszedł na własność prywatną. Łaźnia zbudowana jest na rzucie litery L, od frontu wejście ujęte dwoma kolumnami z trójkątnym naczółkiem.

Funkcje obszaru

Dominującą funkcją obszaru 10 jest funkcja mieszkaniowo – usługowa.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

Przeprowadzono remonty obiektów mieszkalnych osiedla Tkaczew oraz wymieniono nawierzchnię chodników. Zrewaloryzowano obiekt dawnej łaźni miejskiej, zmieniając jej funkcję. Wyremontowano obiekt Muzeum i kamienicę narożną przy ulicy 3 Maja.

Wnioski

Omawiany obszar stanowi istotny element kompleksowej rewitalizacji w obrębie Starego Rynku.

Cel projektu

Przywrócenie dawnej świetności obszaru w tym obiektów pomisjonarskich.

Działania

Rewitalizacja obszaru, remont obiektów.

Projekt wpływa na przezwycięzenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Miasto mało atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.
- Zbyt uboga oferta w zakresie kultury i rozrywki.
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.
- Niedostateczna dbałość o estetykę miasta.
- Wysoka stopa bezrobocia.
- Duży odpływ młodych ludzi z miasta, którzy po ukończeniu studiów nie wracają do rodzinnego miasta.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.
- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomych poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

- Liczba zabytków nieruchomych, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],
- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],
- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],
- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewitalizowanych obiektach [m²].

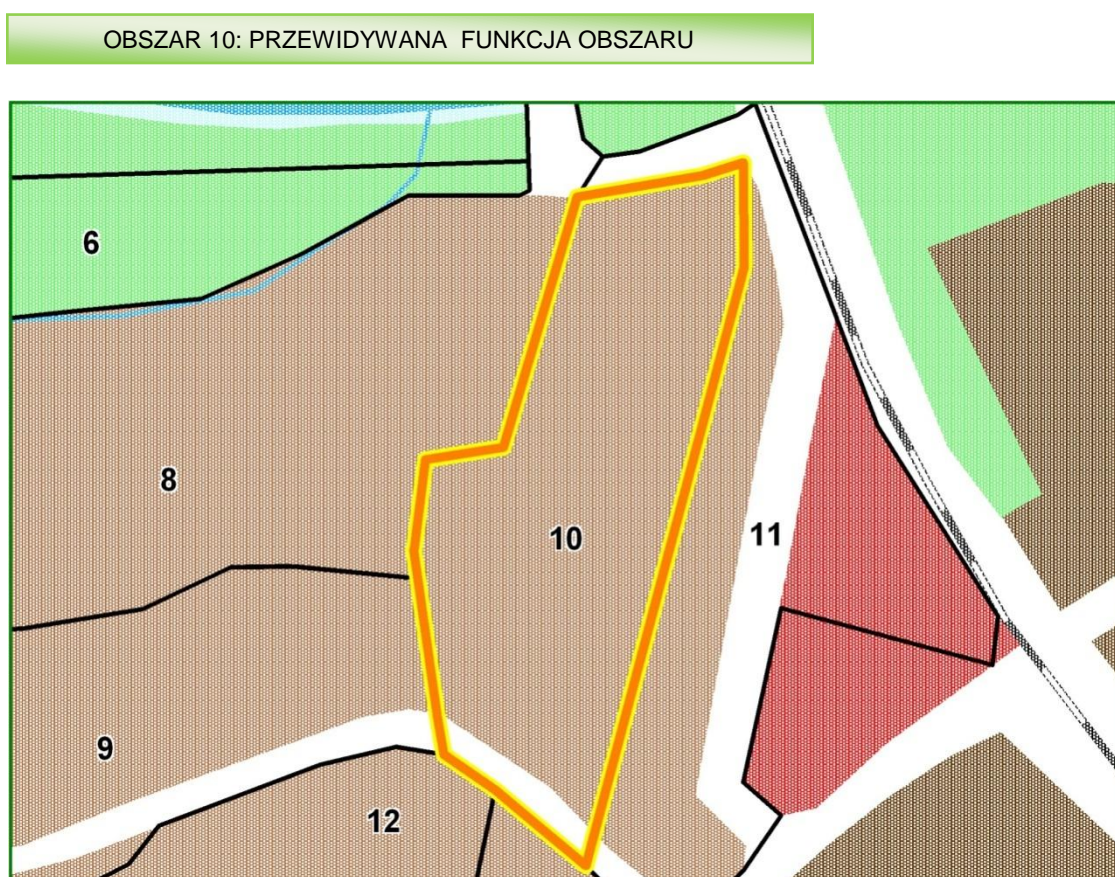
Czas realizacji: 2012–2020.

Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu: Miasto Łowicz, prywatni właściciele.

Projekt zgodny ze szczegółowym opisem osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa VI Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu.

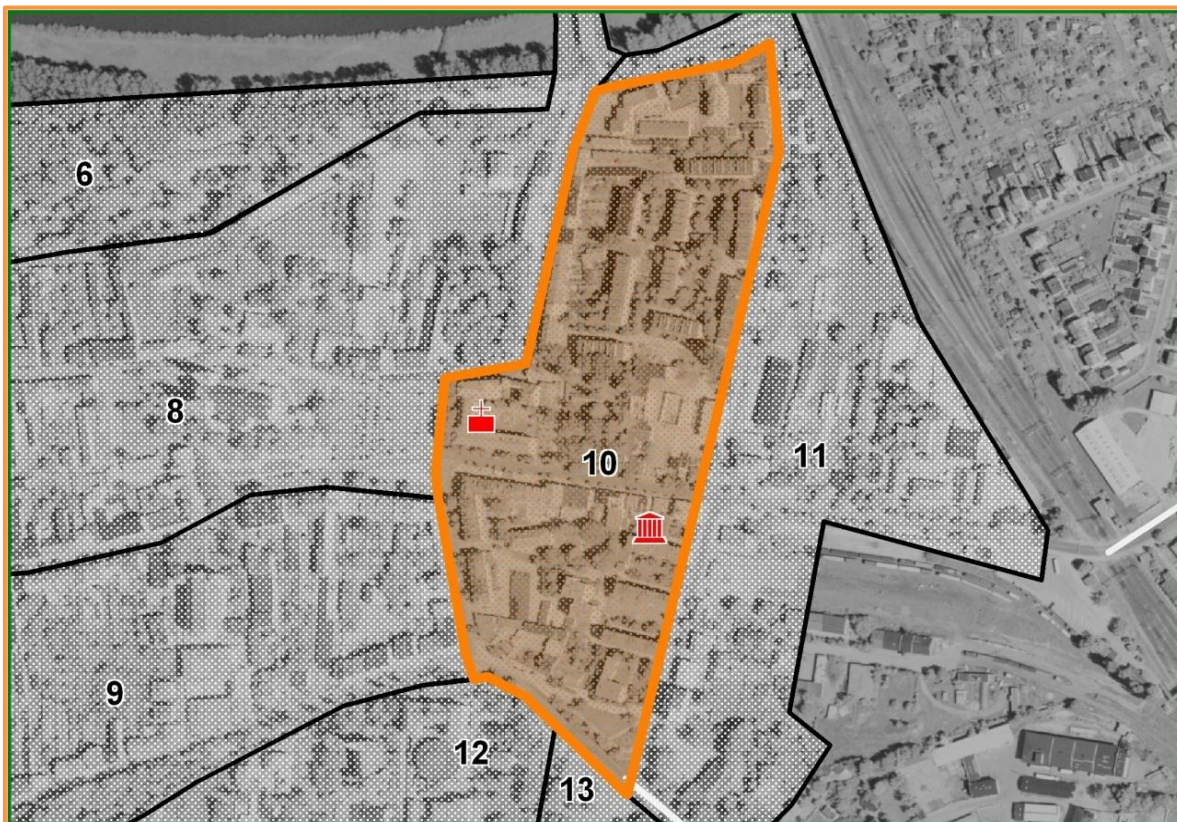
Wnioski

Wyremontowane obiekty poprawią estetykę historycznej struktury Łowicza.

OBSZAR 10: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 10: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Łazienka miejska 2009 r

Łazienka miejska 2015 r

Obszar 2009 r

Obszar 2015 r

Obszar nr 11 i 11a: teren w centrum – w obrębie dawnej poczty konnej

Miasto: **Łowicz**

Typ funkcjonalny: **mieszkaniowo-usługowy**   **przestrzeń publiczna w**   **(obszar w unikalnej przestrzeni miasta),**

Pierwotna funkcja: **mieszkaniowo-usługowa**

Obecna funkcja: **mieszkaniowo-usługowa, przestrzeń publiczna**

Powierzchnia: **21,05 ha**

Położenie obszaru w przestrzeni miasta

Obszar przewidziany do rewitalizacji powiększono o około 14 ha. Leży w centralnej części Łowicza w obrębie zabytkowej struktury urbanistycznej. Został on powiększony o obszary pokolejowe. Stanowi historyczną przestrzeń w obrębie dawnej poczty konnej. Północno – wschodnia część obszaru graniczy z torami kolejowymi linii Warszawa – Poznań - Berlin.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Obszar 11 jest bardzo dobrze skomunikowany z pozostałą częścią miasta. Dodane obszary sąsiadują z linią kolejową i stacją Łowicz Główny. Teren jest wyposażony w infrastrukturę techniczną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Najcenniejszym kompleksem zabytkowym w obrębie omawianego obszaru jest gmach dawnej poczty konnej - zbudowany w latach 1828-1829, po bokach symetryczne skrzydła dawnej wozowni i stajni. W 1830 r. zatrzymał się tutaj w drodze do Francji Fryderyk Chopin. Obecnie Urząd Pocztowy.

Funkcje obszaru

Dominującą funkcją obszaru 11 jest funkcja mieszkaniowo – usługowa.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

Przeprowadzono generalny remont obiektów dawnej poczty konnej. Wyremontowano ulicę 3 Maja. Planowana jest kompleksowa rewitalizacja terenu. Obszar stanowi zadbaną przestrzeń w obrębie dawnej poczty konnej. Natomiast obszar po przeciwnej stronie ulicy od dawnej poczty konnej wymaga podjęcia natychmiastowych prac rewaloryzacyjnych, z uwagi na olbrzymią degradację obszaru stanowiącego wjazd do reprezentatywnej części Łowicza. Podjęcia działań rewaloryzacyjnych wymaga gmach przy ul. 3 Maja 7. Złożonych działań rewitalizacyjnych wymaga obszar pokolejowy.

Wnioski

Omawiany teren stanowi wizytówkę miasta ponieważ znajduje się w strefie ekspozycji zabytkowego układu urbanistycznego, jest to główny wjazd do miasta i rejon stacji PKP Łowicz Główny.

Cel projektu

Przywrócenie dawnej świetności zabytkowego obszaru sąsiadującego ze Starym Rynkiem.

Działania

Rewitalizacja obszaru, rewaloryzacja obiektów.

Projekt wpływa na przezwycięzenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Miasto mało atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.
- Zbyt uboga oferta w zakresie kultury i rozrywki.
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.
- Niedostateczna dbałość o estetykę miasta.
- Wysoka stopa bezrobocia.

- Duży odpływ młodych ludzi z miasta, którzy po ukończeniu studiów nie wracają do rodzinnego miasta.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.
- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomych poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

- Liczba zabytków nieruchomych, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],
- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],
- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],

- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewitalizowanych obiektach [m²].

Czas realizacji: 2011–2020.

Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu: Miasto Łowicz, prywatni właściciele.

Projekt zgodny ze szczegółowym opisem osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa VI Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu.

Wnioski

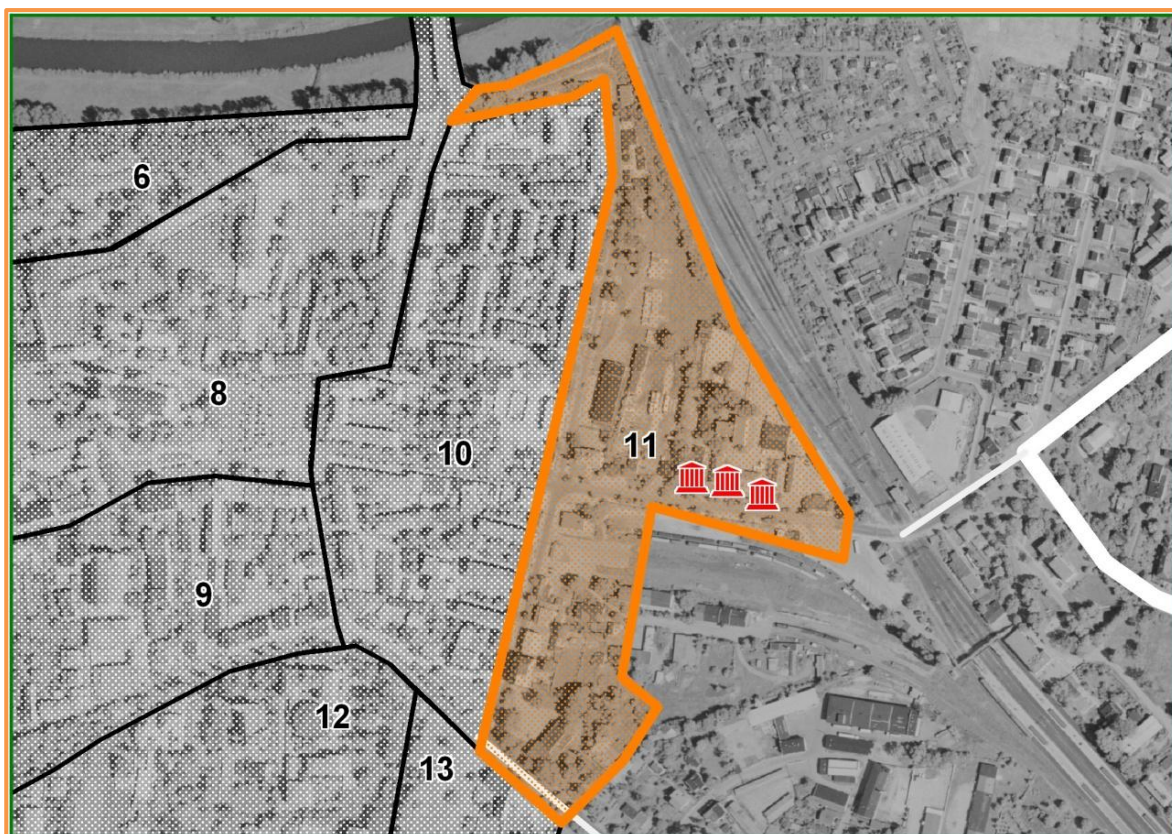
Zrewitalizowany obszar poprawia estetykę historycznej struktury Łowicza.

OBSZAR 11: PRZEWIDYWANA FUNKCJA OBSZARU

OBSZAR 11: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 11 i 11a: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Obszar okolic dworca PKP 2015 r.

Obszar okolic dworca PKP 2015 r.

Obszar okolic dworca PKP 2015 r.

Obszar okolic dworca PKP 2015 r.

Obszar nr 12: teren w centrum w okolicy zespołu klasztornego Bernardynek, obszar po WSZP, Pasaż Grabskiego i osiedla S. Starzyńskiego

Miasto: **Łowicz**

Typ funkcjonalny: **mieszany , obszar usług sakralnych i oświaty, mieszkalnictwo - usługi**

Pierwotna funkcja: **w dużej mierze poklasztorna**

Obecna funkcja: **kulturalna i edukacyjna, przestrzeń publiczna, mieszkaniowo-usługowa**

Powierzchnia: **17.9 ha**

Położenie obszaru w przestrzeni miasta

Obszar leży w centralnej części Łowicza, częściowo w obrębie zabytkowej struktury urbanistycznej. Po części stanowi historyczną przestrzeń w obrębie zespołu klasztornego Bernardynek. Północno – wschodnią zajmowała niefunkcjonująca już Wyższa Szkoła Humanistyczno – Pedagogiczna w Łowiczu. Południowa przestrzeń to teren osiedla S. Starzyńskiego. Obszar graniczy z terenami 13, 10, 9, 7, 2 i 15 przewidzianymi do rewitalizacji. Od południa teren sąsiaduje z kompleksem sportowym - stadionem miejskim.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Obszar 12 jest bardzo dobrze skomunikowany z pozostałą częścią miasta, poprzez dostępność drogi powiatowej i dwóch dróg lokalnych. Omawiany obszar jest wyposażony w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, energetyczną i telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Północna część obszaru objęta jest strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej, która obejmuje zespół sakralny Bernardynek. Na zespół klasztoru sióstr Bernardynek składają się: kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia Matki Bożej i św. Elżbiety - świątynia wzniesiona ok. 1650 r. Jest to nieduża budowla wzniesiona w stylu barokowym oraz klasztor. Ciekawym obiektem jest również neogotycki kościół mariawicki wymurowany z cegły ceramicznej. Warty dostrzeżenia jest też murowany

kościół p.w. św. Leonarda i św. Małgorzaty wzniesiony ok. 1642 r. W trakcie funkcjonowania WSZH-P kościół pełnił funkcję kościoła akademickiego.

Funkcje obszaru

Dominującą funkcją obszaru 12 jest funkcja usługowa stanowiąca 53,6 % omawianego obszaru. Pozostałe 46,4 % terenu zajmują obszary mieszkaniowe.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

Przeprowadzono znaczne przekształcenia obiektów w procesie formowania WSZH, niestety kompleks ten obecnie zostanie przekształcony do nowych funkcji. Przewiduje się prowadzenie prac bieżących w obrębie kościołów i zespołu klasztorowego. Nadal prac w zakresie rewitalizacji wymaga osiedle blokowe S. Starzyńskiego.

Wnioski

Obszar zyskał nowe oblicze głównie poprzez utworzenie kompleksu WSZH-P, która niestety nie funkcjonuje i zostanie dostosowany do nowych funkcji.

Cel projektu

Przywrócenie dawnej świetności obszaru historycznej przestrzeni i obiektom zabytkowym.

Działania

Rewitalizacja obszaru, rewaloryzacja obiektów.

Projekt wpływa na przezwycięzenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Miasto mało atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.
- Zbyt uboga oferta w zakresie kultury i rozrywki.
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.

- Niedostateczna dbałość o estetykę miasta.
- Wysoka stopa bezrobocia.
- Duży odpływ młodych ludzi z miasta, którzy po ukończeniu studiów nie wracają do rodzinnego miasta.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.
- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomych poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

- Liczba zabytków nieruchomych, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],

- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],
- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],
- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewalizowanych obiektach [m²].

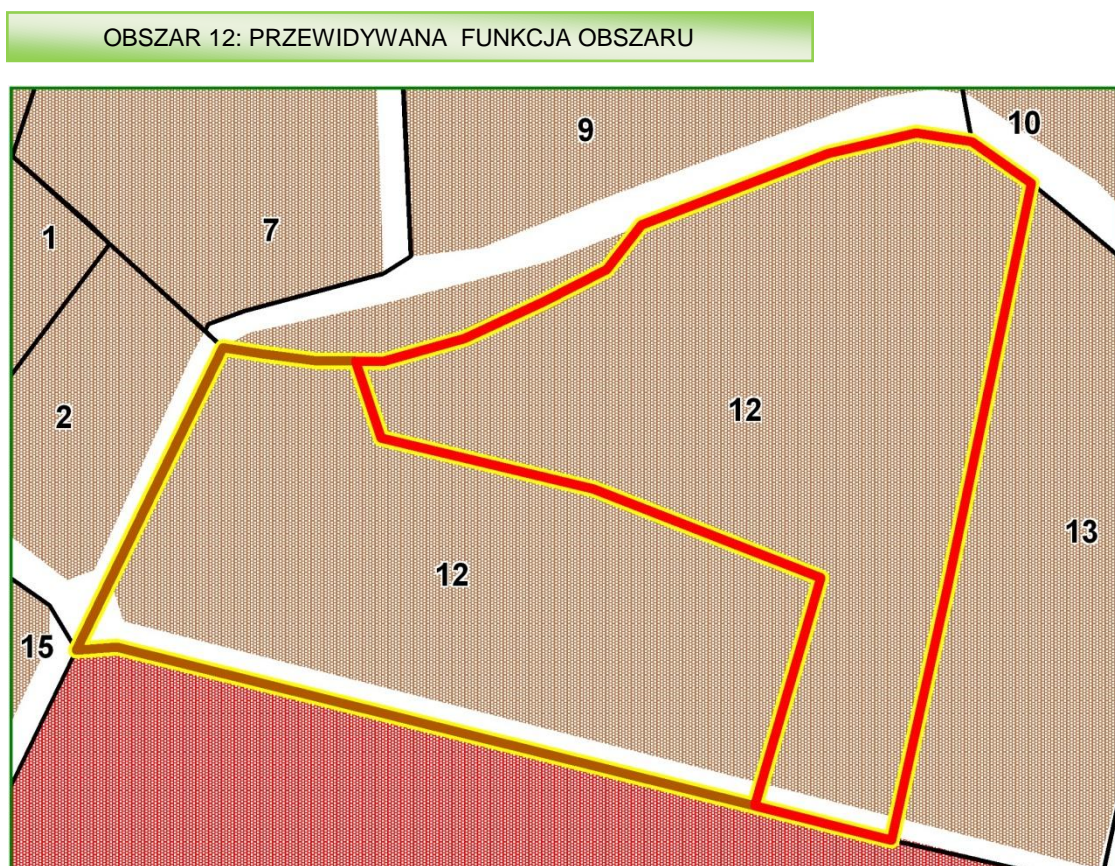
Czas realizacji: 2011–2020.

Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu: Miasto Łowicz, Kościoły, właściciele prywatni.

Projekt zgodny ze szczegółowym opisem osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa VI Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu.

Wnioski

Zrewitalizowany obszar poprawia estetykę historycznej struktury Łowicza.

OBSZAR 12: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 12: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Obszar 2015 r.

Obszar 2015 r.

Obszar 2009r.

Obszar nr 13 i 13a: obszar w obrębie ulic Kaliskiej i 1 Maja

Miasto: **Łowicz**

Typ funkcjonalny: **mieszany (usługi, tereny zielone)**

Pierwotna funkcja: **mieszaniowo-usługowa**

Obecna funkcja: **mieszaniowo-usługowa, kulturalna**

Powierzchnia: **13,4 ha**

Położenie obszaru w przestrzeni miasta

Obszar został powiększony o około 7,5 ha. Obszar leży w środkowej części Łowicza, na południowy-wschód od historycznego centrum. Otoczony jest przez tereny mieszkaniowo-usługowe. Opisywany obszar od północy graniczy z terenami 10 i 11 przewidzianymi do rewitalizacji. Natomiast od zachodu sąsiaduje z terenem 12 przewidzianymi do rewitalizacji.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Omawiany obszar posiada dobre położenie komunikacyjne, gdyż znajduje się przy drodze powiatowej ul. 1 Maja przechodzącej w ul. Generała Stanisława Klickiego, ponadto przebiegają tu drogi lokalne. Obszar 13 jest w pełni wyposażony w infrastrukturę energetyczną, wodną, kanalizacyjną i telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Obszar 13 posiada dużą wartość kulturową z uwagi na występowanie zespołu pałacowego Klickiego z tzw. Basztą Klickiego zlokalizowaną na północ od pałacu, z tego względu część terenu należy do strefy ochrony konserwatorskiej, przez co obszar ten uznawany jest za element tożsamości miasta.

Funkcje obszaru

Analizowany obszar pełni głównie funkcję mieszkaniowo-usługową, ponadto znajduje się tu pałac, w którym funkcjonuje Galeria Sztuki oraz baszta otoczona parkiem, w którym urządzono obiekty sportowe typu fitness na świeżym powietrzu.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

Wśród przeprowadzonych działań inwestycyjnych szczególną uwagę zwraca wybudowany gmach sądu, modernizacja dawnego sądu oraz urządzenie publicznych terenów zieleni wokół baszty, modernizacja budynków Liceum Ekonomicznego i Hotelu Zacisze, renowacja elewacji budynków przy ul. Klickiego oraz zagospodarowanie terenów graniczących z pływalnią miejską pod rekreację. Dokonano również termomodernizacji budynków użyteczności publicznej. Wymagana jest rewaloryzacja baszty i jej udostępnienie na cele turystyczne.

Wnioski

Obszar założenia pałacowego Generała Stanisława Klickiego stanowi ważny element tożsamości miasta, w wyniku prowadzonych prac rewaloryzacyjnych park wokół baszty został udostępniony społeczności lokalnej. Wyróżniającym elementem jest również nowowytbudowany gmach sądu.

Cel projektu

Przywrócenie dawnej obszaru z cennymi obiektami zabytkowymi.

Działania

Rewaloryzacja obszaru, rewaloryzacja obiektów.

Projekt wpływa na przezwyciężenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Miasto mało atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.
- Zbyt uboga oferta w zakresie kultury i rozrywki.
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.
- Niedostateczna dbałość o estetykę miasta.
- Wysoka stopa bezrobocia.
- Duży odpływ młodych ludzi z miasta, którzy po ukończeniu studiów nie wracają do rodzinnego miasta.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.
- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomych poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

- Liczba zabytków nieruchomych, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],
- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],
- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],
- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewitalizowanych obiektach [m²].

Czas realizacji: 2014–2020.

Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu: Miasto Łowicz, prywatni właściciele..

Projekt zgodny ze szczegółowym opisem osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa VI Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu.

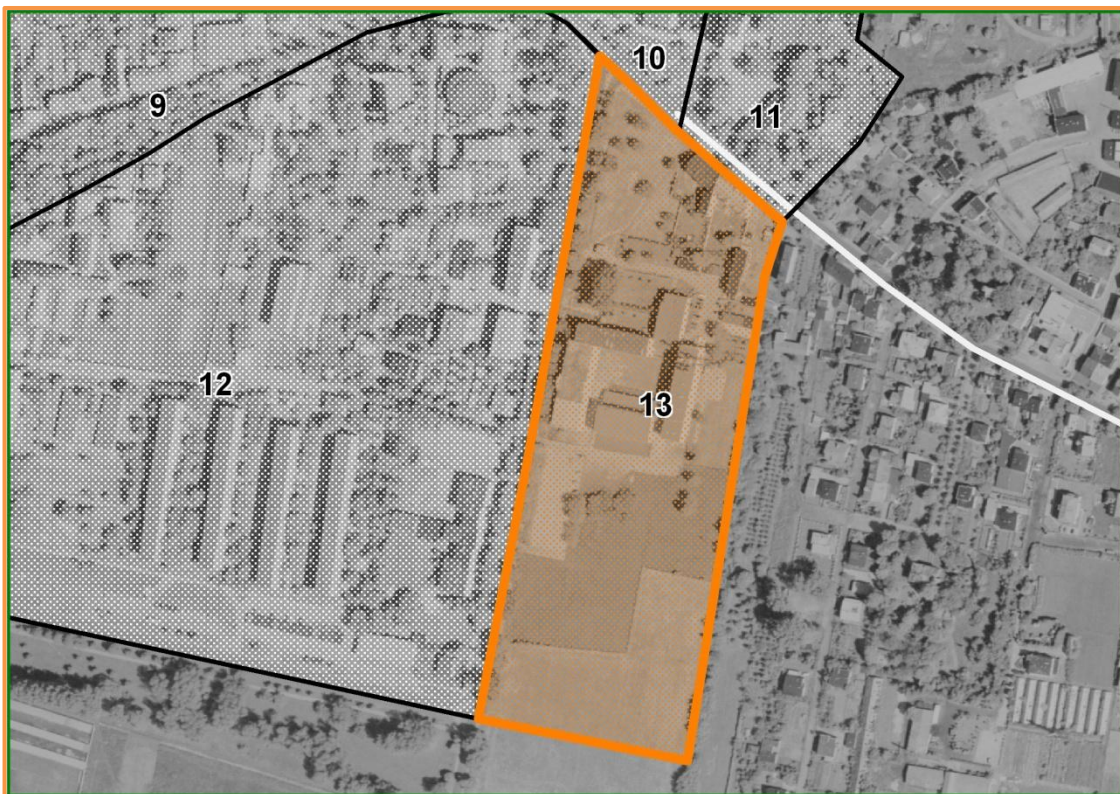
Wnioski

Wyremontowana przestrzeń wpłynie na poprawę estetyki historycznej struktury Łowicza.

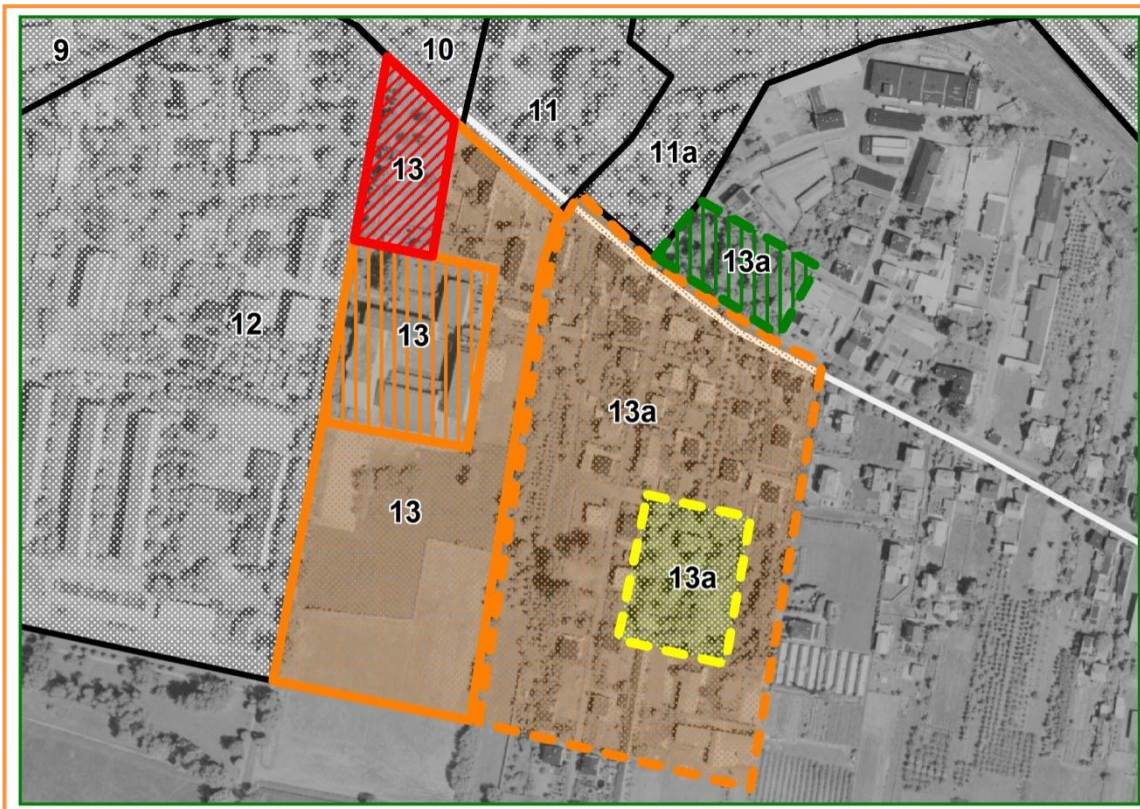

OBSZAR 13: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

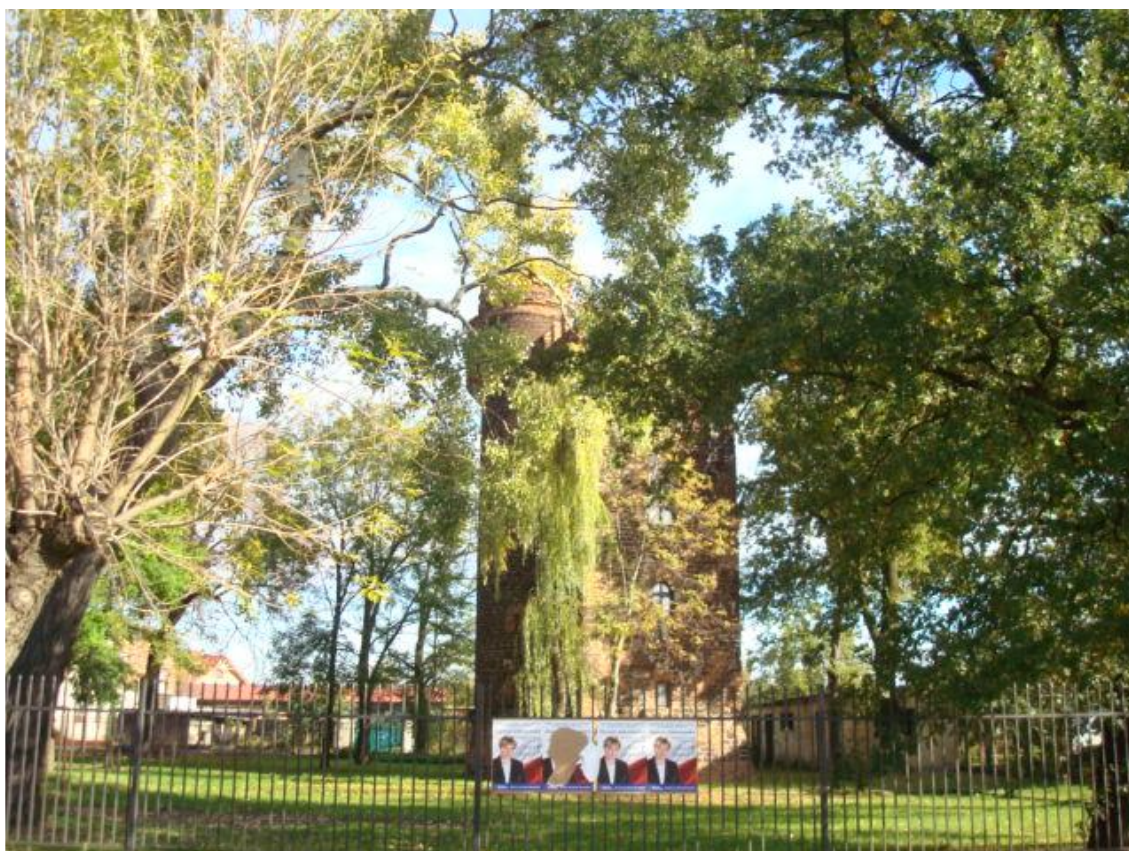
OBSZAR 13 i 13a: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Sąd 2009 r.

Baszta Klickiego 2009 r.

Pałac Klickiego 2015 r.

Obszar 2015r.

Obszar nr 14: teren osiedla Kostka*Miasto:* **Łowicz***Typ funkcjonalny:* **zdegradowany obszar mieszkaniowy***Pierwotna funkcja:* **mieszkaniowa***Obecna funkcja:* **mieszkaniowa***Powierzchnia:* **6,29 ha****Położenie obszaru w przestrzeni miasta**

Omawiany obszar leży w środkowej części Łowicza, na południowy-zachód od historycznego centrum. Otoczony jest głównie przez tereny mieszkaniowo-usługowe, jedynie od wschodu graniczy z terenami powojkowymi. Obszar 14 od północy sąsiaduje z obszarami 15 i 16 przewidzianymi do rewitalizacji. Natomiast od wschodu graniczy z terenem 19 przewidzianym do rewitalizacji.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Omawiany obszar nie ma najlepszych połączeń komunikacyjnych. Jedynie od wschodu ma połączenie z drogą powiatową - ul. Jana Pawła II, ponadto ma dostęp do 3 dróg lokalnych. Obszar 14 jest w pełni wyposażony w infrastrukturę energetyczną, wodną, kanalizacyjną i telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Omawiany obszar nie ma większej wartości kulturowej, mimo to uznawany jest za element tożsamości miasta. Na jego północnym krańcu przebiega granica strefy ochrony konserwatorskiej.

Funkcje obszaru

Omawiany obszar pełni funkcję mieszkaniową i nie jest planowana jej zmiana w przyszłości.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

Wśród wykonywanych działań rewitalizacyjnych na omawianym terenie większość dotyczy remontów dróg i ich otoczenia. Ponadto na bieżąco przeprowadzane są termomodernizacje budynków na os. Kostka, jednak z uwagi na koszty nie są one prowadzone w obrębie wszystkich obiektów.

Wnioski

Przeprowadzane prace porządkowe i termo modernizacyjne pozwalają odbierać obszar jako dosyć zadbane i uporządkowany.

Cel projektu

Przywrócenie dawnej świetności obiektom mieszkalnym.

Działania

Rewaloryzacja obiektów.

Projekt wpływa na przezwycięzenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Miasto mało atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.
- Zbyt uboga oferta w zakresie kultury i rozrywki.
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.
- Niedostateczna dbałość o estetykę miasta.
- Wysoka stopa bezrobocia.
- Duży odpływ młodych ludzi z miasta, którzy po ukończeniu studiów nie wracają do rodzinnego miasta.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.

- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.
- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.
  - Projekt zgodny ze szczegółowym opisem osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa VI Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomych poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

- Liczba zabytków nieruchomych, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],
- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],
- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],
- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewitalizowanych obiektach [m²].

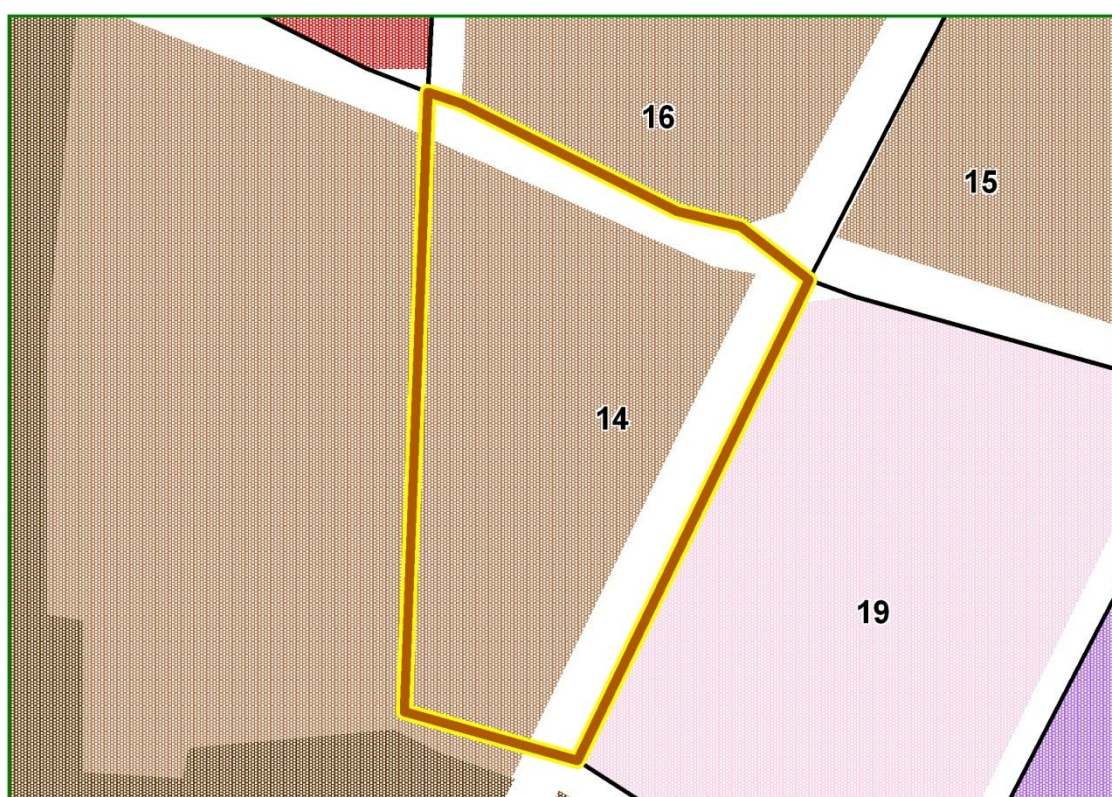
Czas realizacji: 2011–2018.

Projekt zgodny ze szczegółowym opisem osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa VI Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu.

Wnioski

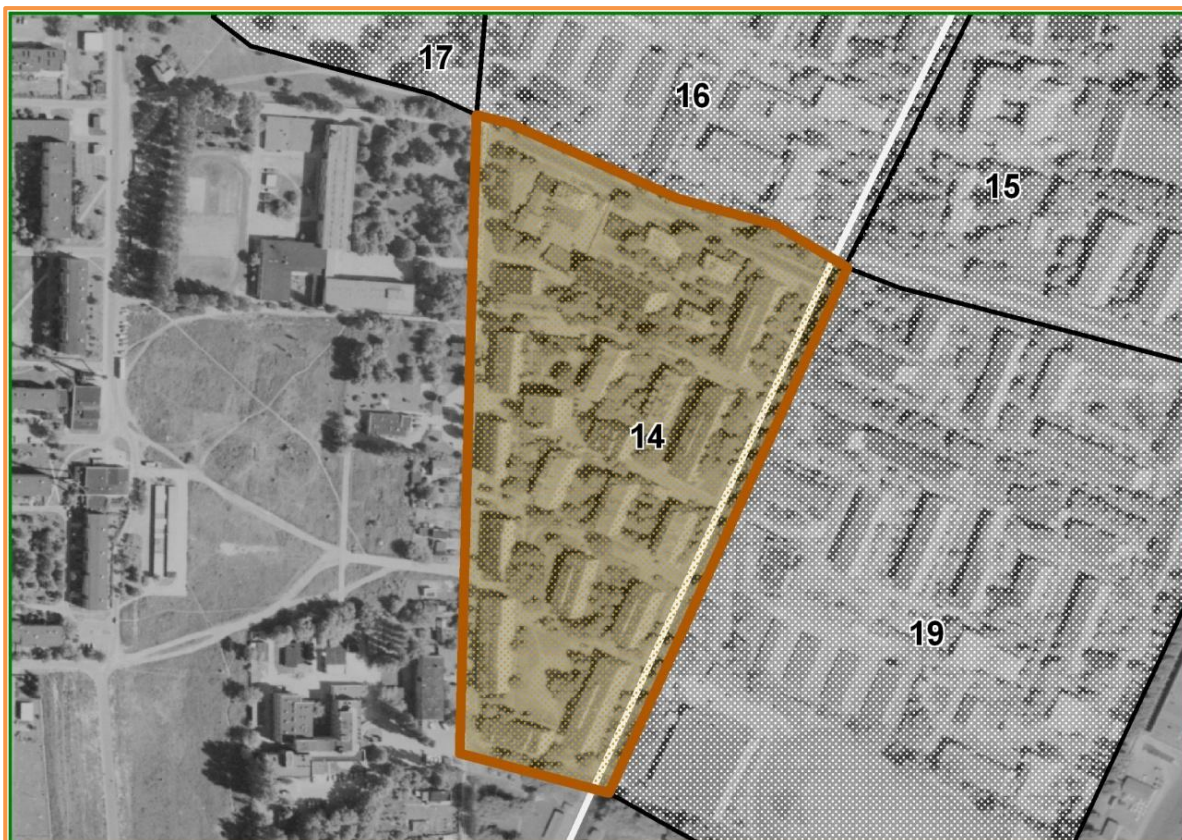
Wyremontowane obiekty poprawią estetykę założenia urbanistycznego Łowicza.

OBSZAR 14: PRZEWIDYWANA FUNKCJA OBSZARU

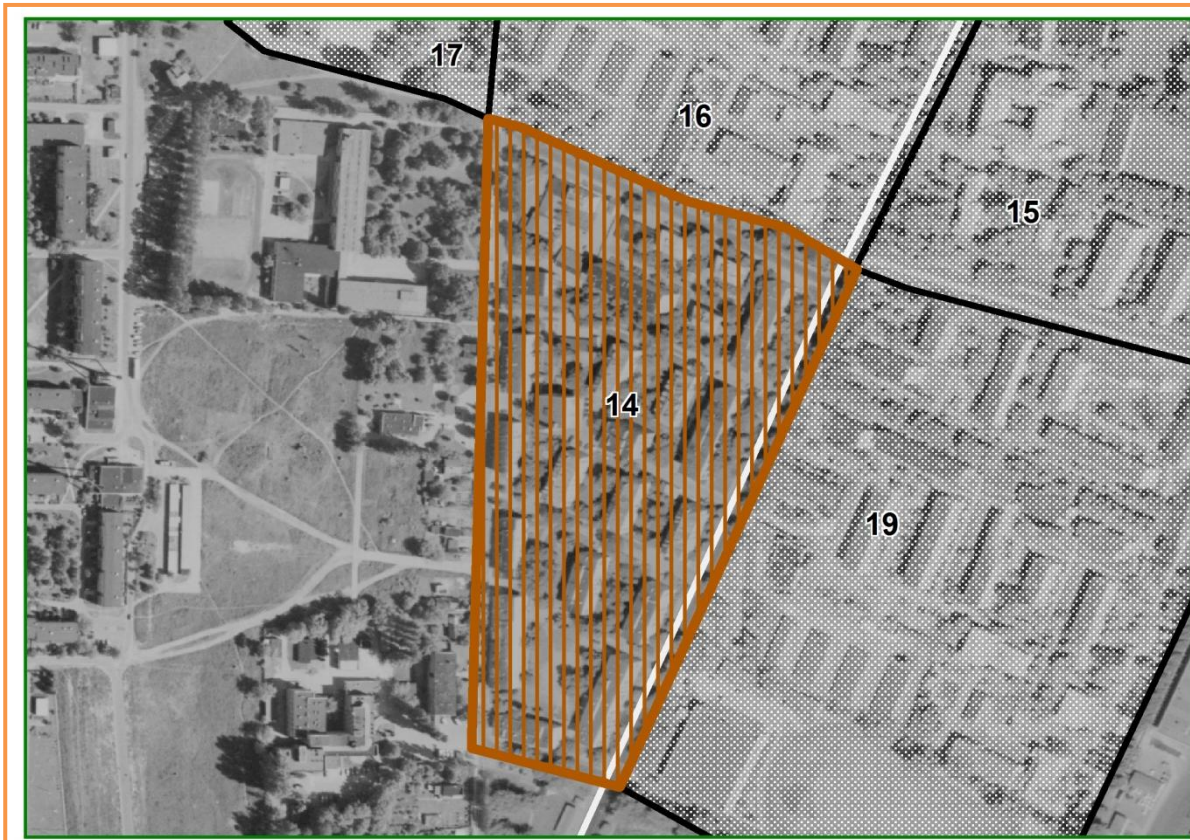

OBSZAR 14: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 14: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Osiedle kostka 2015 r.

Osiedle kostka 2015 r.

Osiedle kostka 2015 r.

Obszar nr 15: Teren w okolicy zespołu klasztornego Bernardynów i osiedla Broniewskiego

Miasto: **Łowicz**

Typ funkcjonalny: **mieszany , obszar usług oświaty, mieszkalnictwo - usługi**

Pierwotna funkcja: **w dużej mierze poklasztorna**

Obecna funkcja: **kulturalna i edukacyjna, przestrzeń publiczna, mieszkaniowo-usługowa**

Powierzchnia: **7,18 ha**

Położenie obszaru w przestrzeni miasta

Obszar leży w centralnej części Łowicza, częściowo w obrębie zabytkowej struktury urbanistycznej. Po części stanowi historyczną przestrzeń w obrębie zespołu klasztornego Bernardynów. Obecnie znajduje się tam Zespół Kolegiów Nauczycielskich. Obszar graniczy z terenami 1, 2, 12, 16, 14 przewidzianymi do rewitalizacji. Od wschodu teren sąsiaduje z kompleksem sportowym - Stadionem Miejskim przy ul. Starzyńskiego.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Obszar 15 jest bardzo dobrze skomunikowany z pozostałą częścią miasta, poprzez dostępność drogi powiatowej i trzech dróg lokalnych. Omawiany obszar jest wyposażony w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, energetyczną i telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Północna część obszaru objęta jest strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej, która obejmuje zespół sakralny Bernardynów. Na zespół dawnego klasztoru ojców Bernardynów składają się: gotycki kościół murowany, wzniesiony z cegły ok. 1464 r. oraz barokowy budynek klasztorny z trzema skrzydłami - wschodnim z początku XVII stulecia i dwoma pozostałymi - z połowy XVIII stulecia.

Funkcje obszaru

Dominującą funkcją obszaru 15 jest funkcja mieszkaniowa stanowiąca 75,04 % omawianego obszaru. Pozostałe 24,96 % terenu zajmują obszary usługowe.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

Prowadzone są prace konserwatorskie w obrębie kościołów i zespołu klasztorowego Bernardynów. Prace rewaloryzacyjne przeprowadzane są również na osiedli Wł. Broniewskiego. Jednak osiedle się mocno starzeje i wymaga dalszej kontynuacji złożonych prac naprawczych i przekształceniowych.

Wnioski

Obszar wymaga dalszej kontynuacji prac rewaloryzacyjnych zwłaszcza w obrębie dawnego klasztoru ojców Bernardynów. Z uwagi na wysokie koszty prac konserwatorskich i rewaloryzacyjnych zieleni prace nie są wykonywane w wystarczającym zakresie.

Cel projektu

Przywrócenie dawnej świetności obiektom zabytkowego założenia Bernardynów.

Działania

Rewitalizacja obiektu.

Projekt wpływa na przezwycięzenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Miasto mało atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.
- Zbyt uboga oferta w zakresie kultury i rozrywki.
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.
- Niedostateczna dbałość o estetykę miasta.
- Wysoka stopa bezrobocia.
- Duży odpływ młodych ludzi z miasta, którzy po ukończeniu studiów nie wracają do rodzinnego miasta.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.
- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomych poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

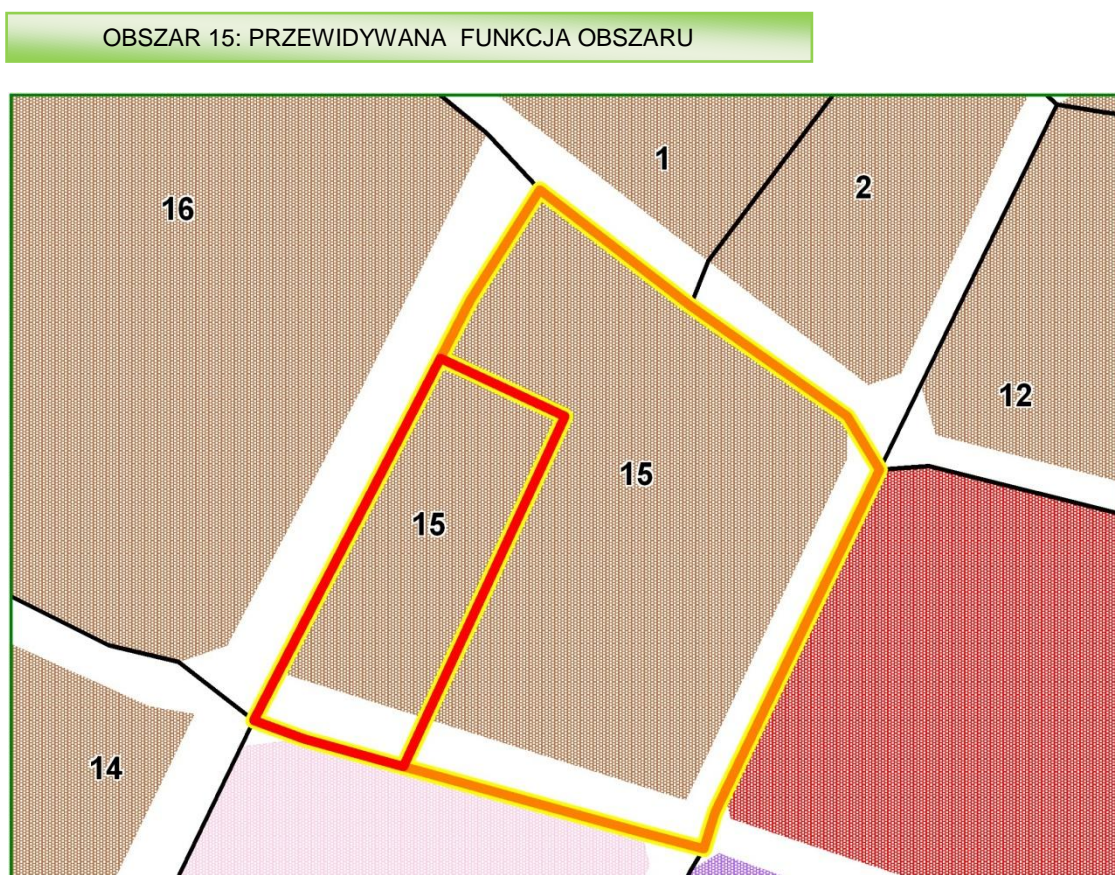
- Liczba zabytków nieruchomych, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],
- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],
- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],
- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewitalizowanych obiektach [m²].

Czas realizacji: 2012–2020.

Projekt zgodny ze szczegółowym opisem osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa VI Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu.

Wnioski

Wyremontowane obiekty poprawią estetykę struktury przestrzennej Łowicza.

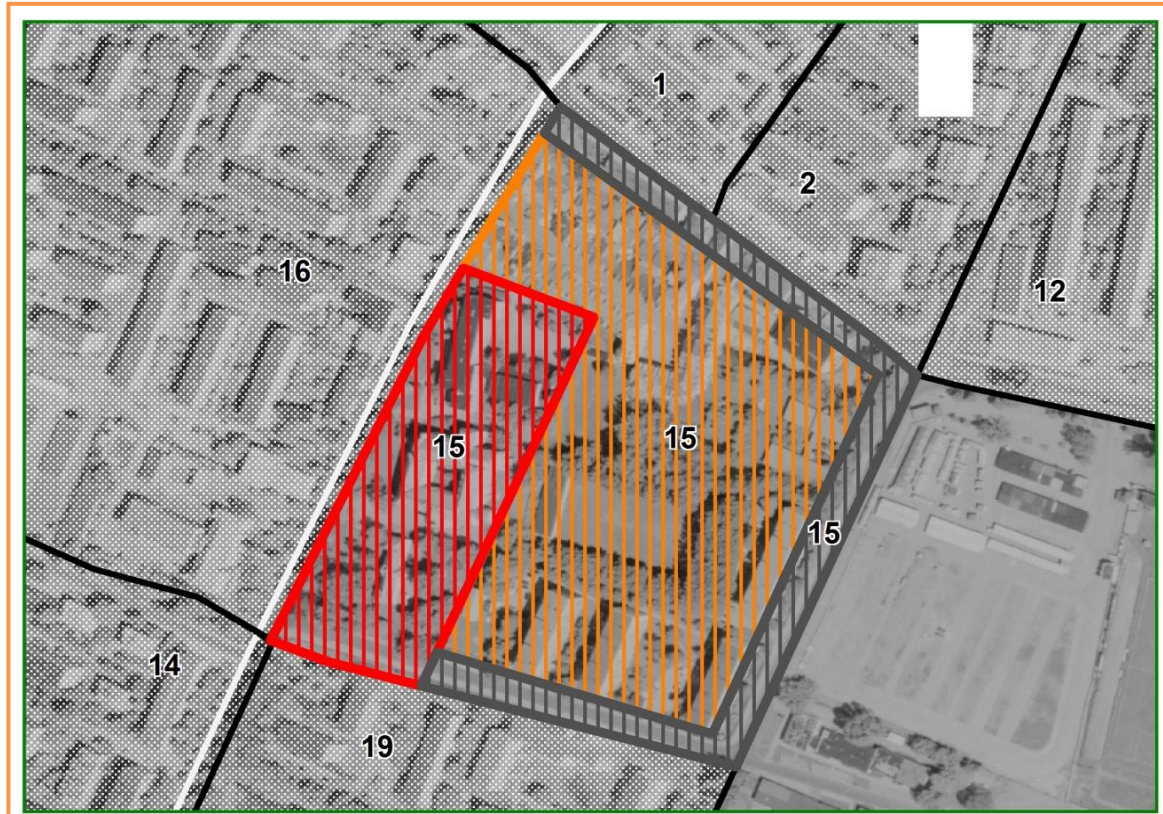

OBSZAR 15: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 15: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Obszar 2009 r.

Okolice 2009 r.

Kościół Bernardynów 2015 r.

Kościół Bernardynów 2015 r.

Obszar nr 16: teren centralny w obrębie kościoła św. Ducha i osiedla H. Dąbrowskiego*Miasto:* **Łowicz***Typ funkcjonalny:* **mieszany***Pierwotna funkcja:* **mieszkaniowo-usługowa***Obecna funkcja:* **mieszkaniowo-usługowa (w tym sakralna), przestrzeń publiczna, Starostwo Powiatowe***Powierzchnia:* **12,93 ha****Położenie obszaru w przestrzeni miasta**

Obszar leży w centralnej części Łowicza, częściowo w obrębie zabytkowej struktury urbanistycznej. Po części stanowi historyczną przestrzeń w obrębie założenia kościoła p.w. Świętego Ducha. Znaczną część obszaru stanowi osiedle H. Dąbrowskiego. W południowo wschodniej części obszaru znajduje się Starostwo Powiatowe. Obszar z każdej ze stron otoczony jest terenami przewidzianymi do rewitalizacji, są to obszary. 1,2,3,15,17,14

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Obszar 16 jest bardzo dobrze skomunikowany z pozostałą częścią miasta, poprzez dostępność drogi krajowej, wojewódzkiej i czterech dróg lokalnych. Omawiany obszar jest wyposażony w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, energetyczną i telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Południowo – wschodnia część obszaru objęta jest strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej, która obejmuje kościół św. Ducha i Budynek Starostwa Powiatowego. Kościół pw. Świętego Ducha jest najstarszym zabytkiem Łowicza. Wzniesiony ok. 1404 r. z fundacji abpa Mikołaja Kurowskiego jako budowla gotycka z cegły o układzie polskim, później wielokrotnie przebudowywany zatracił, zwłaszcza jeśli chodzi o wnętrze, swój pierwotny, gotycki charakter. Posiada 4 kaplice. Wystrój i wyposażenie wnętrza z XVIII - XIX stulecia. Wieża nakryta cebulastym hełmem, wzniesiona z fundacji Wawrzyńca Gembickiego. Istotnym obiektem jest również

dawny szpital wojskowy - klasycystyczna budowla będąca dziś siedzibą Starostwa Powiatowego w Łowiczu.

Funkcje obszaru

Dominującą funkcją obszaru 16 jest funkcja mieszkaniowa stanowiąca 90,87 % omawianego obszaru. Pozostałe 9,13 % terenu zajmują obszary usługowe.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

Przeprowadzono prace dotyczące rewaloryzacji obiektu dawnego szpitala wojskowego – obecnego Starostwa Powiatowego. Prowadzone są prace bieżące w obrębie kościoła św. Ducha. Na osiedlu H. Dąbrowskiego przeprowadzane są termomodernizacje bloków.

Wnioski

Złożonych prac w zakresie rewitalizacji wymaga osiedle blokowe H. Dąbrowskiego, które z uwagi na skalę potrzeb nie są przeprowadzane w wystarczającym zakresie..

Cel projektu

Przywrócenie dawnej świetności kościoła św. Ducha i rewaloryzacja przestrzeni.

Działania

Rewitalizacja obszaru, remont obiektów, termomodernizacja zabudowy blokowej. .

Projekt wpływa na przewyciężenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Miasto mało atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.
- Zbyt uboga oferta w zakresie kultury i rozrywki.

- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.
- Wysoka stopa bezrobocia.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.
- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomych poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

- Liczba zabytków nieruchomych, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],
- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],
- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],

- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewitalizowanych obiektach [m²].

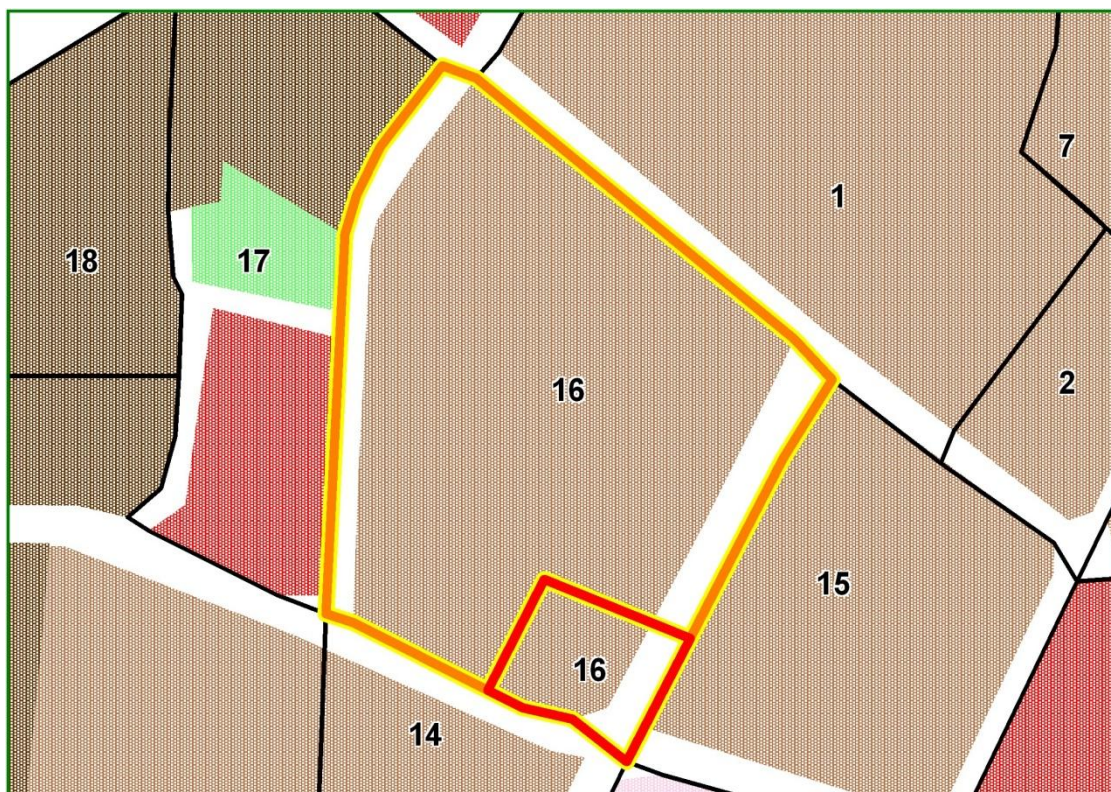
Czas realizacji: 2011–2020.

Projekt zgodny ze szczegółowym opisem osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa VI Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu.

Wnioski

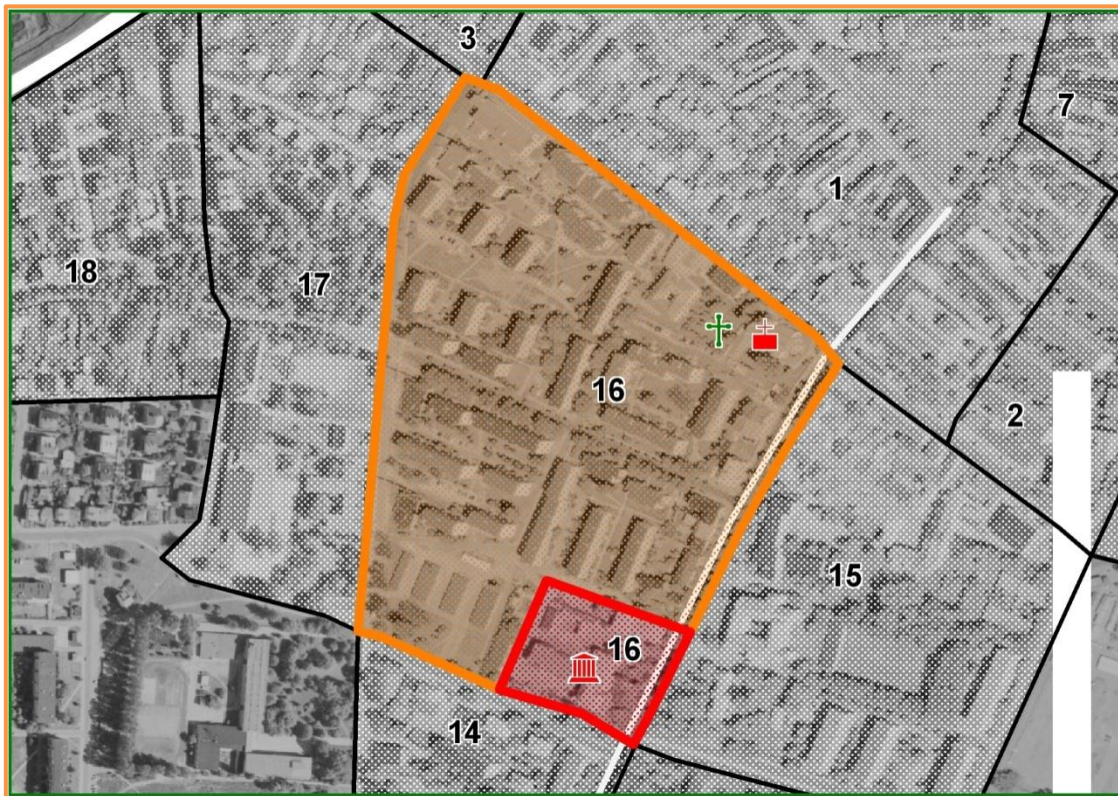
Zrewaloryzowany obszar poprawia estetykę historycznej struktury założenia kościelnego i struktury urbanistycznej Łowicza.

OBSZAR 16: PRZEWIDYWANA FUNKCJA OBSZARU

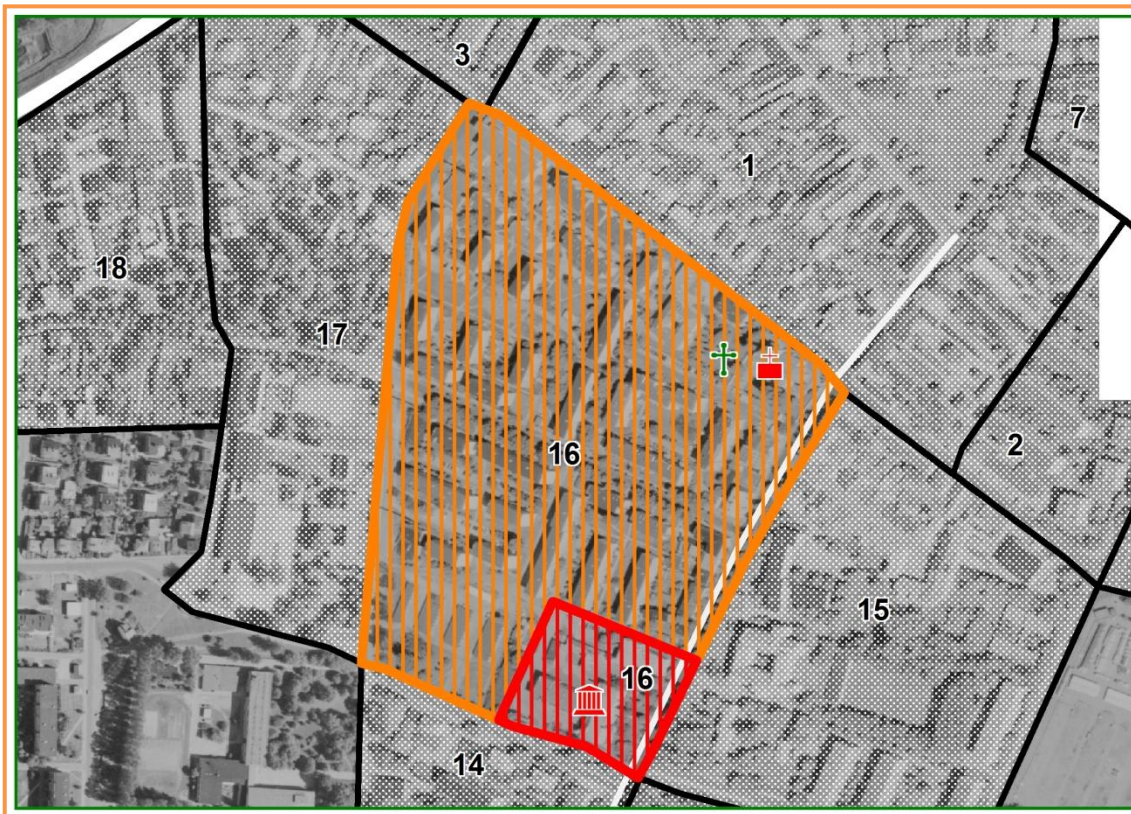

OBSZAR 16: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 16: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Okolice kościoła 2009 r.

Okolice kościoła 2015 r.

Okolice założenia kościoła św. Ducha 2015 r.

Kościół św. Ducha 2015 r.

Obszar nr 17: Obszar w obrębie ul. Mickiewicza

Miasto: **Łowicz**

Typ funkcjonalny: **mieszany i przestrzeń publiczna , szkolnictwo**

Pierwotna funkcja: **mieszkaniowo-usługowa, park**

Obecna funkcja: **mieszkaniowo-usługowa (w tym kulturalna i edukacyjna), przestrzeń publiczna**

Powierzchnia: **6,91 ha**

Położenie obszaru w przestrzeni miasta

Obszar leży w zachodniej części Łowicza, częściowo w obrębie zabytkowej struktury urbanistycznej. Obszar graniczy z terenami 3, 16, 18 przewidzianymi do rewitalizacji.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Obszar 17 jest bardzo dobrze skomunikowany z pozostałą częścią miasta, poprzez dostępność drogi krajowej, wojewódzkiej i czterech dróg lokalnych. Omawiany obszar jest wyposażony w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, energetyczną i telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Północna część obszaru objęta jest strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej, zatem prace w tej części obszaru podlegają uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Funkcje obszaru

Dominującą funkcją obszaru 17 jest funkcja mieszkaniowa stanowiąca 42,98 % omawianego obszaru. 37,19 % terenu zajmują obszary usługowe. Pozostałe 19,83 obejmują przestrzenie publiczne – tereny zieleni.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

Prowadzone są prace w zakresie termomodernizacji obiektów osiedla mieszkaniowego. Działaniom rewaloryzacyjnym obecnie poddawany jest park Mickiewicza.

Wnioski

Prowadzona rewaloryzacja parku Mickiewicza i utworzenie w nim placów zabaw dla dzieci znacznie podniesie prestiż przestrzeni publicznej tego obszaru.

Cel projektu

Przywrócenie dawnej świetności obiektów i obszarów zieleni parkowej

Działania

Rewitalizacja obiektu.

Projekt wpływa na przewyżczenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Miasto mało atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.
- Zbyt uboga oferta w zakresie kultury i rozrywki.
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie Miasta Łowicza.
- Niedostateczna dbałość o estetykę miasta.
- Wysoka stopa bezrobocia.
- Duży odpływ młodych ludzi z miasta, którzy po ukończeniu studiów nie wracają do rodzinnego miasta.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Ochrona zasobów dziedzictwa narodowego.

- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Liczba zabytków nieruchomości poddanych pracom remontowym - konserwatorskim [szt.],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

- Liczba zabytków nieruchomości, które zachowały dotychczasowe funkcje [szt.],
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],
- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],
- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],
- Powierzchnia obszaru objęta ochroną przeciwpożarową i przeciwwłamaniową w rewitalizowanych obiektach [m²].

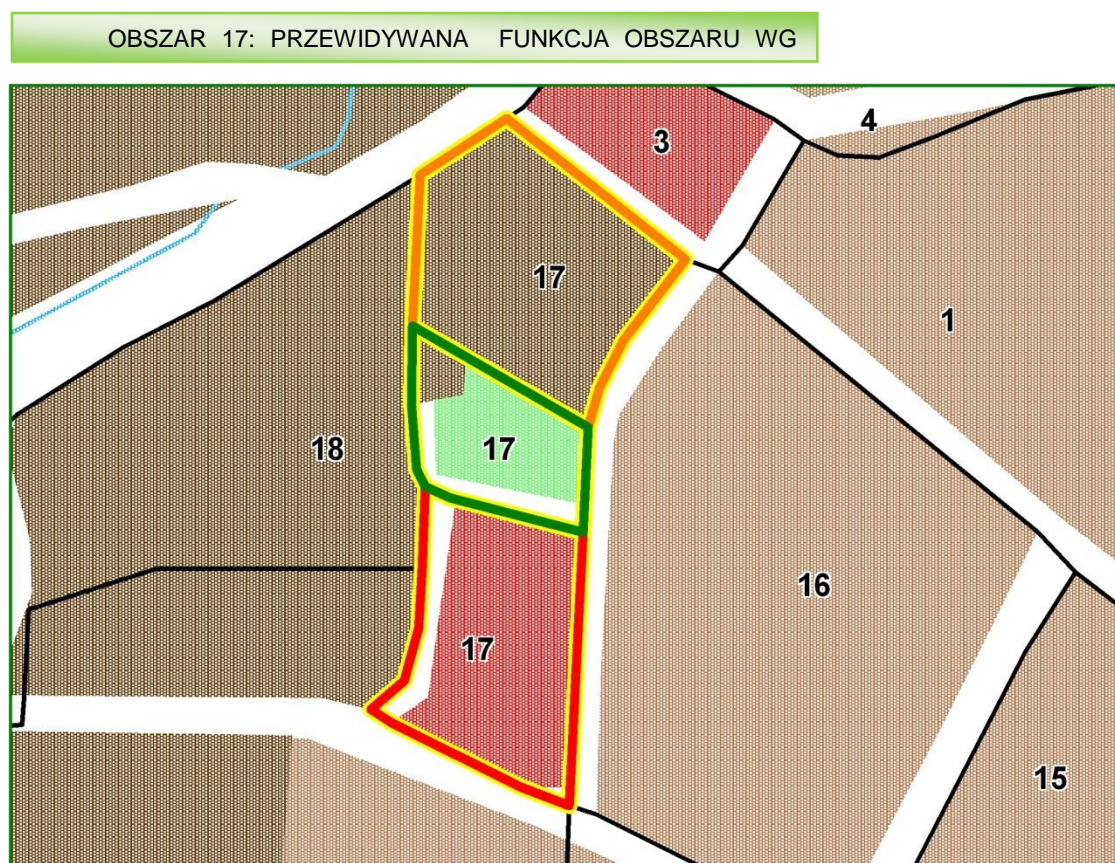
Czas realizacji: 2014–2020.

Rewaloryzacja parku finansowana z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska w ramach konkursu „przyrodnicze perły regionu”

Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu: Miasto Łowicz, prywatni właściciele.

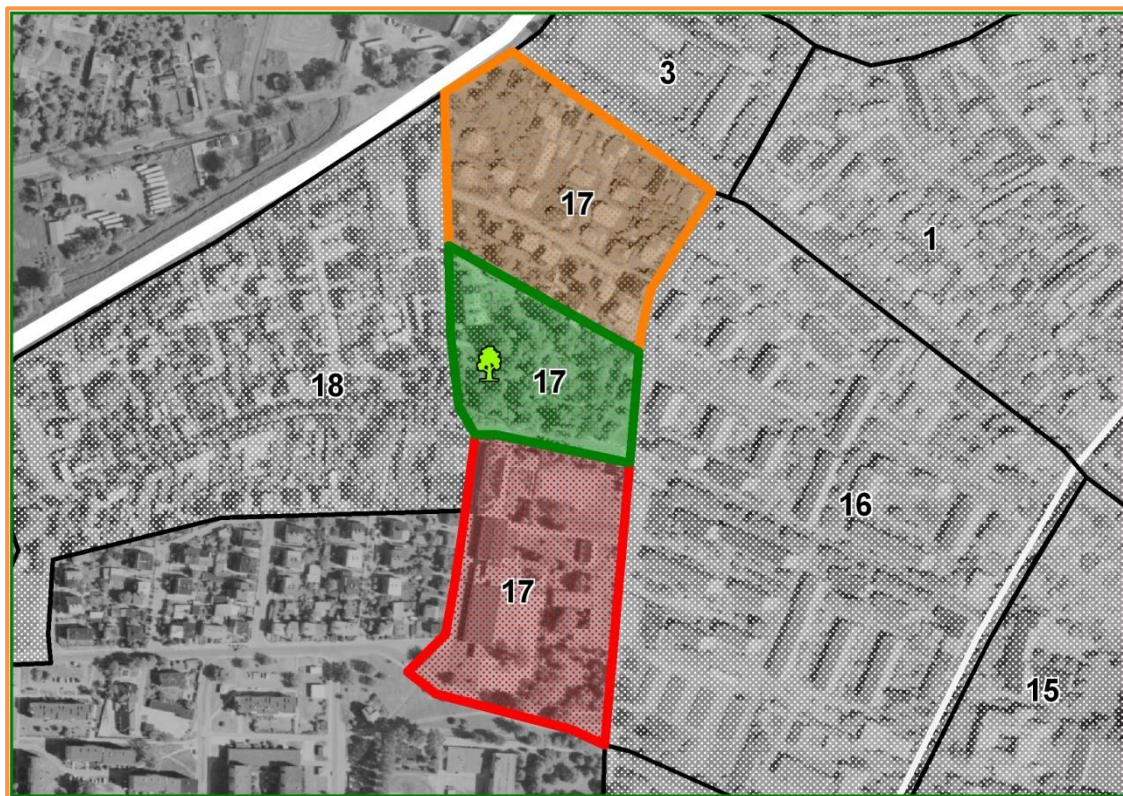
Wnioski

Zrewaloryzowany park i wyremontowane obiekty poprawią estetykę historyczną struktury miasta Łowicza.

OBSZAR 17: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 17: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Obszar 2009 r. .

Obszar 2009 r.

Park Mickiewicza 2009 r.

Park Mickiewicza 2015 r

Obszar nr 18: Obszar pomiędzy ul. Prymasowską a Tuszewską*Miasto:* Łowicz*Typ funkcjonalny:* zdegradowany obszar mieszkaniowy*Pierwotna funkcja:* mieszkaniowa*Obecna funkcja:* mieszkaniowa*Powierzchnia:* 7,45 ha**Położenie obszaru w przestrzeni miasta**

Omawiany obszar leży w środkowej części Łowicza, na zachód od jego historycznego centrum. Otoczony jest głównie przez tereny zabudowy jednorodzinnej. Obszar od wschodu graniczy z terenem przewidzianym do rewaloryzacji.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Omawiany obszar ma dość dobre położenie komunikacyjne, pomimo iż ma połączenie jedynie z drogą krajową nr 14 (ul. Podgrodzie). Obszar 18 jest w pełni wyposażony w infrastrukturę energetyczną, wodną, kanalizacyjną i telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Omawiany obszar nie ma większej wartości kulturowej, uznawany jest jednak za element tożsamości miasta.

Funkcje obszaru

Obszar 18 głównie pełni funkcję terenów mieszkaniowych i nie jest planowana jej zmiana.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

W ramach prac rewaloryzacyjnych prowadzona jest modernizacja dróg i ich otoczenia m.in. ul. Piaskowej, Spokojnej, Bocianiejskiej, Żwirowej i Mickiewicza. Ponadto wykonano budowę kanalizacji deszczowej na ul. Prymasowskiej, przeprowadzono remonty budynków i powstała nowa zabudowa oraz przeprowadzono modernizację zasilania energetycznego i rewaloryzację terenów zielonych na ul. Mickiewicza. Do tej

pory zostały wykonane remonty pojedynczych budynków oraz ich ocieplenie przez właścicieli.

Wnioski

Obszar wymaga podjęcia znacznych działań rewitalizacyjnych. Z uwagi na prywatne własności poszczególnych obiektów przeprowadzenie kompleksowej rewitalizacji jest skomplikowane.

Cel projektu

Przywrócenie ładu przestrzennego kwartału urbanistycznego.

Działania

Rewitalizacja obszaru.

Projekt wpływa na przewyższenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Niedostateczna dbałość o estetykę miasta.
- Wysoka stopa bezrobocia.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.
- Poprawa warunków funkcjonowania organizacji pozarządowych.
- Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi.

Wskaźniki produktu

- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],

- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach [szt.],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

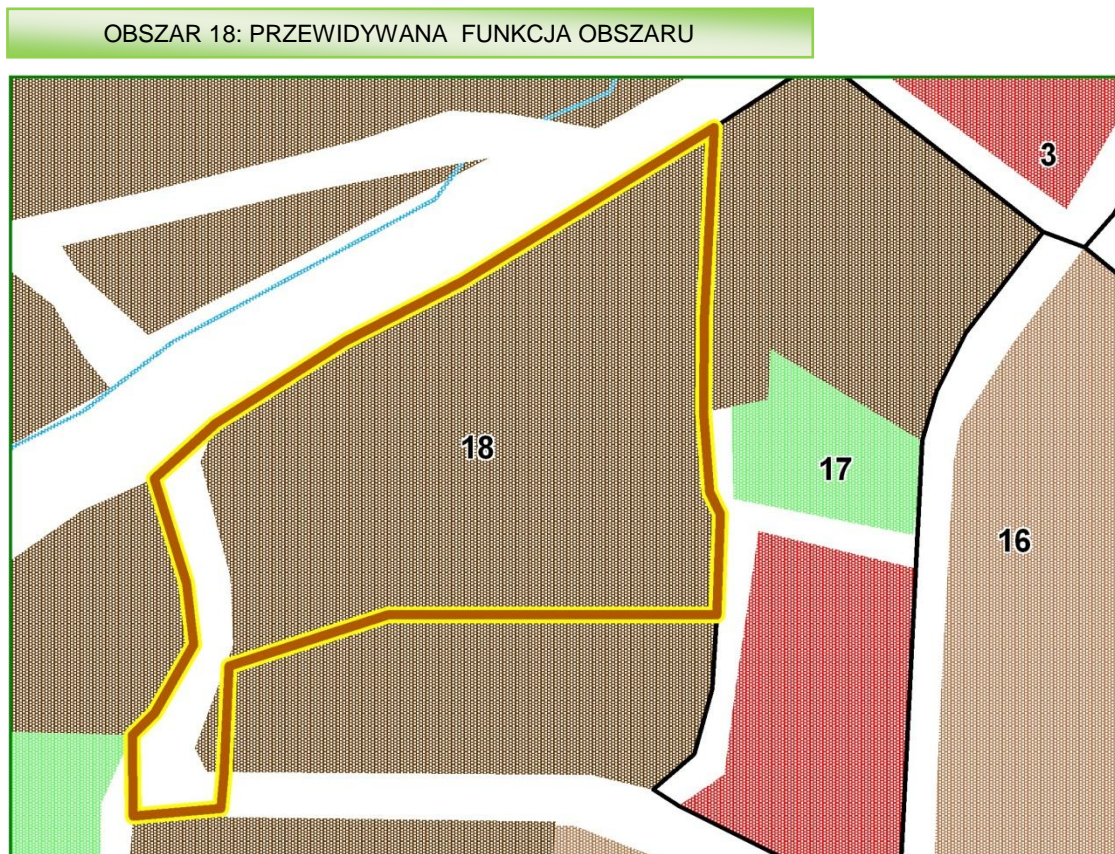
- Powierzchnia budynków poddanych remontom [m²],
- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanym obszarze [szt.],

Czas realizacji: 2014–2020.

Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu: Miasto Łowicz, prywatni właściciele.

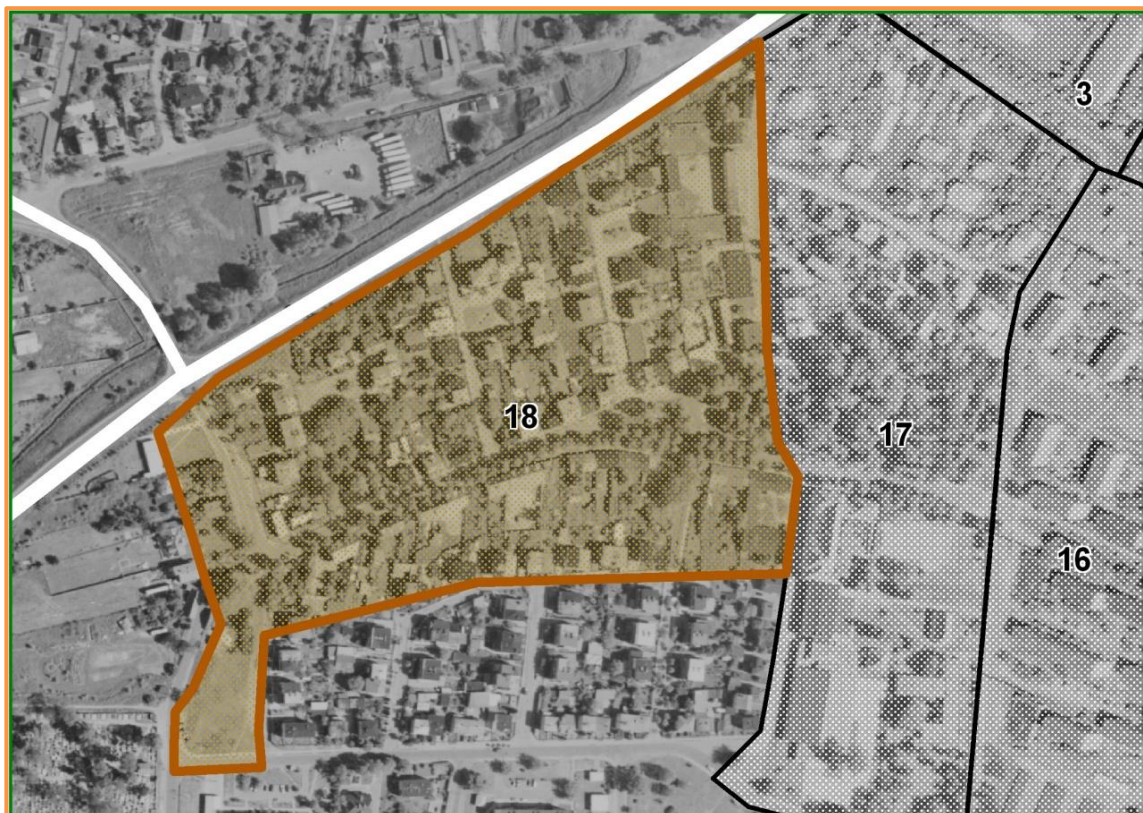
Wnioski

Wyremontowany obiekt poprawią estetykę struktury przestrzennej Łowicza.

OBSZAR 18: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 18: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Obszar 2009 r.

Obszar 2009 r.

Teren w okolicach cmentarz 2009 r.

Teren cmentarza 2015 r.

Obszar nr 19: Teren w obrębie ulic Jana Pawła i W. Broniewskiego

Miasto: Łowicz

Typ funkcjonalny: powojсковy

Pierwotna funkcja: inna (jednostka wojskowa)

Obecna funkcja: inna (jednostka wojskowa, OSiR)

Powierzchnia: 8,97 ha

Położenie obszaru w przestrzeni miasta

Omawiany obszar znajduje się w środkowej części Łowicza, na południe od historycznego centrum. Obejmuje tereny wojskowe oraz rekreacyjne. Otoczony jest głównie przez tereny mieszkaniowo-usługowe, zaś od wschodu przez przemysłowe. Omawiany teren od północy graniczy z obszarami 16 i 15 a od zachodu sąsiaduje z terenem nr 14.

Zmiany w dostępności komunikacyjnej w porównaniu do 2009 r. i wyposażeniu w infrastrukturę techniczną

Omawiany obszar ma nie najlepsze położenie komunikacyjne. Od zachodu graniczy z drogą powiatową (ul. Jana Pawła II), a ponadto ma dostęp do 4 dróg lokalnych. Obszar 19 jest w pełni wyposażony w infrastrukturę energetyczną, wodną, kanalizacyjną i telekomunikacyjną.

Wpływ na wartość kulturową i tożsamość miasta

Omawiany obszar nie ma większej wartości kulturowej, uznawany jest jednak za element tożsamości miasta.

Funkcje obszaru

Omawiany obszar pełnił głównie funkcję wojskową, a w części także sportowo-rekreacyjną i w programie rewitalizacji nie jest przewidywana jej zmiana. W SUIKZP obszar został zaklasyfikowany jako tereny specjalne i zamknięte, natomiast w MPZP przewiduje się dla niego funkcje mieszkaniowe, kulturowe oraz wojskowe.

Działania rewitalizacyjne – zakres i skutki

W ramach przeprowadzonych prac wykonano wymianę chodników i remonty nawierzchni na ulicach. Ponadto przeprowadzono remont budynków sportowych - wykonany został remont hali OSiR i stadionu OSiR.

Wnioski

Obszar wymaga podjęcia złożonych działań rewitalizacyjnych, ponieważ dotychczas prace skupione były głównie wokół obszaru stadionu.

Cel projektu

Przywrócenie dawnej świetności obiektów i obszarów.

Działania

Rewitalizacja obiektu.

Projekt wpływa na przezwyciężenie następujących negatywnych zjawisk:

- Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Istnienie barier architektonicznych dla niepełnosprawnych.
- Miasto mało atrakcyjne pod względem turystycznym, zaplecza kulturalnego i rekreacyjnego.
- Zbyt uboga oferta w zakresie kultury i rozrywki.
- Wysoka stopa bezrobocia.

Projekt realizuje następujące cele szczegółowe

- Zwiększenie intensywności zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
- Udostępnienie przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych.

Wskaźniki produktu

- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji wodnokanalizacyjnej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji elektrycznej w rewitalizowanych obiektach [mb],

- Długość wymienionej / wybudowanej / przebudowanej / zmodernizowanej instalacji ciepłowniczej w rewitalizowanych obiektach [mb],
- Liczba wybudowanych systemów monitoringu w celu podniesienia bezpieczeństwa publicznego [szt.],
- Liczba zmodernizowanej istniejącej infrastruktury sieciowej [szt.]

Wskaźnik rezultatu

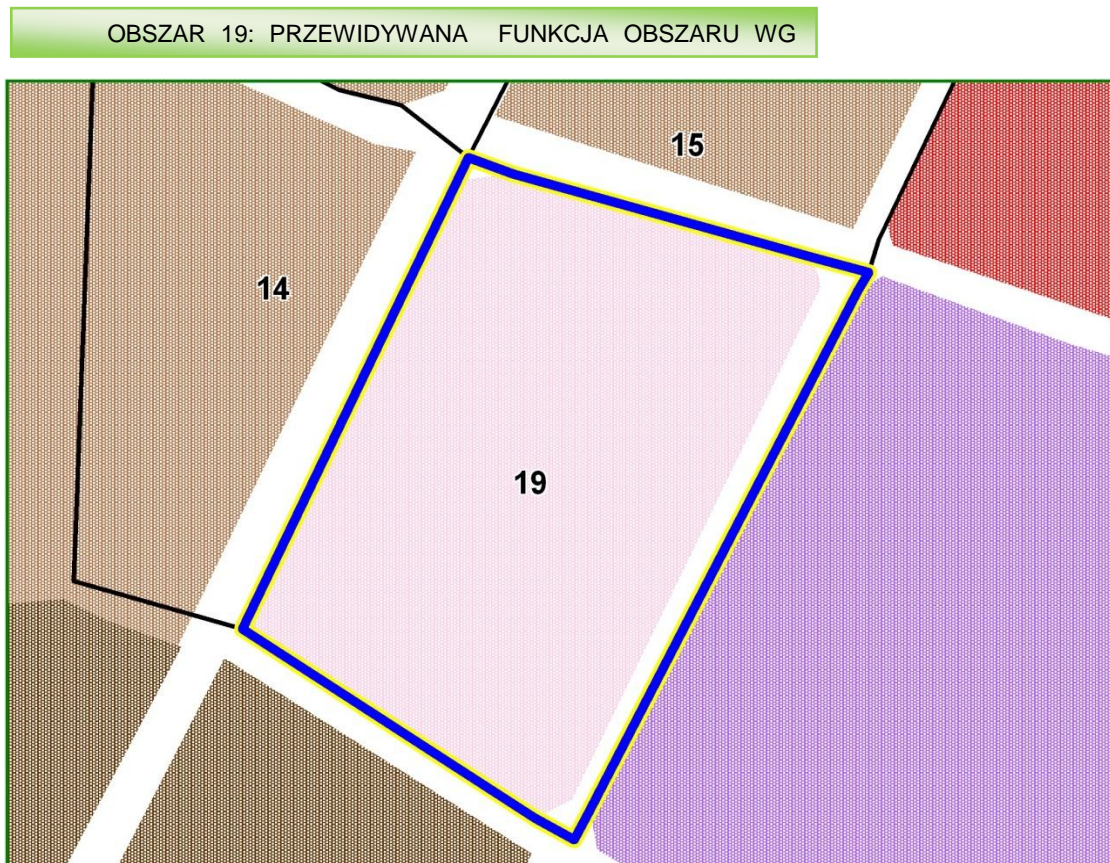
- Powierzchnia budynków poddanych renowacji [m²],
- Przewidywana całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów [szt.],

Czas realizacji: 2015–2022.

Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu: Miasto Łowicz i Powiat Łowicki.

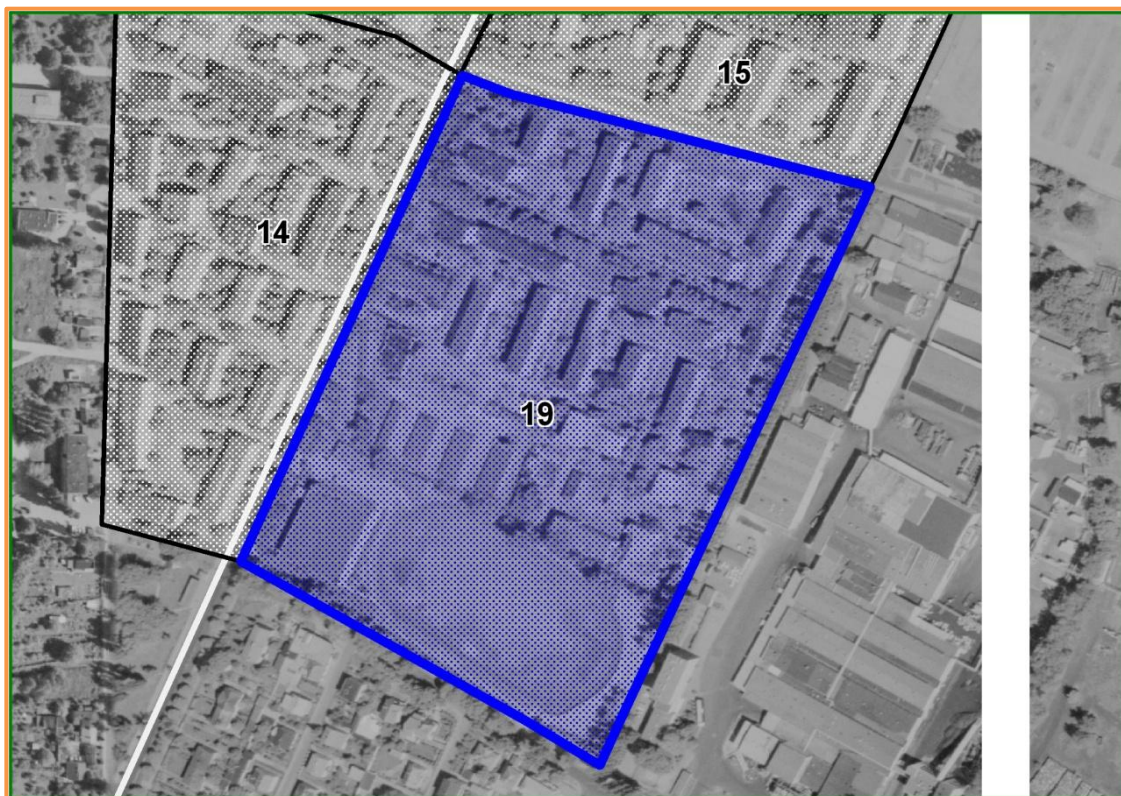
Wnioski

Wyremontowane obiekty poprawią estetykę historycznej struktury Łowicza.

OBSZAR 19: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2009

OBSZAR 19: DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE 2015

Bloki osiedla Broniewskiego 2015 r.

Obszar 2015 r.

OBSZAR PRIORYTETOWY

Wybrane obszary stanowią zwartą strukturę unikatowego układu przestrzennego Starego Rynku, którego dominantą jest Bazylika Katedralna uznana za pomnik historii. Obszary gromadzą wiele cennych obiektów zabytkowych do których należą: 3 obiekty reprezentatywne (Bazylika Katedralna, kościół oo. Pijarów i ratusz), muzeum, skansen, 40 obiektów wpisanych do rejestru zabytków i 37 objętych wojewódzką ewidencją zabytków oraz bardzo liczne obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków miasta Łowicza.

Złożona rewaloryzacja Bazyliki Katedralnej i obszaru Kurii Biskupiej, przeprowadzony remont budynku dawnego klasztoru Misjonarzy – obecnego Muzeum wraz z uporządkowaniem zieleni otaczającej, rewaloryzacja Ogrodu Saskiego oraz modernizacje obiektu Centrum Informacji Turystycznej wymagają kontynuowania zintegrowanych prac rewitalizacyjnych.

Miasto powinno podjąć działania w celu opracowania koncepcji rewitalizacji całego założenia Starego Rynku wraz z ulicami Podrzeczną i Zduńską. Złożonych działań naprawczych wymaga obszar rynku - stanowiącego przedpole widokowe pomnika historii. Podjęcia pilnych prac rewaloryzacyjnych wymagają: ratusz miejski, kościół ewangelicki - obecnie pełniący funkcję galerii, kościół oo. Pijarów (kontynuacja), liczne kamienice zlokalizowane w pierzejach rynku oraz ulic Podrzecznej i Zduńskiej. Konieczne jest również przeprowadzenie prac rewaloryzacyjnych zieleni zlokalizowanej w północno - wschodniej części placu – na terenie Ogrodu Saskiego. Kontynuacja prowadzonych działań konserwatorskich wskazana jest również na obszarze skansenu sąsiadującego z odnowionym budynkiem muzeum. Konieczna jest również przebudowa ruchu komunikacyjnego wraz z eliminacją parkingu zlokalizowanego na Starym Rynku, przebudową mostu na rzece Bzurze ze stworzeniem platform widokowych w jego strukturze.

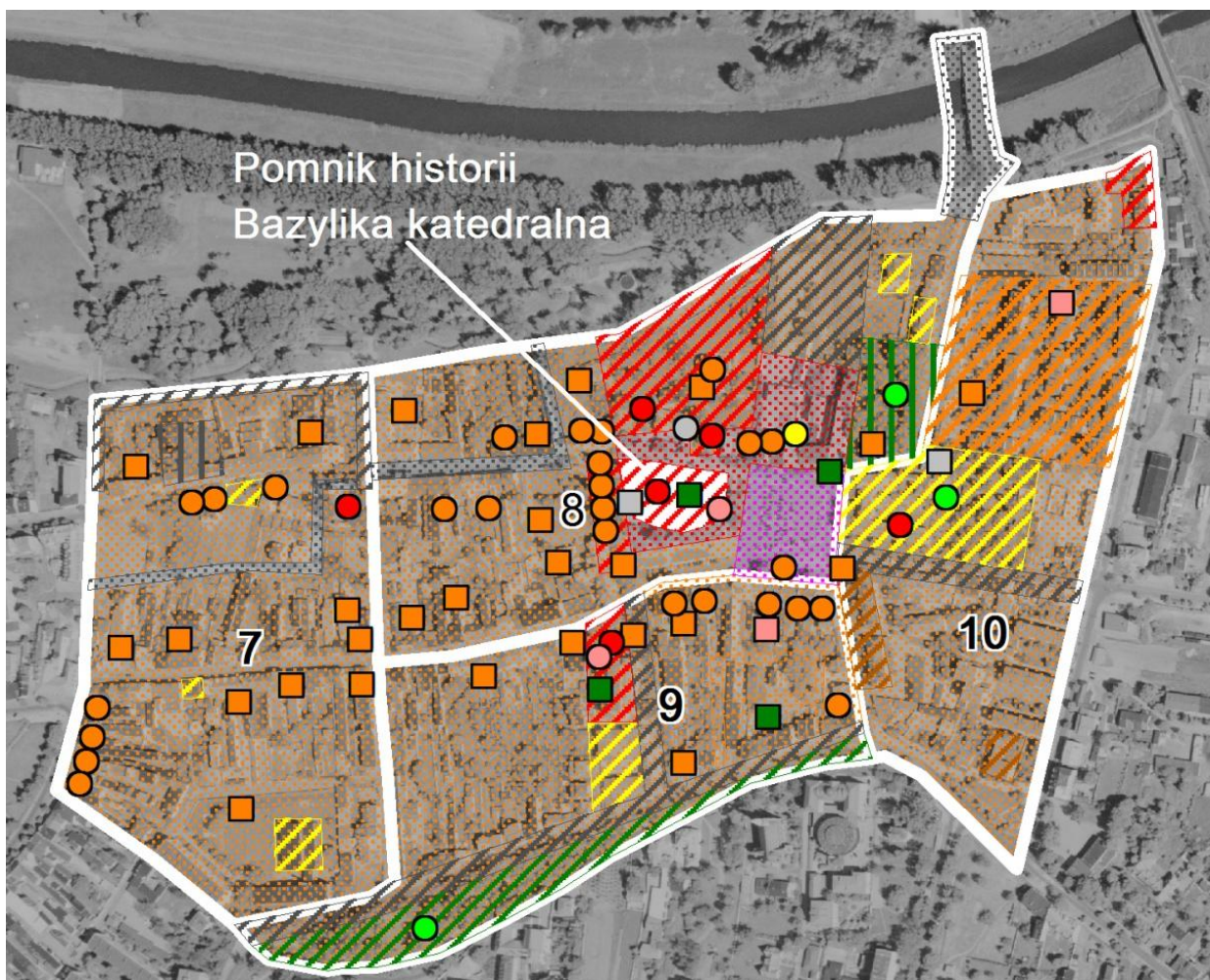
Proponuje się uznanie obszaru za park kulturowy na mocy Uchwały Rady Miejskiej w Łowiczu oraz wpisanie do rejestru zabytków trzech bram łowickich ujętych w ewidencji zabytków zlokalizowanych przy Bazylice Katedralnej, Kurii Wikariuszy i dawnym klasztorze Misjonarzy – obecnym Muzeum.

Rewitalizowany obszar powinien stanowić element drogi pielgrzymkowej Procesji Bożego Ciała wpisanej na Krajową Listę Dziedzictwa Niematerialnego - pretendującej do Listy UNESCO oraz uwzględnić w strukturze nawierzchni „Aleję Gwiazd Łowickich”.

Proponuje się utworzenie Europejskiego Centrum Kulturalno – Teatralno – Filmowego.

Nakłady do poniesienia: około 20 000 000 zł.

Budynek ratusza wskazany do rewaloryzacji i remontu

Obszar mostu na Bzurze do modernizacji

Obszar Starego Rynku wskazany do rewitalizacji

Obszar w obrębie Muzeum wskazany do rewitalizacji

Obiekt Muzeum po rewaloryzacji

Obszar wokół Katedry wskazany do rewitalizacji

Teren integrujący mieszkańców i przyjezdnych wskazany do rewitalizacji

Ulica Zduńska wskazana do rewitalizacji

Galeria przy ul. Podrzecznej zlokalizowana w obrębie rewitalizowanego obszaru

Procesja Bożego Ciała na ul. Zduńskiej

„Aleja gwiazd” charakterystyczny element struktury Starego Rynku

Polonez maturzystów element kultuwowania tożsamości na Starym Rynku

WNIOSKI – DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE

Główne założenia podejmowanych działań rewitalizacyjnych:

1. Oparcie koncepcji rewitalizacji na poszukiwaniu i kształtowaniu własnej tożsamości
2. Kształtowanie przestrzeni publicznych o wysokim standardzie, atrakcyjnych do przebywania i zamieszkania
3. Kompleksowość przestrzenna i funkcjonalna, integracja działań
4. Kształtowanie wewnętrznych powiązań funkcjonalnych
5. Włączanie w procesy rewitalizacji mieszkańców, głównie prywatnych właścicieli nieruchomości
6. Uwzględnienie w procesie rewitalizacji czynników społecznych.

Działania w aspekcie przestrzennym i technicznym:

1. remonty i rewaloryzacje przestrzeni publicznych: rynki, place, tereny zieleni urządzonej
2. remonty ulic – wymiana nawierzchni, remonty chodników
3. wymiana oświetlenia ulic
4. wymiana i budowa nowej infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, gazowej i elektryfikacyjnej
5. remonty i rewaloryzacje budynków zabytkowych i pełniących funkcje publiczne
6. termomodernizacja budynków
7. porządkowanie przestrzeni zabudowy mieszkaniowej
8. rewitalizacja terenów przemysłowych i pokolejowych oraz zmiana ich funkcji (mieszkania, handlowo-rozrywkowa, kulturalno-wystawiennicza, hotelowo-konferencyjna, biura, siedziby dużych przedsiębiorstw)
9. budowa dróg rowerowych
10. zmiana funkcji rewaloryzowanych budynków zabytkowych, m.in. w związku z działaniami w aspekcie społecznym i gospodarczym
11. budowa nowych i odbudowa budynków o zróżnicowanych funkcjach
12. przekształcanie ulic w ciągi pieszo-jezdne
13. remonty i rewaloryzacje prywatnych budynków mieszkaniowych
14. kształtowanie podwórców miejsca.

15. zwiększenie ładunku przestrzennego i ukształtowanie w centrum miasta atrakcyjnych przestrzeni publicznych o wysokim standardzie
16. poprawa estetyki i stanu technicznego budynków zabytkowych i pełniących funkcje publiczne w centrum miasta
17. kształtowanie się powiązań funkcjonalnych w mieście
18. powtórne włączanie terenów przemysłowych w strukturę funkcjonalno-przestrzenną miasta
19. korzystne zmiany funkcjonalne w centrum miasta

Działania w aspekcie gospodarczym:

1. zachęty inwestycyjne dla małych i średnich przedsiębiorstw usługowych
2. promocja rewitalizowanych terenów jako atrakcyjnego miejsca lokalizacji działalności usługowej
3. adaptacja lokali remontowanych i rewaloryzowanych budynków na cele prowadzenia działalności rzemieślniczej oraz usługowej, głównie handlowej, gastronomicznej, kulturalnej i turystycznej
4. lokalizacja funkcji gospodarczych na rewitalizowanych terenach przemysłowych i pokolejowych – rozrywka, kultura, handel, gastronomia, hotelarstwo, lokale biurowe,
5. budowa nowych obiektów mieszkaniowo-usługowych
6. programy promujące lokalizację działalności kreatywnej w rewaloryzowanych budynkach.
7. wzrost atrakcyjności inwestycyjnej i ożywienie gospodarcze centrum miasta – lokalizacja nowych podmiotów handlowych, gastronomicznych, turystycznych i kulturalnych
8. przyrost miejsc pracy
9. wzrost atrakcyjności inwestycyjnej i ożywienie gospodarcze terenów przemysłowych
10. korzystne oddziaływanie terenów przemysłowych na ożywienie gospodarcze terenów otaczających.

Działania w aspekcie społecznym:

1. poprawa bezpieczeństwa publicznego poprzez instalację monitoringu miejskiego
2. aktywizacja zawodowa osób długotrwale bezrobotnych
3. warsztaty aktywizacji społecznej dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym
4. imprezy kulturalne i rozrywkowe integrujące mieszkańców
5. próby zmiany struktury społecznej:
  - tworzenie mieszkań socjalnych o podwyższonym standardzie w pobliżu rewitalizowanego centrum miasta
  - wysiedlenia części mieszkańców i przenoszenie ich do mieszkań socjalnych
  - wprowadzanie nowych mieszkańców na tereny o niekorzystnej strukturze społecznej – lokale dla młodych
6. włączanie mieszkańców w procesy rewitalizacji:
  - w procesy decyzyjne co do kierunków przekształceń, sposobu i zakresu działań
  - włączanie właścicieli nieruchomości w działania rewitalizacyjne – zwolnienia z podatku od nieruchomości dla właścicieli remontujących zabytki.
7. wzrost poczucia tożsamości i integracji społecznej mieszkańców
8. poprawa bezpieczeństwa publicznego
9. wzrost standardów mieszkaniowych i komfortu życia w centrum miasta
10. korzystne zmiany wizerunku miasta.

Łowicz

Łowicz nie kryje swojej dumy z kultury ludowej regionu, którego jest stolicą. Dostrzegalne jest to w komunikacji marketingowej miasta, a łowicka procesja Bożego Ciała jest najbardziej spektakularną w Polsce manifestacją kultury ludowej, znaną także i poza granicami naszego kraju.